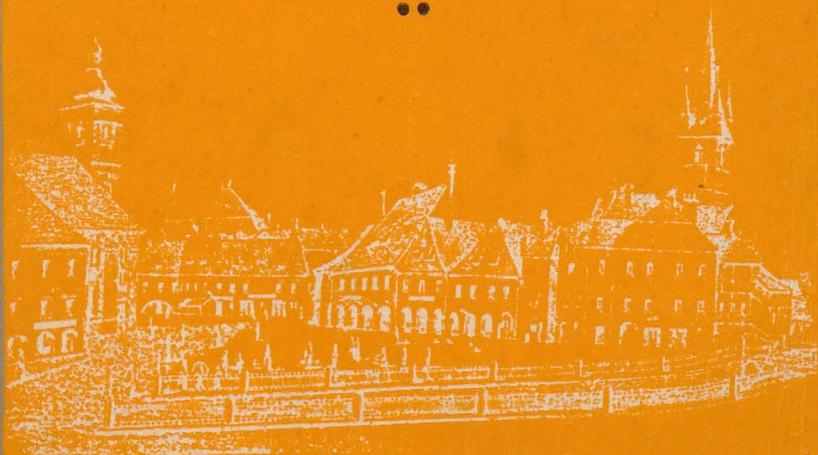

T E S T I M O N I A

CORESPONDENȚA
LUI
VINCENTIU
BABEȘ

••

CORRESPONDENȚA LUI VINCENTIU BABEȘ
(Scrisori trimise)

COPERTA DE MIRCEA BACIU

Vincentiu Babeş

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://institutuldeistoriegeorgebaritiu.ro>

CORRESPONDENȚA
LUI
VINCENTIU
BABEȘ

••

(Scrisori trimise)

**Introducere, ediție îngrijită, note și comentarii de
GEORGE CIPĂIANU și ANA MARIA CIPĂIANU**

EDITURA DACIA
CLUJ-NAPOCA 1983

INTRODUCERE

În *Introducerea* volumului *Corespondența lui Vincentiu Babeș (scrisori primite)*, apărut în 1976, promiteam că vom pune în circulație științifică, la o dată ulterioară, și corespondența semnată de Vincentiu Babeș, ceea ce facem prin volumul de față. Numai în felul acesta convingerea noastră, afirmată la începutul aceleiași *Introduceri*, că schimbul epistolar este de o valoare informativă esențială în reconstituirea proceselor istorice se dovedește pe deplin justificată.

Corespondența primită și corespondența trimisă de un personaj formează un tot organic. Chiar dacă reconstituirea unei epoci istorice are puține șanse de realizare numai prin publicarea de scrisori, și încă ale unei singure personalități, oricât de important ar fi fost rolul jucat de ea, nu este mai puțin adevărat că pentru o înțelegere de adâncime și o interpretare realistă a faptelor unui om politic și de cultură, a profilului său intelectual, a concepțiilor sale, a evenimentelor importante trăite de el, prezentarea ambelor aspecte ale schimbului său epistolar se impune cu necesitate. Aceasta cu atât mai mult cu cât nu întotdeauna pot fi recuperate, salvate, atât scrisorile primite de cineva de la un corespondent cât și răspunsurile trimise aceluia, carență informativă care se remediază doar prin publicarea deopotrivă a corespondenței primite și a celei trimise, dar și atunci rezultatul nu este decât parțial, căci lipsesc unele detalii, iar evenimentele comentate, problemele disputate și faptele analizate sînt privite dintr-un singur unghi de vedere. În volumul de față acesta este cazul scrisorilor trimise de Vincentiu Babeș lui George Barițiu, Valeriu Braniște, Visarion Roman, Titu Maiorescu sau altora, cărora nu le pot fi găsite seturile corespunzătoare în Arhiva Babeș, distrusă în mare parte. În același timp, din cauza avatarurilor prin care a trecut arhiva familiei Mocioni, distrusă, se pare în întregime¹, nu au fost găsite scrisorile lui Vincentiu Babeș către Andrei Mocioni, cu un cuprins de bună seamă

¹ T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 360, nota nr. 2.

interesant, iar cele trimise lui Alexandru Mocioni, importante și ele, nu au putut fi publicate după originale, trebuind să ne mulțumim cu lectura lui Teodor Botiș.

Dacă arhivele de familie, care cuprind corespondența primită de diferite personalități ale vieții culturale și politice, au înfruntat adesea o soartă vitregă, anulind astfel în unele cazuri avantajul pe care în condiții normale îl prezintă pentru editor concentrarea lor într-un singur loc, dificultatea ce se ivește în fața publicării corespondenței trimise rezidă în dispersarea acesteia, în faptul că scrisorile au ajuns de multe ori în locuri nebănuite, greu de depistat când nu s-au păstrat integral seturile epistolare primite de emitent de la corespondenții săi. Încercînd o restituire integrală a corespondenței disponibile trimise de Vincențiu Babeș, publicăm în acest volum scrisorile de a căror existență avem știință².

Scrisorile din volumul de față acoperă o perioadă îndelungată din viața semnatarului lor, din 1848 pînă în primii ani ai secolului nostru, deci mai bine de 50 de ani din istoria modernă a poporului român. Aceste scrisori, ajunse la destinatari foarte diverși ca formație și preocupări, se fac ecoul unor evenimente culturale și politice de mare importanță în evoluția istorică a românilor din Imperiul habsburgic de-a lungul celei de a doua jumătăți a secolului trecut, reflectînd eforturile lor de emancipare națională. Evenimente și fenomene istorice, cu urmări binefăcătoare pentru progresul istoric al poporului român sau cu efect de frînă asupra dezvoltării mișcării naționale, se perindă sub ochii noștri, privite și judecate din prisma de vedere a unui personaj lucid și activ, angajat cel mai adesea în acțiunile relatate, împrejurare căreia i se datorează uneori veracitatea și prospețimea descrierii faptelor, altelei undă de pasiune și subiectivism, reflectare inevitabilă a unei participări entuziaste dar și temperamentale. A doua jumătate a secolului al XIX-lea este prezentă în corespondența semnată de Vincențiu Babeș cu întâmplările și schimbările nu arareori nefaste pentru poporul român din imperiu. Imaginea faptelor, așa cum se reflectă ea în spiritul semnatarului scrisorilor din volum, ne ajută, pe lângă aceea că îmbogățesc informația despre epocă și evenimente, să desprindem noi nuanțe ale concepției politico-naționale a lui Vincențiu Babeș,

² Cu cîteva excepții: scrisorile păstrate în arhiva Muzeului Memorial Victor Babeș din București, a căror publicare nu ne-a fost îngăduită, acelea trimise lui Filaret Musta, tipărite înainte, unele dintre scrisorile adresate lui Miron Romanul și Nicolae Stoia, care, mai puțin semnificative, nu și-au găsit locul în volum și două scrisori destinate lui Sabas Vukovich; toate aceste scrisori sînt prezente sub formă de rezumate, numerotate cu cifre arabe.

dar și a unora dintre contemporanii săi, și să distingem mai bine rolul lor real în mișcarea românească de emancipare.

Păstrate în mai multe arhive din țară (Arhiva Mitropoliei Ortodoxe Sibiu, Arhiva Mureșenilor la Muzeul Județean Brașov, Arhivele Statului Brașov, Arhivele Statului Cluj-Napoca, Biblioteca Academiei R.S.R., București, Biblioteca Centrală de Stat, București, Biblioteca Mitropoliei Ortodoxe Sibiu și arhivele personale ale dr. Cornel Liuba, din Timișoara, str. Grivița Roșie nr. 24 și conferențiar dr. Ștefan I. Niculescu, din București, str. Plantelor nr. 50), scrisorile din acest volum au fost adresate în marea lor majoritate unor figuri marcante ale trecutului nostru politic și cultural. Este și firesc să fie întâlnite printre destinatari mult mai puține persoane de modestă notorietate, între români sau în viața publică a imperiului, decât în volumul precedent (corespondența primită) datorită poate și hazardului care de multe ori influențează asupra păstrării pieselor epistolare, dar mai ales, credem noi, ca rezultat al unui gest conștient din partea lui Vinčențiu Babeș, al cărui schimb epistolar a fost condiționat și întreținut în primul rînd de acțiuni și activități care se raportau la sfera de interese general-românești, ceea ce a determinat întreținerea unei corespondențe cu reprezentanții cei mai de seamă ai națiunii. În cazul corespondenței primite lucrurile se prezintă oarecum diferit. Scrisorile vin din multe locuri, de la persoane mult mai felurite ca intelect, mentalitate, preocupări, multe dintre ele avînd adesea a anunța, a cere sau a critica ceva, fără a se angaja într-o corespondență susținută, ceea ce face, că chiar dacă informațiile conținute prezintă real interes pentru posteritate, destinatarul a putut foarte bine, uneori apreciîndu-le mai puțin, să nu răspundă multora. Este evident așadar că adesea nivelul la care se poartă corespondența înrîurește asupra calității informativ-documentare a scrisorilor.

În acest al doilea volum al corespondenței lui Vinčențiu Babeș, sînt prezenți ca destinatari ai scrisorilor publicate corifeii ai vieții culturale și politice a românilor din secolul trecut: George Barițiu, Valeriu Braniște, Nicolae Densușianu, Ioan Dragoș, Francisc Hossu-Longin, Titu Maiorescu, Vasile Mangra, Vasile Maniu, Alexandru Mocioni, Iacob Mureșanu, George Pop de Băsești, Alexandru Roman, Visarion Roman, Miron Romanul, Ioan Slavici, Andrei Șaguna, Anania Trîmbițaș.

Relațiile lui Vinčențiu Babeș cu corespondenții săi sînt departe de a se putea numi uniforme, fără ca aceasta să reiasă în mod necesar, întotdeauna, din scrisorile trimise lor. De la prietenia cea mai strînsă, cum este cazul raporturilor cu Alexandru Mocioni, pînă la o ostilitate înverșunată, reciprocă, devenită publică, ce a marcat

relațiile, foarte inegale de altfel, cu Ioan Slavici, gama de opinii și simțăminte reciproce ale emitentului și corespondenților săi îmbracă forme și nuanțe foarte diverse. Legăturile lor au fost adesea determinate de interesul național comun, prilejuite sau întreținute de acțiuni puse în slujba aceluiași țel, fără a fi dublate de prietenia ce însoțește raporturile dintre oamenii care împărtășesc sentimente îngemănate, născute adesea dintr-o concepție similară despre lume și viață.

Cu George Barițiu, spre exemplu, raporturile lui Vinčențiu Babeș au un început furtunos, în anii 1843—1845³, când încercările poetice ale celui de al doilea, stingace de altfel, deși parțial publicate în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”⁴, au fost aspru criticate de Andrei Mureșanu, care avea probabil girul prealabil al corifeului foilor din Brașov, de unde trebuie să fi primit și materialul exemplificator pentru articolele sale⁵. Fapt e că între cei doi oameni relații cordiale nu s-au putut stabili, poate și ca urmare a acestei întâmplări din tinerețe, resimțită desigur multă vreme de Vinčențiu Babeș. Legăturile lor se vor înfiripa de prin 1860, sub impulsul imperativului de colaborare politico-națională, înregistrând perioade de dispută în privința căilor politice de urmat, mai ales după 1870—71⁶, devenind în preajma și după înființarea Partidului Național Român unitar, în 1881, mai conciliante, de colaborare chiar, dar diferențe de opinie se vor menține, așa cum reiese și din evoluția acțiunii finalizate pînă la urmă prin redactarea *Memorialului* de George Barițiu în 1882⁷. Poate și datorită naturii relațiilor reciproce, între Vinčențiu Babeș și George Barițiu nu s-au instalat serioase legături de corespondență. Scrisorile pe care noi le publicăm acum, datînd de după 1875, reflectă, chiar dacă formulările plătesc tribut precauției și politetiei, un fond comun de preocupări, relații care deși nu pot fi socotite drept cordiale, indică o solidă conlucrare în domeniul cultural, politic și publicistic.

Raporturile lui Vinčențiu Babeș cu Valeriu Braniște și Nicolae Densușianu trebuie judecate și în funcție de diferența destul de

³ B.A.R., mss. rom., nr. 1015, filele 7—8; vezi și *George Bariț și contemporanii săi*, vol. II, p. 301; *O polemică despre versificație la 1844*, în „Analele Universității București”, Seria științe sociale, filologie, XII, 1963, nr. 28, p. 20.

⁴ „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, VI, 1843, nr. 24, p. 192; nr. 37, p. 296; VII, 1844, nr. 11, p. 88.

⁵ G. Cipăianu, *Vinčențiu Babeș (1821—1907)*, Timișoara, 1980, p. 102—103.

⁶ „Gazeta Transilvaniei”, XXXIV, 1872, nr. 2 din 1 mai; „Albina”, IX, 1874, nr. 59, din 1/13 august; X, 1875, nr. 3, din 12/24 ianuarie.

⁷ L. Maior, *Le Mémorial de 1882 et son écho en Europe*, în „Revue Roumaine d'Histoire”, VIII, 1969, nr. 2, p. 284.

mare în timp ce despărțea generațiile cărora le aparțineau. Sînt legături tîrzii și sporadice dar nu lipsite de semnificație. Cu Valeriu Braniște Vincențiu Babeș împărtășește activității gazetărești și interesul pentru trecutul național, cu Nicolae Densușianu preocupări cultural-științifice.

Un real interes prezintă relativ timpuriul schimb de scrisori cu Titu Maiorescu (cele semnate de Maiorescu nu ne-au parvenit) care începe într-o vreme cînd este aproape sigur că nici nu se cunoșteau personal, dar se simțeau îndemnați spre acțiuni ce ne apar în perspectiva timpului scurs de o particulară importanță pentru cauza națională a poporului român. După unele informații⁸, ulterior raporturile lor s-au schimbat drastic, dar perioada de început a anilor '60 păstrează în această privință semnificația unui răstimp de inițiative remarcabile.

De dată mai tîrzie, cel puțin așa reiese din corespondența din volum, raporturile lui Vincențiu Babeș cu Francisc Hossu-Longin se nasc, fără a fi prea strînse, dintr-o colaborare politică, intermediată după toate probabilitățile de socrul celui din urmă, George Pop de Băsești, în perioada de maximă încordare a activității de pregătire a *Memorandului* (1891—1892 și o scrisoare din 1893). Mai interesant de urmărit este evoluția relațiilor dintre George Pop de Băsești și Vincențiu Babeș, din care pot fi degajate concluzii utile unei reconstituirii veridice a disputei ivite în interiorul conducerii P.N.R., în legătură cu pregătirea *Memorandului*, cu stabilirea destinatarului (împăratul sau opinia publică europeană) și a momentului optim cînd trebuia el înaintat. Nu începe nici o îndoială că Babeș a fost multă vreme în raporturi intime, cordiale cu George Pop de Băsești, care a conlucrat hotărît la multe din inițiativele politice ale fruntașului bănățean, mai ales după 1881. O indică și corespondența trimisă lui Pop de Băsești. În 1891 însă o cotitură bruscă, semnalată și de scrisorile lui Babeș, intervine în relațiile lor. În 10 noiembrie 1891 George Pop de Băsești îi scrie lui Babeș într-un ton vehement, exprimîndu-și nemulțumirea față de tărăgănarea exagerată a acțiunii memorandiste, de care-l face vinovat pe fostul său colaborator politic și prieten⁹. Că Pop de Băsești ar fi acționat din îndemnul lui Ioan Rațiu, Vasile Lucaciu și Iuliu Coroianu — Babeș îl bănuia mai ales pe Lucaciu¹⁰ — reiese limpede din post-scriptumul unei copii a aceleiași scrisori, trimisă lui Rațiu,

⁸ I. Slavici, *Inchisorile mele (scrisori adresate unui prieten din altă lume)*, 1921, p. 10.

⁹ Ș. Polverejan, N. Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente (1885—1897)*, Cluj, 1973, p. 175—181.

¹⁰ Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 190, nota nr. 2.

unde Pop de Băsești adăugase: „Scrisoarea de mai sus am adresat-o astăzi lui Babeș avînd și eu dor, însă fiind și avizat prin frații Lucaciu și Coroianu și despre voința ta; e timpul suprem să venim la rezon în cauzele noastre, și noi bătrînii suntem în prima linie răspunzători pentru toate cîte se fac, și pentru cele ce nu se fac“. Reiese însă din același citat că George Pop de Băsești a acționat și în virtutea propriei sale intenții, nutrite de bună seamă mai de mult. În atitudinea sa se produsese schimbări mai înainte, dar ele nu pot fi depistate din scrisorile lui Vinčențiu Babeș. Se adeverește odată mai mult necesitatea abordării critice și a acestei surse documentare, căci și corespondența, cu toată nota ei de autenticitate a informației transmise, nu prezintă garanția unei certitudini absolute, mai ales cînd este vorba de relațiile adesea atît de nuanțate între oameni.

Relațiile lui Vinčențiu Babeș cu Alexandru Roman, deși susținute, furtunoase uneori, nu s-au concretizat într-o corespondență amplă. În schimb, setul de scrisori trimis de Babeș lui Visarion Roman, destul de cuprinzător, aduce revelația unor raporturi strînse, a unor preocupări și interese comune, ce i-au legat pe cei doi fruntași naționali, informații care nu ar fi ajuns altfel la cunoștința noastră, căci, din nefericire, cele semnate de Roman nu s-au păstrat în arhiva Babeș. Din aceste scrisori, ca și din acelea trimise de Babeș lui Anania Trîmbițaș, reiese colaborarea strînsă, uneori similitudinea de opinie, a unor oameni politici români din Banat și Ungaria, cu cei din Transilvania. În acest sens, este de presupus că legăturile strînse dintre Vinčențiu Babeș și cei doi transilvăneni au, între altele, meritul de a fi pregătit și stabilit trainice punți de legătură, contribuind la crearea unui teren favorabil pe care s-a înfăptuit apoi unificarea organizatorică a celor două partide naționale, în 1881.

O mențiune aparte merită legăturile întretinute pe calea corespondenței de Vinčențiu Babeș cu Iacob Mureșanu, redactorul foilor românești din Brașov. Este puțin probabil ca ei să se fi cunoscut personal la începutul perioadei „liberale“, dar relațiile lor au adus mari servicii mișcării naționale românești în anii '60, și semnificația și importanța informațiilor transmise de Babeș lui Iacob Mureșanu în acea vreme de răscruce ne fac să credem că la acestea se referea George Barițiu cînd scria mai tîrziu: „În cursul verei [în 1860 — n.n.] pre cît timp a durat activitatea Senatului imperial cele trei foi periodice «Gazeta» și «Foia» din Brașov, «Telegraful român» din Sibiu se încercaseră a prepara spiritele pentru orice întîmplare, însă numai pe cît suferia poliția ces[aro] reg[escă] și pre cît permitea spațiul îngust cîte odată pe săptămînă, iară alte informațiuni

se trăgeau din scrisori private, de care însă aveam să ne folosim ca sub orice absolutism cu multă discrețiune. Mai ales confratele Vincențiu Babeș, carele se afla în funcțiune la înalta curte în Viena, făcea cauzei române servicii neprețuite prin corespondențele sale confidentiale¹¹.

Cuprinzătorul număr de scrisori trimis de Vincențiu Babeș mitropolitului Miron Romanul face necesare câteva lămuriri privitoare la raporturile dintre cei doi. Deși tonul corespondenței lor pare a sugera sentimente reciproce de prietenie, legăturile lui Vincențiu Babeș cu prelatul sibian au fost determinate în realitate de necesitatea unui contact cât de cât susținut cu mitropolitul, și este foarte probabil că dacă altcineva ar fi ocupat în acel răstimp scaunul arhieresc, scrisorile trimise lui Miron Romanul ar fi fost îndreptate aceluia, adică demnitarului și nu persoanei. Deci nu relații deosebite au creat această corespondență, ci o conlucrare care nu putea fi ocolită. Este ușor de remarcat, spre exemplu, că în multe din scrisorile trimise lui Miron Romanul este vorba de acțiunile îndelungate de separare ierarhică și patrimonială a ierarhiei ortodoxe române, respectiv a unor comune sau părți de comune mixte, de patriarhia sârbească de la Carloviț, cu urmări asupra intereselor național-culturale ale românilor din fostul imperiu. În acest fel trebuie privit numărul apreciabil de scrisori, importante de altfel ca valoare informativă, trimis între 1880—1898 de Babeș lui Miron Romanul. Lucrurile devin și mai limpezi, în lumina unor informații publicate acum pentru prima dată, care scot la iveală aspecte revelatoare ale raporturilor lui Vincențiu Babeș cu mitropolitul Miron, inegale, controversate, uneori aproape de ostilitate¹².

Cu Alexandru Mocioni Vincențiu Babeș trebuie să fi întreținut un schimb epistolar foarte intens, care însă s-a păstrat numai parțial. Am avut posibilitatea de a publica atât scrisori primite de Vincențiu Babeș de la Alexandru Mocioni cât și unele trimise acestuia, deși șansa a fost încă odată darnică numai cu jumătate de măsură, căci originalele corespondenței destinate lui Mocioni nu s-au păstrat. Chiar de la prima privire se desprinde din ele cordialitatea desăvârșită a relațiilor din care s-a născut corespondența schimbată de ei.

Alexandru Mocioni, cu aproape 20 de ani mai tânăr decât Vincențiu Babeș, devine la începutul perioadei dualiste principalul reprezentant al familiei sale în activitatea politică. Din această epocă

¹¹ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, Sibiu, 1891, vol. III, p. 56.

¹² Scrisorile CIII, CIV, CIX, CXXIV, CXXV.

trebuie să dateze și legăturile sale mai strinse cu Vinčențiu Babeș. Omul politic consacrat și cu experiență care era Vinčențiu Babeș va fi descoperit de timpuriu inteligența scripitoare a tînărului Mocioni, și va fi cîntărit repede valoarea unui asemenea element politic în efortul de emancipare al poporului român.

Foarte instruit și distins, Alexandru Mocioni a făcut asupra tuturor contemporanilor o impresie covîrșitoare, în imperiu, printre români și neromâni, în România. Aproximarea dintre el și Vinčențiu Babeș ar fi putut decurge și din îndemnul credinței comune în activism, dar mai înainte de toate, credem noi, din tentația spre conlucrare a două spirite ce-și găseau reciproc corespondent și completare, în reflexie și în analiza politică, a prezentului și a viitorului. Între Vinčențiu Babeș și Alexandru Mocioni se realizează o reală comuniune spirituală și de concepție, prilejuită de contactul a două structuri intelectuale care se racordau în multe privințe. Manifestările lor vor ajunge cu timpul atît de concordante, încît opinia românească, cu aprobare sau neplăcere, s-a obișnuit a-i desemna prin formula Babeș—Mocioni sau Mocioni—Babeș, destinată să indice o anumită concepție și o conduită politică la care au aderat însă și alți reprezentanți ai mișcării românești.

Colaborarea, transformată în curînd în prietenie durabilă, se concretizează după retragerea lui Alexandru Mocioni din viața parlamentară (18 aprilie 1874) în alte activități din cadrul P.N.R. După 1882 atitudinea lor se va armoniza întru totul în cursul acțiunii memorandiste. În conflictul grav ce i-a confruntat cu tribunisții și cu ceilalți adepți ai înaintării grabnice a *Memorandului* la curtea imperială, înverșunarea acestora s-a revărsat asupra amîndurora. În legătură cu comuniunea lor de concepție și acțiune nu poate fi vorba de idei împrumutate sau de un eventual ascendent al unuia asupra celuilalt, ci de conjugarea a două intenții identice, născute dintr-o analiză cu rezultate similare a realității, trecută prin filtrul judecății a două spirite independente dar convergente. Prestigiul lor politic imens¹³, aprobat sau detestat, dar cu care au stat ani mulți în fața contemporanilor, nu descinde din alianța lor ci din puterea personalității individuale, care asociată a dat forță unor întreprinderi comune. Firesc, ecoul relațiilor lor strinse răzbate în corespondență. Este sugestivă în acest sens nota de intimitate ce se desprinde, spre exemplu, din scrisoarea lui Vinčențiu Babeș din 3/15 februarie 1894 cînd se plîngea de greutățile sale familiale, sau o frază dintr-o scrisoare a lui Alexandru Mocioni, datînd din 17 iulie 1901, în care-i comunica prietenului durerea pricinuită de moartea fra-

¹³ Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 54, 56, 58.

telui său Eugen: „Niemand wird dies wohl besser verstehen als Du mein alter und treuer Freund“¹⁴. Sînt lucruri ce nu se rostesc decît de oameni între care o îndelungată și stabilă prietenie crează raporturi solide, marcate de sensibilitate. Este astfel regretabilă pierderea scrisorilor lor anterioare datei de 11 iulie 1891, respectiv 13/25 iulie 1891, a căror neîndoielnic deplină sinceritate ar fi dat un plus de valoare informațiilor, de bună seamă importante, pe care trebuie să le fi cuprins.

Cu ceilalți destinatari ai scrisorilor sale prezente în volumul nostru Vincențiu Babeș nu pare a fi întreținut relații strînse. I-a scris puțin lui Andrei Șaguna, dacă nu cumva și corespondența aceasta se va fi rătăcit. Semnele de întrebare le ridică în această privință colaborarea lui statornică la acțiunea de separare ierarhică și patrimonială și înainte de anii păstoriei lui Miron Romanul, dar care nu a lăsat un schimb epistolar mai amplu. Raporturile sale cu Șaguna par a fi fost distante, sporadice. Același lucru se poate spune despre legăturile sale cu Epaminonda Bucevski, Ioan Dragoș, Titu Maiorescu, Vasile Mangra, Ioan Popasu, pictorul Nicolae Popescu, chiar și Ioan Slavici, dacă ne referim la frecvența relațiilor personale, Atanasie Șandor, sau cu destinatarii necunoscuți, ale căror scrisori le-am inserat la sfîrșitul volumului. În ce privește scrisorile către diferite redacții, ca redacția Enciclopediei Române, redacția ziarului „Concordia“ sau redacția unor ziare din apusul Europei, ele au fost întocmite cu scopul de a furniza informații utile opiniei publice și activității politice românești, și nu puteau, nici nu erau destinate, a antrena o corespondență susținută. Aceleași categorii îi aparține și scrisoarea manifest trimisă lui Ioan Maniu.

O situație oarecum aparte au scrisorile către Nicolae Stoia, bursier al familiei Mocioni, apoi preot într-un sat din Banat. Raporturile lui Vincențiu Babeș cu Nicolae Stoia, dezvăluite de corespondență, deși consecvente nu sînt nici de natura legăturilor strînse de prietenie, nici de aceea a relațiilor de colaborare, politică, publicistică sau cultural-științifică. Stoia, elev și teolog sărac, apoi preot, este un protejat al lui Vincențiu Babeș, care i-a procurat ani la rînd mijloace de subsistență, continuînd mai tîrziu a-l ajuta să-și facă loc în viață. Aceeași legătură poate fi constatată în secolul trecut între mulți tineri studiosi, sau intelectuali nevoiași — avem în volum și exemplul pictorului Popescu — cu alți mecenai sau mijlocitori de ajutoare materiale. Biografia lor este semnificativă pen-

¹⁴ *Corespondența lui Vincențiu Babeș (scrisori primite)*, Cluj-Napoca, 1976, p. 154.

tru felul trudnic cum s-a ridicat o parte din „inteligența“ românească, ale cărei realizări meritorii au pregătit drumul unor înfăptuiri ulterioare de răscruce în istoria noastră.

În volumul de față, informațiile, în majoritatea lor sînt de natură politică sau cu substrat politic, ilustrînd principala sferă de activitate în care s-a remarcat Vinčențiu Babeș. Prin intermediul lor descoperim un om politic angajat în mai toate marile acțiuni ale românilor din Imperiul habsburgic în secolul trecut, începînd cu revoluția din 1848 și terminînd cu Memorandumul.

Informația cuprinsă în această corespondență este nu numai amplă ci și diversă, pe măsura multitudinii de fapte și preocupări descrise. Uneori prezentarea este vibrantă, în acord cu zbuciumul acelor ani frămîntați, cînd poporul român a trebuit să treacă peste greutăți, să înfrunte, în clipe de răscruce, pericole ce i se ațineau în cale. În 1848 Vinčențiu Babeș se entuziasmează de principiile revoluției; o spune fără ocoliș scrisoarea lui către Ioan Dragoș. În 1848 românii din Banat aveau încă de înfruntat îndărătnicia interesată a ierarhiei bisericești sîrbești cu centrul la Carloviț, care de-a lungul vremurilor s-a înstăpînit asupra vieții politice, dar mai ales asupra celei religioase și școlare, și, în anumite privințe materiale, ale unei părți mari a poporului român din Banat și Ungaria.

Perioada postrevoluționară, anii neoabsolutismului, au demonstrat necesitatea unor acțiuni politice concertate ale tuturor românilor din imperiu, care încercau decepția amară a nerealizării idealurilor lor naționale de căpătîi. Atmosfera de căutare înfrigurată a unor căi noi spre un scop mai vechi în ultima parte a perioadei absolutiste reiese clar din scrisoarea trimisă de Babeș în 1857 lui Atanasie Șandor. Anul 1860, cu debutul măsurilor de liberalizare a vieții interne a imperiului, trezește nădejdi noi pentru români. Entuziasmul începuturilor promițătoare se desprinde din unele scrisori ale lui Vinčențiu Babeș, a cărui sferă de interes politic se lărgeste mult în acest răstimp, în virtutea încercărilor conducătorilor români de a-și uni eforturile pentru a forma un front solidar, capabil să impună curții și altor cercuri politice influente respectarea revendicărilor românești.

De o deosebită semnificație apar în acest context încercările lui Vinčențiu Babeș, ajutat și de alți conaționali, de a căuta sprijin în apusul Europei, în Franța și Italia, în opinia lor publică, pentru mișcarea națională românească. Însoțite de materiale informative, întocmite cu competență de Vinčențiu Babeș, scrisorile acestuia către Titu Maiorescu, aflat în 1860 la Paris, fac dovada unui remarcabil discernămint politic, căci ele reflectă interesul pentru unele modalități de acțiune politică des folosite ulterior. Această primă

încercare, după știința noastră, de a apela la solidaritatea popoarelor latine făcută de un român din Imperiul habsburgic, antrenat în mișcarea de eliberare a poporului său, are drept piatră de temelie ideea colaborării și a unității de interese a tuturor românilor, ca ecou neîndoielnic al Unirii Principatelor din 24 ianuarie 1859.

Coroborînd aceste acțiuni cu informațiile despre publicistica politică a lui Vinčențiu Babeș din același an, 1860, ce se desprind din corespondența sa¹⁵, și cu activitatea lui din dieta de la Pesta în 1861, acest „parlament scurt“ al Ungariei; (ce e drept mai puțin prezentă în corespondență) avem imaginea aproape completă a ceea ce-i va crea încă de la începutul perioadei „liberale“ renumele printre contemporani, de care va vorbi mai târziu Valeriu Braniște¹⁶. Rețin atenția în special ideile cuprinse în broșura politică *Die Sprach- und Nationalitätenfrage in Oesterreich bei einen Rumänen*, publicată de el în 1860 în germană și în traducere românească, despre care îi relatează lui Iacob Mureșanu. În cele 84 de pagini ale lui, acest adevărat program politic din care s-au inspirat mai apoi Andrei Mocioni, Alexandru Mocioni, poate și alții¹⁷, Babeș atacă principiul dreptului istoric, în locul căruia îl așază cu argumente solide pe acela al dezvoltării egale a categoriilor sociale ale națiunii și egalitatea națiunilor în stat¹⁸. Combate de asemenea răspicat tendințele de natură dualistă, respinge ideea autonomiei provinciilor istorice, pledînd pentru autonomia corpului național, pentru respectarea folosirii limbii române în școală, biserică, instanțe judecătorești, în comunicarea cu autoritățile prin petiții, chiar și cu miniștrii și cu împăratul¹⁹. Această carte politică, timpurie în perioada „liberală“, singura de felul ei scrisă de un român în acel an, îmbracă în epocă o semnificație aparte, atît ca manifest politic cît și ca valoare a unor idei avansate. Respingerea dreptului istoric atacă o mentalitate politică adînc înrădăcinată în unele medii și constituie revelația noului în discuția despre reglementarea raporturilor naționale, cu mulți ani înainte de acceptarea ca normă internațională a dreptului de autodeterminare. Amănunte interesante se desprind din scrisorile lui Babeș despre apariția și ecoul acestei broșuri, ca un

¹⁵ Scrisorile XXXI, XXXII, L, LI, LII, LIII.

¹⁶ V. Braniște, *Amintiri din închisoare*, București, 1972, p. 22, 175.

¹⁷ I. E. Torouțiu, în *Studii și documente literare*, vol. II, București, 1937, p. 304, afirmă că ideea despre egalitatea tuturor națiunilor și contemplarea federalizării pe baze naționale ca soluție de reorganizare se regăsesc în teoria politică a lui A. C. Popovici.

¹⁸ V. Babeș, *Cauza limbilor și a naționalităților în Austria pertractată de un român*, Viena, 1860, p. 41.

¹⁹ Idem, *op. cit.*, p. 56—57.

al treilea element definitoriu al activității politice din acei ani a autorului său.

Activitatea parlamentară îndelungată a lui Vinčențiu Babeș, preocupările lui legate de aceasta, sînt puțin prezente în corespondența sa — doar momentul din 1865 și alte aluzii, ca cele din scrisorile trimise lui George Pop de Băsești în anii de reflux ai activismului²⁰. În schimb, acțiunile politice extraparlamentare, legate de pregătirea unificării celor două partide naționale²¹, de viața internă a Partidului Național Român după 12—14 mai 1881²², constituie un subiect predilect al semnatarului scrisorilor din volum. Unele dintre ele lămuresc un episod controversat din cariera politică a lui Vinčențiu Babeș, restabilind adevărul asupra atitudinii sale în chestiunea pregătirii *Memorialului* din 1882, apreciată pripit sau neînțeleasă pînă acum, judecată de multe ori prin prisma unor aproximări. Scrisorile către Anania Trîmbițaș dovedesc că Babeș a renunțat la întocmirea aceluia memoriu adresat opiniei europene, cu care fusese însărcinat de conferința P.N.R. din 1881, nu din comoditate, și nici pe departe din intenția de a ocoli eventualele dificultăți ulterioare, căci versiunea redactată de George Barițiu a fost publicată în numele întregului Comitet Central al P.N.R. din care făcea și el parte. Motivele sale erau de natură principială, și pe acest teren nu s-a putut pune de acord cu George Barițiu și cu ceilalți membri ai Comitetului. Nu voia „nimic pripit și comun, nimic după modul îndătinat“, ci „o nouă direcțiune“, un conținut nou și decis turnat într-o redactare drastică, cutezătoare, care să condamne pe ton apăsător nedreptatea suferită de românii din imperiu²³. Cum faptele oamenilor din trecut nu pot fi judecate decît pe baza informației documentare și atîta vreme cît nu există probe care să dovedească contrariul, nu avem de ce să nu dăm crezare corespondenței sale unde poate fi găsită explicația cea mai plauzibilă a conduitei adoptate de el în 1881 și 1882 în problema *Memorialului*. Se pare de altfel că a colaborat totuși la întocmirea actului cu informații suplimentare și stilizări²⁴.

Atît în scrisorile trimise lui Alexandru Mocioni, George Pop de Băsești cît și lui Francisc Hossu-Longin și altora, abundă informațiile cu caracter politic referitoare la ultimele două decenii ale se-

²⁰ Scrisorile XXXVIII, LIV, LV, LVI.

²¹ Scrisoarea CLXXV.

²² Scrisorile LIX, LXI, LXII, LXIII, LXIV, LXV, LXVI, CLXX, CLXXI, CLXXII.

²³ Scrisoarea CLXXI.

²⁴ Arhivele Statului Cluj-Napoca, *fond Vinčențiu Babeș*, pachet VI, nr. 79 (numerotare veche).

colului trecut, anii de pregătire a *Memorandului*²⁵. Opiniile exprimate în aceste scrisori trebuie totuși privite cu precauția necesară, căci înfierbîntarea disputei între cele două grupări din cadrul P.N.R. în problema *Memorandului*, asupra căreia am stăruit în *Introducerea* la volumul precedent, s-a strecurat în corespondență. Ea reprezintă și apără punctele de vedere și poziția semnatarilor. Informațiile din scrisorile lui Vinčențiu Babeș privitoare la mersul acțiunii memorandiste sînt însă elocvente și foarte necesare, cu toate că semnatarul lor s-a retras din activitatea politică tocmai în anii de vîrf ai acestor eforturi. O reconstituire realistă și plauzibilă a evenimentelor din anii *Memorandului* nu este posibilă prin folosirea exclusivă sau cu precădere a materialului documentar provenit de la una singură din cele două grupări care s-au înfruntat în jurul modalităților sau al detaliilor de înfăptuire. În asemenea împrejurări evaluarea motivației și a justificării istorice, uneori realist ancorată în epocă, a manifestărilor celeilalte tabere este în cel mai bun caz parțială, și de pe urma ei se resimte înțelegerea întregului complex de fenomene, întâmplări, raporturi. Deci, „audietur et altera pars“, sau poate mai bine în cazul nostru „cuique suum“!

Informații de natură politică mai pot fi găsite și în alte scrisori, dar ele sînt mai mult ocazionale, mai puțin coerente, fără ca aceasta să știrbească cu ceva utilitatea lor documentară. Sînt grăitoare mai ales cele referitoare la acțiunea protestatară și la procesul generalului Traian Doda din 1887—1888²⁶.

Relativ numeroase sînt știrile despre viața publicistică, cu coloratură politică, despre activitatea lui Vinčențiu Babeș sau a altora în acest domeniu. Dacă în volumul precedent corespondenții lui Vinčențiu Babeș au scris cu precădere despre „Romänische Revue“ sau despre apariția „Luminătorului“, în cel de față apar noi informații edificatoare în legătură cu greutățile de editare din ultimii ani de apariție a ziarului „Albina“ și cu condițiile în care această publicație a fost sistată. Reiese astfel cu claritate că dificultățile întâmpinate de Babeș, îndrumătorul de fapt și permanent al „Albinei“, erau de natură redacțională și politico-administrativă, mai puțin piedici materiale²⁷. Sînt revelatoare și informațiile despre activitatea publicistică a lui Vinčențiu Babeș după încetarea apariției ziarului „Albina“, prezența sa la „Observatoriul“ și legăturile cu

²⁵ Scrisorile XVII, XVIII, XX, XXI, XXII, XXIII, XLIII, XLIV, XLV, XLVI, XLIX, LIV, LV, LVI, LXI, LXII, LXIII, LXIV, LXV, LXVI.

²⁶ Scrisorile CXL, CXLI.

²⁷ Scrisorile XC, XCI, XCII.

„Luminătorul”²⁸, colaborarea lui cu Valeriu Braniște²⁹. Unele scrisori relatează despre evoluția altor organe de presă românești și despre raporturile dintre ele³⁰.

Un interes real îl prezintă noutățile informative despre preocupările cultural-științifice ale lui Vinčențiu Babeș. Interesul său pentru istorie se concretizează spre sfârșitul secolului trecut în multiplicarea unor manuscrise, unul anonim în limba maghiară, celălalt în limba latină, ieșit de sub pana pastorului calvin Petrus Bod, ambele despre români. Unele scrisori completează cu amănunte importante cunoștințele noastre despre mersul acestei întreprinderi, despre destinatarii exemplarelor în discuție, despre scopul național urmărit de Vinčențiu Babeș prin multiplicarea acelor scrieri³¹. Există de asemenea informații despre acțiuni culturale de altă natură, cum ar fi încercările de reconstituire a unor detalii din viața și activitatea lui Damaschin Bojincă³², sau conducerea „Societății pentru fond de teatru român”³³.

O mențiune aparte se cuvine știrilor despre întreprinderi cultural-educative ce stăteau în atenția lui Vinčențiu Babeș și a colaboratorilor săi. Este vorba în primul rând de informațiile frecvente relative la ajutoarele materiale, burse sau stipendii, acordate unor tineri români de familia Mocioni³⁴ sau de unele fundații ori instituții, făcând astfel posibilă instruirea unor tineri talentați, dar care nu se puteau întreține singuri la școală. Aceste scrisori fac dovada rolului jucat în multe asemenea cazuri de Vinčențiu Babeș prin aceea că a intermediat obținerea de burse pe seama unor clevi sau studenți care-i dobândiseră încrederea.

Correspondența semnată de Vinčențiu Babeș reflectă pe larg³⁵ preocupările sale asidue pentru rezolvarea unor probleme în litigiu în comune din Banat, fie că era vorba de aspecte pur ierarhice, fie de departajări de natură patrimonială a bunurilor unor comunități bisericesti. Scrisorile în discuție aduc prețioase informații în legătură cu evoluția acestor afaceri, fără a căror înțelegere un întreg capitol al istoriei noastre din secolul trecut rămâne nelămurit. Vorbeam mai sus de poziția dobândită de clerul superior sîrbesc în viața

²⁸ Scrisorile II, CIII, CIV, CV.

²⁹ Scrisorile V, VI, VII, VIII.

³⁰ Scrisorile II, VI, VIII, XXXIX, XLV, LXXVIII, CIV, CXVII, CXIX.

³¹ Scrisorile XIV, CXX, CXXI, CXXXVIII.

³² Scrisoarea XVI.

³³ Scrisoarea CLXXIII.

³⁴ Scrisorile XI, LXXI, LXXVI, CXLIII, CXLIV, CXLV.

³⁵ Scrisorile CXI, CXII, CXIII, CXIX, CXXIII, CXXV, CXXVII, CXXVIII, CXXXIII, CXXXVI.

comunităților ortodoxe din imperiu înainte de 1864. Separarea ierarhică din acest an și înființarea mitropoliei ortodoxe române din Sibiu nu au rezolvat definitiv, nu puteau să o facă, mulțimea de cazuri nelămurite, disputate adesea vreme de mulți ani. Încă nu se hotărîse cărei ierarhii vor fi subordonate unele parohii din Banat, care urma să fie situația celor mixte, cum va fi reglementată repartajarea de avere a comunităților amestecate, precum și limba de oficiu în satele unde exista o singură biserică ortodoxă pentru ambele comunități, română și sîrbă, atribuirea localului școlii confesionale, folosirea lui comună, limba de predare etc. Românilor nu le era indiferentă rezolvarea acestor probleme, atît de frecvent prezente în corespondența trimisă de Babeș lui Miron Romanul, din mai multe motive. Întii, fondurile bănești, materiale în general, ale patriarhiei din Carloviț se constituiseră și cu contribuția substanțială a enoriașilor români și din ele, la despărțire, li se cuvenea o cotă corespunzătoare taxelor plătite de ei de atîția ani, cu atît mai mult cu cît singurele școli românești ortodoxe, cele confesionale, a căror importanță nu mai trebuie subliniată, cu greu puteau fi întreținute cu mijloacele precare ale nou înființatei ierarhii autonome. De urgentă stringență era însă, după cum o arată și corespondența noastră, deciderea apartenenței comunelor cu o situație neclară sau a comunităților românești din comunele mixte, căci ierarhia sîrbească nu admitea decît sîrba ca limbă de cult, tot în ea trebuiau ținute matricolele parohiale, registrele școlilor confesionale. În plus, pe lingă importanța electorală a unei juste rezolvări a cauzelor în dispută, într-o vreme cînd preoții aveau mare influență asupra masei de alegători, aplanarea acestor diferende, atît de dorită de partea românească, după cum ne-o dovedesc scrisorile lui Vincențiu Babeș, trebuia să elimine punctele nevralgice ale relațiilor româno-sîrbe în vederea luptei comune de eliberare națională.

În sfîrșit, corespondența din acest volum aduce o valoroasă contribuție informativă privind preocupările de ordin economic ale lui Vincențiu Babeș, colaborarea sa la înființarea institutului românesc de credit „Albina“, la conducerea și lărgirea razei de influență a acesteia³⁶. Scrisorile cu conținut economic completează informațiile despre un domeniu de activitate mai puțin cunoscut al lui Vincențiu Babeș, dar aruncă o lumină edificatoare și asupra strădaniilor pe linie economică ale altor intelectuali români ca Visarion Roman, Alexandru Mocioni și alții, antrenați în acțiunea de creare și con-

³⁶ Scrisorile LXXVII, LXXIX, LXXX, LXXXI, LXXXIV, LXXXV, LXXXVI, LXXXVII, LXXXVIII, XCIII, XCVII, C.

solidare a unei baze materiale a burgheziei românești, capabilă să susțină lupta ei națională.

Văzut prin prisma scrisorilor trimise contemporanilor săi, prieteni, colaboratori sau adversari, Vincențiu Babeș apare ca un om al vremii sale, angajat în activități diverse, puse în slujba mișcării naționale românești, aproape omniprezent, atașat intereselor poporului său dar străin de spiritul xenofob și obtuz din care decurge neînțelegerea pentru greutățile altora. Personajul, așa cum îl zugrăvește corespondența, apare în complexitatea personalității sale, ferm sau ezitant, decis sau oscilant, uneori versatil, în realitate sau în aparență, influențat de curgerea vremii, de evoluția epocii sale, manifestându-se totuși cu originalitate între contemporani. Variate ca tematică, relevante de multe ori în privința unor evenimente, acțiuni și oameni, scrisorile lui Vincențiu Babeș demonstrează odată în plus utilitatea punerii în circulație a documentației epistolare pentru reconstituirea variatelor detalii ce compun istoria unui popor.

*
* *

Ținem să exprimăm aici adînca noastră recunoștință doctorului Cornel Liuba din Timișoara, și conferențiarului dr. Ștefan I. Niculescu din București, pentru amabilitatea cordială cu care ne-au pus la dispoziție scrisorile ce le dețin, trimise de Vincențiu Babeș lui Pavel Liuba, respectiv Vasile Maniu.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Au fost cuprinse în prezentul volum 175 de scrisori, în marea lor majoritate nepublicate înainte, semnate toate de Vincențiu Babeș.

Organizarea materialului s-a făcut pe destinatari, ordonați alfabetic. În cazul celor care au primit mai multe scrisori, acestea se înșiruie cronologic, grupându-se astfel într-o formă care, subliniată și de succesiunea comună a notelor în paginile rezervate unui anume destinatar, conturează compartimentarea internă a volumului.

Străduindu-ne a reda limbajul lui Vincențiu Babeș cât mai apropiat de cel al timpului din care provine corespondența publicată în acest volum, în atitudinea noastră față de texte am păstrat echilibrul necesar între modificarea ortografierilor care nu acopereau realități fonetice și respectul față de substanța formelor lexicale aflate pe atunci în circulație.

În acest scop am procedat după cum urmează:

— nu au fost înlocuite cuvinte și nici modificate substanțial; au rămas forme ca *esmis*, *delegațiune*, *esact*, *care*, *cari*, *novembre*, *trămis*, *cestiune*, *sum*, *trăbă*, *soartea*, *serb*, *patriarc*; dar *svat* a devenit — *sfat*, *deacă* — *dacă*, *speda* — *espeda*, *li* — *le*, *ni* — *ne*,

— ortografia și punctuația au fost aduse la zi,

— textele în limbile germană și maghiară au fost redacte în ortografia și formele lexicale ale vremii când au fost scrise,

— ortografia numelor localităților și persoanelor a fost adusă la zi și uniformizată; am păstrat însă pentru data și adresa scrisorilor formele folosite de Vincențiu Babeș (*Feni*, *B-pesta*),

— majuscula a fost păstrată pentru anumite formule de politețe, titlaturi, denumiri de instituții, organisme politice (*Excelență*, *Ilustritatea Voastră*, *Casa Magnaților*, *Comitetul Național* etc.) și în adaosurile destinatarilor de pe scrisorile lui Babeș când aceștia au folosit-o,

— tot ceea ce este străin textelor originale a fost încadrat între paranteze pătrate,

— am marcat cu trei puncte încadrate de paranteze pătrate locurile unde documentele sînt rupte, textele șterse sau cu totul indescifrabile,

— întregirile de cuvinte, introduse între paranteze pătrate, au fost operate numai cînd corectitudinea gramaticală sau claritatea textului le-au reclamat,

— prescurtările au fost completate numai cînd textul ar fi fost altfel confuz sau fără sens,

— sublinierile din texte aparțin lui Vinzențiu Babeș, cu excepția titlurilor de cărți, articole, studii, de scrieri în general; acestea au fost făcute de noi,

— data scrisorilor a fost lăsată neatinsă, în ortografia și punctuația semnatarului,

— am păstrat ortografia semnatarului în formulele de politețe din titluri sau adresă,

— pentru coerența volumului și pentru a facilita consultarea, piesele au fost numerotate cu cifre romane, în continuare, de la prima pînă la ultima,

— în scopul de a înlesni folosirea volumului de către cercetătorii străini, am întocmit o listă de regeste, redactate în limba franceză, care au fost plasate după textul ultimei scrisori.

Către GEORGE BARIȚIU

I

Budapesta, 17/29 nov. 1876.

Amicissime D-le Coleg!

Am fost promis d-lui coleg al nostru G. Ștefănescu¹, că voi procura pe seama sa și a muzeului său a[!] Societății noastre academice² două bucățele din meteoritul ce căzu mai anțărți la pământ în Jadani³, lângă locul nașterii mele⁴ în Banat. Am și procurat, dar vai ce anevoie și nesigur este astăzi a expedia de aici acestea la București.

Din această cauză iată voi a-ți trămite d-tale aceste două bucățele cu rogarea ca ocazionalmente ori să le iei cu d-ta, ori să le espediezi prin persoană securisimă la București, la adresa d-lui Gr. Ștefănescu. O descriere cu toate datele necesare voi înainta eu de-a dreptul, îndată ce voi avea un pic de timp⁵. Bucățica cea mai mică este o raritate, și aici la societatea pentru științele naturale cu orice preț voiau s-o scoată de la fiul meu, dr. Aureliu B.⁶, care le-a prezentat-o acum 3 săptămîni, înainte de plecarea la Heidelberg, pentru de a-i convinge despre greșitele lor teorii ce făcuseră după căderea meteorului și examinările făcute la fața locului.

Voiesc a zice că aceste pietrișoare din D-zeu știe care altă lume putredă au un preț de afețiune extraordinariu și ar fi păcat a se pierde.

Mult m-am socotit, dar n-am aflat mod mai bun d-a espeda aceste rarități la București decît prin mijlocirea d-tale și aceasta-mi va scuza molestarea ce ți-o fac.

Despre altele, aș dori să știi dacă ți-a venit la cunoștință nepotrivatele încercări din B[ucurești]⁷ d-a cîștiga pe Doda și pe Ursu, pe cela prin Deșliu iar pe acesta prin Frîncu⁸, și noile blamagie ale [...] noștri roșii?!

Eu — pe cale indirectă — am făcut să priceapă acei domni frați ai noștri din București că pînă nu vor procede dinșii pe calea dreaptă, capacitîndu-ne anume pe d-ta, pe Mocioni⁹ și pe mine, cum că ceea ce ațintesc ei este cuminte și serios, prin urmare și posibil și

necesar, nicicînd nu le vor succede pașii întreprinși pe la spatele oamenilor de bine.

Despre altele, strîngîndu-ți mîna frățească, rămîn al d-tale plecat și sincer,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., nr. 1007.

II

Budapesta, 3/15 faur 1884.

Prea stimatul meu,

De nenumărate ori în cursul anilor m-am apucat să-ți scriu cîte una și alta. Însă sînt scrupulos cu cît mai mult îmbătrînesc, și așa nu puteam să găsesc nici una adevărat demnă de seriozitatea foii ce redigi¹⁰.

Astăzi însă așa vrură împrejurările să nu mai fiu atît de scrupulos și deci iată vin să-ți recomand binevoitoarei considerațiuni acest raport, ce ți-l fac în formă de epistolă, asupra unui incident memorabil din trecut a cărui publicare o cred foarte oportună chiar acum în „Observatoriul”¹¹.

Multe, foarte multe ar fi astăzi de scris, de descoperit din trecut, în fața oarbei cutezări a domnilor de la „Viitorul”¹², dar durere, cu sănătatea mă aflu foarte slab și nu mi-e permis a șede la masa de scris decît 1—2 ore întruna.

Vei fi observat că în „Luminătoriul”¹³ am început a publica un șir de articoli, pe care i-aș putea lungi peste tot anul, dar mulți dintre fruntașii frați ai noștri țin că întregă întreprinderea ilustrisimilor nu merită osteneala și seriozitatea mea, pe cînd alții mă conjură să nu încet, să continuu, căci mai virtos tinerimea, generațiunea de la 20—30 de ani, găsește o instrucțiune de tot folositoare în acei articoli¹⁴.

Astfel, m-am decis a mai continua însă nu tocmai prea mult. În șirul lămuririlor mele am să dau răspuns limpede, categoric, d-lui Gall și Pușcariu și Mețianu, la întrebarea că: „bine, cu ungerii ați desperat a vă putea împăca, ergo — ce vreți?”

Cred că dl. Vis[arion] Rom[an]¹⁵ [i]ți va fi comunicat ce fel de aspecte, prospecte, cuceriri, face pe la noi prin Banat „Viitorul”. Astăzi tocmai primesc înștiințări de prin părțile Ciacovei cum că

pentru unele comune politice s-a abonat ex offio, dar n[ume]rii rămîn necetiți, întocmai ca odinioară „Patria“¹⁶.

Din Sibiu și Transilvania peste tot nimic alta nu știi, nu mi se scrie, decît cele puține ce mi le aduce prețuita-ți foaie. Aștept însă pe dl. Vis. Roman, de la care doară că voi lua informațiuni mai interesante.

Nu pot încheia făr-a-ți spune că în luna lui iunie am petrecut mai multe zile în Caraș, examinînd vestigiile romane, făcînd săpături și culegînd date interesante p[en]tru Academie¹⁷.

Pe lîngă acestea, strîngîndu-ți mina cu adevărată stimă și amoare, sînt al d-tale devotat,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, documente preluate de la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Acad. R.S.R. (Arhiva istorică), în continuare Arh. ist., nenumerotat.

III

Budapesta, 6/18 dec. 1884.

Venerabile D-le și Frate,

Sicur știi că eu nu sum omul formelor și anume nu al complimentelor și al gratulațiunilor incidentale; cu toate [acestea], azi bucuros profit de ocaziune pentru d-a te felicita că scăpași înc-o dată din ghiarele răuvoitorilor noștri. Ceea ce mă face să mă bucur mai virtos e că te-ai decis a lua însuși răspunderea pentru fiul d-tale, și cu cîți p-aici am vorbit d-aceasta, toți au fost de acord că bine ai făcut chiar din considerațiunile politicei noastre naționale. Chiar condamnat de juriu făceai un mare serviciu cauzei comune¹⁸.

Dar p-aici cîți oameni nepreocupați am grăit și informat, nici unul nu putea să crează posibilă condamnarea. Cu toate [acestea] ne-a surprins unanimitatea.

D-altă parte, colegul meu dl. Steinacker¹⁹, dar și alții care trăiesc printre șoviniști, mă încredințează că prin acele cercuri mai peste tot domnește indignare pentru achitarea d-tale. Mai mult, mi se asigură că chiar rătăcitul prin acele cercuri deputat sas dl. Zey²⁰ s-ar fi espectorat cum că spînzurați ar trebui jurații. Cînd aud aceasta, îmi aduc aminte de fie iertat Murgu al nostru la 1849, cînd toți amicii și aderenții săi din Caraș ca rebeli în contra ungarilor erau arestați iar el, îmbătat de tămîia ce i-o aduceau persecutorii

de odinioară ai săi, striga în gura mare că: „spinzurați trebuie toți românii, chiar d-ar fi frați ai săi, cîți țin cu Austria“. Era sărmanul jumătate smintit²¹.

Dar venerate amice alta este ce propriamente mă îndeamnă a-ți adresa această epistolă; voiesc, căci aflu de lipsă, a-ți aduce la cunoștință o memorabilă apariție din cea mai înaltă sferă, o apariție care cred că și d-ta o vei afla demnă d-a fi luată de bază a speranțelor noastre pentru un viitor mai bun.

Mai de mult, pot zice de cum mi s-a[u] deschis iarăși porțile legislațiunii ung[urești], mi s-a șoptit din unele părți, dar cu toată rezerva, în cea mai strictă confidență, că sus, chiar lângă tron, începe a se observa un curent contrar politicei de pînă acuma anume relativ la români. Dar nimic pozitiv, special, n-am putut afla. Și iată acum pot să spun că chiar în consecința acelor șoapte m-am decis a căuta apropiere către arhid[ucele] A.²², precum v-am descoperit aceasta în Sibiu, și tot în acea consecință m-am decis pentru atitudinea ce o vezi în discursul meu în dezbaterea gen[erală] asupra bugetului²³.

N-aș fi descoperit însă inspirațiunile mele nimănui, fiindcă erau d-o natură de tot mistică, indeterminată. Dar ian auzi ce se întîmpla ieri!

Aseară în Camera Magnaților contele Pišta Károly²⁴ dinastul de la Carei, știi acela la carele a fost astă toamnă la vizită principele de coroană și cu nevastă-sa²⁵, un aristocrat dintre cei mai turbați, ce însă are alure contrari lui Tisza²⁶ și [se] numără între cei dintii corifei ce făcură să-i cază în Casa de sus proiectul de lege pentru căsătoriile jidanilor²⁷, acel c[onte] Pišta Károly căuta pe Ales [andru] Mocioni ca să-i audă opiniunea asupra proiectului de lege p[en]tru reforma Casei de sus²⁸; îi spuse că Tisza l-a chemat la o conferință în acest obiect și el ar dori prealabilmente a-i auzi părerea.

Alesandru nostru îi esplică mai întii credințele sale politice, speranțele sale în viitor, și bazat pe acestea îi dezvoltă părerea sa în cauza reformei Casei Magnaților.

În firul esplicărilor îi spune cum el crede că de voie de nevoie maghiarii va trebui să se lase de gravitarea lor spre Germania și să-și caute viitorul acolo unde el numai și numai se poate afla, și pentru dinastie și pentru întreg elementele concernente, adică înfrățirea și solidaritatea cu românii.

La acestea contele maghiar ascultînd cu mare atenție, d-odată începe a se especta: „Merkwürdig, das selbe behauptet der Kronprinz! Nemlich disputierte er in meiner Gegenwart über zwei Stunden mit Gyula Andrassy, in ganz derselben Richtung“²⁹.

Mai multe n-am lipsă a-ți spune. Vei recunoaște că n-am zis prea mult cînd am zis că memorabilă este apariția!

Adaug numai încă atîta că ea, această apariție, se [e]splică parte din intimitatea cu principele de coroană al Saxoniei³⁰, parte din noile relațiuni cu regele Carol³¹. Ambii acești ambițioși nemți, ambițioși ca și Rudolph³², oricît simulează aderință, nu pot suferi orgoliul și capriciile lui Bismark și poate pătrund pericolele ce ascunde viitorul.

N-am nimic în contra, ba chiar te rog să faci ocazionalmente informațiuni asupra acestor simptome membrilor Comitetului³³ și tuturor ai noștri care merită încredere, se înțelege, numai oral.

Despre altele, salutîndu-te și stringîndu-ți mîna frățească, al d-tale devotat,

V. Babeș.

Arh. ist., nenumerotat, copie făcută de Ioan Micu Moldovan după originalul provenit de la Ieronim Barițiu.

IV*

Feni, 8/20 sept. 1887.

Ilustrule coleg,
Prea stimat amice!

Am petrecut 12 zile în Sibiu și n-am putut avea ocaziune nici măcar a-ți restitui proiectul-manuscris de *Memorand*, pentru a cărui restituire ne angajaserăm³⁴.

Zece zile am fost ocupat întins și-mi destinasem una-două pentru d-a răsufli și a-mi vedea amicii. Dar tocmai m-am bolnăvit și am plecat miercuri seara în 7 sept. rău bolnav din Sibiu, petrecînd d-atunci 8 zile la Căpîlnaș pînă să mă restaurez întrucîtva, apoi 1 zi în Bulci, una în Arad, 1 în Timișoara, și acum aflîndu-mă și simțindu-mă de tot bine aici, de 26 de ani pentru a 55[-a] oară, găsind liniștea necesară spre a-mi cerca conturile și a-mi achita datoriile!

Și-mi este datorie cătră d-ta, și ca cătră președintele Comitetului nostru electoral, și ca cătră bunul amic și român, mai și mai întii să te rog să primești aci în anex atinsul mai sus proiect de *Memorand* și să faci ca să fiu absolvat d-această datorie; iar a doua, și aceasta cătră d-ta personalmente, spre informațiune și uzul

necesar la caz de lipsă, să te încredințez că, aducînd eu la cunoștință și motivînd frunțașilor din aceste părți ieșirea mea din Comitetul electoral central³⁵, această ieșire s-a găsit oportună, toți pătrunși fiind de dorința și speranța că Comitetul prin aceasta nu va fi împedecat în lucrările sale, iar d-altă parte toți rezoluți fiind, în cadrul programei naționale, a sprijini pe Comitet, oricînd provocați vor fi: totodată însă, și fără a aștepta impulsul de acolo, a face, a întreprinde cele necesare întru interesul cauzei.

Anume frații din Lugoj se vor organiza și consolida pentru acest scop și dumneavoastră-i veți găsi oricînd a-i căuta veți binevoi.

Din aceste puține cuvinte cred că vei lua convicțiunea că nu la slăbire ci la fortifie tîndem cu toții, și noi sperăm că aceasta vom și putea-o dovedi la proxima ocaziune.

Am ținut a-ți spune acestea expres, ca nu cumva ieșind la lumină retragerea mea să fie altfel interpretată.

Cu planul meu d-a ieși pentru timp mai lung în străinătate n-am putut reuși, din cauză că de sus, de la putere, s-a dificultat trecerea fiului meu Titu [...] la o universitate din străinătate³⁶. A trebuit deci să înscriu aici pe ambii mei copii și, firește, să rămîn și eu tot aici.

Despre împedecarea ce s-a făcut deputațiunii mitropolitane la Deva cu cea mai încordată curiozitate așteptăm lămuriri³⁷!

Despre altele, salutîndu-vă cordial, al d-voastră devotat,

V. Babeș.

Arh. ist., fond G. Barițiu, nr. 307.

I

¹ Grigore Ștefănescu, din 1864 profesor de mineralogie și geologie la Universitatea din București, membru al Academiei Române.

² Societatea Academică înființată la 1866, și avînd 7 membri din Principatele Unite, 3 din Transilvania, 2 din Banat (unul era Vincențiu Babeș), 2 din Maramureș, 2 din Bucovina, 3 din Basarabia și 2 din Macedonia, va deveni în 1879 Academia Română. Muzeul în discuție este „Muzeul de istorie naturală”.

³ Azi Cornești, comuna Orțișoara, județul Timiș.

⁴ Hodoni, comuna Satchinez, județul Timiș.

⁵ La însărcinarea ministrului instrucțiunii publice, Grigore Ștefănescu, directorul Muzeului de istorie naturală, mulțumea în 30 decembrie 1877 lui Vincențiu Babeș pentru donarea celor două fragmente de meteorit căzute la Jadani; Arhiva Babeș (azi la Arhivele Statului Cluj-Napoca), pachet III, nr. 96 (numero-tare veche).

⁶ Aurel Babeș, cel mai în vîrstă dintre copiii lui Vincențiu Babeș. A fost un chimist de valoare, cu studii făcute la Budapesta, Viena și Heidelberg, în acest din urmă oraș ca student al lui Bunsen. În 1884 va trece în România lucrînd ca profesor la școala veterinară superioară și șef de lucrări chimice la Institutul de Bacteriologie. A lăsat lucrări despre sterilizarea apei de băut și despre toxinele bacteriene.

⁷ Unii oameni politici au încercat să obțină consimțămîntul generalului Traian Doda și al colonelului David Urs de Marginea pentru angajarea lor în armata română în vederea războiului de independență. După cum reiese și din alte materiale (L. Maior, *Contribuții documentare la ecoul războiului de independență în Transilvania*, în „Studia Univ. Babeș-Bolyai, Series Historia”, fasc. 1, 1973, p. 81—83, Vincențiu Babeș a fost implicat și el în această inițiativă a lui I. C. Brătianu. Se pare că situația diplomatică și militară a României precum și soarta poporului român din Austro-Ungaria, au dictat oamenilor politici români, atît la sfîrșitul lui 1876 cit și în vara lui 1877, o atitudine rezervată în această problemă; vezi: L. Maior, *op. cit.*, p. 82, anexele II, III; *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. III, p. 709—710.

⁸ Unul dintre cei însărcinați să ia legătura cu Traian Doda și cu colonelul David Urs de Marginea era ardeleanul Teofil Frîncu stabilit la București (B.A.R., *fond Corespondență*, nr. 71.675, Teofil Frîncu către Aron Densusianu, 14 XII 1876, apud Gelu Neamțu, *Transilvania și cucerirea independenței României*, în „Almanah Tribuna '76”, p. 62 și 65, nota nr. 6); celălalt este senatorul din România Ion Deșliu.

⁹ Vincențiu Babeș se referă probabil la Andrei Mocioni.

II

¹⁰ „Observatoriul”.

¹¹ Materialul semnat de Vincențiu Babeș a fost publicat în „Observatoriul”, VII, 1884, nr. 11 din 20/8 februarie, sub titlul *Meminisse juvabit* și poartă data de 3/15 februarie 1884, identică cu cea a scrisorii nr. II. Conține informații în legătură cu niște tratative inițiate, cu bunăvoință aparentă, de contele Lonyay Menyhért, prim ministru, în 1872 cu Alexandru Mocioni, cu scopul declarat de a satisface cerințele românilor prin reluarea în discuție a proiectului de lege pentru naționalități, prezentat de reprezentanții acestora și respins de dietă în 1868. Babeș afirmă că dintr-o publicație din Augsburg, despre ale cărei relații Lonyay a declarat ulterior că este străin, a descoperit că tratativele ținteau să „adoarmă atențiunea și activitatea [românilor] în fața alegerilor...” și „... să cîștige dovezi de la mîna lor despre neîmpăcabilitatea lor, pare-mi-se ca să-și justifice măsurile ce are să ia în contra lor”. Babeș constată că această tactică a guvernelor austro-ungare era folosită de cîte ori se iveau momente mai dificile.

¹² Ziar înființat de Iosif Gall în 1884 după conferința din 14 martie 1884 a unor oameni politici români aparținînd partidului liberal guvernamental, ca organ al unui așa-zis „Partid

Național Moderat". Ca urmare a politicii duse de guvernul Tisza Kálmán, partidul și ziarul s-au desființat în 1886.

¹³ Ziarul „Luminătorul” a apărut la Timișoara între anii 1880—1893, sub conducerea lui Pavel Rotariu, cu concursul material al protopopului Meletie Drăghici, socrul acestuia. O vreme redacția s-a aflat sub influența lui Vincențiu Babeș, dar publicația a rămas modestă ca anvergură și combativitate politică.

¹⁴ Publicate în numerele 103—104 din 31 decembrie st. v. 1883, 3 din 11/23 ianuarie, 6 din 21 ianuarie/2 februarie, 8 din 28 ianuarie/9 februarie, 9 din 1/13 februarie 1884, continuate după data scrisorii în numerele 10 din 4/16 februarie, 11 din 8/20 februarie, 12 din 11/23 februarie, 13 din 15/27 februarie, 17 din 29 februarie/12 martie, 18 din 3/15 martie 1884, articolele respective prezintă situația grea a românilor din imperiu, începînd de la *Supplex*, combătînd lipsa totală a echilibrului între sarcini și drepturi în stat, precum și atitudinea grupului moderat din jurul ziarului „Viitorul”.

¹⁵ Visarion Roman (5 iulie 1833—11 mai 1885), publicist, autor de cărți didactice, unul dintre inițiatorii și primii conducători ai băncii cu capital românesc „Albina” din Sibiu.

¹⁶ Ziar care a apărut la Pesta (2/14 octombrie 1871—7/19 octombrie 1872) avînd redactori responsabili pe Romul Ulpiu Preda (7/19 aprilie—9/21 iunie 1872) și Iuliu Popovici (de la 11/23 iunie 1872).

¹⁷ Cercetările arheologice de care vorbește Vincențiu Babeș s-au desfășurat între 6/18 și 13/25 iunie 1883, din însărcinarea Academiei Române și cu banii oferiți de ea. A cercetat cu această ocazie fortificația romană de la Berzovia, pe atunci în comitatul Caraș-Severin. În informarea sumară prezentată Academiei în 31 martie 1884 a atras atenția asupra importanței și bogăției materialului din această zonă arheologică, unde afirma că a găsit și urme dacice, subliniind nevoia unor cercetări sistematice, în lipsa cărora piesele arheologice de acolo îmbogățeau muzeele din Viena, Pesta, Timișoara sau colecțiile particulare. Babeș va continua cercetările în 1894 (vezi „Analele Academiei Române” seria II, tom II, p. 131—132 și seria II, tom VII, p. 159).

III

¹⁸ În numărul 83 din 29/17 octombrie 1884 al „Observatoriului” a apărut articolul *Frica guvernului unguresc de umbrele a trei morți vii* semnat „Camil”, scris probabil de Ieronim Barițiu. În articol se spunea, cu referire la națiunea română: „Ea știe și simte prea bine că nu acuma este timpul ca să sărbătorească și să ridice un monument vizibil în memoria triumvirilor martiri Horea, Cloșca și Crișan, ci atunci cînd după Plevna ungurească va recîștiga drepturile sale nealienabile și libertatea ce i s-a răpit pe nedrept prin pactul dualistic”. Ca urmare redacției i s-a intentat proces de presă, în decursul căruia (vezi desfășurarea lui în numerele 98 din 20/8 decembrie, 99 din 24/12 decembrie și 100 din 27/15 decembrie 1884 ale „Observatoriului”) George Barițiu, ca proprietar și redactor responsabil, a preluat răspunderea pentru articol, respingînd acuza de instigare împotriva națiunii maghiare și afirmînd din nou că atacul era îndreptat îm-

potriva dualismului „stilul constituționalismului nostru” cum se exprimase procurorul în rechizitoriul său, declarînd că și alte partide maghiare neagă justificarea acestei formule politice.

¹⁹ Edmund Steinacker, deputat sas în ciclul parlamentar 1881—1884.

²⁰ Adolf Zey, deputat sas în ciclul parlamentar 1881—1884.

²¹ Pentru conduita politică a lui Eftimie Murgu în decursul revoluției vezi S. Dragomir, *Revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849*, vol. V, capitolul „Rătăcirile lui Eftimie Murgu”, p. 348—365.

²² Arhiducele Albrecht von Habsburg-Lothringen (3 august 1817—18 februarie 1895), din 1869 inspector general al armatei imperiale.

²³ În discursul său din 4 decembrie (publicat în numerele 95 din 10 decembrie/28 noiembrie și 96 din 13/1 decembrie 1884 ale „Observatoriului”) Vincențiu Babeș atacă administrația de stat nedreaptă și coruptă, greutatea sarcinilor fiscale și execuțiile pentru dare, deznaționalizarea forțată prin transformarea unor școli confesionale românești în școli comunale de stat cu limba de predare maghiară, sau prin împiedicarea abuzivă a comunităților românești de a-și crea școli confesionale cu limba de predare română, și cere ca românii să aibă parte și de beneficii în stat nu numai de sarcini publice.

²⁴ Contele Károlyi István, fost membru al legiunii lui Klapka în 1866, cînd a luptat alături de prusaci împotriva Austriei; a fost multă vreme directorul clubului nobilimii maghiare din Budapesta.

²⁵ Arhiducele Rudolf, unicul fiu al lui Francisc Iosif, căsătorit cu Ștefania, fiica regelui Belgiei Leopold II; arhiducele Rudolf s-a născut în 21 august 1858 și a murit în 30 ianuarie 1889, la castelul Mayerling, unde s-a sinucis împreună cu amanta sa baronesa Vetsera.

²⁶ Tisza Kálmán (10 decembrie 1830—23 martie 1902); după dezmembrarea partidului lui Deák Ferenc a înființat Partidul liberal. Ca fost ministru președinte (1875—1890) a intensificat politica de maghiarizare a românilor, sîrbilor, slovacilor și rutenilor.

²⁷ Căsătoriile evreilor nu au fost reglementate prin o lege specială pînă în 1 octombrie 1895, cînd a intrat în vigoare art. XXXI din 1894; pînă atunci baza lor juridică era ordonanța Cancelariei Aulice din 2 noiembrie 1863, reactivată în 1878 prin o hotărîre a ministrului de culte și instrucțiune publică.

²⁸ Camera magnaților a fost reorganizată abia prin articolul de lege VII din 1885.

²⁹ Curios, același lucru îl susține prințul moștenitor! Căci el a discutat în exact același sens, în prezența mea timp de peste două ore cu Gyula Andrassy.

³⁰ Prințul Georg, desemnat drept urmaș la tron de regele Saxoniei Albert Friedrich August (1873—1902) care nu avea copii.

³¹ Carol de Hohenzollern-Siegmaringen, regele României.

³² Moștenitorul tronului Austro-Ungariei, Rudolf von Habsburg-Lothringen.

³³ Comitetul Central Electoral, forul de conducere a activității Partidului Național Român.

IV

* Publicată de Ș. Polverejan, N. Cordoș, în *Mișcarea memorandumistă în documente (1885—1897)*, ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 109—110.

³⁴ Este vorba de proiectul concept de *Memorand* înmînat celor 11 membri ai Comitetului Central al P.N.R. pentru a-l studia și a-și da părerea asupra lui; înmînat celor 11 după ședințele Comitetului Central P.N.R. din 30 și 31 iulie 1887 el trebuia restituit pînă în 20 august 1887, pentru a putea fi definitivat în conformitate cu observațiile făcute.

³⁵ Hotărîrea lui Vincențiu Babeș de a se retrage din Comitetul Central al P.N.R. a fost luată după toate probabilitățile între 27 august-8 septembrie 1887.

³⁶ Titu Babeș a studiat dreptul la Budapesta.

³⁷ Nu am putut constata la ce împrejurare se face aluzie.

Către VALERIU BRANIȘTE

V

[Budapesta], 11/II 895.

Sper că vei fi primit astăzi ambele mele expedițiuni de ieri.

Te rog să nu treci cu vederea în foile de astăzi (special în „B[uda]pesti Hir[ap]“) ¹ cuvintele, resp[ectiv] adausul lui Apponyi ², la cuvintele președintelui Gyulay ³ în societatea Kisfaludy. ⁴

Da, politica are de problemă găsirea și aplicarea *adevărurilor corespuuzătoare timpului* (aci zace oportunitatea), iar știința are de problemă *căutarea adevărurilor eterne*. Însă cum în aplauzul general a reflectat Apponyi, totuși politicei *nu-i este permis nicio-dată a veni în contrazicere cu scrutatele adevăruri eterne*. Aceasta regulează pe statele și guvernele culturale și le ridică deasupra celor crude și barbare.

V. Babeș.

[Destinatar:] Dr. Valeriu Braniște, redactor la „Dreptatea“ ⁵, Zăpolyagasse 9, Temesvár.

B.A.R., *Corespondență*, nr. 150.023.

Abia dădui din mână „notele mele“; mă cuprinse îndoială că care voi fi adus la locul său, locul potrivit, următoarea observațiune ce aveam să o fac:

Nu-i vorbă, fratele nostru de la „Tr[ibuna]“⁶ prin bogatele sale citațiuni va convinge pe cetitori cum că *a citit multe și știe multe*. Și atita îi va ajunge. Dar noi din toate cele multe vedem că unele lucruri principale nu le știe, sau le ignorează dinadins, căci nu-i convine a le ști și adică:

intii: nu știe că diplomaților și politicianilor *limba nu este dată ca să spună ci ca să ascundă adevărul*;

a doua: că pentru ca cineva să priceapă cumsecade pe autorii politici trebuie să știe citi și printre șire;

a treia: că bărbații noștri cei mari oportuniști și consumați politici⁷ de la 1848/9 și 1860/1 tocmai pentru că erau astfel și nutreau încredere în cei de la putere, nu întreprindeau un pas de capul lor făr[ă] de a fi comunicat și consultat cu unii dintre cei intimi ai coroanei. Astfel au urmat cel puțin Șaguna, P. Mocioni și Eud. Hurmuzache⁸ în Olcmuț, și tot astfel la 1860, 61, 62, Andr. Mocioni⁹ și Șaguna în Viena. Chiar Memorandul care Andr. Mocioni l-a prezentat Consiliului imperial¹⁰, protestînd în contra reîncorporării Banatului la Ungaria¹¹, și care *Memorand* majoritatea nici n-a voit a-l primi, a fost combinat cu arhiducele președinte¹² și cu ministrul c[onte] Nádasy¹³, și apoi prezentat monarhului. Oare desconsiderării oportunismului vor fi făcut și ei asemenea? Ori da, ori ba, așa credem că de amăgire n-au scăpat.

Cred că vei găsi loc potrivit.

[Destinatar:] Domniei Sale dr. Valeriu Braniște, redactor la „Dreptatea“, în Temesvár, Zápolygasse 9.

B.A.R., *Correspondență*, nr. 150.022.

VII

B-pesta, 1 martie n. 1895.

Stimate d-le doctor!

Trăiesc în credința că ai primit notițele ce ți-am trimis înainte cu mai bine de două săptămîni.

Nu voi să te întreb ce ai făcut sau ce voiești a face cu ele!

Doamne ferește! Fă absolut după cum vei găsi cu cale și când vei găsi oportun.

Ceea ce mă face a te mai incomoda odată e ca să te rog în caz dacă ai găsi vreodată, oricând cu cale a publica din notițele mele și acel punct care cuprinde un fel de *amenințare*, cum că adevărat noi la rîndul nostru cînd vom găsi de lipsă și oportun a păși în contra Austriei, sau adevărat Vienei, cu acuzări, vom face-o cu vizi-rul¹⁴ deschis: nu vom începe de la 1848/9 ci încă de la 1601/2; aci să adaugi esplicînd ceea ce eu pare-mi-se în pripă n-am făcut: că nici atunci nu *vom face-o din cuget rău, din ură sau răzbunare, ci vom face-o de a ne dovedi răbdarea și constanța și demnitatea de bărbați cu conștiință de sine*, și astfel d-a convinge pe cei de pe scaunul împărătesc și de primprejurul aceluia că nu suntem „servum pecus“,¹⁵ ci maturi prin îndelungile suferințe și deci demni d-a fi tractați cu credință și cu omenie din partea lor, ceea ce pînă acum nu s-a ținut. Cred că mă pricepi.

Cu salutare,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., *fond Vinzențiu Babeș*, S $\frac{2(2)}{CCXV}$.

VIII

B-pesta, 16 febr. n. 1897.

Stimate d-le doctor

M-am angajat amicului nostru Al. M[ocioni] a-ți scrie cîteva notițe relative la articolul d-lui B. Duică din „Tribuna“.¹⁶

Te rog să scuzi că abia azi am ajuns a împlini, și aceasta cam în fugă și fără măcar să am timp d-a reviza cele scrise.

Vei pricepe aceasta, dacă-ți spun că ziua mea este numai de 5—6 ore, căci la lumină nu pot nici să citesc nici să scriu. Apoi am ocupațiuni foarte multe, de urgentă, în cele delegaționale¹⁷ și ale Academiei¹⁸, mai răpindu-mi mult timp și cercetările în arhivul statului.

Mai cred a-ți spune că lectura în „Tribuna“ îmi e grețoasă; de aceea nici n-o fac decît de nevoie și în fuga mare. Notele mele sunt după impresiunea fugitivă ce am luat. Eu nici n-aș reflecta mai mult, ci d-ta se înțelege vei binevoi a utiliza acest material cum vei găsi cu cale și la gustul d-tale.

Cînd va fi să am ceva timp, [î]ți voi descrie cîteva episoade caracteristice pentru caracterizarea persoanelor și întîmplărilor din trecutul de la 1846 încoace.

Cu salutări cordiale, al d-tale,

V. Babeș.

B.A.R.. mss. rom., *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{2(1)}{CCXV}$.

V

¹ În numărul 41 din 11 februarie 1895 a fost publicat discursul de recepție al contelui Apponyi Albert, cu titlul *Estetică și politică, artist și politician*, precum și dezbaterile adunării generale a societății „Kisfaludy” din 10 februarie 1895.

² Apponyi Albert, conte; a făcut parte, o vreme, din gruparea deakistă, apoi din „opoziția moderată” condusă de Sennyey Pál. A făcut opoziție înverșunată lui Tisza Kálmán, angajîndu-se totuși, din 1891, în acțiunea de impunere a elementului maghiar în armată și alte instituții comune întregii monarhii.

³ Gyulai Pál, scriitor, critic literar și estetician maghiar. A fost membru al Academiei Maghiare (din 1867), profesor de literatură maghiară la Universitatea din Budapesta, mai mulți ani președinte al societății „Kisfaludy” și redactor al revistei „Budapesti Szemle”. Cele spuse de el ca răspuns la discursul lui Apponyi sînt sintetizate în prima frază a paragrafului următor din această scrisoare a lui Babeș.

⁴ „Kisfaludy-társaság”, societate literară maghiară înființată în 1830. Din 1842, cînd i s-au modificat statutele, s-a numit „Magyar Szépirodalmi intézet” (Institutul de literatură beletristică). A patronat transpunerea în limba maghiară a autorilor clasici, antici și moderni, și a acordat premii pentru creații literare.

⁵ Ziarul „Dreptatea”, primul cotidian al românilor din Austro-Ungaria, a apărut la Timișoara între 25 decembrie 1893/6 ianuarie 1894—31 decembrie 1897/12 ianuarie 1898 sub redacția lui Valeriu Braniște.

VI

* O publicăm totuși în acest loc, căci textul ei pare a avea o legătură cu cel al precedentei.

⁶ Referire probabilă la articolul *Partidul național și programul său* din numerele 10 din 24 ianuarie/5 februarie și 11 din 25 ianuarie/6 februarie 1895, semnat M., în care activismul românilor din Banat și Ungaria, prezența lor în dietă, în 1861 și mai tîrziu, nu ar fi făcut servicii cauzei naționale, ci ar fi cauzat numai prejudicii.

⁷ Ce înțelegea Babeș prin „oportuniști” reiese clar din textul scrisorii precedente; prin „conșuați” vrea să spună „verșaați”, „cu multă experiență”.

⁸ Andrei Șaguna, Petru Mocioni și Eudoxiu Hurmuzaki.

⁹ Andrei Mocioni, frate al lui Petru Mocioni, om politic și filantrop român din Banat.

¹⁰ Verstärkter Reichsrat (Senatul imperial întărit), for consultativ, convocat prin patenta imperială din 5 martie 1860. Lucrările Senatului imperial întărit au durat din iunie pînă în septembrie 1860; membrii români au fost episcopul Andrei Șaguna, Andrei Mocioni și baronul Nicolae Petrino.

¹¹ Hotărîită de împărat la 27 decembrie 1860.

¹² Arhiducele Rainer Ferdinand Maria Johann Evangelist Franz Hyginus von Habsburg-Lothringen, președintele Senatului imperial întărit.

¹³ Nádasdy Ferenc, ministru de justiție în 1860.

VII

¹⁴ Viziera.

¹⁵ „Turmă servilă”.

VIII

¹⁶ Vincențiu Babeș face probabil aluzie la un articol nesemnat sau semnat cu pseudonim, căci în lunile precedente datei scrisorii numele lui Bogdan Duică nu apare sub nici un material din „Tribuna”.

¹⁷ Referire la activitatea lui Vincențiu Babeș în cadrul delegației românești însărcinată cu conducerea acțiunii îndelungate de separare patrimonială a Mitropoliei ortodoxe române din Sibiu de Patriarhia sârbească din Carloviț, după despărțirea ierarhico-administrativă din decembrie 1864.

¹⁸ Vincențiu Babeș, membru fondator al Academiei Române, a activat în cadrul secției de istorie.

Către EPAMINONDA BUCEVSKY

IX

Budapesta, 2 februarie 880.

Stimate d-le Bucevsky,¹

Abia astăzi sum în pozițiunea de a-ți remite xilografia, deoarece numai ieri mi-o aduseră de la tipografia lui Kocsis, carea este foarte îndepărtată de la locuința mea.

Doresc și m-aș bucura ca acest tablou² să se mai publice și în altă foaie, mai virtuos germană și răspîdită, de aceea-ți recomand ca să cauți atare foaie apoi, gășind ori negășind, în tot cazul va fi bine să se publice în foaia ilustrată a d-lui Bresnitz³ „Das Lesestübchen“, carea ne este ușor accesibilă.

Portretul va apare și în n[umă]rul de domineca viitoare cu o micuță biografie. Dacă ai dori ca în acea biografie sau cu acea ocaziune să se mai publice vreo știre specială, te rog să mi-o faci cunoscută imediat și se va face.

Amicul nostru V. Grigorovița⁴, după invitarea ce primirăm din Cernăuți, se vede că nu face glumă! Glück auf!⁵

Am interes a ști cînd d[omnia]-sa și cu nevastă-sa vor fi returnat la Viena. Pentru cele ce ai comunicat d-lui Teclu⁶, primește mulțămirile mele.

Al d-tale stimătoriu,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{3(1)}{CCXV}$.

X

Budapesta, 12/III 880.

Mult stimătu! meu,

Ai toată dreptatea că eu nu voi fi acasă în cîteva zile, deoarece poimîine plec la Sibiu, și d-acolo la Arad, apoi București.

Deci devenind gata tipăriturile prea tîrziu, te rog: cinci exemplare să-mi espedezi numaidecît la Sibiu, sub adresa: d-lui Petru Petroviciu, actuaru metropolitan în Hermannstadt; 25 exemplare să faci să [e]spedă: d-lui I. E. Țăranu, comerciant în Oravița (Banat); restul sub a mea adresă la Budapest.

Eu pe seama și resp[ectiv] socoteala mea n-am trebuință decît de summum 75 exemplare; mi-ajung însă, cum ți-am fost scris, și numai 50.

Încît spesele necesari la tipărirea antimiselor, iată care este ideea, resp[ectiv] părerea mea:

D-ta mai întii de toate vei comunica părintelui episcop un exemplar bine succes, cu modificațiunile făcute. Tot cu acea ocaziune

[i]i vei comunica și o *Notă* asupra cheltuielilor făcute, în care vei aminti că de la mine ai primit:

pentru piatră pare-mi-se	25 fl.
pentru pînză	25 fl.
titulo onorariu	50 fl.

(*Nota bene*: Eu socoteam că d-ta vei fi procurat din suma ce ți-am lăsat în ianuarie pînza pentru 100 exemplare, fiindcă nu credeam atît de scumpă pînza. Din ultima-ți epistolă trebuie să pricep că atare pînză nu s-a cumpărat, precînd eu calculasem părintelui ep[iscop] acei 25 fl. ca preț al pînzei. Deci acum va fi de lipsă a specifică d-lui ep[iscop] cheltuielile astfel:

1. pînză pentru 1 exemplar, calitate semifină 50 cr; (mai mult să nu pui că se spărie! dar vei și căpăta-o cu acest preț dacă nu vei lua Rumberger gris ci olandeză, mai ușoară și totuși asemenea bună, ba doară încă mai bună pentru acest scop).

Deci pentru 300 exemplare .	150 fl.
Primind 25 fl., rest de primit	125 fl.

2. Tipăritul unui exemplar pe pînză ? cruceri; deci pentru 300 exemplare ?

3. Aci se poate pune pentru cheltuielile expediției și un beneficiu pictorului, după fiecare exemplar cîte? cruceri, face împreună de la 300 exemplare ?; adăogînd rugarea ca *prețul pînzei să se antic[ipez]e*).

Apoi fiindcă trebuie să spun cum că din suma ce ți-am lăsat nu s-a ajuns a cumpăra pînza, de aceea te rog a-mi ține a mea socoată separată, adica pentru xylografie etc. Și așadară a considera 25 fl. pentru piatră, 25 fl. pentru pînză, 50 fl. onorariu de la părintele episcop; eu din a mea parte, cătră cei ce ți-am lăsat în ianuarie, pare-mi-se 60 fl., din cari acumă se subtrag 25, puși în socoată episcopului, va să zică cătră restul de 35 fl. îți mai trimit aci pentru astă dată 50 fl. (aflindu-mă astă dată în imposibilitatea de a-ți trămite mai mult), și așa te rog ca să primești această sumă de o aconto solvire pentru a mea datoriă, separîndu-mă de cătră afacerea episcopului. Cred că mă pricepi. Din partea episcopului voi a-ți fi dat 100 fl. iar din a mea acești 50 fl., ce face 85 fl.

Dacă dl. ep[iscop] va dori a înmulți n[umă]rul exemplariilor, apoi îți va scrie și va trămite și paralele. D-ta pune 300 exemplare. Atîrnă cu totul de la d-ta și de la tipăritoriu ca întreaga această afacere să se termine cît mai curînd. Dl. episcop ar vrea să fi fost de mult terminată.

Eu din parte-mi așa cred că abia pe la mijlocul lui mai voi returna acasă; nici chiar paștile nu voi mânca acasă.

În Sibiu cred că voi sta pînă pe la 25 a curenteii și așa mă voi bucura dacă într-aceea voi putea să primesc cele 5 exemplare.

Salutîndu-te cordialmente al d-tale prețuitor,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{3(2)}{CCXV}$.

IX

¹ Epaminonda Bucevsky (3 martie 1843—13 februarie 1891), pictor român originar din Iacobeni (Bucovina), cu studii la Cernăuți, Blaj, Beiuș și la Academia de Arte frumoase din Viena (1868—1874). A pictat scene din viața poporului român și interioarele unor biserici. După călătorii prin Germania, Italia și Franța, s-a stabilit pentru citva timp la Viena, unde și-a deschis un atelier.

² Nu am putut stabili la al cui portret se referă *Vincentiu Babeș*.

³ H. Bresnitz, adversar al dualismului, ziarist și om de cultură, redactor al publicației „Das Lesestübchen” ca și al săptămînalului politic „Schwarzgelb”, apărut mai tîrziu la Viena; s-a interesat de cauza românească din Austro-Ungaria; vezi scrisorile lui către *Vincentiu Babeș* în *Correspondența lui Vincentiu Babeș (scrisori primite)*, introducere, ediție îngrijită, note și comentarii de Mihail P. Dan și George Cipăianu, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 59—67.

⁴ Vasile Grigorovița, publicist român originar din Bucovina, fost redactor la „Foaia Legilor” din Viena, și apoi, o vreme, al ziarului „Albina”.

⁵ „Noroc!”

⁶ Nicolae Teclu, originar din Brașov, membru al Academiei Române, chimist de renume european; a funcționat ca profesor la Academia de comerț din Viena.

Către redacția ziarului „CONCORDIA”

XI

Pechtoldsdorf, în 14/2 oct. 1862.

Stimatissimă redacțiune!

Cu privire la articolul meu publicat în prea stimata „Concordia” de alaltăieri¹, anume cu privință la nota prea onoroatei redacțiuni sub **2, de a cărei cuprins foarte m-am supărat, fiindcă firea ei nice într-un caz nu poate fi menită decît a com-

promite sau pe nobila familie de Mocioni sau pe mine sau pe onorata redacțiune însăși, am onoare a vă reflecta că chiar cel *primo loco* între stipendiștii de anul publicat, anume *Ionașiu, e unit*³, din care cauză, după cum cred că în curînd vi se va raporta, el, deși din partea eforiei gimnaziului din Brașov⁴ fu denumit și cu telegraful chemat de profesor la a 5-a clasă, prin E[xcelența] Sa ep[iscop]ul Șaguna cu înverșunare fu respins, fiindcă statutele *cer profesori ortodocși*. Dacă între ceilalți stipendiști din anul trecut se mai află vreun unit nu știu, fiindcă eu la astă rubrică în calitatea lor nicicînd nu m-am datat a mă uita, dar despre Ionașiu sum convins fiindcă de trei ani mi-a stat prea deaproape și fiindcă împrejurările sub care trecuse el la unire sunt cunoscute mai tuturor bănățenilor. El a fost pînă și în seminarul catolic din Timișoara.

Încît pentru stipendiștii noi, la care adică se conferiră stipendie în toamna aceasta, atîta știu că dintre acei 3—4 stipendiști noi, anume lui Miron⁵ cu preferință, pentru aceea i se dede un stipendiū, chiar și cu votul, ba la propunerea mea, pentru că e *unit și ardelean* din comitatul Cetății de Baltă.

Astea sunt date domnii mei, care dovedesc că respectiva provocare a prea onoratei redacțiuni se făcu și de *prisos și fără temeii*. Dacă eu în articolul meu m-am ferit a cita anume pe unul sau altul unit, aceasta credeți că am făcut-o din intențiune nobilă și din principiu. În privința aceasta multe ar fi de vorbit, dar prea onorata redacțiune mă va pricepe.

Destul că după aceste deslușiri socot cum că dreptatea și adevărul și loialitatea prea onoratei redacțiuni ar pretinde ca în cel mai de curînd edînd nr. al „Concordiei“ să se facă prin partea prea onoratei redacțiuni la un loc potrivit observațiunea: *Cum că după datele ori deslușirile luate de la un loc competent acea observațiune, resp[ectiv] provocarea din nota sub **, în articolul „Stipendiile mocioniene“, a fost cu totul de prisos, fiindcă principiile de a se conferi stipendiile mocioniene fără respect de confesiune și provinție din capetul vremii și pînă azi s-a petrecut în realitate.*⁶

Asemenea, am observat o mulțime de erori de tipar în acel articol, anume la un loc s-a esmis (sic!) o linie întregă, însă nefiindu-mi a mină „Concordia“ nu sunt în stare a face aici rectificarea cuvenită.

Într-altele, cu toată [..]⁷ stimă, rămîn al prea onoratei redacțiuni sincer stimătoriu,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond *Vinzențiu Babeș*, S $\frac{9}{\text{CCXV}}$.

XII

Carlovitz, [22 martie 1865].

Telegramm

Ausgleichsversuche gescheitert unsere Gedult und Opferwilligkeit vergeblich. Ein Theil der unseren gestern weggereist anderer mit Erzbischof auf dringendes höres ansienen, noch bis morgen hier.⁸

Babeş, Anonim.

[Destinatar:] „Concordia“, Pest, Zuckergasse 9.

B.A.R., mss. rom., *fond Vinzențiu Babeş*, S $\frac{12(1)}{CCXV}$.

XIII

[Carlovitz, 24 martie 1865].

Abreise auf höres andringen aber mals verlegt seit vorgestern ausgleich aussichten mitteilen, Schulrat (?) Concordia wie befindet euch.⁹

Babeş.

[Destinatar:] „Concordia“, Pest, Zuckergasse 9.

B.A.R., mss. rom., *fond Vinzențiu Babeş*, S $\frac{12(2)}{CCXV}$.

XI

¹ Ziarul „Concordia“, care a apărut la Pesta între 3/15 august 1861 și 25 decembrie 1870, avându-l ca redactor responsabil pe Alexandru Roman, din 3 ianuarie 1863 până în 1 decembrie 1866, în numărul 78 din 30 septembrie/12 octombrie 1862 a publicat articolul *Stipendiile Mocioniane*, semnat de Vinzențiu Babeş.

² Nota redacției la articolul lui Babeş era cam malițioasă și afirma că familia Mocioni acorda burse numai unor tineri ortodocși.

³ Ion Ionaș era unicul bursier (din cei 20 pe anul 1861/62) greco-catolic întreținut de familia Mocioni și pe cît de evidentă este maliția ce se desprinde din comentariul redacției pe această temă, este tot atît de posibil și ademenitor a crede că acest tî-năr a primit un stipendiu mai ales pentru a se putea contra-cara critici ca cea din „Concordia”.

⁴ Gimnaziul ortodox din Brașov a luat ființă în 1860; în 1866 cursul a ajuns la 8 clase și s-a dat primul examen de maturitate.

⁵ Ioan Miron, elev la Beiuș.

⁶ Redacția „Concordiei” a publicat, în numărul 84 din 21 octombrie/2 noiembrie 1862 o rectificare la nota în discuție, redactată aproape în cuvintele lui Vinčențiu Babeș din această scrisoare.

⁷ Documentul este deteriorat.

XII

⁸ Redactare confuză, cu greșeli datorate poate în mare parte funcționarului de la telegraf. Reiese din text că răbdarea și stă-duințele delegației românești trimise la Carloviț pentru a începe separarea patrimonială a ierarhiei românești de cea sîrbă nu au dat rezultate și că o parte a ei a plecat acasă, alții au mai rămas pînă a doua zi.

XIII

⁹ Redactare confuză, datorată probabil funcționarului de la telegraf.

Către NICOLAE DENSUȘIANU

XIV

B-pesta, 16/28 mai 1890.

Prea stimatul meu,

Regret din tot sufletul că prețuita d-tale epistolă mi-a sosit cu 48 ore prea tîrziu ca să-i pot satisface, ceea ce cu atît mai vîrtos făceam deoarece eu nici nu puneam vrun temei p-această adaugere la manuscriptul lui Bod¹. Dealtmîntre, prin autografia ce se face aici în 25 exemplare și se dă la *mini sigure* nici nu se face vro divulgare ca cea ce s-a făcut la 1879, cînd fotografii și autografii s-au răspîndit *peste 50*, dintre care una a ajuns la Arad și

a fost publicată în „Biserica și școala“². iar d-aci în „Luminătorii“ în *sute de exemplare*.

Chiar publicațiunea recentă în 25 exemplare se face expres după „Biserica și școala“, și se face fără vreuna apretiere, încît deloc nu poate să prejudece apretierilor ce d-tă intenționezi să faci și ce eu te rog să faci.

Și Bod tocmai d-aceea se publică numai la puțini anume bărbați, iarăși fără nici un comentariu, pentru ca cel ce l-a descoperit în biblioteca Muzeului din Cluj să n-aibă cauză d-a se plînge.³

Istoria cu dl. R.⁴ eu de la d-sa altfel o auzisem; așa cum d-ta mi-o descrii se potrivește de minune la om!

Te rog deci a fi convins că manuscrisul ce aici se multiplică în 25 exemplare sub auspiciile mele nu este *publicațiune, divulgare în sensul cuvîntului*, este o copie pentru puține persoane, cu toată rezerva.

Te salută cordial al d-tale stimător,

V. Babeș.

[Destinatar:] D-sale domnului Nicolae Densușianu, membru corespondent al Academiei Române. etc., strada Bisericii Amza, 3, București, România.

B.A.R., mss. rom., fond *Vincentiu Babeș*. S $\frac{5}{CCXV}$.

XIV

¹ Petrus Bod, pastor calvin din Transilvania secolului XVIII, a lăsat o lucrare despre români cu titlul *Brevis valachorum Transylvaniam incolentium historia*, rămasă în manuscris, reprodusă de Vincentiu Babeș în 1890, nu în 25 de exemplare, cum îi promitea lui Nicolae Densușianu, ci în 30 și este posibil ca mai târziu să fi suplimentat acest număr. „Aduugerea“ în discuție este textul unei variante a actului unirii religioase a românilor din imperiu cu Roma, datînd din 7 octombrie 1698, document descoperit de Densușianu, care nu era de acord cu publicarea lui de altcineva, și parvenit apoi lui Vincentiu Babeș. Manuscrisul lui Bod cuprinde date importante despre trecutului poporului român și afirmă latinitatea lui și a limbii sale, dar inserarea după prefață a actului menționat dovedește din partea lui Babeș o sensibilitate confesională pe care de multe ori a criticat-o, pe drept sau pe nedrept, la alții.

² Publicație care apărea la Arad din 30 ianuarie 1877 sub patronajul episcopiei ortodoxe române de acolo. Printre redactorii ei se numără și Vasile Mangra și Roman Ciorogariu.

³ După cum reiese din „Analele Academiei Române”, seria II, tom X, p. 123. în 12 martie 1888 George Barițiu arăta într-o ședință a secției de istorie că, lucrînd în căutare de documente inedite despre trecutul românilor a descoperit și manuscrisul lui Petrus Bod.

⁴ Probabil Alexandru Roman, prin intermediul căruia se pare că Vincențiu Babeș a ajuns să se folosească de un clișeu luat de un fotograf din Budapesta pentru Nicolae Densușianu după documentul menționat *supra*, nota nr. 1.

Către IOAN DRAGOȘ

XV

[Budapesta, 20 septembrie 1848].

Tisztelt Képviselő Ur!

Ön által arra felszólítatva: valjon hazánkknak jelen vészes korszakában hajlandó 's kész lennék-e csekély tehetségeimet annak megmentésére felszentelni? — ünnepélyesen nyilatkozom, miszerint: igenis, minden perczen örömetst nem csak, de sőt legnagyobb kötelességemnek tartom, mert életemnek csak úgy van becse, 's mitsem is onajtok jelenleg inkább, mint tért, alkalmat nyerni, és esz-közök birtokába jutni, hogy gazúl megtámadott szabadságunk és függetlenségünk megmentésében 's megszilárdításában minnél hamarobb részt vehessek.¹

Tisztelt képviselő urral majd három hónap óta vagyon szerencsém személyesen is megismerkedni, és táplál reménység, miszerint ez idő alatt szívem 's lelkemről és ezeknek édes hazám iránti legforróbb, legőszintébb vágyaikról tökéletesen meggyőződött, — és táplál reménység, miszerint az $\frac{1}{2}$. és $\frac{2}{3}$.² alatt ide mellékelt hiteles bizonyítványokból eddigi nyilvános életemről, nem különben mint képességemről, erkölcsiségemről és jelenemről nem kevésbé meg fog győződni, — és táplál reménység, miszerint kis popularitásomat, mellynek egyrészről mint román és a román irodalomban kevésbé avatott egyén általában. más részről mint földművelő szüléktől származott, kinek vérei 's rokonai maig is mindnyájan földművelők, a nép közt, főleg Temes megyében, örvendeni vagyok szerencsés, ismeri, illetőleg átlátja, — és táplál reménység, miszerint ön képviselő ur, ha mind ezeket fontolóra veszi, és az alábbi körülményekkel öszveveti, helyesnek találandja önhez intézett következő kérésemet:

Méltóztassék közbenjárása által kieszközölni; miszerint honi kormányunk által — hozzám illő 's tehetégimhez mért, a haza, szabadság és függetlenség megmentésére vagy szolgálatjára célzó bárminő

szereppel felruháztassam, — de főleg, miszerint alvidékre, nevezetesen Temes és szükség esetében Torontal és Krassó megyékbe, olly megbizással küldessem, hogy a népet, azon népet, melly közt nevedtem, mellyet jól ismerek 's mellynek bizodalmát birom, a szabadság igazi eszméjével megismertessem, tanítsam, értelmesítem, felvilágosítsam. Ezt annál inkább ohajtanám, mert legujabb kapott magán tudosítások szerint, ezen nép rettenetesen fel levén izgatva, sok helyeken kitört, több helyeken kitörni készül, vagyis inkább készítettik; de egyéberánt is erre saját rokonim 's számos ismerősim is ismételve felszólítottak, — mit én azonban Kormányi kellő megbizás 's szükségelt költségek hiányában sikerrel tehetni egyáltalában nem remélhetnek³.

Ismételve kérem tehát Tisztelt Képviselő urat, méltoztassék a haza és román véreink érdekében engemet az illetőknek ajánlanj 's legjobb belátása szerint a jó rend és csend, és a szabadság helyreállításai 's megszilárdítási nagy munkára nézve felszerepelésemet, alkalmaztatásomat, közben járása által mi hamarébb, ha lehet tüstént, mert a késedelem vesztés, kieszközölni.

Többnyire tisztelettel maradván Pesten 848 évi Sept. 20. Képviselő Urnak tisztelő polgártársa,

ügyvéd
Bábesch Vince.

[Pe ultima pagină, de mina lui Vinčențiu Babeș:] Kelt Pesten Sept. 20^{an} 848.

[Destinatar:] Itt helyben lakozó Drágos János Országgyűlési Képviselő Urnak tisztelettel. Sietős.

B.A.R., mss. rom., *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{6}{CCVX}$.

[Traducere:]

Stimate Domnule Deputat!

Invitat fiind de dumneavoastră [să mă pronunț]: dacă în actuala epocă plină de pericole a patriei noastre aş fi dispus şi gata de a consacra modestele-mi talente pentru salvarea ei? — declar solemn că: da, în orice moment consider bucuros aceasta chiar cea mai mare obligație a mea, deoarece viața mea numai așa are valoare, și momentan nu doresc nimic altceva mai mult, decât să dobândesc teren și ocazie și să ajung în posesia unor mijloace ca să pot participa cât mai repede la salvarea și la întărirea libertății și independenței noastre, atacată mișelește.

Am onoarea, de vreo trei luni, a mă cunoaște și personal cu stimatul domn deputat și trăiesc cu speranța că în acest răstimp s-a convins pe deplin despre inima și sufletul meu și despre cele mai fierbinți și sincere dorințe ale acestora pentru scumpa mea patrie, — și trăiesc cu speranța că din referințele autentice anexate sub ./ și 2/., se va convinge despre viața mea publică de pînă acum, de asemenea și despre aptitudinile, moralitatea și caracterul meu, — și trăiesc cu speranța că cunoaște, respectiv întrezărește modesta mea popularitate, de care am norocul de a mă bucura în rîndurile poporului mai ales în comitatul Timiș, pe de o parte ca român și ca persoană un pic versată în literatura română, pe de altă parte ca descendent al unor părinți agricultori și ca unul ale cărui neamuri și acum cu toții sînt agricultori, — și trăiesc cu speranța că dumneavoastră, domnule deputat, dacă le cumpăniți pe toate acestea și le confrunțați cu împrejurările de mai jos, veți considera justă următoarea mea rugăminte, adresată dumneavoastră:

Să binevoiți a obține, prin intervenția dumneavoastră, ca să fiu investit din partea guvernului nostru cu orice fel de rol, vizînd salvarea sau slujirea patriei, a libertății și a independenței, rol potrivit mie și pe măsura aptitudinilor mele. dar mai ales ca să fiu trimis în părțile de jos, și anume în comitatul Timiș și în caz de nevoie și în comitatele Torontal și Caraș, ca însărcinarea de a familiariza cu adevărata idee a libertății poporul, acel popor în mijlocul căruia am crescut, pe care-l cunosc bine și încrederea căruia o dețin, de a-l învăța, de a-l lumina, de a-l lămurii. Aș dori aceasta cu atît mai mult cu cît, potrivit unor informații particulare recent primite, acest popor, fiind teribil de agitat, în multe locuri s-a dezlănțuit. în mai multe locuri se pregătește, sau mai bine zis, este pregătit să se dezlănțuie; de altfel în repetate rînduri și rudele mele și numeroase cunoștințe m-au invitat la aceasta, ceea ce însă eu, fără o însărcinare guvernamentală potrivită și în lipsa spezelor trebuincioase, nu pot spera a o îndeplini cu succes.

Deci, vă rog din nou, domnule deputat, să binevoiți, în interesul patriei și al consingenilor noștri români, a mă recomanda celor competenți și, prin intervenția dumneavoastră, după cum judecați mai bine, a obține angajarea mea pentru marea muncă a restabilirii și întăririi ordinii și a liniștii și a libertății, cît mai grabnic, dacă se poate chiar imediat, căci întîrzierea înseamnă pierdere.

Rămînînd cu respect, la Pesta, în 20 sept. ale anului 848, al Domnului Deputat stimător concetățean,

Vinčențiu Babeș
avocat.

[Pe ultima pagină, de mîna lui Vinčențiu Babeș:] Datat la Pesta, în 20 sept. 848.

[Destinatar:] Domnului deputat parlamentar, Ioan Dragoș, domiciliat loco, cu respect. Urgent.

¹ În 1848—49, atitudinea lui Vinčențiu Babeș se încadrează în linia de conduită a celor mai mulți intelectuali români din Banat, care vedeau în garantarea dreptului de a folosi limba română în biserică și școală un câștig, deși mărunț în contextul revendicărilor românești, ce contrasta cu intransigența ierarhiei sîrbești și cu ambițiile sîrbilor de a crea un teritoriu cu administrație națională ce includea și zone locuite compact de români. Intelectualii români pun nădejde în guvernul maghiar și se opun sîrbilor, așa cum cei din Transilvania așteaptă ajutor din partea imperialilor pentru a putea rezista autorităților din Pesta (vezi S. Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1968, p. 242—287; Idem, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848—1849*, Cluj, vol. V, 1946, p. 363—364). Se impune mențiunea că în Banat spiritele au fost agitate mai ales după luna august 1848, lună în care insurgenții sîrbi au comis atrocități în comunele Straja, Sînmihai, Uzdin, Moldova Nouă.

² Este vorba de două recomandări elogioase privind pregătirea profesională și caracterul lui Vinčențiu Babeș. Una, datînd din 14 iunie 1848, este semnată de Constantin Ioanovici, directorul preparandiei din Arad, unde Babeș funcționase ca profesor suplinitor, de Grigore Lucacic, catehet, de Alexandru Gavra și

Atanasie Șandor (vezi B.A.R., *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{6}{\text{CCXV}}$

a); cealaltă, purtînd data de 24 iunie 1848, cu semnătura aceluiași Constantin Ioanovici, care era și președintele tribunalului din

Arad (vezi B.A.R., *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{6}{\text{CCXV}}$ b)

³ Răspunzînd solicitării lui Ioan Dragoș, urmărea desigur și evitarea unor teribile dragonade ce se puteau abate asupra sateilor unde apăruseră nemulțumiri împotriva guvernului, dar și salvarea fratelui său Isaia, țaran din Hodoni, de la recrutarea forțată (vezi B.A.R., *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{11(1)}{\text{CCXV}}$).

Către redacția ENCICLOPEDIIEI ROMÂNE

XVI*

Budapesta, 2/14 aug. 1897.

Onorabilei Direcțiuni de la Enciclopedia română!

Primind chiar azi ultimul d-voastră comunicat, expediat mie alaltăieri, mă grăbesc a vă răspunde cu adînc regret că ceea ce mi se cere la nr. 1732 sub titlul: Bismark Otto, pînă la termenul de

20 aug., adică 6 zile, nu sînt în stare a împlini¹, de o parte din cauză că din cauze urgente sanitare tocmai stau să plec în munți și am să mă rețin de toată lectura și încordarea spiritului.

De aceea deci vin a vă returna această filă numai decît. Profitînd de ocaziune, îmi permit a vă recomanda atențiunii amintirea lui Damaschin Bojincă² în Enciclopedie. Eu nu mă îndoiesc că, la rîndul d-voastră, veți însera o scurtă biografie a celui prea vrednic bărbat, dar văzînd cum la multe locuri și persoane se trec cu vederea cele mai momentoose fapte [ce] afectuie însușiri ale lor, mă tem să nu se întîmple asemenea și cu Bojincă. El, născut încă din secolul trecut, în Gîrlîște, unde tatăl său era învățătoriu, două opuri ne-a lăsat printre altele, de rară importanță.

La an 1812, încă ca om foarte tînăr, a scris și publicat în tipografia lui Tattner în Pesta, broșura latinească: *Discussio descriptio-nis Valachorum Transilvanorum, editate Patrioticis paginis Viennae 1811*³, unde foarte frumos apără romanitatea și continuitatea neamului românesc în Transilvania și părțile vecine, în contra atacurilor mai virtos; iar la anul 1830 a publicat în tipografia Universității din Buda minunata carte: *Dirigătorul buneî creșterî, cu o dedicațiune în două limbi, latină și română, carte plină de istorioare ilustră-toare a virtuților și viciilor omenesți.*

B[ojincă] apoi, persecutat aici, a trecut în Moldova, unde pînă la moarte cu multă laudă a funcționat ca jurisconsultul țării. Atît cel puțin.

Cu salutări al d-voastră prețuitor,

V. Babeș.

Arh. St., Sibiu, fond „Astra“, mapa 619.

XVI

* Publicată de M. Stoia în „Tribuna Sibiului“, nr. 908, din 24 ianuarie 1971.

¹ Lui Babeș i se cerea redactarea articolului despre Otto Bismarck, în vederea includerii lui în *Enciclopedia română*, al cărei prim volum, editat de Corneliu Diaconovici, sub patronajul *Astrei*, va apare la Sibiu în 1898. În tipografia Krafft, celelalte două volume în același regim editorial, tot la Sibiu, în 1900 și respectiv 1904.

² Publicist și jurist român (1801—1866) cu studii la Oravița, Oradea și Pesta, cunoscut mai ales ca autor al lucrării *Răspun-dere dezgurzitoare la cîrtirea cea din Halle în 1823*, scriere polemîcică în care apăra, în disputa cu Sava Tcköly, interesele poporului român. În Moldova, unde se stabilește prin 1833, func-

ționează ca jurist și profesor. A colaborat la întocmirea codului Calimali.

³ Eroare a lui Vincentiu Babeș; Damaschin Bojincă nu a scris o asemenea lucrare, pentru care, de altfel, în 1812, cînd avea doar 11 ani era mult prea tînăr.

Către FRANCISC HOSSU-LONGIN

XVII*

Sibiu, în 1 aug. n. 1891.

Prea stimatul meu,

Eu mă aflu de trei săptămîni la Ocna Sibiului p[en]tru băi; vin însă tot a treia zi aici pentru poștă și gazete. Sosind aseară, am găsit prețuita d-tale [scrisoare], cu datul din Gioagiu 26 iuliu, la care mă grăbesc a răspunde.

Mi-a ajuns dorința și propunerea iubitului meu amic, venerabilul d-tale socru¹, pentru ca asupra ei să consult pe d-nii d-aici ce constituiesc biroul nostru central², ceea ce am și făcut luna trecută. Domnii colegi consultați însă, calculînd și combinînd împrejurările, mi-au exprimat părerea lor că dînșii pe timpul adunării gen[erale] de la Hațeg³ abia ar putea să lipsească d-aici, decît doară esact pe la 1/13 sau 7/19 aug., dar că dînșii consideră din punctul de vedere a[l] oportunității, anume pentru prezenta întrunire a Comitetului nostru⁴, numai Sibiul de indicat.

În acest înțeles m-am și grăbit eu a rescrie fratelui din Băsești. Apoi am vrut să satisfac și propunerii fratelui din Turda⁵, care dorea ca întru împlinirea concludului nostru din ultima noastră adunare să cer *Memorandul* d-lui Coroian⁶ și — modificat sau nemodificat — să-l multiplic și împart între membri pentru a-l putea studia, ca la proxima adunare să-și poată aduce fiecarele observațiunile, pînă atunci nefiind necesitate d-a convoca Comitetul.

Deci am făcut dispozițiune ca biroul central să ceară de la dl. Coroian *Memorandul* cu toate datele ce i-am mai fost trâmisi eu; am angajat la Budapesta un tînăr care să-l decopieze cu tîntă chimică, astfel ca pînă către 20 aug. să fie terminat și astfel acuma așteptăm răspunsul d-lui Coroian, care pînă acum n-a sosit.

În această situațiune, domnule frate, vei binevoi a vedea că-mi este cu anevoie a face, cum aș dori, pe voia sau după dorința tuturora, special că mă aflu încurcat cînd este ca să convoc Comitetul

la Deva, ceea ce d-altmîntre mie personal mi-ar conveni foarte mult, fiindu-mi acel punct cel mai [la] îndemină de la Căpilnaș-Soborșin, unde am să petrec p-acel timp.

Mulțămindu-ți deci din tot sufletul pentru amabila invitațiune ce-mi faci și espunîndu-ți această situațiune, te rog a mai aștepta să vedem cum se vor desvolta împrejurările și din altă parte și fii convins că eu mă voi pleca considerațiunilor de necesitate.

În fine, oricum, d-ta și cu fratele meu, socrul d-tale, cu acea ocaziune ați face foarte bine a vă abate pe la d[om]nii Mocionești la Căpilnaș, atît de îndemină și atît de consult printre grelele împrejurări de astăzi cari ne amenință cu o criză pre cît de dureroasă, încă și mai mult rușinoasă!

Eu sum îmbătrînit; am să părăsesc în curînd această viață plină de necazuri și soarta bietului popor român rămîne pe umerii generațiunei mai tinere! Ar fi păcat de D-zeu dacă ea ar apuca în mîinile unor șarlatani sau nătărăi!

Eu luni sau marți seara plec acasă la B-pesta, *Só utcza 7.*

Cu stimă și iubire al d-tale, adăstîndu-ți eventualile observațiuni,

V. Babeș.

Arh. St., Cluj-Napoca, *fond Corespondența lui Fr. Hossu-Longin*, tom A-Bu, filele 16—17.

XVIII

Budapesta, 1/13 aug. 1891.

Prea stimate d-le și frate,

După cum d-tale tot asemenea și amicului meu d-îui socru al d-tale atînsesăm că ar fi poate consult și util ca d-sa în trecerea cătră sau de la Hațeg să se abată pe la d[om]nii Mocionești^s la Căpilnaș, Birchiș și Bulci, unde s-ar putea schimba păreri asupra situațiunei în carea ne-au pus agitațiunile din București^o, și care ne amenință cu spargere.

Am făcut această indigitațiune din motivul căci din epistola fratelui George parcă pricepeam cum că ar dori să treacă peste noi criza, provocată cu atîta ușurătate, fără urmări compromițătoare și păgubitoare pentru cauză.

Retornînd eu acasă aici la 5 a[le] c[urentei], am găsit pe d-nii Alesandru și Zenone Mocioni, și convorbînd despre diverse, le-am

comunicat mai sus espusa mea idee, la care ambii d-ni, special dl. Alesandru, m-a[u] reflectat că între împrejurările actuale, unde tot cuvîntul și pasul nostru se observă și mistifică și denunță de [către] contrari, ar fi a se evita chiar întîlnirea cu iubitul și și stimatul socrul d-tale, al nostru cel mai bun amic, deși din toată inima, cu toată plăcerea, bucuros l-am fi văzut! Întîlnirea abia s-ar putea ascunde, ceea ce nici nu s-ar cuveni; deci ea prin veninul de care dispun răuvoitorii noștri în colosală măsură sigur s-ar întrebuița spre ulterioară îngreunare a situațiunei, și așa încordată pîn-la estrem!

Deci a trebuit să mă însărcin a aduce aceasta, pe lingă cele mai intime regrete, la cunoștința veneratului meu amic George. Astăzi așadară i-am scris. Fiind însă timpul prea scurt pîn-la adunarea din Hațeg și posibil că dînsul deja va fi plecat cătră Deva, mă simt îndemnat a mă adresa și cătră d-ta cu rogarea de cumva epistola mea de astăzi nu i-a ajunge la mîină să binevoiască a-i arăta aceste șiruri și a-l încredința din a mea parte că adunarea Comitetului nostru național neapărat voi chema-o pe ultimele zile ale luni curinte la Sibiu, simțîndu-mă eu obligat a nu aștepta mai mult pe cei ocupați pe aiurea.

Cu stimă și iubire, al d-voastră,

V. Babeș.

[Pe prima pagină, destinatar:] Domniei sale, domnului Francisc Hoszu Longhin, avocat și proprietariu în Deva. Déván (Erdély).

Arh. St., Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui Fr. Hossu-Longin*, tom A-Bu, filele 19—20.

XIX

B-pest, 15/8 1891.

Távirat [Telegramă]

Asupra statoririlor socrului, răspunsul meu [il] vei primi cred astăzi. Pentru securitate, repet, tot ce pot face este ca mercuri cu trenul antemeridian să sosesc la Deva, dacă vă convine. Hațeg imposibil. Aștept răspuns.

Babeș.
Reáltanoda utcza.

Arh. St., Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui Fr. Hossu-Longin*, tom A-Bu, fila 21.

Budapesta, 4/16 aug. 1891.

Dragul meu,

Tocmai primii o depeșă telegrafică de la Szilágy-Cseh¹⁰, prin care amicul G. Papp¹¹ mă roagă să vin la Hațeg că a avizat pe toți frații.

Această depeșă mă pune într-o situațiune de tot încurcată. Eu mă apucasăm de altele aici și mă hotărisăm a convoca Comitetul pe zilele de la 17/29 pînă la 19/31 a[le] c[urenței] la Sibiu.

Presupun că fratele George are ceva plan de importanță și deci mă plec a lăsa aici toate și a călători pentru întîlnire cu dînsul, fiindcă stăruiește, de la sine înțeles rămîinînd că are să fie o *convenire particularissimă*. Dar și aceasta odată cu capul *nu* în Hațeg, ci *la d-ta în Deva*, în tot cazul după terminarea celor ale Asociațiunei în Hațeg¹², căci parcă ți-am atins în epistola mea cum toți cei din Sibiu, anume și dl. Bariț[iu], m-au rogat nu cumva să deie ansă și resp[ectiv] pretext celor de la putere ca observîndu-ne pe mai mulți din Comitet p-acolo să ne însinue *conventiculări politice* și să ne atace Asociațiunea, cum s-a mai întîmplat odată, în timp mult mai puțin periculos ca astăzi.

Deci te rog a spune și esplica fraților ce s-ar fi angajat pentru Hațeg ca să se ferească de orice umbră măcar de politică.

Iar apoi după totala terminare acolo, în recălătorire, cei ce doresc întîlnirea în ale noastre să se oprească la d-ta în Deva, unde așa sper că pe *mercuri în 7/19 aug. cu trenul de dim[ineața] de către Arad voi sosi acolo*.

Dacă cumva ați găsi cu o zi mai *tîrziu* sau mai-*nainte* ar fi mai bine, te rog să mă avizezi cu telegraful, la adresa fiului meu, dr. Emil Babeș, avocat, Realtanoda utca 16, și mă voi sili a satisface.

Aceasta este ce vă rog a avea în vedere. Într-aceea eu rețin invitațiunile pentru Comitet.

Cu salutări frățești, al d-voastre,

V. Babeș.

[Destinatar:] Domniei sale domnului Francisc Hoszu-Longhin, avocat și proprietariu în Déva (Erdély).

Arh. St., Cluj-Napoca. *fond Coresp. lui Fr. Hossu-Longin*, tom A-Bu, filele 22—23.

Budapesta, 10/22 august 1891.

D-sale d-lui membru al Comitetului național electoral,
Ferenc Hoszu, Deva.

În speranța că pedecile cari pe mai mulți domni membri îi puneau în imposibilitatea d-a participa la adunarea Comitetului nostru, ce eu o aveam în vedere pe ultimele zile ale lui iuliu, vor fi încetat convoc prin aceasta Comitetul pe ziua de 18/30 august, la ora 5 d[upă] m[asa] în Sibiu.

La ordinea zilei va fi luarea în considerațiune a agitațiunilor făcute afară din țară asupra organizării și în contra solidarității noastre naționale¹³, respectiv regulările necesari pentru viitoriu.

Fiind situațiunea de tot gravă, și de la a ei fericită dezlegare atirând ulterioara activitate, ba chiar existența unitară a Comitetului și a partidei noastre, rog pe toți domnii membri să se înfățișeze la această adunare, iar încît pentru cei ce prin forță majoră impedecați ar fi a se prezenta personal declară că precît ei prin publicațiunile de prin gazete destul de orientați s-ar crede, eu din a mea parte voi pune temei și pe votul lor în scris, ce mi s-ar adresa cu de timpuriu.

Cu colegială stimă,

V. Babeș,
preșcdinte.

Arh. St., Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui Fr. Hossu-Longin*, tom A-Bu, filele 25—26.

Căpîlnăș, în 12/24 aug. 1891.

Prea stimatul meu,

Sosind aseară aici am găsit prețuita d-tale [scrisoare] din 7/19 a curentei (N.B! cu ștampila poștală din Deva de la 21, sosită și ștampilată aici la 22), la care vin a-ți răspunde.

Pe baza comunicațiunilor ce am avut cu d-ta, resp[ectiv] cu bunul meu amic socrul d-tale, relativ la întîlnirea din Hațeg, cu care ocaziune eu mi-am permis a vă înștiința că am hotărît a convoca Comitetul nostru pe zilele de ia 17/29 pîn[ă] la 19/31 a[le] curentei la Sibiu, iar din partea fratelui George¹⁴ prin telegraf avizat am

fost că despre cele ce s-ar conveni în Hațeg mi se va face notificare epistolară imediat, am așteptat această notificare în B[uda]pesta pînă ieri dimineață, resp[ectiv] alaltăieri, sîmbătă seară.

Văzînd că nu urmează, iar timpul trece, cu poșta de alaltăieri, adecă *sîmbătă seara*, am espedat convocatoriile la Sibiu și sum în bună credință că ele ieri vor fi fost primite, hectografate și espedate membrilor, iar de ziua, resp[ectiv] zile, a[le] adunării am prefipt *domineca și luna proximą*, adecă 18/30 și 19/31 a[le] c[urente], ceea ce nu mult diferă de a d-voastră dorință și propunere.

Sper că azi și mine toți d[om]nii membri vor primi literile mele convocătoare, date din B-pesta 10/22 a[le] c[urente], și vor da urmare **expresi** mele dorințe d-a-i vedea pre toți adunați.

Cu frățescă salutare,

V. Babeș.

Arh. St., Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui Fr. Hossu-Longin*, tom A-Bu, filele 28—29.

XXIII*

Budapesta, 3/15 dec. 1891.
(Vámházkörut 4).

D-sale domnului coleg, membru al Comitetului național central electoral, Francisc Hoszu-Longhin, în Deva.

Pe zi ce merge tot mai mult trebuie să simțim și cu durere să ne convingem că mare păcat a fost că de șase luni încoaci în loc d-a ne ocupa, cum accentuasăm eu în conferința noastră de an și aplicasăm aceasta mai d-aproape în sesiunea Comitetului nostru din mai a.c., de o *organizare națională bine combinată, solidă și compactă*, care să fie în stare și gata d-a rezista tuturor încercărilor străine, oricînd și ori din ce parte s-ar ivi ele printre noi, pentru d-a ne sparge, diviza și utiliza, noi în loc d-aceasta, cu o ușurime și nesocotință demnă de compătimit, ne-am încăierat între noi, acuzîndu-ne, combătîndu-ne și învrăjbindu-ne ca niște dușmani de moarte, și aceasta din niscari motive și pentru niscari scopuri nimic mai puțin ca *reale și raționale* cari cu cea mai simplă judecată practică lăsau a se prevedea că urmările *nu pot fi decît dănuoase și rușinoase moralei noastre politice, unității și solidarității noastre naționale*.¹⁵

Nu amintesc aceasta pentru d-a acuza anumite persoane; din contră pun toate cele întâmplate în contul spiritului infectat al timpului modern, infectat prin cinismul și fariseismul și strigătoarele fărădelegi ale celor de la putere.

Oricum însă să fie, încît ne privește pe noi este faptă incontestabilă că din cauza acelor nefericite încăierări și frămîntări întreg scumpul timp de o vară și o toamnă pierdut este din oricare punct de vedere. Căci un pas nu putem face înainte pe calea dezvoltării și organizării forțelor noastre naționale, ba încă prin acuzările și dușmăniile scoase în public, chiar frumoasele progrese ce realizasă-răm în opinia publică, încrederea și bunăvoința comună, deveniră în pericol!

Și în această situațiune aflîndu-ne, iată că d-odată ne vedem puși față-n față cu o agitațiune rafinată, energică, ba ici-colo evidentă și frivolă, a contrariilor noștri, în scopul d-a ne ocupa terenul, d-a ne seduce, răpi și înstrăina poporul, poporul român pentru a cărui apărare, luminare, disciplinare și conducere spre binele său noi fii săi ne-am angajat și asociat, dar care acum parte mare s-a dezorientat și demoralizat prin certele noastre, după sim[p]tomele ce se ivesc și se notează de jurnalistica noastră și cea străină, este în punctul de a deveni victimă și pradă lăcomiei și intrigei străine¹⁶. Încep deci evenimentele a bate puternic la ușele conștiinței noastre, și ca români și ca oameni de minte și onoare și oricum și oricare să fie rătăcirea și încurcarea noastră de pînă acum, și oricît de greu simțită ne-ar fi lipsa d-o mai bună organizare a forțelor noastre naționale, *dătorința* trebuie să ne-o facem cu mijloacele oricît de modeste de cîte dispunem, suplinind prin zelul nostru cu devotamentul inimei și minții noastre neajunsurile de primprejurul nostru.

Dacă contrarii noștri, în credința lor că poporul nostru prin certele noastre intestine dezolat este, cu toate puterile tuturor partidelor lor organizate au dat năvală asupra poporului nostru ca să și-l cucerească de unealtă oarbă a scopurilor lor, ce difer[ă] de ale noastre ca ceriul de pămînt, așa cred că este supremul timp ca să ne punem și noi la lucru fără toată amînarea, luminînd și îndemnînd și ferind poporul nostru, special pe alegătorii români, de corupători și amăgitori, ori din care parte, sub orice mască s-ar ivi ei.

Astfel pricep eu, căci astfel mi se impune momentul și acestei adînc simțite necesități și urgențe cred eu a corespunde prin această epistolă circulară către toți domnii membri ai Comitetului național.

Nu cred că mai este timp d-a ne aduna și consulta în Comitet asupra ceștiunei, dar nici nu văd tocmai de lipsă aceasta în stadiul de astăzi al lucrurilor, și cred că deocamdată ajunge a aviza la ceea

ce știm cu toții că programa, parola și atitudinea astăzi în vigoare a partidei noastre, este și rămîne pîn[ă] la viitoarea conferință națională a nu ne amesteca în mișcările electorale pentru dietă a celor de la putere, a nu ne angaja nici unei partide maghiare, ci pe cale legală, prin sfaturi frățești și influință morală, cu ajutorul mijloacelor de cari dispunem, a lucra din toate puterile ca să ferim poporul și pe alegătorii noștri de amăgirile și corupțiunile demoralizatoare, precum și de silnicia ce li s-ar intenta prin cei de la putere.

Și aceasta fiecare în sfera cunoștințelor sale, pe căile pînă acum uzitate, fără vrun prejudet în orice privință pentru viitoriu.

Conform concludului de la 25 oct., întrunirea Comitetului nostru va avea loc pe la mijlocul lunei lui ianuaru 1892 și este de dorit, ba chiar foarte de lipsă, ca d-nii membri la acea întrunire să aducă cu sine raporturi bune, bine orientătoare pentru luarea ultimelor măsuri.

Faimele despre o posibilă dizolvare a dietei actuale încă mai nainte de expirarea mandatului ei le-am petrecut cu toată atențiunea și pot încredința că ele numai în zilele din urmă începură a lua o oareșicare constanță. Așa cred că d-nii membri ai Comitetului vor fi cu mine de acord ca la un caz d-a se realiza această eventualitate Comitetul nostru să fie convocat în cel mai scurt timp. În toate privințele eu mă prevăd din partea d-lor colegi de votul, sfatul și resp[ectiv] avizul ce oricare l-ar găsi de lipsă.

Cu colegială salutare, al d-tale prețuitoriu,

V. Babeș.

N.B. Această epistolă prezidială nu este scrisă pentru publicitate.

Arh. St., Cluj-Napoca, fond Coresp. lui Fr. Hossu-Longin, tom A-Bu. filele 34—35.

XXIV

Birchiș, via Soborșin 24/11 893.

Prea stimatul nostru,

Avînd în vedere o epistolă adresată aici din partea d-lui Ioan Lenghyel de Bagota, precum și cuprinsul broșurei sale întitulate *Fogságom, I Kötet*,¹⁷ dar necunoscînd pe acest domn nici măcar după nume, cu atît mai puțin după împrejurările stării sale, venim, adică eu în numele iluștrilor dd. de Mocioni, a te ruga cu

toată încrederea ca printr-o epistolă adresată aici, d-lui *Alexandru de Mocioni*, să binevoiești a ne orienta confidențial în toate prvințele.

Cu stimă și iubire frățească, al d-tale devotat amic,

V. Babeș.

Arh. St., Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui Fr. Hossu-Longin*, tom A-Bu, filele 37—38.

XVII

* Publicată de Ș. Polverejan, N. Cordoș în *Mișcarea Memorandistă în documente (1885—1897)*, ed. Dacia, Cluj, 1973, p. 167—168.

¹ George Pop de Băsești, militant de seamă în mișcarea națională românească.

² Biroul Comitetului Central al Partidului Național Român.

³ Adunarea generală a *Astrei* din 4/16 august 1891.

⁴ Comitetul Central al P.N.R.

⁵ Ioan Rațiu.

⁶ Iuliu Coroianu.

⁷ Aluzie la disensiunile dintre Vincențiu Babeș, ca președinte al Comitetului Central al P.N.R. și Ioan Slavici, Eugen Brote, Vasile Lucaciu, Daniil P. Barcianu și Nicolae Cristea, în privința oportunității înaintării și a destinatarului *Memorandului*, dispută extinsă de cei din urmă în România, reflectată în ziarele „Românul”, „Gazeta Nouă”, „Timpul”, „La Liberté Roumaine”, prin stăruințele lui D. A. Sturdza, Ioan Bianu și ale junimiștilor. Lui Babeș i se reproșă, cu acuze uneori exagerate, că nu găsea oportun momentul politic pentru înaintarea *Memorandului* și că socotea că acesta nu trebuia trimis împăratului, de la care nu se putea aștepta o rezolvare.

XVIII

⁸ Alexandru, Eugen și Zeno Mocioni.

⁹ Vezi nota nr. 7.

XX

¹⁰ Cehu Silvaniei.

¹¹ George Pop de Băsești.

¹² Vezi nota nr. 3.

XXI

¹³ Vezi nota nr. 7.

XXII

¹⁴ George Pop de Băsești.

XXIII

* Publicată de Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 183—186.

¹⁵ Vezi nota nr. 7.

¹⁶ Aluzie la cercurile guvernamentale.

XXIV

¹⁷ Moșier și avocat cambial; a mai scris *Erkölesi krach* (Crah moral).

Către PAVEL LIUBA

XXV

B-pesta, 12 nov. n. 1895.

Dragă Pavele,

Fiind de vro două săptămîni încoaci împedecat a scrie, abia acum pot veni să te întreb unde să [e]spedez ratele de ajutoriu, promise protejatului d-tale din Coștei¹ și cum îi va conveni mai bine, să-i trămit cei 60 fl. în 3 rate de cîte 20 fl. acum, în martie și aprilie, sau în 6 rate, de cîte 10 fl? Sau și altfel, cum veți dori.

Unde studiază băietul?

Liviu² terminîndu-și studiile, se află ca cadet în Cașovia.

Salutare,

V. Babeș.

[Destinatar:] D-sale D-lui Pavel Liuba, în cancelaria D-lui Markovics György úr irodájában. Versecz.

Colecție particulară în proprietatea dr. Cornel Liuba, medic primar, Timișoara, str. Grivița Roșie nr. 24, document nenumărotat.

Birkiş, 12/24 iuliu 1896.

Dragă Pavele.

Alesandrina³ avea o fotografiă a bărbatului ei Gruia⁴, făcută în Virșeț cam un an înainte de moartea acestuia — la fotograful Ștefan Ioanovits, Gartengasse, neben den Rathhause.

Acea fotografiă i-a perit și ea este nemîngiată. Eu am luat una din Măidan⁵, ca s-o multiplic, însă și mai bine ar fi dacă placa originală s-ar mai găsi acolo la fotograf. Deci fiindcă pe dosul acestei fotografii citesc: „Die Original-Platte bleibt für Nachbetungen aufbewahrt“⁶ te rog caută, nu cumva vei găsi încă utilizabilă acea placă? Dacă da, apoi tocmește-mi să facă cu preț ieftin vro 6 *fotografii* pentru Alesandrina și scrie-mi prețul.

Cred că-mi vei fi primit înștiințarea ce ți-am trimis de aici? Fiind aici precedentele 3 zile dl. ep[isco]p al Aradului⁷, i-am legat de inimă ca să sprijinească în Reprezentanta fundațiunei Gojdu⁸ pe studenții noștri cei eminenți și Preasînția Sa mi-a promis, arătîndu-mi însă că pedeca cea mare o face Metr[opolitul]⁹ și Cosma¹⁰, cari iau în considerațiune mai virtos pe cei de la facultăți. Dacă Emil nu va găsi testimoniul lui protejatul d-tale, va trebui să cereți un duplicat.

Cu salutare,

V. Babeș.

[Destinatar:] D-sale D-lui Pavel Liuba, în cancelaria D-lui Dr. G. Markovics, avocat în Verșetz. Versecz.

Colecție particulară în proprietatea dr. Cornel Liuba, document nenumerotat.

XXVII

[Budapesta, 13 martie 1899].

Emil¹¹ mi-a arătat cererea d-tale pentru o fotografiă a mea, dar dragul meu eu nu am nici una din timpurile mai nouă; cea una ce o am este din 1869, cînd aveam etatea de 48 ani, care deci astăzi nici nu mai seamănă cu mine.

Dealtmîntre eu nici nu am ambițiunea d-a parada cu mutra mea; nu pun nici un preț nici pe lauda, nici pe critica oamenilor din generațiunea degenerată de la fine[le] secolului al XIX-lea!¹²

Cu salutare,

V. B.

[Destinatar:] D-sale D-lui Pavel Liuba, în cancelaria D-lui avocat Dr. Markovici în Versecz.

Colecție particulară în proprietatea dr. Cornel Liuba, document nenumărat.

XXVIII

B-pesta, 2 ian. n. 1900.

Dragă Pavele,

Astăzi era ziua destinată pentru a-ți scria și azi dimineață găsii pre masă-mi biletul d-tale.

Să nu te miri că am cam amînat răspunsul la prețuita-ți epistolă, fiind vorba despre o afacere foarte serioasă carea trebui bine cumpănită și examinată din tot punctul de vedere.

Ți-am spus, pare-mi-se, că fiul meu Titu încă nu este informat despre afacere. Dar noi, eu cu muierea mea cu atît mai bine suntem informați despre hotărîrea sa de a se căsători cît mai curînd, precum și de *a nu se căsători* ca și cei trei frați ai săi de capul său, făr[ă] de a nu se consulta. Deci în acest caz mama și tata are să iee răspunderea pentru viitoriu.

Frații săi trei: *Aurel*, *Victor* și *Cornel*, socotind că urmează exemplul tatii și mamei, cari la 1851 s-au căsătorit fără de nici o avere și au trăit în pace și fericiți, au luat și ei femei din case bune cu cultură deajuns, dar făr[ă] de o para avere, socotindu-le și *fără de pretensiuni mari*, cum s-a dovedit mama lor, carea și cînd *era cu 7, 8, 9 copii*, se mulțamea cu *o servitoare* și cu o masă și locuință modestă, iar toaleta ei cea mai frumoasă era *purtarea ei, fața ei, sănătatea ei*. Apoi cei trei fii ai noștri s-au cam înșelat! Astăzi nu mai e lumea dinainte cu 50 de ani! Au crescut și s-au înmulțit și lipsele bărbaților, cu atît mai vîrtos ale familielor și femeilor!

Această împrejurare dă mult de gândit; de aceea noi, eu cu mujeria mea am aflat de bine a nu vorbi fiului nostru deocamdată *nimic*, pînă nu vom limpezi noi calea pe care apoi să pășim fără pedecă și greutate.

Cele ce d-ta mi-ai indicat, îmi convin și le apreciez, firește din punctul de vedere ce-l am și eu.

D-tale, care văd că tare te interesezi de cauză, confidențial [i]ți pot descoperi tot gândul și tot simțămîntul inimei noastre, rogin-du-te ca și d-ta să le ai în vedere și conform acelor să procedezi.

Titu are ideea ca viitoarea și respective alegînda sa soață a vieții să fie în trei condițiuni principale: *intii* — *sănătoasă trupește și sufletește*, cum a fost mamă-sa, carea 31 de ani nici măcar de durere de cap n-a suferit! *a doua*: *să fie cultă și plăcută*, corespunzînd pozițiunii sociale, ceea ce nu mă îndoiesc că e; *a treia*: să aibă avere ca să poată înlesni bărbatului traiul vieții și creșterea copiilor, cari cred că nu vor lipsi.

Atîta în general. Iar în special — sigur fiul meu nu va fi în contră ca un părinte ca fratele Spătariu¹³ să continue cît îl va ținea D-zeu frumoasa sa economiă; el, fiul meu, se va mulțami cu un mic capital, ca de *rezervă* pentru lipsele cancelariei și unele cazuri neprevăzute, dar va recere un *apanaj anual*, măcar aproximativ cu *ciștigul muncii sale*.

Acum, la încheierea anului, băietul meu făcîndu-și bilanțul ciști-gului său despre *primul an al său ca avocat cu propriă cancelariă* a constatat că venitul său brutto a fost aproape 2.800 fl. din care faptic a încasat 2.500 fl. Această cifră se poate lua de cînosură.

Aci ai elementele pe baza cărora te poți orienta. Încît pentru cele mai departe de lipsă acolo nu cred să ne împedecăm.

Pentru mine călătoria peste iarnă este imposibilă, dar se va găsi espedient.

Cum ar fi să vină fratele Sp[ătariu] cu domnișoara aici la un bal frumos, bunăoară la al advocaților sau al atleților etc.

Închei în credința că te-am orientat deocamdată dindestul. Al d-tale cu stimă și iubire adict,

V. Babeș.

N. B! Vezi dincolo o întrebare și rogare.

Întrebare și rogare:

De cumva acolo în toamna trecută s-a făcut și se capătă *muștarul cel vestit*, te rog să faci a mi se espeda într-o sticlă tare o

mică porțiune, cel mult de jumăta[te] litru, fie cu rambursare prin poștă sau și altcumva, deoarece muierii mele foarte îi place iar aici nu căpătăm muștar d-al vostru.

Colecție particulară în proprietatea dr. Cornel Liuba, document nenumerotat.

XXIX

B-pesta, 6 iun. n. 1901.

Mie în atacul de nervi, nefiindu-mi posibil și permis a mă ocupa cu combinațiuni și sfaturi, te rog în cauza din Vlaicovă; a sfătui pe oameni să se adreseze cu rogarea ilustrului d[omn] Alexandru M[ocioni] la Birchiș. Dinsul cam pe 15 a curentei va veni încoaci ca să ducă pe orfanii reposatului lor părinte¹⁴ acasă, că-și vor fi terminat examenele. Atunci el se va consulta cu mine, dacă va avea lipsă, căci el se interesează de sfatul meu [...] posibil după împrejurări.

Și în cauza protopopiei tot asemenea. Dar d-ta pipăie pulsul opiniunii publice și raportează-mi ce auzi și ce credeți.

Cu salutare,

V. B.

[Destinatar:] D-sale Domnului Pavel Liuba, ajutătoriu advocațional etc. Versecz.

Colecție particulară în proprietatea dr. Cornel Liuba, document nenumerotat.

XXX

B-pesta, 18 aug. 1901.

Dragă Pavele,

Te rog a lua spre știre și acomodare că ștarea mea sanitară mă face neputincios d-a susține relațiuni coresponde[n]țiale cu persoanele cu influență, din care cauză fiul meu Emil a luat asupra-și corespondența în afacerile cu asemenea influință; deci lui

ii voi recomanda cauza fiului d-tale, întrucît ea se potrivește cu chêmarea sa.

Durere că și cei 2—3 amici din Reprezentanta fundațiunei sunt greu [...].

În tot cazul va fi bine a te adresa d-ta unora, d[e] e[xemplu] d-lui Serb G. și ep[iscop]p[u]lui din Caransebeș și mai virtos d-lui magnat dr. Ios[if] Gáll¹⁵.

Eu mi-am terminat cariera vieții.

Cu salutare,

V. B.

[Destinatar:] D-sale Domnului Pavel Liuba, conducătoriu de cancelariă advocațională, aflătoriu în Maidan Per Oravicza.

Colecție particulară în proprietatea dr. Cornel Liuba, document nenumerotat.

XXV

¹ Este vorba de un ajutor de studii acordat de familia Mocieni, prin intermediul lui Vincențiu Babeș. Numele tinărului în cauză nu ne-a parvenit.

² Nepotul lui Vincențiu Babeș, fiul fiicei sale Alexandrina și al avocatului Gruia Murgu Liuba.

XXVI

³ Una din fiicele lui Vincențiu Babeș.

⁴ Gruia Murgu Liuba (1845—1877), avocat în Virșeț și ziarist, ginere al lui Vincențiu Babeș. În 16 aprilie 1874 condamnat la un an și trei luni închisoare, 500 florini amendă și suportarea cheltuielilor de judecată, pentru articolul *Către românii din conșinul militar*, publicat în „Albina“, nr. 64, din 23 august/4 septembrie 1873, Gruia Murgu Liuba a murit prematur, fiul său Liviu fiind crescut de Vincențiu Babeș.

⁵ Vechea denumire a satului Brădișoru de Jos, orașul Orașița, județul Caraș-Severin.

⁶ Placa originală se păstrează pentru reproduceri.

⁷ Ioan Meșianu, din 1875 episcop de Arad.

⁸ Fundație creată prin testamentul din 4 noiembrie 1869 al omului politic și mecenatului român Emanoil Gojdu, în scopul ajutorării tinerilor studioși români ortodocși, lipsiți de mijloace materiale. Suma inițială consta din enorma sumă de 200.000 florini, ceea ce reprezenta întreaga avere a donatorului. La data scrisorii membrii reprezentanței, care se întrunea de două ori pe an — în martie și în august — erau: mitropolitul Miron Romanul, Ioan cavaler de Pușcariu, Partenie Cosma, episcopul Ioan

Mețianu, Dionisie Poynar de Királydaróc, judecător la tribunalul din Oradea, George Serb, deputat în parlament, Nicolae Popea, episcopul Caransebeșului, Iosif Gall și Avram Berlogea, jude de curie.

⁹ Miron Romanul.

¹⁰ Partenie Cosma, director executiv al băncii „Albina” din Sibiu.

XXVII

¹¹ Emil Babeș, avocat, fiul lui Vinčențiu Babeș.

¹² Aprecieri exagerată și nerealistă a lui Vinčențiu Babeș, datorată aprigelor dispute ce le avusese în cadrul P.N.R. cu generația mai tânără. De altfel, aceștia s-au exprimat despre el cu cuvinte și mai grele. Conflictului dintre generații trebuie să i se atribuie aceeași atitudine a lui Eugen Brote, spre exemplu, și chiar a lui Titu Maiorescu, față de George Barițiu (vezi *Correspondența lui Vinčențiu Babeș (scrisori primite)* Cluj-Napoca, 1976, p. 67—68 și Ioan Slavici, *Inchisorile mele (scrisori adresate unui prieten din altă lume)*, 1921, p. 10) și neînțelegerile dintre Ioan Rațiu și unii membri mai tineri din conducerea P.N.R.

XXVIII

¹³ Personaj obscur, probabil din Banat.

XXIX

¹⁴ Referire la Petru, Alexandru și Ioan, copii fratelui lui Alexandru Mocioni, Eugen, mort în 26 mai 1901.

XXX

¹⁵ Vezi nota nr. 8.

Către TITU MAIORESCU

XXXI*

Viena, 7/2 n. 861.

Stimatissime frate Tite!

Imprejurările noastre politice și naționale pretind cu toată urgența ca opiniunile cele false ce neamicii noștri de un timp încoace în mare abundență răspindesc prin presa franceză și italiană, cu energie să se de[z]mințească.

Eu din 18 dec. pînă la capătul lui ianuarie zăcui foarte morbos și abia resculindu-mă intrucîtva [i]mi veniră provocațiuni din toate părțile ca să mă apuc a întreprinde aceasta. Ca un întîi pas am compus aici alăturatul articol și comunicîndu-l mai multora dintre corifeii naționali, și aprobîndu-se de cătră toți, acum caută să mă adresez cătră d-ta despre a cărui zel și capacitate sum convins, rogîndu-te să ai bunătatea de a traduce acest articol în frîncie, apoi oricum vei afla cu cale, a mijloci trecerea lui în vreunul din foile pariziene cele mai însemnate, mai cu seamă de s-ar putea în „Journalul des Débats“¹.

[I]ți spun, ne e de prea mare și prea urgente interes ca să se facă aceasta și pentru aceea adaug rogarea că dacă vei afla cum că publicarea ar pofti ceva spese, de loc să mă înștiințezi, ca să fac iute o colectă și să-ți trîmit cît va fi de lipsă; spre toată întîmplarea pentru 1—200 de franci [i]ți garantez eu, și atîta pot dacă va fi de lipsă de loc solvi ori permite, căci atîta pot aduna chiar aici în Viena fără greutate.

Deci dacă ți-ar succede a trece acest articol în vreun jurnal din cele ce au intrare în Austria, s-o trîmiți sub cruce (Kreuzbind), ori împachetate, vreo 20 exemplare cătră mine, iar dacă doară s-ar petrece în vreo gazetă ce nu are intrare aici, precum e și „Siècle“, atuncea orișicum să-mi trîmiți, ma sub copertă de epistolă și în mai multe rînduri, vreo 10 exemplare, pe spesele mele.

Deci încă o dată te rog să fii convins că lucrul ne e de cea mai mare importanță, și prin urmare și d-ta și oricine ți-ar fi spre ajutor la această întreprindere, ne face un serviciu foarte mare! Eu nu-mi pot închipui că presa franceză să facă greutăți, mai cu seamă dacă dintre numeroșii români de acolo mai mulți s-ar întrepune pentru cauza noastră.

Încît pentru altele, nou n-am a-ți descoperi, decît cele ce se cuprind și prin gazete. Lupte și neazuri avem ca pururea destule și prea multe, dar asta nu e nou și cred că e de prisos a-ți mai deta[li]a!

Fratelui Maiorescu² la București i-am scris de astă toamnă de două ori, și în două epistole i-am atins și despre d-ta, sau proprie despre referința d-tale cu Berlinul, precum mă înțelesesem cu dl. Rosetti, dar pînă acum nu percepui nici un răspuns; nu știu ce să fie.

Opul d-tale tare mi-a plăcut și mă bucur nespun văzînd din unele critici din Germania cum că și erudita, filosofica Germanie, e de părerea și gustul meu³.

Rescrie-mi cât de curînd și informă-mă și despre împrejurările de acolo ce socoți că ar avea interes pentru noi.

Ai mei toți sunt sănătoși și te salută prea formos.

Adio, al d-tale sincer amic și prețuitor,

Babeș.

B.A.R., mss. rom., *fond Titu Maiorescu*, S $\frac{23(1)}{XI}$.

XXXII*

Viena, în 24 iunie n. 861.

Stimatissime frate Tite!

Cu cea mai mare mirare și supărare fac experiența cum că jurnalistica franceză, ca dinadins, trece cu tăcerea înfricoșatele noastre opintiri naționale în dieta ungurească din Pesta⁴. Trămițindu-ți deci aici două gazete nemțești vieneze, ce reportează încitva mai lămurit despre acelea, și rogîndu-te a lua [l]a mină și numerii mai proaspeți din „Gazeta Transilvaniei“, te poftesc cu tot deadinsul, totdeodată și în numele tuturor românilor de pe aici, ca să-ți iei osteneală de a studia cevași mai adînc aceste fatigie ale noastre, apoi [a] mijloci ca acelea să se ia la notiță și de către unele foi franceze, căci altmîntre-ți mărturisesc că vom fi siliți a crede că mărita națiune franceză în loc de a ne încuraja *întreprinderile, spre dezvoltarea romanismului* în Orient, ea chiar conlucră cu contrarii acestuia spre cutropirea lui.

La [a]ceste ce vei afla din foile provocate, aflu cu cale a-ți adauge, ca un ce nou, cum că dintre românii deputați la dieta ungurească *10 sunt nobili foarte vechi*, d[e] e[xemplu] Vladu de 800, Popa de 500, Faur, Buteanu, Popa Iosif, Mihályi, [...] ⁵ și Popovici Ioan Dessianu de cîte 400 de ani, totuși ei sunt toți cei mai adevărați democrați, carii singuri făcură propunerea de a șterge orice prerogativă de naștere și de a emancipa și ovreii, la ce însă maghiarii nu se învoiră! Dintre 18 deputați români 10 sunt proprietari mari de pămînt, 8 sunt advocați, patru amployați mai înalți, dar cu toate acestea cei mai zeloși dintre ei, ba chiar conducătorii, sunt tot fii de plugari!

Deci încă o dată te rog fă dacă poți singur, altmîntre în coînțelegere și prin conlucrarea celorlalți numeroși și zeloși frați ro-

mâni de acolo, toate câte vei afla de lipsă, spre a populariza cauza și întreprinderile noastre. Noi am scris și la București și credem că și acolo se vor face pașii de lipsă.

Încît pentru mine, eu de opt săptămîni nu fui aici la familie-mi carea pînă la toamnă tot aici ([. . .] 500) locuiește, iar apoi Dumnezeu știe încotro vom apuca, căci deși eu deocamdată mă aflu în aplicare la Tabla septemvirală în Pesta⁶, dar precum stau trebele acum nu se știe ori mai rămîne-va acest suprem judeciu în activitate, apoi nici aceea ori maghiarii după atacul ce suferiră din parte-mi mai suferivă-m-or între sine⁷!

Oricum, eu socot a petrece vreo 14 zile aici, așteptînd nașterea unui nou combatante național⁸, iar apoi a mă înturna iarăși la Pesta. Pînă atunci cred că dieta ungurească se va dizolva și se va introduce nou provizoriu, mai favoravere p[ent]ru noi românii.

Joia trecută fusese la Timișoara, unde conferii cu Axente Sever și Mocioni⁹ despre cele de urmat mai departe. Axente se referi că în Transilvania purtarea maghiarilor e nesuferiveră și poporul nostru numai cu greu se poate reține de a nu prorumpe în răscoală apertă în contra lor. Dar politica noastră e nicidecum a nu ataca pe contrarii noștri altfel decît cu armele morale, armele argumentelor logice și sănătoase, pentru ca să nu creadă lumea cum că noi suntem uneltele despotismului ori ale intrigei austriece.

Te rog să-mi rescrii despre cele ce vei fi aflat cu cale a face în această cauză a noastră, precum și despre primirea și rezultatul ori efectul epistolei mele ce nainte cu 10 săptămîni ți-adresai din Timișoara¹⁰.

Epistolele îndreaptă-le tot aici, la Viena, cătră nevastă mea, Sofia B[abeș] ([. . .] 500).

Și apoi spunînd tuturor amicilor și fraților noștri de acolo complimentele mele, rămîn al d-tale sincer amic,

V. Babeș.

N. B! Din București de la fratele M[aiorescu] nu mai căpătai nici o înștiințare, încît [i]mi vine a crede că și-a uitat de noi deplin!

B.A.R., mss. rom., fond Titu Maiorescu, S $\frac{23(2)}{XI}$.

XXXI

* Publicată de G. Cipăianu în *Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 619—620.

¹ Materialul trimis de Vincențiu Babeș, publicat în acest volum sub numărul LXXII, a fost tradus în limba franceză, probabil

de Titu Maiorescu, și expediat apoi la Torino. A ajuns și în mâinile lui Henri Ubicini, prieten al poporului român, care l-a popularizat în cercurile politice franceze. În forma incisivă în care a fost redactat de Vincențiu Babeș nu a putut fi publicat. Insistențele repetate ale acestuia, dovedite de scrisorile publicate aici, nu au rămas însă fără rezultat. I s-au cerut noi materiale informative și din toate datele trimise de el în mai multe rînduri au fost întocmite articole în favoarea cauzei românești, publicate în ziarele franceze „La Patrie“, „La Presse“, prin mijlocirea lui Henri Ubicini, solicitat de Titu Maiorescu. Alte articole asemănătoare, scrise de Maiorescu sub imboldul inițiativei lui Babeș, au fost publicate, prin intermediul aceluiași Ubicini, în ziarul belgian „Le Nord“ (vezi și G. Juvara, *Din corespondența lui Titu Maiorescu*, Iași, 1942, p. 18, 22). Aceste acțiuni au avut ecou în Italia și în Franța, unde s-a luat atitudine față de emigranții maghiari în ce privește soarta românilor locuitori în acele teritorii ale imperiului din care oamenii politici cu aspirații dualiste din interiorul monarhiei voiau să refacă Ungaria în granițele din vremea lui Ștefan cel Sfînt.

² Ioan Maiorescu, tatăl lui Titu Maiorescu, la acea dată director la Eforia instrucției publice din București.

³ Titu Maiorescu, după ce în 1859 își luase doctoratul în filosofie, la Gissen, în Germania, a publicat în 1860 lucrarea *Einiges philosophische in gemeinfasslicher Form*, la care face aluzie Vincențiu Babeș.

XXXII

* Publicată de G. Cipăianu în *Sub semnul lui Clio. Omagiu Acad. Prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 620—621.

⁴ Aluzie la activitatea deputaților români de apărare a intereselor poporului român, între care prima la acea dată autonomia Transilvaniei susținută cu hotărîre de Vincențiu Babeș și George Popa în dieta deschisă oficial la 6 aprilie 1861; vezi C. Suci, *Corespondența lui Ioan Maniu cu Simeon Bărnuțiu 1851—1864*, Blaj, 1924, p. 308, 324—325.

⁵ Documentul este deteriorat.

⁶ Curtea supremă de justiție a Ungariei, compusă în acea vreme din șapte judecători, de unde și numele ei.

⁷ Aluzie la atitudinea lui din dietă în problema Transilvaniei, concretizată în cuvîntarea ținută la 11 iunie 1861, cînd a declarat că pretențiile de alipire a Transilvaniei la Ungaria sînt nelegale și nedrepte.

⁸ Noul „combatante național“ a fost o fată, Alexandrina.

⁹ Andrei Mocioni.

¹⁰ Scrisoarea nu ne-a parvenit.

Budapesta, 2 octb. 1886.

Prea stimate d-le profesor,

E cam demult de cînd mi-am propus a-ți scrie și face rogare într-o cauză personală, dar multele ocupațiuni d-o parte, d-alta multele absențe d-acasă, mă împedecară. Astăzi cu un amic vorbind mult despre Arad, despre ai noștri, mulți cu multă carte, poate și zel și animă, dară fără punct de concentrare, iar mi-am adus aminte de d-ta, și acum nu voi să mai uit sau amîn cauza și rogarea mea.

Îmi spuneai ocazionalminte că ți-au fost la îndemînă și ai frunzărit Arhivul preparandiei d-acolo; îmi spuneai parcă ai fi găsit urme și despre a mea activitate la acel institut național. Ei bine, eu aveam mulțime de date și documente în acel arhiv dar toate mi-au ars cu ocaziunea incendiului din 1878!

Spunîndu-ți deci că în cutare zi, nu știu din octom[bre] sau novembre a.c., se împlinesc 40 de ani de cînd pe temeiul unui decret al supremului inspector regiu din Budapesta am fost introdus de profesor supleant sau substituit la Preparandia română din Arad, cu care zi am intrat în activitate publică, în viața noastră națională, vei pricepe [că] tare mult m-ar interesa dacă s-ar putea ca doară din actele vechi de la Preparandie, anume din protocoalele consiliului profesoral, cum se numea și afla cea zi¹. Îmi aduc bine aminte că am mers în cea zi (din octomvire sau novembre 1846) cu directoarele local de atunci dl. Const[antin] Ioanovici la Preparandie, am asistat și particip[at] la conf[ătuire]; s-a citit decretul, s-a luat protocol prin dr. Șandor², apoi numaidecît am și fost introdus în clasă, ținînd prelegeri.

Rogarea deci îmi este să-ți iei osteneală a cerca dacă vei găsi date despre aceasta și să mi le comunici în tot cuprinsul lor, cît se poate mai curînd.

Ocazionalminte, cînd vei binevoi a mă onora cu răspuns, te rog a nu pregeta să mă informezi cum mai stați acolo. Sunt aspecte (?) pentru formarea unui grup național solid, sau cari sunt pedecile etc, etc.

Cu salutare frățească, al d-tale plecat,

V. Babeș
(Giselatér, 2 sz[ám]).

Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Ortodoxe, Sibiu, în continuare A.B.M., Sibiu, fond Vasile Mangra, nr. 143.

Budapesta, 14/26 nov. 1887.

Prea stimabile părinte Mangra,

Domnii profesori de la Institutul diecezan³, sub firma corpului profesoral, au avut și astă dată bunăvoința de a-și aduce aminte de mine, în ziua de 11/23 a curenteii, gratulându-mi onomastica, măcar că eu nu m-am datat a ține seama de ea. Deci mă simt adînc mișcat de această aducere de minte de mine și cred că nici te va supăra și incomoda dacă mă adresez d-tale cu rogarea să binevoiești în numele meu a exprima cele mai sincere și intime mulțămiri ale mele onorabililor domni profesori.

De cînd mi se dete această ocaziune d-a vorbi iarăși o vorbă cu d-voastre, nu pot a nu vă adresa cîteva cuvinte și în altă cauză de interes național.

Cunoscută vă este societatea „Transilvania“ din București; ști-veți că aceea a fost înființată cu un fond colectat anume din inițiativa fericitului în Domnul Papiu Ilarian, în favoarea culturii naționale dincoaci de Carpați. La început, și continuîndu-se vro 10 ani, din venituri se dau burse mari, de cîte 160—240 galbeni la cîte doi-trei studenți d-ai noștri, pentru ca să studieze în Italia, Franța, Spania, Belgia etc. și apoi să vină între noi ca de model în limbă și spirit național!

Eu mereu am urmat a dovedi că greșit este, pentru că steril va rămîne și scopul și modul. În fine, dispozenții toți s-au convins că drept aveam, și de vro 5—6 ani încoaci, susțin numai o bursă, iar celelalte venituri le folosesc pentru înaintarea industriei sau meseriilor la noi. Spre acest scop au format cinci centre la noi, toate bine în cuprinsul strict luat al Transilvaniei. pare-mi-se în Cluj, Gherla, Blaj, Sibiu și Brașov. Eu, carele bine cunosc istoria întemeierii societății „Transilvania“, numaidecît am reflectat pe dispozenți că rău au făcut, nedreptate au făcut, cînd au trecut cu vederea părțile unguene și bănățene, cari nu mai puțină ba încă mai multă sollicitudine merită în privi[nța] susținerii spiritului național și prin dezvoltarea industriei. N-am lips[it] din an în an a-mi ridica vocea și a pretinde ca să se facă ceva pentru ale noastre părți locuite de români, și după ce la stăruințele mele orale mi s-a făcut promisiune orală, dar rezultat n-a avut, am [în]ceput a stărui și în scris, chiar și cu telegraful.

Tandem ăst timp mi s-a dat răspuns în scris, formal, sub firma societății, subscris de președintele Adrian și de secretar Precup dar [și] fără dat și fără număr.

Cuprinsul acestui răspuns este verbalmente următorul:
România, Societatea Transilvania pentru ajutorul studenților români din țările de peste Carpați. No — 4

Domnule,

În urma intervenirii d-voastre către dl. Alexandru Lupașcu, vicepreședintele și casierul societății „Transilvania“, pentru ca această societate să mai înființeze noi centre și în părțile Ungariei, pentru corespondință și aplicarea elevilor la meserii, vă facem cunoscut că adunările generale ale societății din 8 și 22 martie trecut precum și Comitetul societății, în ședința sa ținută în ziua de 28 iunie curent, s-a ocupat de această chestiune și rezultatul este următorul: pentru moment nu putem forma alte nouă centre peste cele existente din cauză că avem angajat deja venitul de care dispunem. Cît pentru viitor, vom face aceasta, însă în orice caz ar trebui să se formeze mai întii acolo niște comitete din persoane care sînt pătrunse de scopul ce urmărim, și acele comitete să se adreseze la societatea noastră, ca în urmă prin comun acord, să stabilim la timp modul cum avem să procedem.

Ne facem o plăcută datorie, a vă aduce aceasta la cunoștință.

Primiți, vă rugăm etc“.

Deci cred că nu pot comunica acest angajament și această provocare la adresă mai competentă ca a d-tale. D-ta, combinînd bine cuvintele, vei observa că acolo unde se dispune de venitele de ora (sic!), 12.000 de lei anualele societății, trebuie să se fi vîrît o influință dușmană la tot ce nu este transilvan, deoarece nu numai pînă acuma, nici la împărțirea burselor, nici la sprijinirea industriei, românii din Ungaria și Bănat n-au fost considerați, și de atîți ani de cînd eu stăruit-am neîncetat nimic nu s-a făcut pentru d-a face posibilă dreptatea și pe seama românilor ungureni și bănățeni, dar chiar acuma se pun unele condițiuni, se cer unele formalități cari în Transilvania nici prin vis nu le-a trecut.

Cu toate acestea eu vă rog să faceți a vă constitui cîțiva, sau să vă adresați cum veți găsi cu cale, direct ori prin mine, societății din București, cerînd, pretinzînd chiar, dreptate carea pîn-acu sistematic a fost desconsiderată.

Pe lingă acestea, salutînd cordial, al d-voastră devotat,

V. Babeș.

A.B.M., Sibiu, *fond Vasile Mangra*, nr. 144.

D-le părintre Mangra,

Decarece eu doresc, fiindcă cred a se cuveni, ca să comunic dechiararea și provocarea societății „Transilvania“, cu asemenea îndrumare și amicilor din Lugoj, Timișoara, Oravița, Beiuș și Orade, dar n-am pe nime ca să-mi scrie asemenea epistole, cutez a te roga: să iai un bun scriitor de la Institut, eventual dacă este acolo d[omnul] Nicolae Stoia⁵, carele scrie foarte frumos, și să-l pui a-mi face cinci asemenea scrisori, începîndu-le de la pasajul:

„Cunoscută Vă este societatea «Transilvania»“ etc, și pînă la «A fost desconsiderată».

Spune clericului Stoia că mi-a succes a-i face un mic ajutor⁶ și i-l voi trimite pe Crăciun și pe Paști.

Dar epistolele să fie începute cam pe la jumătatea paginei prime, pentru ca mie să-mi rămînă loc spre a face introducerea, după împrejurări.

Apoi aș dori ca cam toți din toate părțile să dați năvală asupra d[omni]lor din București care se lasă influențați de oameni răi la inimă, ce țin că numai ardelenii sunt adevărați români și demni de a fi ajutorați.

Avem cîteva asemenea exemplare, cari ne fac multă stricăciune, și în București și în Sibiu etc. D-aceea n-ar strica dacă acestora li s-ar da peste nas prin amară plînsocare cătră societatea „Transilvania“, pentru că-și uită de noi, ca cum n-am fi și noi, și încă mai expuși decît frații din Transilvania, carne din carnea românimii!

Așa să știți că pînă acuma numai și numai eu m-am expus și m-am certat cu cei înguști la animă și vederi; este deci timpul ca să suscepeți lupta d-voastre și să-mi justificați stăruirile. Ocaziunea v-am procurat-o. Ergo, vedeți ce veți face!

Salutări încă o dată, de la al d-tale stimător,

V. Babeș.

A.B.M., Sibiu, *fond Vasile Mangra*, nr. 140.

Budapesta, 12/24 nov. 1888.

D-le profesor, prea stimate părinte!

Primind ieri depeșa telegrafică, prin carea cu ceilalți d[om]ni profesori împreună binevoirăți a vă aduce aminte de mine, respective de ziua introducerii mele în activitate publică totodată ziua onomastică a mea, mă grăbesc a te roga să primești din parte-mi în schimb mulțămăta mea cea mai sinceră și călduroasă și să-mi fi fidel interpret al acestui simțămînt de mulțămire și cătră ceilalți prea stimați domni profesori. Vă pot încredința, iubiți domni și frați, dup-o experiență atît de lungă, prin neîncetată luptă și activitate din cele mai variate pozițiuni ale vieții, că savenirile din acea primă epocă, reminiscințele scurtei mele activități ca dascăl al tinerimii destinate d-a face pe crescătorii fiilor poporului, îmi cauzează nespūsă plăcere, căci deși acea activitate în multe privințe este foarte oneroasă (?) și de comun pentru prezent foarte ingrată, totuși ea pentru oamenii de chiamare este cea mai nutriitoare de animă și de spirit, astfel cea mai îndulcitoare de viață.

Repețindu-mi mulțămăta și recunoștința, pre lîngă salutare cordială și strîngerea de mînă, cu frăție rămîn al d-voastre devotat amic,

V. Babeș.

A.B.M., Sibiu, *fond Vasile Mangra*, nr. 154.

B-pesta, 1/13 iuniu 1891.

Apropiindu-se timpul ca să-mi pot împlini dorința și promisiunea d-a vă vedea și consulta și informa în persoană, precum la ultima întîlnire în gara d-acolo m-am angajat, vin a te roga să avizezi pe amici, special pe d-nii dr. Oncu și Popa⁷, că în de-cursul săptămînei ce vine probabil în cele dintii zile, mă voi opri

acolo o zi spre acest scop și mi-ar face plăcere să-i gădesc acasă și pregătiți d-a sta la vorbă asupra tuturor cestiunilor pendente, fie ele de interes general sau special și local. Eu avînd afecere la Victoria⁸, mă voi abate p-acolo și acolo cred că voi găsi informațiunile necesari asupra locului și timpului d-a ne vedea.

Cu salutare cordială, al d-voastre devotat,

V. Babeș.

A.B.M., Sibiu, *fond Vasile Mangra*, nr. 160.

XXXIII

¹ Inspectorul suprem pentru școlile ortodoxe, Eugeniu Gyurkovics, a semnat actul în discuție la 15 noiembrie 1846, iar activitatea lui Babeș ca profesor fără plată la Preparandia a început în 23 noiembrie 1846.

² Atanasie Șandor, învățat român, profesor în 1846 la Preparandia din Arad.

XXXIV

³ Preparandia din Arad.

⁴ Publicat de M. Dan și G. Cipăianu, în *Corespondența lui Vincențiu Babeș (scrisori primite)*, ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1976, doc. nr. I, p. 27—28; pentru informații suplimentare vezi în același volum, doc. nr. II și notele aferente, p. 28—31.

XXXV

⁵ Student teolog în Arad. Scrisorile adresate lui de Vincențiu Babeș sînt publicate în acest volum.

⁶ Ajutor de studii din partea familiei Mocioni.

XXXVII

⁷ Nicolae Oncu, avocat și director al băncii „Victoria”; George Popa, ziarist și pedagog român stabilit la Arad, după ce lucrase la Budapesta în redacția „Albinei”, condusă de Vincențiu Babeș.

⁸ Bancă din Arad, înființată în 1887, cu un capital social de 600.000 coroane.

XXXVIII*

Buda, în 1/13 octombrie 1865.

Cătră prea onoratul domn dr. Ioan Maniu, asesor com-[itatens] în Sz[ilágy] Somlyó¹.

Mult stimat domnule!

Un principe ilustru, amic zelos al naționalităților, la o ocaziune solemnă nu de mult celebrată, adresa popoarelor apăsate următoarea sentință: „Pentru ca un popor să fie demn de a forma o naționalitate, e neînconjurat de lipsă ca el însuși să și-o elupte și consolideze prin virtuți și sacrificii“.

Toată istoria trecutului ne arată adevărul acestei sentințe. De când a făcut D-zeu lumea, niciodată n-a ajuns genul omenesc la vrun bine, vro stare fericită, fără mari virtuți și sacrificii. Numai cu multe și mari sacrificii a scăpat poporul lui Israil, sub Moise profetul, din servitutea Egiptului și a intrat mai târziu în Canaan, pământul cel binecuvîntat. Numai prin multe și mari virtuți și sacrificii au urzit strămoșii noștri, o mină de oameni cu Romul în frunte, cetatea și împărăția Romei, odinioară domnitoarea lumii. Numai prin multe și mari virtuți și sacrificii a răscumpărat Mîntuitorul lumea și tot numai așa s-a lătit învățătura lui, adică creștinătatea peste tot pământul. Numai prin multe și mari virtuți și sacrificii se întemeiază, se susțin și se înalță, tronuri glorioase, patrie și naționalități libere, se cîștigă drepturi și renume istorice, pentru popoare chiar așa ca și pentru indivizi și familie.

Vasăzică virtuțile și sacrificiile sînt prețuri pentru care Tatăl din cer, domnul domnilor și împăratul împăraților, dă fiilor săi celor demni, popoarelor sale celor brave, tot binele de care însetează și se bucură inima omenească cea nestricată.

Domniei tale, domnul meu, socot că n-am lipsă a-ți explica în ce se cuprinde acel preț, ce se înțelege prin virtute și sacrificiu. Sînt convins că domnia ta, ca și oricare român luminat, vei ști despre viața, ostenelele, luptele și suferințele unui Chichindeal², Iorgovici³, Nicoră⁴, Bărnuțiu⁵ și [i] a [lții]. Icoana vieții lor pentru noi e cea mai adevărată icoană a virtuților și a sacrificiilor.

Cristos mîntuitorul a învățat cum că cei ce vor a servi lui D-zeu, adevăci cei ce vor a se lupta pentru dreptatea, adevărul, luminarea și fericirea comună, aceia să se *lapede de sine*, adevăci de toate in-

teresele egoiste și particulare, să ia crucea asupra-și și să meargă după dînsul, adecă să se facă martir pentru adevăr și dreptate, pentru luminarea și eliberarea celor apăsați și asupriți. Acestei sfinte învățături urmară apostolii și miile de bărbați ai bisericii, pre care îi numărăm și venerăm între sfinți; așa s-a întemeiat și lătit legea cea sfîntă. Tot acelei învățături a[u] urmat și Chichindeal, Iorgovici, Niccară și Bărnuțiu, și toți ceilalți mulți martiri ai noștri și tot numai în acest chip se va putea emancipa, întemeia și dezvolta și naționalitatea noastră română, cea azi în acest pămînt străvechi al nostru cu totul încă apăsată și ignorată, o cauză această emancipare pentru noi, după firea ei, fiindcă ne condiționează existența publică, nu mai puțin șansa, și momentosă, ba doară și mai mult decît însăși creștinătatea, căci pentru un neam ce nu există, sau a cărui existență și drepturi omenești se deneagă, ce folos are creștinătatea! Ce ajută învățăturile sfinte pentru o turmă de vite?

Spre scopul emancipării și întemeierii naționalității noastre mai nainte de toate și mai presus de toate se recere *dezvoltarea moralității sau [a] puterii morale în popor și în cărturarii poporului*, căci aceasta e trupina din care cresc și înfloresc virtuțile, care apoi produc sacrificii și martiri. Un popor, ca și un cm. care n-are moralitate sau putere morală, acela *nu poate să aibă viitor*, pentru că în el nu este simțul de demnitate omenească, el nu are viață omenească, ci numai viață de dobitoc, deși ar fi el îmbrăcat tot în aur și mătase, pentru că numai morala, simțul și prețul umanității sau demnității omenești, deosebește pe om de vită, numai acesta-l ridică și-l apropie de D-zeu!

Poporul nostru are din darul firii sale un fond de morală destul de mare și frumos; el ușor se însuflețește pentru binele și folosul comun, pentru virtute și sacrificii; el, cît de lipsit de avuție dar nu e lipsit de martiri și cît de apăsat și necultivat, dar totuși simte și pricepe că suferințele lui, luptele lui, sacrificiile lui, sînt neapărat de lipsă pentru viitor, formînd acelea tot atîtea titluri de drept, de merite, de nobilitate pentru fiii săi și fiii fiilor săi! Zică cine ce va zice, poporul nostru a dovedit de cîte ori a avut el ocazia, cum că are morală. Se recere însă ca fii cei buni și luminați ai poporului și cei ce formează inteligența, sau spiritul și mintea poporului, întru toate să-i premeargă cu exemplul, să-l învețe, să-i desfășoare firea și momentul împrejurărilor, iar în timpurile grele să-l îndemne și conducă cu credință și curaj.

La acestea mă simt îndatorat a-ți atrage atențiunea astă dată, în acest timp momentos cînd din voia Maiestății Sale Domnitorului⁶ pentru împărăția întregă și anume pentru patria noastră se deschide o nouă, prea interesantă eră politică, destinată de a sta-

veri noi referințe și drepturi publice, și chiar pentru aceea urmată desigur de un șir de mari și sacre lupte pentru libertate, autonomie și naționalitate, când anume națiunea noastră va să se supună din nou la o grea probă și încercare, la proba și încercarea adică dacă și pînă în ce grad sau măsură are și e volnică ea a manifesta viață și virtute națională și tăria de caracter roman.

Astă dată mai mult ca oricînd mai înainte e timpul și ocaziunea *de a ne croi noi înșine soarta, viitorul.*

Dieta Ungariei ne stă înainte; ea e conchemată pe 10 decembrie a. c. în Pesta. Maiestatea Sa, prea gloriosul nostru împărat și rege, o va deschide în persoană. Toți fiii patriei și-au concentrat atențiunea și activitatea, dorințele și speranțele, într-însa; iară nouă românilor conștiința publică, geniul străbunilor noștri, ne strigă cu glas de tunet: *Deșteptați-vă și vă sculați, deșteptați-vă și priveghiați căci sînteți în pericol! Dați dovezi împăratului, patriei, lumii, cum că existați și cum că simțiți în pieptul vostru viață și cum că pe temeiul existenței voastre de aproape 2.000 de ani în acest pămînt, pe temeiul acestei diplome mai veche și mai legitimă decît oricare alta, pretindeți recunoașterea și garanția naționalității voastre odată cu capul! Sculați-vă, privegheați și lucrați, și domnul Dumnezeuul părinților voștri va fi cu voi!!*

Domnul meu! Aici nu e nici poate fi vorba, de dușmănie în contra vreunei națiuni conlocuitoare, sau clase de oameni, și anume în contra maghiarilor. Providența dumnezeiască, cursul istoriei, ne-a[u] așezat pe acest pămînt străbun lingăolaltă; de secole trăim împreună fără ca sau noi să-i fi putut absorbi și preface pre ei, sau ei pre noi; nici că poate fi destinul, scopul, folosul nostru, o luptă dușmăncasă, îndelungată, nimicitoare, pe cînd din contra pușețiunea noastră peste tot, interesele noastre comune, naționale și patriotice, bine pătrunse și pricepute, pretind cu grai înalt ca fără amîinare să ne conplanăm orice împărecheri și neînțelegeri, să dăm mîna unii cu alții, să sprijinim cu puteri unite tronul, patria și libertatea, și să fim frați buni și sinceri, împărțind, precum împărțim greumintele și sarcinile, într-o asemenea măsură și toate foloasele ce ne poate da o patrie dulce, o patrie mare, frumoasă și liberă! Dar ca să ne putem conplana discordiile, pentru ca să ne arătăm valoarea, să adevărim lipsa și însemnătatea noastră față cu tronul, patria și libertatea, pentru ca frații cei mai mari și favoriți de soartă să ne afle demni de amicitia și respectul lor, cu un cuvînt pentru ca să merităm pretinsa împărțire egală a foloaselor patriei, e neapărat de lipsă ca noi acolo unde ne cheamă și împuterește legea a ne înfățișa în numele patriei, să ne înfățișăm cu cea mai mare demnitate, în număr cît numai se poate de mare, prin băr-

bații cei mai aleși și probați, care cu înțelepciunea lor, cu soliditatea caracterului lor național, cu științele și experiențele lor, să impună și să facă de a dispărea nefavoarea minorității numărului lor.

Deci, domnul meu, ce e mai învederat și mai ușor de priceput decât că noi românii prin *prea puțini*, dar mai cu seamă prin *neînsemnați reprezentanți la dietă*, adică prin oameni fără destulă vază, fără destulă știință și experiență, fără destul curaj și caracter moral, fără destulă convingere și conștiință națională, fără destulă loialitate și zel patriotic, cu un cuvânt *fără deplină capacitate și deplin devotament pentru tron, naționalitate și patrie*, nu e cu putință a insufla respect popoarelor conlocuitoare și reprezentanților lor, nu e cu putință a ne recomanda monarhului și regimului său, nu e cu putință a interesa opiniunea publică și lumea cultă de noi și cauza noastră, nu e cu putință a mijloci și a elupta drepturile ce ne lipsesc, pentru care însetoșăm, condițiunile și garanțiunile de viață și de dezvoltare morală, politică și națională, prin urmare nu e cu putință a conplana diferențele ce ne înconjoară, dezbină și înstrăinează, nu e cu putință a ajunge la adăpostul cel dorit, la limanul frățietății și libertății civile și naționale, fără de care nu există pace și armonie în țară, nu securitate și tărie pentru tron nu dezvoltare și fericire pentru popoare, fără de care binecuvîntarea lui D-zeu fuge de noi și de patria noastră, iară blăstemul ne copleșește!

Din aceste urmează, domnul meu, că bărbații cei de frunte din popor, bărbații cu inima și conștiința curată și adevărat română, în acest moment decizătoriu au cea mai sfântă și strînsă datorință a-și pune și a-și împreuna toate puterile, a lucra zi și noapte cu toate mijloacele minții și averii și pusețiunii lor, nu cu zgomot și larmă — căci acestea profanează și compromit o cauză sfântă — ci după exemplul lui Cristos și după zisa noastră străbună *tăcînd și făcînd*, pentru ca *din toate părțile și cercurile locuite de români la dieta viitoare să se aleagă și trimită tot numai deputați români*, și anume *tot numai cei mai luminați și probați ai națiunii*, despre care din trecutul lor alegătorii să poată fi convinși cum că nu le vor fi spre rușine și stricare, ci pentru totdeauna și toți timpii spre onoare, laudă și mărire!

Spre scopul acesta, domnul meu, înainte de toate e neînconjurat de lipsă ca poporul nostru de timpuriu să se învețe și îndemne mai ales în cercurile unde se află el tare mestecat cu străini, *a se înscrie și a lua parte cu toți membrii săi*, care după drept au drept la alegere; cată apoi a-și concentra și împreuna cu toții toate voturile lor *într-un candidat*, un bărbat cu calitatea mai sus atinsă. Iară dacă în careva cerc atare bărbat demn și calificat nu s-ar afla, sau n-ar

fi cunoscut, atunci socot că e datoria celor de frunte din acel cerc a se adresa către cunoscuții, cei mai renumiți conducători naționali, oriunde ar fi ei, și a le cere părerea lor și apoi a urma cu scumpătate aceleia.

Mult stimată domnule, îmi place a crede cum că mă cunoști, știi că sînt fiul poporului, fiu de plugar, de român ploiat; știi că din tinerețele mele m-am sacrificat cauzei române, cauzei poporului român; toată viața mea n-a fost decît un șir neîntrerupt de lupte și suferințe pentru români, pentru emanciparea și ridicarea poporului român din starea sa cea ticăloasă, cea de una mie și mai mulți ani amar decăzută; lipsitu-m-am, domnul meu, de toate foloasele, plăcerile și desfătările lumesti pentru ca să servesc cauzei românului; dușmănit-m-am cu toți dușmanii noștri, de care avem cîtă frunză și iarbă, făcutu-m-am obiectul urii și al persecuțiunii tuturor celor ce ne urăsc și umblă să ne facă rău și să ne subsape și să ne strice viitorul, negrijitu-mi-am și mi-am părăsit toate interesele familiei mele, pusu-mi-am în pericol viața, sănătatea și lumina ochilor pentru apărarea intereselor națiunii și deșteptarea și luminarea spiritului național. Deci prea stimată domnule, deși eu pentru aceste sacrificii, prin care nu-mi inchipuiesc a fi făcut alta decît a-mi fi îndeplinit chemarea mea providențială, nici n-am drept a pretinde, dar nici nu pretind nici nu aștept nici nu primesc odată cu capul nici un fel de recunoștință sau mulțumită din partea cuiva, socot totuși, pe temeiul ostenelelor și oftărilor și aspirațiunilor mele celor curate, în numele geniului ce mi-a condus pașii, și mi-a susținut virtutea și credința și speranța, în numele moralei și sfințeniei cauzei noastre, a avea și dreptul și datoria de a admoni, a ruga și a conjura *pe tot bunul și luminatul român* ca să-mi asculte graiul, să-mi urmeze sfatul și exemplul, să-mi ajute a elupta o cauză, cea mai sfîntă și dreaptă sub soare, o cauză care nu e a mea ci e a poporului român, a istoriei, a patriei, a lumii, a lui D-zeu!

Spre aceasta te admonez, te rog și te conjur și pe mult stimată d[omnia] ta și te provoc a comunica aceasta tuturor celor buni și demni români din acele părți, rămîinîndu-ți eu dealtmintrelea cu toată onoarea și încrederea prea plecat,

V. Babeș.

N. B! Caută să-ți mărturisesc precum că mi-ar servi spre mare bucurie și consolațiune, a te putea saluta pe frăția ta ca pe unul dintre ablegații români din acele părți.

Arh. ist., document nenumerotat.

XXXVIII

* Publicată de G. Cipăianu, *Vincentiu Babeș (1821—1907)*, Timișoara, 1980, p. 216—219.

¹ Șimleul Silvaniei.

² Dimitrie Țichindeal, promotor al renașterii culturale și naționale a românilor din Banat.

³ Paul Iorgovici, învățat și militant național român din Banat.

⁴ Moise Nicoară, luptător pentru drepturile naționale ale românilor din Banat.

⁵ Simeon Bărnuțiu.

⁶ Împăratul Francisc Iosif.

Către VASILE MANIU

XXXIX

Pesta, 18/30 aprilie 1876.

Mult amatului și stimatului meu dulce amic

Vasilie Maniu,

Frate Vasilie!

Mai sărac de bani și mai calic de timp [decît mine] nu este om sub soare. Te rog să mă crezi. Dar pentru sărăcia de bani nu mă plîng, căci m-am dedat cu ea și — har D[omnu]lui — cu ea în spate mă aflu cu familia în pace și sănătos.

Dar sărăcia de timp în toată ziua-mi face mare necaz, multă neplăcere. Toți cei mai buni amici ai mei încep a se supăra pre mine, pentru că-i negrijesc! Tu amate, între acești[a] cred că ești cel dintii, dar ce să mă fac! Cînd ți-am primit și cetit amabila epistolă, atît am fost de impresionat de cuprinsul ei, încît socoteam să-ți răspund îndată, în acel minut. M-a luat însă în același moment altă necesitate în robia sa, apoi odată o cauză lăsată din mină, pace bună, nu mai ajung a mă returna la ea cu săptămîinile și cu lunile! Astfel o pății și cu a ta frățească epistolă.

Tu vei ținea ceea ce-ți spun de fabulă; bine, vină încoace și vezi! Vină și întrebă pe camenii mei, dacă eu de dimineața la 6 pînă seara noaptea la 1 și la 2 ajung a [mă] odihni măcar 5 minute! Știi tu că pe umerii mei zac sute de afaceri, despre cari cei

ce mi le-au încărcat, dar și a mea conștiință, [i]mi spun că sunt vitali, sunt absolut necesarii și indebitorie. Și-apoi frate, lucru bucuros, lucru cu multă plăcere, măcar că mulți, mulți, ziua noaptea se opintesc a-mi amări viața! Nu-mi pasă. Poporul cel nestricat mă pricepe, mă sprijinește, și în fața poporului antagoniștii bieții de ei trebuie să se facă „nație moartă“.

Tu, amate frate, [i]mi scrii despre necesitatea unei conlucrări, [a] unie quasisolidare politice între „Columna lui Tr[ai]an“¹ și „Albina“². Eu cred că aceea în faptă există. Ce lipsește este că și una și cealaltă este mult mai săracă de spațiu, decât să-și poată reproduce reciprocamente ideile. „Albina“, ce e drept, și-ar putea prea ușor îndoi și întrei coloanele, dar n-are nici măcar corectori de ajuns! Dacă voi lipsi eu 1/2 de zi de la lucru, treaba stă baltă!

Articlii tăi, frate, îi petrec cu toată atențiunea și-ți admir tenacitatea spiritului. De multe ori m-am pus să iau, să folosesc, unul sau altul, pentru al nostru public de aici, însă pururea sau mi-a lipsit tocmai spațiul sau m-a[u] atras alte obiecte speciale. De așa avea pre cineva carele să mi-i acomode lipsei noastre și măsurii spațiului nostru, ce fericit m-aș simți! Deși „Alb[ina]“ ex principio nu se ocupă de reproduceri lungi de prin alte foi. Te rog deci să fii indulgent, și când afli ceva de trebuință pentru al nostru public, să-mi scrii anume!

Te îmbrățișează și pre donna și fiul îi salut cu stimă, al tău,

Babeș.

Colecție particulară în proprietatea conf. dr. Ștefan I. Niculescu. București, Str. Plantelor 50, document nenumerotat.

XL

Budapesta, 6 sept. n. 1883

Amate frate Vasilie,

Dorind a afla despre tine și ai tăi, precum și a te roga pentru unele informațiuni, ți-adresez aceste șiruri măcar că nu știu dacă te vor găsi la București.

Mai întâi de toate te fac atent că în n-rul 62 al „Luminătoriu-lui“ de la 6/18 aug. a. c. am publicat noua și finala dare de seamă a mea despre împărțirea banilor colectați în România pentru bă-

nățeni [...] și în punctul final al acelei dări de seamă mi-am împlinit dătorința către tine, în numele acelor bănățeni, o dătorință pe care [mai] an drept aveai c-am scăpat-o din vedere.³

Dacă tu n-ai avea acel nr., pot să ți-l trămit.

Informațiuni de la tine mi-aș permite a cere în mai multe privințe, și anume:

1. Cum s-a putut ca tu să te retragi și să nu fii ales la Cameră?

2. Cum trăiești, cu ce te ocupi, ce fac ai tăi?

3. Ce este adevărul în cauza cu Densușan,⁴ respective controversa între Urechia⁵ și Sturdza?⁶ Că în Brașov fiind săptămîna trecută, atîtea diverse și minunate am auzit, încît [î]mi vine să nu cred nici una!

4. Cum se [e]splică, și resp[ectiv] ce se scrie despre tratamentele din Viena? Să fie adevărat că se lucră ca România să intre și ea în alianța neamțo-maghiară, resp[ectiv] de satelit ca Serbia?⁷

În fine 5.: Deoarece, fiind nainte de 2 săptămîni la Foeni,⁸ am înțeles că Arseni⁹ și cu nevastă-sa ar fi plecați a cumpăra o moșie în Ungaria cu banii depuși la București, se naște întrebarea dacă ei ar putea ridica și investi acel capital *numai cu incuviințarea tribunalului și fără de consentementul lui Mișa?*¹⁰ Căci despre Mișa răspîndindu-se faima că s-a făcut mizantrop pîn[ă] la nebunie, abia se poate spera să cîștige învoirea. Apoi deja pîn[ă] acum s-au făcut două convertiri în hîrțile depuse tot numai cu incuviințarea tribunalului, făr[ă] a întreba pe Mișa.

Dacă tu ești convins că *se poate*, apoi spune-mi totodată sub ce condițiune, sau pe lîngă care onorariu te-ai învoi tu a mijloci eventualminte ridicarea sumei necesari, resp[ectiv] autorizarea tribunalului și ce fel de documente se vor recere pentru acea mijlocire?

Te rog a grăbi cu răspunsul, căci eu abia vro două săptămîni mai stau p-alcîi, trebuind apoi a călători la Viena și imediat la Sibiu pentru 3—4 săptămîni.

Ai mei sunt toți în pace și vă salută. Victor este tot în Paris, lucrînd și publicînd lucruri mari, cu Cornil și Pasteur¹¹ etc.

Al tău sincer amic,

V. Babeș.
(Gizellaplatz 2)

Colecție particulară în proprietatea conf. dr. Ștefan I. Niculescu, document nenumerotat.

Foeni, în 5/17 sept. 1886.

Amate frate Vasilie,

Încă precînd astă vară, pe la începutul lui iuliu, mă aflam în Sibiu la Congres,¹² domnii și doamnele d-aici solicitau ca să vin aici, unde îmi ziceau că mă voi întîlni și cu tine. Nu mi se putea, dar am răspuns că nici nu cred în promisiunea ta categorică, precum nici nu era categorică. 9 săptămîni am avut de lucru în Sibiu, apoi m-am dus pentru 4 săptămîni acasă la Pesta, făcînd acolo băi calde la fîntîna artezică, iar nainte cu 3 săptămîni fiind constrîns a călători iarăși la Sibiu pentru Consistoriul metropolitan; d-acolo fui chemat cu întetire la Biserica Albă, apoi la Sasca¹³ și Oravița, de unde după vizite obositoare prin 10 comune pentru a mă convinge de necazurile și mizeria bietului popor al nostru, alaltăieri venii la Ciacova¹⁴ și dă acolo aici la Foeni, unde m-am decis să stau 4—5 zile, probabil luni dimineată avînd după aceea — prin Banat Comloș și Sinmiclăuș¹⁵ — a returna acasă.

Sosind aici, d[omnul] Arsen Cernovici precum și consoarta sa m-au informat despre zăpăceala cauzei lor sau cauzelor lor cu ceilalți erezi ai lui Mișa și mi s-au plîns că de două luni și mai bine n-au nici o știre de la tine. Am văzut epistolele tale, cea din urmă din 3/15 iuliu și i-am mîngîiat cu vorba că pe timpul ferierilor și aflîndu-te la băi n-aveai motiv d-a le scrie (înțelesesem adevă în Sibiu că te afli în Előpatak)¹⁶.

Cred, amate frate, că returnînd și tu acasă, nu vei întîrzia a răspunde măcar atîta cum că ai primit autorizările cerute și că urmezi a face încercările de conplanare, pe cari le recomandasei.

Oamenii aici, avînd timp prea mult, mereu sunt cuprinși de nerăbdare și le cade foarte bine cînd li se ocupă ceva din timpul prea lung prin scrisori cu noutăți și planuri. Te rog deci nu uita și la rîndul tău a scrie mai bine mai puțin și des decît rar și mult.

Despre ale noastre abia mai știu ce să zic. Apăsarea și maltratarele de sus ne-au făcut solidari cum n-am mai fost. Dispare spiritul de partidă; chiar dregătorii publici și capii bisericelor noastre nu mai au tragere de inimă cătră cei de sus și se alipesc cătră cauza națională, dar sărăcia d-o parte, precum d-alta incertitudinea despre proximalul moment, ne împedecă d-a ne pune în mișcare mai energică. Nici chiar despre ale voastre împrejurări nu putem să fim orientați cum am dori.

Îmbrățișându-te frățește și salutînd pe ai tăi din toată anima,
al tău,

V. Babeș.

Colecție particulară în proprietatea conf. dr. Ștefan I. Niculescu, document nenumărat.

XLII

Caransebeș, 16/28 aprilie 1888.

Amate frate Vasilie,

Ajungînd azi aici, pentru sinodul eparhial ordinar, găsii o epistolă cu espres din Belgrad, prin care a treia oară mă provoacă. mă roagă, mă conjură dl. Arsen Cernovici, ca pre orice cale să-i procur cu toată posibila grabă documentul de care are dînsul trebuință pentru a procede în Serbia, spre a asigura drepturile sorei sale, și despre care document îmi spune că de repetite ori ți s-a adresat, fără ca tu să vrei a-l pricepe și a-i ajuta.

Eu nu cred să fie cum zice d-sa; în tot cazul eu îmi simt datoria de a-ți adresa ție chiar rugarea mea ca să-l procuri, că ar fi păcat a mă adresa altuia pentru un lucru care tu în prima linie ești în pozițiunea de a-l procura.

Este vorba de a-i procura tu de la tribunalul concernînt *o adeverință în toată forma cum că judecata Curții de Apel, Secțiunea I* din București dată [la] 22 april 1887, nr. 730 (dos. 381/86), *neapelîndu-se mai departe, e executabilă* (sau cum zicem noi, în putere de drept). *Asemenea certificat apoi să fie legalizat în Ministerul de externe d-acolo.*

Atare act este neapărat de lipsă, pentru ca în Belgrad să se facă pașii cari chiar tu i-ai recomandat. Și eu nu pot cuprinde cu mintea mea, cum asemenea certificat și asemenea legalizare să nu se poată cîștiga acolo cu toată înlesnirea.

Destul că eu pe a mea răspundere vin a te roga să faci ceea ce ți se cere, mai virtos putînd tu aceasta face chiar prin fiul tău Grigorie.

În tot cazul, aștept de la tine răspuns imediat la Budapesta, unde eu peste 4—5 zile sigur voi returna.

Neprimind eu răspunsul dorit, în presupunerea că nu ești acasă sau că nu ești în pozițiunea d-a face acest serviciu, sau voi pleca în-

sumi la București, sau mă voi adresa pe altă cale. D-aceea te rog să-mi fii într-ajutor.

La Academie v-ați purtat bine. Știu că al tău este meritul principal.¹⁷

Eu după ultima întrevvedere cu tine m-am dus la tine acasă, dar mi s-a spus că cocoana zace și nu poate primi. Aceasta cauză că n-am primit nici broșure d-ale tale.¹⁸

Salutându-vă cordial pe toți, al tău,

V. Babeș.

Adresa mea în B-pesta: Lipót utcza 37.

Colecție particulară în proprietatea conf. dr. Ștefan I. Niculescu, document nenumerotat.

XXXIX

¹ Publicație, apărută la București (2 martie 1870 — mai 1875; ianuarie 1876 — decembrie 1877; ianuarie 1882 — decembrie 1883) avându-l director pe B. P. Hașdeu și printre principalii colaboratori pe A. I. Odobescu, D. A. Sturdza, G. Tocilescu, A. D. Xenopol, P. Ispirescu.

² Ziar apărut la Viena, apoi la Pesta (din 1869) sub conducerea lui Vinčențiu Babeș, între 27 martie 1866 — 31 decembrie 1876.

XL

³ În 1882 și 1883, ani de secetă în Banat, în România s-au colectat ajutoare pentru bănățenii loviți de lipsuri, acțiune care i-a antrenat pe Vasile Maniu, Vinčențiu Babeș și Alexandru Mocioni. În 1882 Vinčențiu Babeș a omis numele lui Vasile Maniu din darea de seamă privind distribuirea banilor; vezi scrisoarea din 28 noiembrie 1882 a lui Maniu către Babeș în *Corespondența lui Vinčențiu Babeș (scrisori primite)*, doc. nr. LXVII, p. 120.

⁴ Probabil Nicolae Densușianu, membru corespondent al Academiei Române în secția de istorie. În urma unor cercetări îndelungate (incepute în 1878) a publicat în 1884 *Revoluțiunea lui Horea 1784—85*, premiată de Academia Română.

⁵ Vasile Alexandrescu Urechia, secretar general al Academiei Române, membru al secției de istorie.

⁶ Dimitrie A. Sturdza, președintele Academiei Române. Diferențele sale cu V. A. Urechia au putut fi cauzate (aluzia din text pare a indica aceasta) de apariția și premiera cărții lui Nicolae Densușianu; vezi și nota nr. 4.

⁷ Aluzie la tratativele punctate de întâlnirea Bismarck — I. C. Brătianu la Gastein (provincia Salzburg), din 26 august/7 septembrie 1883, încheiate prin aderarea României la Tripla Alianță

(Germania, Austro-Ungaria, Italia) în 18/30 octombrie 1883, în urma semnării la Viena a tratatului de alianță româno—austro-ungară, la care Germania a aderat în aceeași zi.

⁸ Comună în județul Timiș.

⁹ Arsenie Cernovici, moșier de origine sîrbă, înrudit cu Alexandru Mocioni.

¹⁰ Personaj înrudit cu Arsenie Cernovici.

¹¹ Între 1882 și 1884, Victor Babeș, fiul lui Vinčențiu Babeș, s-a specializat în laboratoarele lui Louis Pasteur, André-Victor Cornil, Robert Koch și Rudolf Virchow, faimoși microbiologi ai vremii.

XLI

¹² Sinodul Bisericii ortodoxe române din imperiu.

¹³ Biserica Albă — localitate în R. F. Iugoslavia; Sasca (azi Sasca Română), județul Caraș-Severin.

¹⁴ Comună, județul Timiș.

¹⁵ Comloșul-Mare, județul Timiș; Sînmiclăuș (azi Sînnicolau Mare), județul Timiș.

¹⁶ Vilcele, județul Covasna.

XLII

¹⁷ Aluzie la propunerea făcută în ședința secției de istorie a Academiei Române din 29 martie 1899 de Vasile Maniu, ca etnograful și publicistul din Reșița, Petre Broșteanu să fie primit ca membru corespondent. Susținută călduros de George Barițiu, propunerea a fost admisă de secție în unanimitate, și s-a hotărît înaintarea ei plenului Academiei spre primire; vezi „Analele Academiei Române”, seria II, tom X—XI, 1887—1889, p. 134.

¹⁸ Probabil scrierea lui Vasile Maniu *Șapte scrisori deschise către Maj. Sa Carol I, regele României*, publicată în 1888.

Către ALEXANDRU MOCIONI*

XLIII

Ocna Sibiului, 13/25 iulie 1891.

Amate Sandre,

Ieri am primit în Sibiu epistola ta fără dată, cum presupun din 22 a[le] c[urentei],¹ și mă grăbesc a-ți răspunde.

Reprezentatiunea astăzi au suspendat-o la cancelaria lui Emil² (Reáltanoda 16), cu acea observațiune către Titu³ că tu-i vei scrie

instrucțiunile necesare pentru procurarea subscripțiilor lui Mutso și Musteț⁴. La celelalte afaceri ți-am fost răspuns deja cu două zile mai-nainte.

Adăstam epistola prevestită și sint curios să cunosc cuprinsul. Dealtminteri, astăzi se înmulțesc vocile către mine, ca *Memorandul* nostru să-l stilizăm conform opiniunii mele de mai [de]mult cu considerațiunea la *Memorandul* studenților maghiari.

Către cele 13 răspunsuri la provocarea mea am mai primit ieri și alaltăieri 4, dar acestea sunt parte mai mare contra convocării Comitetului tocmai acum, ci pentru zilele sau mai-nainte sau după adunarea generală a Asociațiunii Transilvane de la 4/16 august, la Hațeg. Deci pentru astă dată nu mai poate să fie vorbă. Mi-a scris și fratele G. Pop de la Băsești și, cum zice, după consultare cu mai mulți mă conjură să caut cu orice preț a conplana cauza și a disciplina partida, cu sau fără ei⁵, asigurându-mă de aderența sa pentru pururea.

Tot așa scrie membru Basiliu Raț, vicarul foraneu de Făgăraș, carele deși bolnav nu voiește să lipsească de la adunare.

Prin acestea cred că știi destul, pentru d-a te putea orienta. Altmintre eu poimîine, luni d[upă] m[asa], țin în Sibiu o ședință cu membrii Biroului central și ne vom înțelege pre cînd va fi mai oportun a convoca Comitetul plenar.

Te rog în traducerea mea să puni doar în loc de „partidă regulată“, „partidă organizată“, că așa-i zic în România.

Cu salutări din inimă și sărutări de mînă pentru doamna, al tău,

V. Babeș.

T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 401.

XLIV

Budapesta, 6/18 ianuarie 1894.

Amate Sandre,

Din partea d-lui Serb⁶ numai atîta mi se spune că a primit conceptul tău și a făcut pasul. Acum i-am făcut întrebarea de-a dreptul prin Titu: cînd, în care zi și în ce cuprins, cu ce eventuală schimbare a făcut? Dacă va fi ca să fie făcut vreo schimbare, ți se va face aceea cunoscută.

Eu nu ies din casă decît pe foarte scurt timp, la plimbare, sau pentru reviziunea socotelilor bisericești.

Dealtmîntre, locuința noastră se încălzește foarte bine, numai cit cere mai mulți cărbuni. Iar ceea ce pe mine mă necăjește e zilele de tot scurte, abia de 6—7 ore, seara și noaptea neputînd nici scrie nici cети.

Socotelile [ie]-am revăzut ale lui Adamaszky și ale lui Agorászto Szilárd; mai avem ale lui Agorászto Péter și ale lui Szaczellary Mihály⁷. Pînă acum n-am avut nimic de dificultat.

Nu știu dacă tu ți-ai făcut o idee sumară despre dezbaterile din camerele române asupra cauzei noastre! Au vorbit vreo 20, cei mai de frunte bărbați și oratori timp de 8—9 zile! Știi ce adevăruri s-au scos la lumină necontrazise de nimenea? Două mari și grele, ambele la care eu am stăruit de 25 de ani necurmat. Una, că România liberă fără noi n-are viitor; alta că precît timp noi dincoace dripiți suntem de maghiari, soldat român nu va merge alături cu tripla alianță, respective cu Austro-Ungaria, odată cu capul! Ca al treilea, a adauș Lahovary⁸ și a fost recunoscut, acela că Regatul României este absolut necesar pentru vifificarea și încurajarea românismului întreg! Mein Liebchen was willst du noch mehr?⁹

Cu salutări cordiale pentru toți, al vostru,

V. Babeș.

T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 401.

XLV

Budapesta, 3/15 faur 1894.

Amate Sandre,

Primind în acest minut (10 ore) epistola ta d-alaltăieri¹⁰, mă grăbesc a-ți răspunde, mai virtos pentru d-a te feri de o posibilă rătăcire. Deloc nu din partea Comitetului naț[ional] mi-a venit știrea despre refuzul cu motivarea ta relativ la apărarea acuzațiilor¹¹, ci tocmai din parte cam contrară și mi s-a scris din două părți, însă din ambele ca un secret, dintr-o parte cu bănuială că secretul este numai pînă la judecată, apoi se va vedea ce se va face. Dealtmîntre la noi de dincoaci cu greu te vor mai ataca direct, deoarece categoric li s-a desfătuit aceasta din Buc[urești], cu amenințarea că li se va tăia orice subvențiune, dar dincolo prin „Voința Naț[iona-

lă“¹² etc... Dealtmîntre ei, tribuniștii, nici acum n-au pierdut speranța că te vor cîștiga, numai să le succedă a te separa de mine, carele aici la cei mai desupra ai statului pînă și semi oficial din Buc[urești] și din Transilvania denunțat sînt că eu port vina tuturor relelor și ale mele intențiuni secrete au fost care au făcut pe corifeii mișcării, toți adicți Austriei și Casei Habsburgice, să se emancipe de sub influența mea. Din Buc[urești] mi se scrie de om mie devotat, că și „Dreptatea“¹³ este formal angajată în această direcție!

Eu unele le cred altele nu. Atîta însă pricep, că eu nu pot să mai am vreo rolă publică. Și din această considerație eu îmi făceam planul d-a mă muta d-aci în Germania sau în sudul monarhiei, ocupîndu-mă numai de continuarea și resp[ectiv] terminarea opurilor mele istorice de mult începute. Acum, că starea sănătății lui Emil este aproape desperată, planul meu cred că se va realiza mai-nainte de timpul ce-l aveam în vedere, dar mă cuget că eu m-aș putea retrage și în patrie undeva, ca să pier dinaintea ochilor răi.

Poimîine, sîmbătă, Emil însoțit de mamă-sa, pleacă prin Viena spre sud-vest, per Graz, Triest, Abbazia, Venetia etc. Această călătorie de distracție i-a recomandat-o Schrotmmer și Kéthy¹⁴, și el, Emil, o întreprinde cu plăcere și [cu] ultima speranță d-a scăpa de ipohondria ce l-a cuprins și-l persecută aici înfricoșat. Vei pricepe amate Sandre, că întreagă familia mea aici merge spre o criză.

La Buc[urești] am soris copiilor mei¹⁵, părerea mea, astfel încît chiar și Victor a găsit-o corectă și a promis a i se acorda. Victor, în 25 martie, va fi cu soția sa în Roma pentru congresul igienic; e posibil că cu acea ocaziune se va întîlni cu Emil și mamă-sa. Iară eu sînt rugat a merge la București încă înainte de plecare, adecă între 15—20 martie, pentru o consultare și înțelegere mai de aproape.

Părintelui ep[iscop] Mețianu am scris despre dorința ta ca să ne întîlnim cu el în cauza consist[oriului] țemișan. La aceasta mi-a răspuns că bucuros ne vede la sine oricînd, dar ar crede că mai corespunzător ar fi ca pe la 15 martie să ne întîlnim în Sibiu, unde p-atunci se va întruni Reprezentanța fundațiunii Gojdu și ne-am putea înțelege și cu Metrop[olitul] și cu Popea¹⁶.

Tu te-ai putea decide la această întîlnire, iar eu, carele tocmai p-atunci am să fiu la Buc[urești], nu cred să vă fiu de lipsă. Ideea mea vă este cunoscută tuturor.

Zici că ai făcut din a ta parte corecturi încă 88; apoi dacă era să facem de tot bine, puteam să facem și 888!

Au început oamenii să mă interpeleze, că ce vrem, unde tindem cu „Dreptatea“ rivalizătoare în toate prostiile cu „Tribuna“? Răs-

punsul meu stereotipic: „Tăceți și așteptați cu răbdare, cum fac și eu“.

Despre altele, cu salutare cordială și multe complimente pentru toți, al vostru,

V. Babeș.

T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 402—403.

XLVI

Budapesta, 8/20 februarie 1894.

Amate Sandre,

Ți-am scris ieri o corespondență poștală numai despre schidoala (sic!) de publicațiune în „Budapesti Hirlap“¹⁷ asupra articolului tău numai ca să dau expresiune repetitelor mele experiențe și afirmări, că manifestațiunile tale cele atât de adînc cugetate și bine combinate de tot puținii sînt pricepute și apreciate, atât la noi cît și la străini. Oamenii generațiunii de astăzi sau nu voiesc, sau nu sînt în stare de a-și lăsa timp ca să cugete și aprofundeze cuvintele adevărat cugetătorilor și învățătorilor. Este ca și cum generațiunea nici n-ar cugeta nici n-ar dori adevărul.

Ieri în dietă șarlatania de sus își găsi în Polonyi¹⁸ pe rivalul adevărat. Tot am auzit și văzut că nimenea nu poate să zbiciuiască și demascheze pe hoți ca un hoț tot atât de mare ca și cei mai mari hoți! Apoi cei de la putere, ștreberi toți, nu puteau să fie mai bine caracterizați decît ce i-a caracterizat Polonyi. Ceea ce pe mine ca român adînc mă doare e că această nouă caracterizare și demascare nu se poate închipui fără de a atinge pe bietul monarh, care după atîtea dezastre a ajuns pe mîna hoților și este purtat de ei! Să nu te mulțamești cu extrasele mult-puțin exacte din ședința de ieri!

Ieri seara am avut o lungă consultare cu dl. Schiau¹⁹ asupra procesului²⁰. Mi s-a plîns că dl. Rotariu²¹ nici pînă azi nu i-a trimis informațiile cerute. Îndată am scris d-lui Rotariu.

Silogismul tău dl. Schiau îl pricepe foarte bine, îl consideră de un bun argument secundar, dar nu-l ține acceptabil în cazul nostru, unde avem norme speciale, pozitive în lege, care toate le-am înșirat și aplicat, în care implicit se cuprinde, în valoarea sa principală, și argumentul tău, de altă parte fiind princip al legii practice că

oriunde ai argumente în legea specială să nu aplici silogisme sau argumente logice abstracte.

Cu aceasta salutându-vă cordial, al vostru,

V. Babeș.

T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 403.

XLVII

Budapesta, 16 sept. 1899.

Amate Sandre,

Dacă aș fi numai ție dator cu răspuns, poate că mai ușor m-aș consola cu speranța că-mi va fi iertat. Dar sum desperat, căci datoria este prea la mulți! Metropolitului²² [ii] dătoresc aproape de 3 săptămîni etc. Și pentru toate am scuze destul de grave. Metropolitul, d[e] e[xemplu], insistînd la cererea ca să plec la Patriarhul în cauza Trandafil²³, nu puteam ca să-i răspund pîn[ă] să aflu mai întîi cum stă aici acea cauză. Ei, dar nu aveam prin cine!

Emil cu Cornel erau 15 zile zi și noapte ocupați cu răspunsul la replica a duor advocați în cauza pentru biserica Sfi[ntu]lui George din Fabricul Timișorii²⁴; cei doi advocați scriau 40 coale, cu vreo 75 documente, iar termenul pentru răspuns e numai de 15 zile; apoi documente și de ale lor și de ale noastre, în toate limbile, iar cele paleo-slavone nepricepîndu-le nici interpretul sîrbesc Socolovici, a trebuit eu să le traduc!

Titu numai înainte cu trei zile a sosit de la manevre. Deci abia acum am putut afla că reprezentațiunea lui Mețianu este dată de min[istru] jurisconsultului lor, Tost, cel ce pururea drept a fost față de noi. Apoi mai ia în considerațiune că ziua este scurtă, ochii mei de tot stricați, lucrările mele de urgență multe și grele, și vei recunoaște că uneori devin tîbărit și chiar amețit, încît abia mai știu de ce să mă apuc mai întîi! Chiar lui Mureșan²⁵ abia a 6-a zi după primire i-am putut expedia scrierile tale; el le va fi primit în 5 ale curente. Dar el, Mureșan, n-a făcut uz jurnalistic din cauză; deci poți socoti cît am fost de surprins prin descoperirea ta, că ai stat de vorbă despre aceasta cu unii oameni, și răi și proști, și le-ai dat voie să publice o judecată și o doctrină politică ce după mine, între împrejurările actuale, ar fi să fie secretul inimei noastre,

înțeleg a[l] inimei românilor serioși și reali[ști]! D[om]nii de la „Tribuna“ nu se pot număra printre aceștia. Las[ă] că o să vezi!

Ce să-ți spun! Eu sum ocupat mai virtos ca să scap odată de cauza mănăstirilor, însă cu cât mai mult lucru cu atât mai afund mă încurc, încît nu mai pot prevedea cînd voi termina. Sum cam ca și tine cu filosofia! Și totuși trebuie să termin în această toamnă și apoi voi vedea de ce mă voi mai apuca dacă voi trăi și sănătatea-mi va permite.

Noi marța trecută ne mutarăm acasă, siliți mai virtos de timpul rece, foarte ploios și vînturos.

Acum grija mea cea mare e că nu găsesc om care să-mi descrie lucrarea mea, ce deja trece peste 20 de coale! Ai mei sunt ocupați nespun, încît n-ajung nici pentru ale lor. Dintre tinerii noștri nu pot găsi care ar ști ceti și cetibil descria.

Cu aceasta închei cu salutări și complimente pentru toți, al tău,

V. Babeș.

T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 405.

XLVIII

Budapesta, 5/17 septembrie 1899.

Amate Sandre,

Ieri cînd ți-am scris răspuns la epistola ta din urmă, nu cetisem nici o foaie de zi; abia seara cetii „B[uda]pesti Hír[lap]“, iar astăzi Emil îmi trimise „Pesti Napló“²⁶.

Eu ți-am atins numai atîta, că cu cei de la „Tribuna“ nu mai stau nici de vorbă, cu atât mai puțin [să] le dăm voie a publica acea epistolă a ta, a cărei importanță ei nici dintr-un punct de vedere nu [o] știu aprecia.

Mă temeam, parcă presimțeam instinctiv, că publicațiunea aceea, și încă tocmai în „Tribuna“²⁷, are să provoace iarăși frecări și mistificări, de care chiar și în sensul aceleia inoportun este a provoca astăzi, nefiind noi în stare d-a le combate cu efect și folos pentru cauză.

Eu neștiind dacă tu ai „Pesti Napló“, numai d-aceea-ți scriu ca să nu-l treci cu vederea! Dealtmîntre mi se spune că și alte foi se ocupă de tine și epistola ta și de cauza noastră, firește toate în contra noastră.

Bună și potrivită a fost publicațiunea epistolei tale către „B[uda] P[ester] Tageblatt“, care în puține cuvinte spune foarte mult și abia poate fi mistificată încît pentru politică²⁸.

Cu salutări și multe sincere complimente pentru ai tăi,

V. Babeș.

Apropos! Tocmai cînd să închei, îmi vine aminte că am a te reflecta încă la două lucruri ce merită a fi luate în considerațiune:

1. Almanahul Reuniunii învățătorilor din dieceza Caransebeșului, tandem aliquando, eși de sub tipar și critica ce i-o face „Gazeta“ este de tot favorabilă încît pentru cuprins și instalațiune²⁹. Deci cred de lipsă a lua 20—25 exemplare din partea noastră pentru ocazionala împărțire. Prețul [pentru] 1 exemplar este 1 fl[orin].

2. Încă d-astă primăvară a apărut tot în tipografia din Caransebeș un număr dublu al Bibliotecii noastre, cu o descriere a Banatului care cuprinde unele noi descoperiri; este scrisă de Drăgălina³⁰ și asemenea merită a fi sprijinită cu 20—25 fl. Sunt gata a le comanda, dacă vă învoiți.

V. Babeș.

T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 404.

XLIX

Budapesta, 7/19 septembrie 1899.

Amate Sandre,

Mă grăbesc a-ți comunica aci articolul din fruntea lui „N. P. Journal“³¹ de astăzi, pîrîndu-mi că tu nu ții această foaie.

Îi dau importanță de o parte căci știu că astfel de articole se fabrică din biroul de presă al guvernului și căci am înțeles cum că Romanus din „Pesti Napló“ ar fi dl. Alex.³², cu ale cărui explicațiuni cei de sus n-ar fi fost pe deplin satisfăcuți.

Dar oricît de măiestrit se pare acest articol, n-aș pune nici o valoare pe el dacă din cuprinsul lui n-ar ieși la iveală că pasivitatea tare îi jenează pe cei de la putere și că o consideră de un protest în contra decretării *de nobis sine nobis* a uniunii Ardealului.

Întru atita, parcă m-aș mulțumi cu publicarea epistolei tale, însă întrucît văd provocarea la ținuta României și a regelui ei și cunosc relațiunile Ligei³³ către guvernul de azi de dincolo, trebuie să cred

vrînd-nevrînd că motivul recursului la tine a[[]] celor din Sibiu este un aviz din București! Este iarăși o intrigă la mijloc.

Eu de 2—3 zile sufer de junghiuri în coastele de la pieptul drept. Astăzi mă simțesc mai bine; ieri am zăcut.

Cu salutări cordiale, al vostru,

V. Babeș.

T. Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, București, 1939, p. 404.

* Setul original de scrisori s-a pierdut.

XLIII

¹ Publicată în *Corespondența lui Vinzențiu Babeș (scrisori primite)*, doc. nr. LXXXVII, p. 148—149.

² Emil Babeș, avocat, fiu al lui Vinzențiu Babeș.

³ Titu Babeș, fiu al lui Vinzențiu Babeș.

⁴ N. Mutso, fruntaș român din Budapesta; Mustețiu, avocat în Budapesta.

⁵ Vezi scrisoarea nr. XVII, nota nr. 7.

XLIV

⁶ George Serb, membru al Reprezentanței Fundației Gojdu. A fost și deputat guvernamental de Zorlenț.

⁷ Personaje cu care Alexandru Mocioni se afla în relații de afaceri.

⁸ Alexandru Lahovary (1841—1897), om politic român, membru al Partidului Conservator, în 1894 ministru de externe.

⁹ Ce vrei mai mult dragul meu?

XLV

¹⁰ Nu ne-a parvenit.

¹¹ Alexandru Mocioni fusese solicitat a pleda ca apărător în procesul memorandiștilor.

¹² Ziar bucureștean de orientare liberal-națională; în 1884 și 1890 i s-a interzis intrarea în Ungaria.

¹³ A apărut la Timișoara între 25 decembrie 1893/6 ianuarie 1894 — 31 decembrie 1897/12 ianuarie 1898. În legătură cu aceste afirmații cam exagerate ale lui Vinzențiu Babeș, vezi scrisoarea nr. XVII, nota nr. 7.

¹⁴ Medici din Budapesta.

¹⁵ Aurel și Victor Babeș.

¹⁶ Nicolae Popea, pe atunci episcop de Caransebeș.

XLVI

¹⁷ În numărul 50 din 19 februarie 1894 apare, preluat din „Dreptatea“, dar mult mai scurt, unele părți fiind lăsate afară, altele rezumate, un articol al lui Alexandru Mocioni cu titlul (în traducere) *Mocioni despre împăcare*. În „Dreptatea“ materialul lui Mocioni purta titlul *Simptome de împăcare*, și fusese publicat după variația apărută în „Romänische Jahrbücher“, fascicolul 1 din ianuarie 1894.

¹⁸ Polonyi Géza, avocat și om politic, deputat cu program independist în circumscripția Szoboszló (din 1887). În parlament a fost purtătorul de cuvânt al Partidului Independist. A fost o vreme redactor la „Nemzeti Ujság“.

¹⁹ Procuror regal în Budapesta.

²⁰ Între români și greci pentru biserica ortodoxă din Budapesta.

²¹ Pavel Rotariu, publicist bănățean.

XLVII

²² Miron Romanul.

²³ Fundație a soților Ioan și Maria Trandafil, constituită înainte de despărțirea ierarhică de Patriarhia de Carloviț (1864) revendicată de Mitropolia ortodoxă română din Transilvania.

²⁴ Cauză disputată în aceleași condiții ca și Fundația Trandafil.

²⁵ Aurel Mureșanu, editorul „Gazetei Transilvaniei“.

XLVIII

²⁶ Numărul 256 din 15 septembrie 1899 al lui „Budapesti Hírlap“ preia, prescurtată, scrisoarea lui Alexandru Mocioni către Ioan Rațiu (vezi infra, nota nr. 27); „Pesti Napló“, nr. 258, din 17 septembrie 1899 publică, sub semnătura „Romanus“, articolul *Mocsonyi és a passzivitás* (Mocioni și pasivitatea), în care se arată că grupul de la „Tribuna“ a publicat scrisoarea în discuție a lui Alexandru Mocioni pentru a-l discredita, pentru a zădărnici reconcilierea româno-maghiară, prin eventuale următoare atacuri ale presei maghiare îndreptate împotriva acestuia, în urma apariției materialului său, ce nu fusese inițial destinat publicității. În realitate, pare inspirat de mediul guvernamental, interesat să lovească atât în gruparea tribunistă cât și în Alexandru Mocioni și cei din jurul său.

²⁷ Invitat de Ioan Rațiu să participe la consfătuirea politică confidențială din 14 iunie 1899, la Sibiu, Alexandru Mocioni, bolnav, nu s-a prezentat, dar a răspuns printr-o scrisoare, în care declară că atîta vreme cît guvernul, prin măsuri dure, anticonstituționale, încalcă libertatea de acțiune politică a poporului român, rezistența pasivă, bine acceptată, este singura cale de a contracara abuzurile autorităților. Atitudinea pasivă trebuia să susțină, în concepția lui, bazele de drept ale P.N.R. Solicitat ulterior să-și spună părerea despre situația politică, Alexandru

Mocioni a permis publicarea acestei scrisori, care a apărut, integrată în articolul *Dl. Alexandru Mocioni despre situația politică*, din numărul 192 din 1/13 septembrie 1899.

²⁸ În numărul 257 din 16 septembrie 1899 al lui „Budapester Tageblatt”, apare o variantă prescurtată a scrisorii lui Alexandru Mocioni către Ioan Rațiu. Este însoțită de un comentariu al redacției, care subliniază importanța generală politică a luărilor de atitudine ale unor personalități de talia lui Alexandru Mocioni.

²⁹ Cuprinzând și materiale semnate de Vincențiu Babeș și Alexandru Mocioni, *Almanahul edat din incidentul adunării generale jubiliare ținute în zilele de 10/22 și 11/23 sept. 1895, cu care ocaziune s-a inaugurat monumentul lui Constantin Diaconovici-Loga*, a fost recenzat în numărul 195 din 3/15 septembrie 1899 al „Gazetei Transilvaniei”.

³⁰ Referire la *Istoria Banatului Severin*, partea I, scrisă de Patriciu Dragalina.

XLIX

³¹ „Neues Pester Journal”, numărul 260 din 19 septembrie 1899 publică un articol de fond, nesemnat, în mod sigur inspirat de guvern, în care, considerînd, în mod cu totul eronat, scrisoarea menționată a lui Alexandru Mocioni apărută în „Tribuna”, drept un gest antipasivist, îndeamnă la reluarea activismului, condamnînd pasivismul, recomandat de Mocioni, cu afirmația că „Der passive Widerstand ist die Negation des ungarischen Staates” (împotrivirea pasivă este negarea statului maghiar). Se mai afirmă că atîta timp cît românii se mențin pe linia programului de la Blaj (1848) ei sînt în conflict cu statul maghiar.

³² Nu am putut stabili cine este personajul la care se referă Vincențiu Babeș.

³³ „Liga pentru unitatea culturală a românilor”, înființată la București, în 1891.

Către IACOB MUREȘIANU

L*

Viena, în 30/18 aug. 1860.

Stimatissime D-le Redactoriu!

În privința broșurei ce d-sa dl. senator imperial de Mocioni cu poșta de ieri v-o espedi, tot în conștelegere cu dînsul am onoare a-ți tramite aici // un articol, ce cred că-l vei incuviința ca demn de publicare în „Gazetă”⁴¹.

Totdecdată aflu de lipsă pentru propria d-tale notiță a-ți desoperi cum că acel op, pre care d[omnia] sa de Mocioni în publici-

tate-l reprezintă, e eschisiva mea lucrare, și d-sa n-are alt merit decât a fi esmis și muiat unele expresiuni și idei primitive; ce zic, ba mai are încă unul și acela e principal, că adică printr-însul se angajă cu tot deadinsul pentru interesele noastre naționale și această momentuoasă împrejurare fu motivul cel mai decisiv de eu, deși mai orb de vedere și cu cele oficiale peste toată inchipuirea copleșit, mă mai supusei și acestui lucru atît de greu și delicat. Eu la început l-am fost scris în formă de studie asupra întrebățiunei limbelor și naționalităților în Austria, cevași mai lung, pentru uzul său privat (căci omul n-are nici idee despre trebele noastre), și pentru poporul nostru socoteam a face un estras, dar domnul senatore mă făcu a-i da forma și cuprinsul prezente și a i-l acomoda de program.

Dînsul [î]l prezentă în persoană pe la miniștri, jurnaliști etc. ca al său și acum dorește ca să se tipărească și românește².

Deci din această din urmă cauză te rog să precuțeți și să-mi descoperi, poate într-o notă, ce socoți d-ta, dacă s-ar putea și ar fi cu cale ca să se tipărească într-o „Foaie pentru minte“ etc, ale cărei spese dl. senatore imperial a promis că va purta, sau într-o broșură separată și dacă ca broșură s-ar putea să se trămită cu „Gazeta“ d-tale pe la toți abonenții, se înțelege pe gratis.

Unele gazete de aici (anume „Ostdeutsches Post“) se prinseră că vor face o recensiune în favoarea noastră. Vom vedea mîne-poi-mîne.

S-a trămis și jurnalisticiei din Germania, și aice se vinde de ieri în mare număr prin toate librăriele și pînă acuma toți cîți o citiră fură prea surprinși, fiindcă din aste puncte de vedere n-au mai văzut dezbătută această temă.

Dacă timpul și împrejurările-mi vor ierta, cît de curînd [î]ți voi scrie un articol despre propusețiunile pa[r]titelor în senatul imperial, dar cu ocaziunea aceasta nu pot a trece cu vederea că dl. de Mocioni, cum și gazetele de azi și presa de ieri ne spun, s-a pășit cu minoritatea în principiu, în teze, dar cu o rezervă în privința naționalităților. Sensul acestei[a] nime nu-l știa, eu însumi azi mă ocupai cu precizarea aceluia, după care dînsul va pretinde ca tutor acelor reforme și instituțiuni liberale la cari minoritatea aspiră, să se dea formă și expresiune națională, adecă toate doritele reprezentațiuni ale comunelor, cercurilor, districtelor, provinciilor, precum și cea a centrului imperial să se compună după proporțiunea națiunilor respective, cu strînsa observare a intereselor naționale.

De această descoperire ar fi bine a te folosi și pentru publicitate, și ne-ai face plăcut serviciu dacă totdeodată ne-ai descoperi și părerile de pe acolo!

Cu toată adînca stimă și cu salute frățească cătră toți cei adevărați ai noștri, rămînînd al domniei tale sincer serv și amic,

V. Babeș,

c[esaro-] r[egiu] secretar aulic la
Suprema Curte de Judeciu și Casațiune.

Muzeul județean Brașov, Arhiva Mureșenilor, în continuare Arhiva Mureșenilor, pachet nenumărat.

LI*

[Fără loc și dată]

Stimatissime D-le Redactor!

Am aflat că va fi mai bine ca „Gazeta“³ noastră să se informeze despre cele ce se întîmplă în consiliul imperial⁴ de-a dreptul prin noi decît prin străini și pentru aceea, deși copleșit cu ocupațiuni oficiale ca nicicînd pînă aci, apucați totuși a-ți însemna momentele cele mai interesante din ședințele de pînă acum. Am adăus un ce alta pentru că oamenii noștri vor a fi tîmîiați și dacă vo[î]m a face ceva sporiu cu ei, caută să le facem plăcerile. În cazul prezente cred că nu va fi publicațiunea fără folos comun și pentru aceea n-avui cuvînt a refuza dorința respectivă.

Săptămîna trecută E[xce]lența S[a] Șaguna era să se prindă în cursa maghiarilor, dar s-a speriat de rezistența ce află atît la Mocioni⁵ cît și la mine și la alții; apoi mai ajunse și „Gazeta“ cu articolu[l] meu ce-l cură binișor⁶. E lucrul lung și prea delicat, dar l-am luat ad notam!

Depeșa d-tale m-a aflat afară la țară [la] Pechtoldsdorf, unde mi-e familia peste vară și unde petrec și eu cîte o zi pe săptămîină cînd pot scăpa de cancelarie. Eu în depeșa mea pricepusem nu articolul meu ci epistola lui Mocioni, prin care-ți trîmise 100 fl.; aceasta doream ca să se publice că doară va mai îndemna și pe alții la asemenea.

Broșura noastră⁷ în a doua edițiune e mai coresă și trece de minune! În zilele trecute contele Hartig bătrînul, unul din cei mai maturi politeci, într-o adunare se pronunță pentru principiile din

opul nostru. Iar maghiarii se prepară a răspunde cu un pamflet ce vor a tipări afară, în Germania. Vom vedea!

Ieri percepui din Pesta un opșior maghiar intitulat *Magyar elem* — Elementul maghiar, de la statisticul Fényes; vorbește de români cu tot respectul, ne numește tot frați români și națiune frățească, dar altminte e plină de falsități, de milioane de maghiari! [Î]mi pare rău că n-am timp pentru o recenziune.

Tot lipsa timpului mă împedecă a români cărticica noastră, ma că din toate părțile doresc și pretind aceasta.

Mocioni e de părerea ca să facem iarăși broșura aice, mai cu seamă pentru mai mare lățire, dar eu voi griji ca cele mai interesante părți mai nainte să se publice prin foaia d-tale.

Pe Petrino⁸ nu-l putem face să proteste în contra împreunării Bucovinei cu Galiția; omul e amăgit de leși, dar Mocioni și Șaguna [i]și vor face detorința. Mocioni-mi promisă că are să înduplece pe bătrînul Sina⁹ ca să mai facă și el ceva cu punga pentru români. Mocioni-mi promisă că curînd se va pune în capul unei întreprinderi naționale, anume pentru înființarea unui fond de stipendie, cu una subscripțiune de *zece mii*¹⁰ și va îndupleca și pe alții. Dar acum ne e plin capul de cîte toate altele.

După știrile mai nouă sudo-slavii ar fi plecați a sprijini mișcărilor maghiarilor spre a aduce pe Austria în mai mare confusiune și perplesitate. Noi cred că va fi mai bine să ne ținem pe cît se poate de neutrali, pînă ceriul va aduce momentul ca să ne putem pronunța în propria noastră favoare. Tinerimea noastră e bine în-suflețită de misiune!

Lui Mocioni maghiarii de repetite ori îi amenințară cu asasinat. Vezi ticăloșia fraților noștri!

Adio! Cu toată adînca stimă al d-tale sincer stimătoriu,

V. Babeș.

Arhiva Mureșenilor, pachet nenumerotat.

LII*

Viena, în 13/25 optomvre 1860.

Mult stimat domnule!

Amăsurat cu însărcinarea luată de la domnia sa domnul senatore imperial de Mocioni și cu promisiunea ce-ți făcusem, am onoare a-ți porni azi două sute exemplarie din edițiunea ro-

mână a opului nostru intitulat: *Cauza limbilor și naționalităților în Austria*.

Deși la acest op atît în edițiunea germană cît și ceasta română se puseră și ostenelele și spesele fără cît mai puțin interes personal, curat numai în folosul cauzei naționale, totuși în conțelegere cu suslăudatul domn aflu cu cale a-ți descoperi cum că mi s-ar părea ca un lucru de îndoit merit dacă domnia ta din suma de exemplarie ce-ți destinarăm, o parte ai binevoii a vinde în folosul fondului „Gazetei“; și așa se-nțelege de sine că toți domnii căror se trîmit exemplare în număr mai însemnat, ar face prea bine dacă cîteva ar împărți pe bani și sumele încasate le-ar destina după libera lor alegere spre scopuri naționale. Aici însă aflu de lipsă a observa cum că deși din edițiunea germană librăriele vind exemplariul cu cîte 40 cruciari noi și deși edițiunea noastră cuprinde cu o coală tipărită mai mult ca cea germană, totuși dorința domniei sale domnului de Mocioni ar fi ca edițiunea noastră să nu fie mai scumpă ca cea germană.

Încît pentru tendința acestui op al nostru, astăzi, după emanarea Diplomei împărătești din 20 octombrie a. c., nu pot a nu observa aici că eu sum de părerea cum că deși aceea în partea politecei sale *momentane și formale* se alteră prea mult, dar în cea *finală și strîns națională*, acum ca mai nainte, rămase tot aceea, cu totul intactă. Deci chiar pentru aceasta aș recomanda tuturor bărbaților noștri ce se ocupă cu politecă ca în judecata și corolariile lor numai în ceastă din urmă privință, carea precum de sine se-nțelege unica e și poate fi esența nestrămutaveră a politecei noastre naționale pentru totdeauna, să țină de noi cu toată rigozitatea.

Peste tot eu momentul politec cest de față caută să-l declar de unul din cele mai *grele*, mai *încărcate de dubietăți și pericole* pentru noi, și chiar din această cauză aș ruga pe toți politecii noștri cu tot deadinsul ca deocamdată să fie pe cît se poate de rezervați și să caute cu orice preț a se înțelege ei între sine deplin, pînă să iasă cu părerile lor în public.

În fine, mai am încă o plăcută însărcinare din partea domniei sale domnului președinte a [1] judeciului comitatens din Arad, Simeon Popovici, adică:

1. a-ți trîmite din partea domniei sale aici alăturații cincizeci florini pentru fondul „Gazetei Transilvaniei“,

2. a înștiința prin calea foilor domniei tale pe respectivii domni ce administră colectele stipendiarii în Timișoara ca să însemne și pe prealăudatul domn prezide între contribuitori cu o sumă de șasezeci florini pe an, care sumă domnia sa o va răspunde ca intere-

sele șase-percentuali de la un capital de 1.000 fl., pînă atunci pînă cînd împrejurările vor face de lipsă răspunderea capitalului însuși.

Cu acestea mulțămînd domniei sale domnului amic al meu S. P. aici în fața lumii române, atît pentru aceste generoase contribuțiuni naționale, cît și pentru sumele împărțite de curînd la unii tineri români lipsiți de mijloacele subzistenței și pentru energica sprijinire a cauzei noastre peste tot, rămîn al domniei tale cu toată adîncă stimă,

V. B.

P. S. Stimatissime!

Epistola de mai sus cred că ai putea-o publica. Eu cătră suma sus atinsă de 50 fl. mai adaug 5 fl. pentru „Gazeta“, pe semestrul al doilea a. c. și te rog anume a-mi trîmite din numărul 35 din 24 aug. a. c. două exemplare, fiindcă un exemplariu a[l] juristului Sbera dîndu-l în tipografia Mechitariștilor mi s-a prăpădit și așa caută să-l compensesc.

Între cele 200 exemplare ce-ți trîmit din Broșură, vei afla 4 exemplare pe hîrtie velină, dintre cari unul, după cum vei afla însemnat, te rog a rezerva pentru mult stimata-ți persoană, iar celelalte te rog a [le] admanua mult prețuiților domni ce se află pe ele însemnați, anume Barițiu, Popasu¹¹ și Munteanu¹², cu multe sincere complimente din parte-mi.

Dincolo, în Principate, încă voi trîmite vreo sută de exemplare și voi pofti foile din București și Iași ca să înceapă odată cu toate a se interesa de noi și cauza noastră națională.

Noutăți pe aici n-avem decît cele de prin gazete, ba ieri se răs-pîndise la bursă vorba cum că imperatoriul nostru ar fi și părăsit Varșovia¹³, firește fără rezultat mulțumitor. Toată lumea crede că n-o să se aleagă din toată comedia nimic!

De cîteva zile petrece între noi Hormuzaki, al treile dintre frați, adică Georgiu; am ținut cu el o consultare prea adîncă, dar e greu a se decide curat! Și el e plecat a crede că pentru Aust[ria] nu e scăpare și așadară că ar fi păcat a ne mai lega de o cauză, un interes ce el singur se părăsește! Statutul pentru Stîria, ce ieri se publică, e mînit a înstrăina și pe cei pînă acum nefînstrăinați! Adio!

Babeș.

Arhiva Mureșenilor, pachet nenumerotat.

Mult stimatul meu domn!

Trecură două luni de când plecai din Viena în jos cu scop:

a) de a încerca o apropiere și împăcare a bărbaților noștri conducători din Banat, fiindcă eu nu-mi puteam închipui o esențială diferență de interese și păreri între ei;

b) de a cerceta cu o cale și Transilvania, pre carea încă n-o văzusem, cu scop de a informa pe bravii noștri bărbați conducători de acolo despre unele încercări ce eu întreprinsesem în Paris și Turin¹⁴ spre clarificarea opiniunii publice în privința noastră.

Încît pentru întiul scop, pot zice că dezlegarea problemei încît atîta mi-a succes.

În Timișoara am reconciliat pe toți bărbații naționali, anume și pe rătăcitul Cermena¹⁵, cu d-sa domnul A. de Mocioni.

În Lugoj am adus chiar și pe cei mai lîncezi români deși nu la înfocată îmbrățișare a cauzei noastre dar cel puțin la recunoașterea că politica partidei naționale e mai motivată, mai nobilă și naturală, decît a lor.

Va să zică românii din acele părți toți recunosc cum că scopul nostru [al] tuturor e unul [și] același, adică fericirea națiunii *prin dezvoltarea și consolidarea ei*; prin urmare că diferența între noi nu e decît în privința mijloacelor, fiindcă pre cînd cei ce țin cu maghiarii așteaptă înaintarea acestui scop cu toată încrederea de la generozitatea maghiarilor, crezînd virtos cum că maghiarii trebuie să priceapă și să recunoască cum că existența și dezvoltarea lor politică e legată și condiționată prin existența și dezvoltarea noastră, pre atunci noi, cei ce după tristele experiențe, nouă și vechi, nu putem conta pe frățietatea și dreptatea maghiarilor, decît încît am fi în stare a-i constrînge la aceasta, noi cari de la maghiari nu pretindem grație sau concesiuni ci dreptate deplină, noi vorbelor lor goale nu credem de fel, ci voim fapte reale, cerînd ca ei de sine să receadă de la suprematica influință asupra noastră, să încete a ne tot tutela, a tot dispune despre noi și sîntele noastre drepturi naționale.

Față cu guvernul austriac, ambele aceste partide se află în asemenea deplină neîncredere și chiar pentru aceasta românii naționali mai bucuros s-ar lipi de partita maghiară ultraistică, ce așînte totala desfacere de Austria, decît de cea moderată¹⁶ ce vrea

a se scuti și mai departe sub protecțiunea Austriei spre a ne supremația.

Încît pentru scopul călătoriei mele al doilea, cugetul meu era a vă surprinde adunați la Sibiu, pre cînd adecă vă aflați acolo dezbătînd Statutele reuniunii literare¹⁷, dar întîrziîndu-mă cîteva zile peste calcul la Timișoara și Lugoj, ajunsei la Sebeș chiar cînd albaiulienii se-nturnau de la Sibiu, și așa conțelegîndu-mă cu ei, anume cu Axente, Rațiu, dr. Hodoșiu, Excelența sa Metropolitul¹⁸ etc și cercetînd faimoșii noștri munți — Zlatna, Abrudul, Roșia, Baia de Criș, Băița etc — constrîns de scurtimea timpului, căutai a mă returna la Viena, venindu-mi într-aceea și știrea cum că mă aflui dispus la Pesta, la Tabla Septemvirală¹⁹.

Deci ce era a vă comunica mai pe larg, cu cuvîntul, întreprind astă dată a vă raporta pe scurt în următoarele.

Răspîndirea de minciuni cît de necălitate despre noi românii austriaci prin presa franceză și italiană, cu scop de a falsifica și seduce opiniunea publică, fu cauza de eu în începutul anului acestuia, pre cînd mă aflam foarte morbos, din mai multe părți anume și din partea Mocioneștilor, fui provocat a mă apuca de răsfrîngerea acelor; anume și unii tineri ai noștri din Paris mă rugară a le da la mină arme, cu care să poată combate pe blăstămații de intriganți.

În urma acestora, la începutul lui făurariu ca reconvalescent, trîmisei conceptul, de care sub 0/0 vă alătur o copie verbală, la Paris, de unde în traducere franceză se espedi la Turin. Acest concept deveni în minile lui Ubicini²⁰ de la „Siècle“, carele pertractîndu-l cu mai mulți bărbați de stat și publiciști, dede răspuns cum că în momentul de față n-ar fi oportună publicarea lui, dar totdeodată fui poftit a da documente pozitive despre asupririle ce ne fac maghiarii, ce eu și făcui, în urma căror descoperiri iar se ținură acolo consultări, apoi, parte din conceptul dintii, parte din datele mai tîrziu trîmise, se fabricară mai mulți articuli în „Patrie“, „Presse“ etc, în contra purtării maghiarilor, însă totdeodată din Italia, anume din partea cavalerului Vegezzi Ruscalla²¹, ni se făcură cite și mai cite muștrări și amerințări, pentru că am cutezat a pași în acest timp nenemerit, cum se zice, în contra maghiarismului, despre carele ne spuse că s-a angajat a ajuta surparea Austriei, într-altele argumentînd omul nostru așa: românii nu pricep momentul timpului; ei dacă n-au perit de asupririle seculari, mai rabde puțintel, mult, anul acesta și ajute cu tot deadinsul pe maghiari a nimici pe neamicul nostru tuturor comun, carele dacă va fi trîntit, românii de cel mic și neconsolidat dușman al lor prea ușor se vor

scăpa, căci tăria și consolidarea Italiei e tăria și consolidarea României!

La aceste muștrări cu conștiința liniștită nu se poate tace, și pentru aceea, anume pentru numitul înalt bărbat de stat, se scrisese tractatul sub /. românește, fiindcă dinsul știe această limbă foarte bine, iar în Paris se făcu o traducere franceză și se comunică unor bărbați renumiți. Aceasta avu de urmare cît emigrațiunii maghiare, și dintr-o parte și din alta i se comandă serios și precis ca ori și cum să liniștească scrupulii românilor, de unde apoi promovară repetitele espectoratiuni a[le] lui Horn, Türr²² etc, iar prin saloanele Turinului cîte și mai cîte înjurări în contra particularismului maghiar! Tot de aci veni că contele Teleki²³ se arăta cu cea mai mare simpatie către noi, încît într-adevăr simțim că am pierdut mult prin moartea lui.

Pînă aci am ajuns. Acum simțim lipsa de a ști și opiniunile d-voastre în această cauză. Socot că cele făcute pînă acum și din partea-vă se vor aproba, precum se încuviințară ele de cătră toți bărbații noștri de încredere, căror aflai cu cale a le descoperi.

Copiele alăturate mi-ar place ca să rămînă în minile mult stimatului nostru domn și frate Barițiu.

Încît pentru mine, adecă persoana mea specialminte, eu în lunele ianuaru, februaru și martiu fiind provocat din partea mai multor cercuri alegătoare din Ungaria și Banat a primi candidatura la dietă, după o consultare cu mai mulți amici, mă învoisem pentru cercul Oraviței Montane din comitatul Carașului, carele într-o adresă scrisă de o mulțime de preoți, învățători, meserieri și antistii comunali, încă sub 12 ianuaru, cel dintîi mă rugară în această privință.

Într-aceea, domnii români ce stau în capul comitatului, auzind aceasta, [i]și puseră toate puterile spre a-mi împedeca alegerea, anume amicul meu vicecomitele Faur însuși alergă acolo și aruncîndu-se el singur pe sine de candidat, cu autoritățile publice sieși subordonate, folosindu-se de absența mea și de o mulțime de apucături mișele, prin mijlocirea unui număr mare de nemți, căror nici nu le compete dreptul de alegere, triumfă asupra partidei mele; dar aceasta însă, cu o zi mai nainte, prevăzînd rezultatul atîtor mișelii, pe sub mînă dede iute semnal cercului vecin Sasca, unde iar contrarii aveau candidatul său maghiar, a cărui alegere o țineau ca în palmă, ca ei spre toată întimplarea să mă alegă, ce ei cu cel mai mare entuziasm și făcură, spre nespusa surprindere și supărare a contrariilor a[i] căror candidați în patru cercuri fură trîniți cu rușine de cătră partita națională!!

Aceste întâmplări neașteptate deschisera ochii domnului Gojdu, carele pînă aci credea ca sfînt că românii sunt fericiți a-i fi uneltele caprițiului sau ambițiunei lui! Acum el începu a vedea că a ră-tăcit și s-a izolat de popor și de adevărații bărbați ai poporului! De aci înainte el plecă pe o cale mai curată națională, unindu-se, cel puțin cu cuvîntul, mai în toate întrebările naționale cu noi.

Deci acum v-aș ruga, dacă aș afla ascultare, ca deocamdată să-l mai și cruțați. Cred că pentru astă dată îi va fi ajuns. Adevărat că ne-a făcut mare stricăciune, dar vă pot asecura că purtarea lui cea nefericită n-a provenit atît din cuget rău, cît din consiliul unor oameni blăstămați, cari apucaseră a se încuibă în inima lui, anume cea mai mare vină pică pe capul afurisitului nătărău de protopop din Lugoj, Marcu, carele, folosindu-se de necunoștința bietului om cu împrejurările și persoanele, [a]pucase de-i turnase veninul său în cap și inimă! Altmintre fiți convinși că nu-l pier-dem din ochi și nu vom lipsi a-l judeca la timpul său cu toată strictețea.

Eu față cu cercul Oraviței eram obligat a primi mandatul de ablegat, dar cu Sasca, unde în viața mea nu am fost și cu nimene nu stau în vreo referință mai aproape, nicidecît și pentru aceea cu greu mă putui rezolva a intra în dietă și vă încredințez că în îm-prejurările prezente, cu neîncrederea ce eu o nutresc în peptu-mi cătră maghiari, numai nefericita mea transpunere cu oficiul de la Viena la Pesta mă constrînsă a mă acomoda unei necesități crude și dure!

Deci acum mă aflu de trei săptămîni aice, singur, fără familie, carea se află într-o stare ce nu iartă a părăsi Viena. Mi-am con-centrat toate puterile spre a studia persoanele și împrejurările, dar experiințele tot pesimist mă lăsară!

Dintre oamenii noștri am pe fratele Popa Georgiu întru toate fără rezervă credincios „pînă la moarte“, după cum se exprima el mai deunăzi într-o conferință, iar dintră ceialalți după greutatea cestiunilor, cînd mai mulți, cînd mai puțini!

Punctul mai controvers între noi e al uniunei Ardealului. Am-bele partide ale dietei uniunea Ardealului o pretind ca deplin le-gală și întru această părere sunt sprijiniți de cătră cei mai mulți români. Eu însă cu Popa și Buteanu și Vlad, ba chiar și Gojdu, pre-tindem că nice legalitatea uniunei nu e perfectă dar dacă ea ar și fi deplin legală, dreaptă și justă pînă-i lumea nu s-ar putea zice, deci nice se poate forța realizarea ei în contra opozițiunii națiunei române din Ardeal²⁴! Acum de curînd, după nespuse frecări, începură a se pleca și unii alții spre această părere, anume Sigm.

Popoviciu, dr. Maxim, Ios. Pop și mi se pare și Pascu și Deseanu, dar cei doi din urmă încă nu sunt verificați. Oricum, noi vom încerca un amendament în adresa lui Deák, și dacă nu ne va succede, ne vom reține de la votare.

Noi adese ținem conferințe între noi. Eu de loc la început propusesem ca să tipărim un fel de foi de la dietă spre informarea alegătorilor și a poporului peste tot despre cereri ce se țin de noi; deci, după multe dispute, la urmă fui însărcinat cu scrierea programei, carea fiind-o, alaltăieri o luarăm la dezbatere. Deci după o luptă înfricoșată, unde eu avui a respinge cele mai cumplite atacuri din 15 părți, îi adusei pe toți pînă acolo încît se învoiră la toate, ci pretinseră numai atîta ca deocamdată să nu ieșim în față cu tendința de a fi recunoscuți de națiune politică. Înșiși aceia dintre noi, cari pînă acum se infiora de ideea naționalității române, precum de exemplu Misici și supremul comite Man și Manasi, declarară răsPICat că în inima lor, în sufletul lor, nu e mai înfocată dorință și tendință decît a ridica pe români la cel mai înalt grad de perfecțiune politică și națională, dar însă ei pronunțarea acestei aspirațiuni azi nu o află nicidecum cu cale și oportună!

Eu din contra le zisei și arătai că nicecînd a fost oportunitatea mai mare decît acum și că Dumnezeu știe, mai ajunge-vom cîndva timp atît de potrivit și ocaziune atît de bună! Rezultatul fu că fiind opiniunea mea în această privință deplin sprijinită numai de Popa, se decise ca din programa mea, carea altmîntre toată se acceptă, numai cuvîntul „politică“ den punctul al doile să se șteargă, apoi pre temeiul acestei modificate programe de loc să se înceapă realizarea planului, sub redacțiunea mea. Însă eu refuzai redacțiunea, declarînd că deși mă supun la majoritate și voi a contribui și cu bani și cu lucrări la această întreprindere, dar fiindcă eu pentru convingerea mea personală nu pot recede nici într-o iotă de la programa-mi, drept aceea nici pot lua asupra-mi redacțiunea și responsabilitatea față cu publicul român. Deci ne mai aflîndu-se altul între noi carele să poată răspunde sarcinei unui redactor, afară de Popa, carele asemenea refuză, tot planul nostru se prefăcu în nemica! Aici, sub ²⁵ alături o copie din programa mea, pentru ca prin cunoașterea ei să puteți judeca cam pînă la ce grad s-a avîntat idea și sentimentul naționalității în noi.

Așa stăm astădată aice. Despre unitate și solidaritate în lucrare nu poate fi nice vorba, ba chiar ne vom simți ferici dacă unii din noi, anume părintele protopop din Beiuș, Ioan Papp, și doară și cel din Oradia, Bica Simeon, nu vor păși pe față în contra noastră, celor așa numiți „românissimi“.

Adevărul spunînd, între 20 cîți ne aflăm astă dată la Dietă, deplină încredere numai în Popa și Popovici-Deseanu, carele mai deunăzi fu ales la Radna, pot avea întru toate împrejurările. Cu toate acestea însă, cu mult stăm mai bine decît la 848. Atunci eu însumi nu cutezam să merg mai departe decît ce azi merg cești așa numiți ruginiți, și totuși treceam la toți de „fantast, utopist“ etc etc. Astăzi deci ei au ocupat situațiunea mea de atunci, iar eu am propășit mai departe și așa am toată speranța că în cîțiva ani și ei vor ajunge unde mă aflu eu.

Săptămîna trecută, marți, fui chemat cu telegraful la Timișoara, unde petrecui 4 ore la Mocioni, dezbătînd cele de urmat față cu pretențiunile serbilor etc.

De la Viena îmi veni știrea că guvernul austriac nu se va învoi nicidecum a da maghiarilor cele ce ceru[ră] ei, ci va desface dieta și va căuta a paraliza opozițiunea lor prin concesii făcînd celorlalte naționalități. Vom vedea!

Mă folosesc de ocaziunea aceasta spre a vă trămite aici un num roman bizantin de aur²⁶, pre care-l aflai nainte cu 5 săptămîni la Foen[i] între prețioasele doamnei Laura de Mocioni²⁷, născută de Cernovici, și-l ocupai pentru muzeul din Blaj. Deci vă rog a publica prin „Gazeta“ cum că vi s-a trămis prin mine din partea numitei doamne pentru acel muzeu și apoi a-l trămite cu ocaziune potrivită la locul destinațiunei. Prețitul de afecțiune al lui e de la 50—80 de florini. Conteul Csáky²⁸ văzîndu-l îmi offeri suma din urmă în favoarea muzeului de aici, dar eu îi spusei că nu e de vîndut ci dar pentru muzeul român. Acest ban s-a aflat la Macea în comitatul Aradului într-o arătură și se pare a fi de la fiul lui Constantin cel Mare.

Încît pentru Zărand, aici se făcuseră cite și mai cite combinațiuni drăcești, dar venînd eu aici și spunînd atît prin conferințe cît și corifeilor maghiari cum că să ia bine seama că acolo au a face cu oamenii lui Horia și că Zărandul e una cu moții etc etc, toate măsurile s-a[u] procrastinat! Acum iarăși le zic să împace treaba, restituînd și pe Pipoș²⁹ și tot magistratul ales sub președinția lui, pînă e încă timp, pînă cauza se află în mîinile lor, ca să nu rămînă românii acolo amărîți!

Cu acestea încheînd, rămîn cu multe sincere salutări al d-voastră pururea sincer stimător,

V. Babeș.

Arhiva Mureșenilor, pachet nenumerotat.

L

* Publicată de A. Banciu în „Țara Bîrsei“, I, 1929, nr. 1, p. 90—92.

¹ Materialul a apărut în numărul 35 din 24 august/ [5 septembrie] 1860.

² În românește lucrarea a apărut încă în 1860, la Viena, sub titlul *Cauza limbii și a naționalității în Austria pertractată de un român*.

LI

* Publicată de A. Banciu în „Țara Bîrsei“, I, 1929, nr. 1, p. 88—90.

³ „Gazeta Transilvaniei“.

⁴ Senatul imperial întărit, vezi și scrisoarea nr. VI, nota nr. 10.

⁵ Andrei Mocioni.

⁶ Referire la articolul lui Vinzențiu Babeș din „Gazeta Transilvaniei“, numărul 35 din 24 august/[5 septembrie] 1860, în care prezentîndu-și broșura *Die Sprach- und Nationalitätenfrage in Oesterreich bei einen Romänen*, combate ideea refacerii unei Ungarii autonome în granițele din vremea lui Ștefan cel Sfînt, care amenință interesele popoarelor nemaghiare, pledează pentru autonomie națională, pentru continuarea strategiei politice din 1848—1850, pentru unirea tuturor forțelor în cadrul mișcării naționale românești, condiție a realizării scopurilor lor politice, a obținerii vieții naționale proprii pe care o pretind.

⁷ *Die Sprach- und Nationalitätenfrage in Oesterreich bei einen Romänen* (Cauza limbii și a naționalității în Austria [scrisă] de un român), publicată în 1860, milita pentru respectarea drepturilor culturale și politice ale poporului român din monarhie și împotriva oricăror tendințe, deja manifeste în anumite cercuri politice, de natură dualistă, condamna supremația națională, ca principiu și practică politică, și revendica egalitate între toate popoarele imperiului.

⁸ Baronul Nicolae Petrino (1817—1890), reprezentant al Bucovinei în Senatul imperial.

⁹ Baronul Simeon Sina (1810—1876), bancher aromân stabilit la Viena.

¹⁰ Intenția lui Andrei Mocioni a fost transpusă în faptă din anul școlar 1861/62 inițiind astfel o acțiune susținută timp de mai multe decenii de familia Mocioni, care a rezervat zeci de mii de florini pentru burse și ajutoare de studii destinate tinerilor români talentați dar lipsiți de mijloace materiale.

LII

* Publicată de A. Banciu în „Țara Bîrsei“, I, 1929, nr. 1, p. 92—94.

¹¹ Ioan Popasu.

¹² Gavril Munteanu (1812—1869), profesor și director la gimnaziul românesc din Brașov. A făcut traduceri din clasicii latini.

¹³ În decursul întâlnirii de la Varșovia (25—27 octombrie 1860) cu regele Prusiei, Vilhelm I și cu țarul Alexandru II, Francisc Iosif a încercat se pare, fără a reuși, să dobândească mână liberă în Italia; vezi A.J.P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe 1848—1918*, Oxford University Press, 1971, p. 123—124.

LIII

* Publicată de Axente Banciu în „Țara Birsei“, I. 1929, nr. 1, p. 173—180 și de G. Cipăianu, *Vinčențiu Babeș (1821—1907)*, Timișoara, 1980, p. 210—215.

¹⁴ Vezi scrisoarea nr. XXXI, nota nr. 1.

¹⁵ Petru Cermena, fruntaș și om politic român din Banat.

¹⁶ Aluzie la gruparea lui Deák Ferenc, promotoare a orientării dualiste.

¹⁷ Statutele „Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român“ (Astra), aprobate de împărat în 6 septembrie 1861.

¹⁸ Ioan Axente Sever, Ioan Rațiu, Iosif Hodoș, Alexandru Sterca-Șuluțiu mitropolitul greco-catolic.

¹⁹ Vezi scrisoarea nr. XXXII, nota nr. 6.

²⁰ Henri Ubcini, publicist.

²¹ Giovenale Vegezzi Ruscalla (1799—1865), om de cultură, om politic și patriot italian, prieten al poporului român.

²² Horn Ede, participant la războiul purtat în 1848—49 împotriva trupelor imperiale de revoluționarii maghiari, stabilit în emigrație o vreme la Leipzig, apoi la Paris, desfășurând în ambele orașe o susținută activitate publicistică; Türr István, general al armatei maghiare în 1849, luptă în Italia sub comanda lui Garibaldi împotriva austrieilor, în 1859, ajungând apoi și în anturajul regelui Victor Emanuel.

²³ Contele Teleki László (11 februarie 1811—5 mai 1861), în 1848—49 reprezentant la Paris al guvernului maghiar, om politic de formație intelectuală europeană, cu vederi liberale, adept al unei reglementări echitabile a problemei naționale în Ungaria.

²⁴ Vezi și scrisoarea nr. XXXII, notele nr. 4, 7.

²⁵ Documentul nu ne-a parvenit.

²⁶ *numus*, monedă romano-bizantină.

²⁷ Soția lui Andrei Mocioni.

²⁸ Contele Csáky Albin, mai târziu ministru de culte și instrucțiune publică în cabinetele Szapáry și Wekerle.

²⁹ Ioan Pipoș (1822—1888), fost membru al Comitetului național, ales în 3/15 mai 1848 pe Cîmpia Libertății de la Blaj; după revoluție a ocupat funcții în administrație. În 1861 a fost numit comite suprem în Zarand.

LIV

Arad, în 5/7 n. 878.

Mult amate frate!

Mi-a fost greu a pricepe unele dintre cele ce mi s-au depeșat din Pesta, dar unele nici nu mi-au sosit deplin esprese.

Anume, n-am priceput cum mi se cerea epitaful sau înscripțiunea pentru monument, cînd voi nu mi-ați comunicat nimic! Eu adecă n-am primit nici un concept ca să-l pot completa și statori. Nici pînă astăzi nu știu nemica de acestea.

Mai vine că eu ocupat p-aici nici nu știu dacă în 7—8 zile, ori numai în 2—3 săptămîni voi putea fi acasă în Budapesta?!

În privința zilei și modului de solemnitate la monument am vorbit cu d-nii din Sibiu de la Asociațiune¹, și dinșii au aflat că aceea se poate ține imediat după încheierea Asociațiunii, însă nici decît în mod demonstrativ, ci știți precum [i]ți vorbeam eu, adecă glorificîndu-l pe Bărnuțiu ca pre unul carele prevăzînd pericolul cu care ne amenința Rusia și panslavismul se necăjea și indigna de domnii maghiari, ce nu voiau a pricepe acest pericol de moarte pentru ei și pentru noi, de unde apoi a ieșit vorba de dușmănie între noi, tocmai ca și astăzi, precînd adevărul e că noi nu avem dușmănie ci supărare și indignare pentru orbia celor de la putere! etc, etc!

Nota bene! Aceea și cei din Sibiu și cei de pe aici desfătuiesc absolut, ca eu să țin discurs acolo, firește după experiența făcută că din partea orice manifestațiune [sic] îi doare și li se împare ostilă celor de sus!

Încît pentru ținuta noastră față de alegeri, am avut ocaziune a consulta pre mai mulți împreună și cu toții (N. B! Baritiu la toate a participat) am recunoscut că noi nici în Ardeal, nici în Ungaria și Banat nu suntem în stare, dar nici nu putem avea vrun folos, nici chiar vrun argument raționabil d-a mai participa la alegeri și d-a mai fi reprezentați în dieta domnilor, unde ei pretind și au exclusivitate și de unde n-a ieșit vrun bine, fie pentru noi, fie pentru țară.

Eu am zis lui Moritz Pál², la masa confidențială a Metropolitului Miron: „Noi românii din Ungaria și Ardeal prezent n-avem căci voi ungurii ni l-ați răpit prin orbia sau nebunia voastră; deci dacă manifestăm un pic de minte și onoare în pieptu-ne, trebuie să ne punem toate puterile pentru venitoriu și aceasta singur nu-

mai prin *cultivarea și moralizarea* poporului nostru, prin acele puține mijloace ce ne-au mai rămas, căci voi nici în această privință nu ne dați nici un ajutor. Altă politică numai proștii și corupții pot să urme, aceia cari vor să vă exploateze și amăgească. Noi nu mai putem dori să ne certăm și urim cu voi, ergo vă lăsăm să vă faceți voi singuri de cap, iar noi ne căutăm de alte lucruri! Basta!!“

A fost vorba ca eu cu Barițiu și Hodoș³ să formulez o răspicațiune în acest înțeles, dar eu, de Barițiu ne mai recercat, iar cu Hodoș neamestecabil, nu m-am apucat de lucru, ceialalți și mai puțin. Cu toate acestea, tocmai ca să fac ceva, doresc de dominecă încolo a mă retrace la careva amic din Banat, doară la Andrei Mocioni în Foeni, ca să-mi fac o zi liberă și să compun un apel, pe care în propriul meu nume să-l trimit amicilor de directivă. Socot a pune accentul numai pe românii liberi de inteligență și animă, iar instrumentelor și speculanților să le las calea lor, carea nu se votează în politică!

Cred că mă pricepi.

Atita este ce știu să-ți răspund în pripă. Aici sum foarte ocupat cu examenele la instit[utul] nostru teologic-pedagogic⁴; mine terminăm și apoi plec, încotro încă nu am decis, dar te voi înștiința.

Al tău foarte sincer,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Corespondența lui George Pop de Băsești*, tom A—C, filele 3—4.

LV

Foen, per Temesvár, în Torontal, 11/7 n. 878.

Amate amice!

Ieri primii a[c]i prea prețuita ta din 20 iuniu a.c. cu însemnările relative la monumentul lui Bărnuțiu și iată vin a-ți [e]spe-da rezultatul combinațiunii mele. Ți-l espedez ție căci țin că a ta comandă directă va fi în stare a mijloci esecutarea mai esactă la Gerenday⁵, după ce eu nu știu când voi fi în stare a returna la Budapesta.

De controlator al esecuțiunii recercă pe băietul meu Emiliu, adresindu-i-te Király utza 58. N. B! Și instrucțiunea pentru trămiterea în jos a monumentului o poți încredința acestuia. Sper că

epistola mea din Arad vei fi primit-o și prin urmare-mi vei cunoaște părerea în privința dietei și alegerilor. Tot aceasta este și a fraților Mocionești, cari, aflindu-se aici la unchiul lor Andrei, mi-au descoperit aprobarea lor.

Dealtmîntre frații Alesandru și Eugeniu pe 6/18 și pîn[ă] la 8/20 iuliu seara vor petrece în B-pesta, pentru parastasul de 6 luni a fie-iertatei mamei lor⁶, apoi vor călători la Svițiera. Ei vor locui în Pesta la tatăl lor Mih[ail] Mocioni, adecă în casa acestuia, strada Pomului verde.

Eu doară mine voi trămite votul meu motivat în privința dietei și alegerilor cătră Barițiu pentru publicare.

N.B! Unde alegătorii noștri, ca bunăoară în cercul lui Doda⁷, absolut ar dori să aleagă, pentru d-a eschide pe străin, alegerea s-ar putea admite, dar alesul să nu participe la dietă decît pentru d-a declara și [e]splica absența românilor naționali și adevărat patriotici.

Eu mai virtos din considerațiuni sanitare petrec acum aici, experimentînd impresiunea aerului de aici după cel de munte din Transilvania. Am ajuns aici alaltăieri dimineața și cuget a mai sta 5—10 zile, apoi return la Arad, unde am de lucru vro 5—8 zile, de unde va trebui s-o iau sau cătră casă sau iar la Sibiu! Aci adecă am pus amortțirea în mișcare, dar nu știu cît va ține și de voi înțelege că a recăzut în somnul cel de moarte, iar va trebui să alerg s-o mai galvanizez!

Vai de noi, în timpuri atît de grele și cu oameni atît de slabi!
Al tău sincer frate,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 5.

LVI

Sibiu, în 9/21 oct. 1878.

Mult amate frate!

Epistola ce mi-ai adresat la Budapesta abia ieri o primii indirect, aici, și vin a-ți răspunde la ea cu înțețire.

Eu lipsesc d-acasă de la 28 aug[ust] petrecînd 38 de zile în București, la Academie, iar de la 9 a[le] c[urenței] aici, la Consistoriul metrop[olitan] și la Congresul națion[al]⁸.

Sănătatea încă din luna lui martiu fiindu-mi zdruncinată, am avut chiar și interes sanitar a absenta de la Pesta, din care cauză și în iunie, iuliu, aug[ust] am lipsit d-acolo 10 săptămîni.

Dar spre nefericire, pretutindeni, afară de cele 38 de zile din București, am avut d-a mă lupta cu multe necazuri și am înghițit mult venin, încît morbul meu acuși-acuși se îngreua, devenea chiar periculos! În fine, n-am ce să mă fac, nu pot scăpa de necazuri, cari ne amenință toate bieteile instituțiunii, întru cari [i]mi pusesem speranța venitoriului!

Încît pentru propusul tău în dietă⁹, eu l-am prevăzut și aprobat din capul locului. Tu, și numai tu, ești chemat a le esplica orbitorilor de D-zeu unguri însemnătatea pozițiunei pasive și abstenența de la alegeri. Ia frate de bază cele dezvoltate în programa mea¹⁰ și arată-le că patriotismul nostru le blamează din temei nemoralitatea politicei lor față de noi. Spune-le că cu pași răpezi se apropie timpul cînd vor avea să ne caute și după neghioaba lor purtare din trecut și din prezent nu ne vor putea găsi, ci milioanele de români se vor uita cu nepăsare la căderea lor, ca și a turcilor, sau doară, ici-colea, vor și contribui la nimicirea lor, măcar că vor recunoaște că perirea lor periclită viața noastră!

Să nu treci cu vederea a le dovedi că dualismul cu neamțul i-a îmbrăcat în livreaua neamțului, dîndu-le putere și voie a face tot răul, dar nici un bine, a-și vătăma de moarte pe amicii naturali dar împedecîndu-i a lega frățietate cu cei d-o soartă cu ei! Spune-le că *alianța lor cu dușmanul de moarte, cu adversariul de 360 de ani al lor*, a aruncat pe România în brațele moscalului și a sacrificat Basarabia, făcînd-o punct de pîrghie moscalului ca să ne redice din țîțîni, pe noi și pe maghiari etc.

Nu-ți lega sau condiționa această dătorință și apoi ieșirea ta din dietă de altcineva, căci nime altul are independența ta, iar la noua alegere fă conform principiului de consecință venind iar tu, sau trimițînd pre altul, care să urmeze și el tot asemenea.

Atîta și nemic mai mult pot să-ți zic.

Eu, de nu mă va sili starea sănătății să-mi curm aici agendele, apoi numai pe la mijlocul lui nov. voi returna.

Al tău sincer frate,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 6.

Amate frate,

Tu te superi că la atâtea epistole nu primești răspuns de la mine.

Apoi află că dintre epistolele tale numai cea din ur[mă] adecă de la 2 a[le] c[uren]tei m-a găsit acasă; toate celelalte au sosit în lipsa, și încă lunga lipsă a mea d-acasă și pururea mi s-a zis că ți s-a răspuns și dat dezlășire.

Ei bine, fiul meu Emil ține cauza în evidență și iată ce-mi spune: procesul sigur ori săptămîna viitoare, ori [cel] mai tîrziu cea următoare se va refera! Dar în senat s-a făcut schimbare, adecă prezidiul va fi ținut de Perczel¹¹. Acum eu îmi propun să rog pe amicul nostru Sandru Mocioni a recomanda cauza Exc[elentei] Sale Perczel, cu care ce e drept și eu sum bine, că mi-a fost coleg și la Tabla Regie și în dietă [...] ¹² ani, dar mai familiar este Sandru întîlnindu-l zilnic dînsul în cazina magnaților și jucînd șiac. Referentul informat și rugat este de Moc[sá]ry¹³ dar tu mai molestează odată pe Serb carele este camarad cu el să-l roage să fie drept!

Emil s-a însărcinat că-mi va aduce mîne lista tuturor din senat și de voi mai găsi pe vreun cunoscut, nu voi lipsi a-mi face detorința.

Astfel stă lucrul și tu n-ai cauză d-a te supăra pe mine; pare-mi-se însă că ceilalți pre cari i-ai angajat nu prea se îngrijesc.

Dacă voi vedea lista și voi simți necesitatea, iar îți voi scrie.

Despre altele te salută și-ți strînge mîna frățească al tău sincer amic,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 7.

LVIII

Budapesta, 9/12 st. n. 886.

Amate frate,

Mai alaltăieri ți-am scris, răspunzînd la prețuita ta epistolă din urmă. În scrisoarea mea ți-am atins că voi roga pe amicul nostru Ales. Mocioni ca să recomende cauza preotului Ștefan Akim președintelui Perczel.

Vin acum a-ți spune că Alesandru s-a angajat din tot sufletul a face acea recomandare. Ceea ce regret e că eu n-am fost în stare a da o informațiune mai lămurită, deoarece n-am văzut nici o sentență că să pot avea idee despre faptul cum l-au calificat județele cele două de mai jos. Dar căutînd epistolele tale, am cules din ele cît am putut și am notat atîta p[en]tru informațiune.

Fiul meu dr. Emil Babeș, carele a adus știrea că prezidiul va fi la Perczel, îmi va aduce și despre persoanele senatului și atunci vom vedea dacă mai este vreunul cătră care ne-am putea adresa.

Sper că epistola mea vei fi primit-o, fiind recomandată, măcar că am adresat-o Per Szilágy-Cseh¹⁴ la Băsești. Am uitat adecă a adauge *Illésfalva*¹⁵.

Printre epistolele tale găsind p-a lui Mocsáry și văzînd că tu dorești a ți se remite, iată că ți-o pun aci. Despre altele, strîngîndu-ți mîna frățească, al tău devotat amic,

V. Babeș.

N. B.! Cred că nu pierzi din vedere evenimentele și observi ca și noi grandioasele încurcături din cari doară numai prin șiroaie de sînge vom putea scăpa.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, filele 10—11.

LIX

B-pesta, 6/18 dec. 1886.

Amate frate,

Primind azi epistola ta din 14 a[le] c[urentei] mă grăbesc a-ți răspunde următoarele:

Încă de domineca trecută noi știam că cauza preotului de care atît de mult ne interesăm are să fie referată marți. Deci luni amicul nostru Ales. Mocioni, după ce în tot timpul trecut dl. Perczel nu s-a arătat în cazină, a pornit să-l caute acasă, așa însă că a dus cu sine și o biletă cu o recomandațiune călduroasă. Și într-adevăr dl. Perczel zăcea suferind de emoroizi, dar fără[ă] a se fi insinuat bolnav și absent pentru mîne-zi la senat. Astfel deci i-a dat la mîna recomandațiunea.

Mîne-zi, marți, s-a referat cauza, dar noi n-am putut afla pîn-acuma nici măcar atîta că preșezit-a dl. Perczel acelu senat, sau

altul? Ceea ce Emil a putut reși la protocol e numai atîta că deciziunea e „megváltoztatással”¹⁶ dar în ce înțeles — deloc nu!

Epistola ta către Serb deci numai întîrziat poate să fie sosit; las că de Serb e și cam tare greoi întru a informa!

Îndată ce Emil va putea să afle rezultatul clar, ți-l vom notifica. Din nenorocire în senatul întreg afară de ref[erent] nu ne era cunoscută nici o altă persoană. Iacă aci lista ./· cum mi-a adus-o Emil.

Nu știi tu ce mai faci; oare vei merge la Sibiu pe 23 a curentei. Eu cu greu voi putea să mă supun la strapațe atît de grele.

Fratelui Coroianu¹⁷ mai demult i-am comunicat un plan de organizare a partitei noastre, rugîndu-l să-mi dea opinie în conțelegere cu tine și cu Raț¹⁸, dar nu-mi răspunde nimic. Nu știu unde s-a împedecat lucrul.

Salutare frățească de la al tău sincer,

V. Babeș.

[Destinatar:] D-sale d-lui George Papp, proprietar mare etc. în Băsești. *P. Szilágy-Cseh. Illésfalva.*

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 8.

LX

B[uda]p[esta], 28/XII [18]86.

Amate frate,

De cînd ți-am scris și te-am înștiințat că s-a decis cauza cu modificare, pîn[ă] acuma și de trei ori, din trei părți, mi s-a spus cum s-a decis și ca să-ți scriu. Dar eu ocupat neîncetat, iar în zilele din urmă și cuprins d-o gripă înfricoșată, zău n-am ajuns a-ți scrie; sper însă că totuși vei fi înțeles cum că modifi cațiunea este a sentinței a doua, întărindu-se cea dintîi, carea califica de vătămăre de onoare și pedepsește cu 30 fl.

Poate că dacă președintele nu se bolnăvea, cauza era apretuită și mai bine; în fine, sper că vă veți mulțami și cu atîta.

Nu știu dacă ai fost la Sibiu și ce ați lucrat! Mi-ar place să mai aud câte ceva și de la voi de prin acele părți, măcar că numai bine nu se poate auzi din nici o parte!

Îți strînge mîna al tău,

V. Babeș.

[Destinatar:] Nagyságos Papp György Nagyirtokos. P. Szilágy-Cseh. Illésfalva.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 9.

LXI*

Budapesta, 3/15 ian. 1891.
(Lipótutcza 37).

Amate frate,

Sosind mercuri seara după Crăciun la Sibiu, mîne-zi am primit amicala ta epistolă, totdodată una aproape d-aceiași cuprins de la amicul nostru Raț din Turda. Și de ambele am făcut uzul ce l-am crezut mai potrivit în ședințele Comitetului nostru¹⁹ din 9 și 10 ianuarie.

Au decurs cele trei ședințe ce am ținut în bună armonie. Lup-tă propriamente a fost numai în punctul oportunității memoriului către maiestate. D-nii colegi ai noștri *Brote*, *Lucaci*²⁰ și *Coroian* stăruiesc morțîș pentru oportunitatea deja actuală, chiar pînă acolo că cred încă mai urgentă și necesară subșternerea unui *Memorand* la Coroană decît publicarea decretată prin conferință!

Eu nu-mi pot explica această stăruire forțată decît ca una importată din București de la *junimiști*, în a căroră politică și logică se poate ea potrivi. Trebuie să judec astfel mai vîrtos căci ce observ? Aceea că numai colegii noștri despre cari știut este că se învîrtesc mult pe la București și se abat des pe la junimiști, numai aceia și cu intîmii lor d-aici cuprind cestiunea în modul cum prezentă, precînd toți ceilalți o vād de tot altfel! Cu majoritate de voturi deci s-a delăturat propunerea lor și s-a decis ca memoriul d-lui Coroian să se prepare pentru publicare. Eu și cu dl. Coroian îl vom prepara, apoi autografia și tramite fiecărui membru pentru studiere pîn[ă] la proxima adunare plină.

Te rog a crede că de mai mare interes este pentru noi să fie memoriul complet decît iute publicat.

Și celelalte cestiuni le-am regulat cît de bine, firește conform împrejurărilor.

Fără conchuse dar din dorință comună am fost eu însărcinat să mă pun în coatingere cu corifeii celorlalte naționalități, în scopul d-a inaugura o luptă comună. De asemenea a prevedea ca *Memo-randul* studenților²¹ să nu cuprindă esagerări sau espuneri cari ar fi în contrazicere cu ale noastre și ne-ar strica.

Mulțămindu-ți pentru frățeștile urări, te rog să fii convins că inima mea este plină de asemeni pentru tine și ai tăi.

În fine, D-zeu să ajute dreptății, că între cei cu dreptatea sigur vom fi și noi. Al tău sincer amic,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, filele 12—13.

LXII*

Sibiu, în 12 iuliu n. 1891

Frate Pop,

Ție nu pot să-ți trămit cerculara mea, fără de a-ți adauge cîteva cuvinte, poate cele din urmă în viață.

Tu ai fost unul dintre cei puțini care m-a încurajat și susținut intru încercarea d-a unifica și disciplina lupta națională, pentru ca să fie, sau cel puțin să apară, serioasă și să impună respect contrarilor.

Ea, lupta noastră, astfel cum am reprezentat-o eu lumii și țării de la 1881 încoaci abia apucase să pară ceea ce doream noi a o face, abia începu să producă mișcarea dorită în Germania și Franța, precum — tandem aliquando — și în *România*, precum toată lumea știa, tocmai după și prin ale mele combinațiuni și stărui, cînd spre marea mea mirare și pre tine te văzui sprijinind cu autoritatea ta porniri tocmai bune de a ne sparge și face de rușine naintea lumii!²²

N-ar mai trebui decît ca eu, cel spionat, denunțat și calumniat de răzvrătitori într-un mod nemaipomenit în istoria mișcărilor noastre, eu și cu Mocioneștii cei de asemenea tăvăliți prin toate gu-noaiele din București, să ne apucăm și să răspundem în asemenea

mod și să spunem lumii că cine sunt cei ce ne tăvălesc, pentru ca să producem un spectacol decît care mai scandalos n-a văzut lumea iar cauza noastră să devină compromisă și derisă pentru generațiuni!

Dar eu nu voi face această bucurie, acest mare serviciu dușmanilor neamului nostru, ci aceia vor trebui să se mulțamească cu jumătatea mai mică ce le-a[u] făcut-o, sprijiniți de tine, d-nii Lucaci și Coroian.

Eu și — cum sper — și Mocioneștii ne vom lăsa insultați și în cel mai impertinent mod acuzați de amicii tăi, cu cari însă așa cred că în această viață nu vom mai avea a face.

Ceea ce pe mine mă doare, și mă va dura cît voi trăi, este că cu al tău ajutoriu mai virtos am intrat printre astfel de oameni, cari nu cunosc considerațiuni decît ale scopurilor lor egoistice.

Ți-aduci tu aminte cum ziceam eu, ție și fratelui Raț, că printre voi nu se găsesc 20 de oameni cu considerațiuni și devotament. Să te țină D-zeu ca să te convingi și mai departe!

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, filele 16—17.

LXIII*

Sibiu, în 16/28 iuliu 1891.

Amate frate George,

Ieri d[upă] m[asa] întrunindu-mă cu d-nii membri prezenți din Biroul central al Comitetului nostru, pe temeiul votului tău și al mai multora dintre membri dintre cei consultați, am constatat necesitatea d-a amîna pe 3—4, eventual și 5 săptămîni convocarea Comitetului, ziua neputîndu-se fixa încă de pe acum deoarece depinde de la succesul unor prealabili încercări, care nu se poate prevedea.

Mai virtos fratele Raț a stăruit ca să cerem operatul d-lui Coroian, carele cu sau fără modificațiuni, resp[ectiv] adausuri, să-l multiplicăm și împărțim între membri, pentru ca la întrunire să ne putem pronunța și în această privință. Buroul nostru deci încă astăzi se va adresa numitului domn.

Intr-aceea în București prin gazetele „Românul“, „Gazeta nouă“, „Liberté“ și „Timpul“, săptămîna trecută se făcu nu mai știu al

citelea nou asalt în contra unității și solidarității noastre naționale într-un mod și limbaj decît care mai prost și mai frivol în viața mea n-am cetit prin a noastră jurnalistică! O floare politică mai veninoasă și malițioasă ca cea din „Timpul“ omul abia-și poate închipui! D-aceea eu am aflat cu cale a roga ziaristica noastră de dincoaci să reproducă întreg acel articol în coloanele lor fără comentariu ca un specimen eclatant al iubirii frățești cu care cred a ne dovedi interesarea lor de noi unii ziariști naționali de dincolo!

Tu frate Pop te țini calumniat, nu știi prin ce. Că doară nu prin aceea că ți-am reflectat cu privința ta zelul și solidaritatea generațiunii noastre mai tinere în frunte cu d-nii dr. Lucaci și Coroian! Dar ce să zic eu, om în luptă activă de ani 45, carele am sacrificat mai mult ca oricine pentru cauză și n-am cerut și n-am primit nici o retribuțiune de la nime, iar astăzi mă văd atacat și tăvălit prin toate noroiurile și gunoaiile Bucureștilor de niște copilandri dezământați?! Eu plec dominecă seara către casă la B-pesta; salutîndu-te, al tău,

V. Babeș.

[Destinatar:] D-sale domnului George Papp de Băsești, mare proprietar etc în Băsești. Per Szilágy-Cseh — Illésfalva.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 18.

LXIV

Ocna Sibiului, 1 aug. n. 1891.

Amate frate,

Petrecînd ieri d[upă] m[asa] și azi dimineată în Sibiu, am primit acolo o epistolă de la dl. Longhin, ginerele tău, prin care foarte amabil stăruie și el ca la Deva, înainte sau după adunarea gen[erală] a Asociațiunii Transilvane să ne întîlnim în Comitet, invitîndu-mă de oaspe al tău și oferind a se îngriji și de ceialalți.

Eu i-am răspuns numaidecît că din a mea parte cu mulțămîntă prea bucuros, dar d-nii din Buroul central dificultează, anume Brote și Diaconovici²³, declarînd că le este imposibil peste toată luna lui august a se mișca din Sibiu. Apoi d-nii Mureșan²⁴, Ghiță Pop și Bazil Raț din Făgăraș, după cum mi s-a descoperit împrejurările

lor, încă n-ar putea să participe la Deva și ar lua în nume de rău desconsiderarea situațiunii lor.

În asemenea situațiune ce știu eu să fac pentru ca [să] corespund dorințelor și dificultăților counilaterale?

D-altă parte, acum după ce agitațiunile păcătoșilor noștri încep a-și scoate veninoșii pui la iveală, în lumea străină și dușmană este neapărat de lipsă ca oamenii maturi, solizi și sinceri naționaliști să se sufulte a preveni și smulge răul din rădăcină, cu energiă și prudență.

D-aceea eu cred, și m-am rostit și în epistola cătră ginere-tău, ca tu, după ce vei fi participat la adunarea de la Hațeg, cu dl. Longhin sau singur, fără zgomot, să te abați pe la Mocionești la Căpîlnaș, peste Mureș de la stațiunea Soborșin²⁵, pentru a vă consulta în mod serios, critic și frățesc, că ce este de făcut, cum este de paralizat răul pentru ca să nu urmeze și daună și rușine ireparabilă?!

Eu marți dimineăta, cel mult mercuri în 5 a[le] c[urentei], voi fi acasă în Budapesta, și voi mijloci toate cîte tu ai afla de lipsă.

Lui „P[ester] Lloyd“²⁶, care impertinent ne atacă, iar pe mine mă denunță și provoacă, mine îi voi da un scurt răspuns. Lucaci și Coroian au ațîțat lumea în capul meu, adecă al nostru!

Te salută al tău sincer,

V. Babeș.

[Destinatar:] D-sale domnului George Papp de Băsești, mare proprietar etc. Per Szilágy-Cseh, Illésván.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 21.

LXV

Budapesta, 1/13 aug. 1891.

Amate frate,

Din epistola ce mi-ai scris la Sibiu mi se pare că văd dorința ta d-a te înțelege cu mine și firește cu toți cei ce regretă din toată inima nemaipomenitele nebunii, ca să nu le zic infame hoții, ale duor, resp[ectiv] trei colegi ai noștri din Comitet, prin cari nimic alta nu putea să se intenționeze decît sub titlul de ucidere a mea morală și politică, spargerea noastră națională.²⁷

Din această presupunere plecînd eu ți-am făcut și ție direct și d-lui ginere al tău indicațiunea că bine ar fi ca în trecerea spre

sau de la Hațeg să te abați pe la Căpîlnaș-Birchiș, unde eventual m-ai putea găsi și pe mine și ne-am putea explica, resp[ectiv] informa în toată liniștea despre toate.

Sosind eu mercuri în 5 aug. aici, m-am întâlnit cu d-nii Mocionești și ți-am descoperit toate împrejurările și am amintit despre cele ce ți-am scris ție și amatului tău ginere, dar iată ce mi-a reflectat relativ la aceasta amicul nostru Alesandru. El m-a încredințat, ceea ce eu și altminte știu bine, că este inspirat de cea mai bună credință și cea mai completă nobilă intențiune și amicie față de a ta persoană, și între alte împrejurări cu plăcere și insistență te-ar preveni invitându-te să nu treci prin acele părți fără d-a te abate pe la dînșii, însă între împrejurările actuale unde trebuie să vedem lucrul nemaipomenit că membri ai partidului nostru, ba frați așa-zicînd intimi, cu cari n-am avut conflicte în viață, ies în public cu cele mai infame minciuni și scornituri și ne acuză lumii culte ca trădători și scot la iveală quasi secrete, tot felul de neadevăruri sau de mistificațiuni, prin urmare se prezintă lumii ca spionii și denunțianții cei mai infernali, în asemenea împrejurări nu este consult a ne întâlni, căci sigur și din această întâlnire spionii și denunțianții au să facă capital în contra noastră!

Aceasta m-am însărcinat a-ți aduce la cunoștință cu cele mai sincere regrete ale mele și ale d-lui Alesandru Mocioni, astfel trebuind și eu a renunța la o amicală întâlnire pînă la adunarea Comitetului, carea neapărat sum decis a o convoca pe ultimele zile ale acestei lune.

Afacerile cele multe ce zac asupra-mi m-au făcut prin momentană uitare a întîrzia cu această epistolă către tine; sper însă că totuși vei primi-o înainte de plecare spre Deva-Hațeg, iar altminte voi aviza de cuprinsul ei pe dl. Hossu²⁸ ca eventual la întâlnire să te poată informa.

Cu salutare frățească al tău stimătoriu,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, filele 19—20.

LXVI*

Sibiu, în 5/17 oct. 1891.

Stimate d-le și frate,

Fiindu-mi adînc simțită necesitatea d-a ne-nțîlni cît mai curînd spre a ne înțelege mai întîi noi între noi, cei ce formăm ma-

ioritatea în Comitetul Național, asupra grelei situațiuni ce ne-a creat-o cunoscuta fracțiune din sinul nostru și cu organul „Tribuna“, și aflându-se chiar acum prezenți aici la congresul bisericesc șapte colegi și cu mine opt²⁹, precum și unii dintre cei mai eminenți bărbați ai națiunii, cari asemenea doresc o convenire frățească cu noi, îmi permit a te roga cu tot dinadinsul a te osteni pînă aici pe ziua de vineri în 11/23 a curenteii pentru o conferință particulară, întrunindu-se de dimineață la ora 8 în localitățile Casinei Române.

Pe mine-zi, adecă sîmbătă în 12/24 a[le] c[urenteii], am chemat la ședința formală a Comitetului și pe cei cinci domni ai fracțiunii.

Cu salutare frățească,

Vinc. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 22.

LXVII

Sibiu, în 13/25 nov. 1891.

Dragă frate George,

Vin a-ți aduce la cunoștință că prețuita ta epistolă ce mi-ai adresat-o sub 10 a curenteii la Budapesta am primit-o în 17 și doream a-ți răspunde cel mai curînd. Am simțit însă trebuință d-a-ți răspunde cu aceeași sinceritate și circumstanțialmente, ca și cele din a ta epistolă. Spre acest scop mi-am lăsat cîteva zile de cugetare, iar într-aceea am fost chemat aici la Consistoriul metropolitan, unde mai am de lucru vro zi, două. Returnînd cum cred acasă pe dominecă, mă voi sili a-ți trîmite răspunsul ce merită o sinceritate și frățietate veche și probată ca a ta.

Al tău sincer și devotat amic,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, filele 29—30.

Budapesta, 2/14 ian. 1892.

Dragă amice,

Dacă ceva este ce tare mă doare, că înainte cu 22 de zile mă bolnăvii greu, zăcui 17 zile și am să trec printr-o reconvalescență de 3—4 săptămîni, fără de a-mi fi permis să mă ocup de lucrări sau cugetări mai lungi și serioase, apoi este că în mijlocul lucrării a trebuit să intrerup *răspunsul meu la știuta ta epistolă*. Fii însă convins că *datoriu nu-ți voi rămîne* și eu cred că bunul D-zeu numai d-aceea m-a mai lăsat în viață ca să fiu în stare de a-ți plăti datoria, să nu rămînă a ți-o plăti el p-acealaltă lume³⁰.

Cestiunea din a cărei motiv mi-ai făcut tu insinuațiunile tale necalificabile o dezlegară evenimentele istorice prin proces natural și onorabil. Mie îmi rămîne a remarca cum se cuvine nenaturalul și neonorabilul oamenilor răi și proști, ca de învățătură pentru posteritate.

Te rog deci să fii în răbdare, că cauza manet altamente reposta. Deocamdată al tău conștiințios dătoras,

V. Babeș.

[Pe paginile 2, 3 și 4, adăugat de George Pop de Băsești:]

Băsești, 25/1 892.

Epistolele aceste ambe le-am comunicat cu următoare[a] comitivă.

„Frate Babeș! Sper că pînă primești aceste a da bunul D-zeu să fii pre deplin restatorit în sănătate-ți că altcum nu aș fi sincer amic nici creștin bun fiind tu morbos. Aci prezentez 2 epistole ale tale în aceeași materie în timp relativ foarte scurt în diametru opuse.

Te întreb acum: în care din aceste 2 epist[ole] ai fost tu sincer și loial, pe cum pretinde sinceritatea, loialitatea și vechea mea amiciție și seriozitatea cauzei?

Eu vreau încă și acum a crede că în prima și halucinațiile din a 2^a le atribuiesc stării tale morbale că de nu ar fi așa, atunci oricîtă silă mi-ar impune, debue să cred ce susțin foarte mulți despre

tine de ai noștri [.]³¹ că nici cînd nu ești în stare a fi sincer³².

[Pe pagina 4, destinatari:] Pentru d-sa, Domnul George Pop din Băsești.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 31—32.

LXIX

Răspunsul la știuta ta epistolă este tocmai în descriere. [Bilet separat sau înserat la scrisoarea precedentă].

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Coresp. lui George Pop de Băsești*, tom A—C, fila 33.

LIV

¹ Astra.

² Om politic maghiar, deputat și președinte al clubului Partidului Liberal (din 1891).

³ Iosif Hodoș.

⁴ Preparandia din Arad.

LV

⁵ Gerenday Béla, sculptor.

⁶ Ecaterina Mocioni (25 noiembrie 1806—19 ianuarie 1878).

⁷ Generalul Traian Doda, candidat al cercului electoral Caransebeș.

LVI

⁸ Bisericesc.

⁹ George Pop de Băsești a ținut în parlament, în 25 noiembrie 1878, un discurs în care condamna politica de asuprire națională dusă de guvernele dualiste. Înrudirea de idei cu scrisoarea lui Vincențiu Babeș ne îndeamnă să credem că George Pop de Băsești îi trimisese în prealabil acestuia conceptul cuvîntării sale, cerîndu-i părerea.

¹⁰ Vezi textul (difuzat sub formă de foaie volantă, dar publicat și în ziarele românești) în T. V. Păcățianu, *Cartea de aur*, vol. VI, p. 661—664; multe din ideile sale se regăsesc în primele trei scrisori către George Pop de Băsești publicate de noi aici.

LVII

¹¹ Perczel Béla (1819—1888), fost judecător la Tabla Regală, de la 1878 vicepreședinte al Curții de Casație; a fost și ministru de justiție.

¹² Documentul este deteriorat.

¹³ Mocsáry Lajos, om politic maghiar cu vederi democratice.

LVIII

¹⁴ Cehu Silvaniei.

¹⁵ Azi Băsești, județul Maramureș.

LIX

¹⁶ „Cu modificare“.

¹⁷ Iuliu Coroianu, cunoscut militant memorandist.

¹⁸ Ioan Rațiu.

LXI

* Publicată de Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 154—156.

¹⁹ Comitetul Central P.N.R.

²⁰ Eugen Brote și Vasile Lucaciu, militanți memorandiști.

²¹ Memoriul studenților din București, adresat opiniei publice europene condamna opresiunea națională la care erau supuși românii din Austro-Ungaria. Difuzat în 1891, a stîrnit un viu interes în Franța, Belgia și Italia în cercuri politice și publicistice, lărgind simpatia față de cauza românească; vezi Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 75.

LXII

* Publicată de Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 158—159.

²² Vezi scrisoarea nr. XVII, nota nr. 7.

LXIII

* Publicată de Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 165—166.

LXIV

²³ Corneliu Diaconovici.

²⁴ Aurel Mureșanu.

²⁵ Săvirșin, județul Arad.

²⁶ Anul 1891 lipsește din colecțiile la care am avut acces.

LXV

²⁷ Formulare exagerată a lui Vinčențiu Babeș; este însă ade-vărat că atacurile îndreptate împotriva lui în această vreme erau tot atât de violente.

²⁸ Francisc Hossu-Longin.

LXVI

* Publicată ca circulară de Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 169.

²⁹ Vinčențiu Babeș, C. Brediceanu, C. Diaconovici, I. Mihu, N. Oncu, M. Popovici, G. Popa, P. Rotariu.

LXVIII

³⁰ Referire la modificarea bruscă a relațiilor dintre Vincen-țiu Babeș și George Pop de Băsești, marcată de o scrisoare a acestuia din 10 noiembrie 1891 (publicată de Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 175—181) în care Babeș este făcut vinovat de întârzierea înaintării *Memorandului*, de discordia întreținută în cadrul conducerii P.N.R., de obstinația lui vindicativă față de unii membri ai Comitetului Central nemulțumiți de politica lui.

³¹ Indescifrabil.

³² Acest text a fost completat de George Pop de Băsești și transformat în scrisoare, care, înglobind și textele pieselor nr. LXVII și LXVIII din acest volum, a fost trimisă lui Vinčențiu Babeș (vezi Ș. Polverejan, N. Cordoș, *op. cit.*, scrisoarea nr. 44, p. 188—190). Vinčențiu Babeș a adăugat pe scrisoare: „Așa se vede că nu el, ci popa Lucaciu i-a condus mâna și inima, de unde Sandu și Brediceanu auzind răspunsul ce aveam să îl dau, m-au încredințat că nu merită, că omul e cu totul purtat de minte prin Lucaciu, ceea ce se confirmă parțial prin post-scriptum-ul unei copii a scrisorii lui George Pop de Băsești către Babeș din 10 noiembrie 1891 (vezi nota nr. 30), trimisă lui Ioan Rațiu, unde scrie „Scrisoarea de mai sus am adresat-o astăzi lui Babeș, avînd și eu doru, însă fiind și avizat prin frații Lucaciu și Corolianu și despre voința ta...“.

Către IOAN POPASU

LXX

București, în 14/26 aug. 1873.

Illustrissime d-le episcopie!

Vin a înștiința cu toată onoarea, cum că îmi țin de sacră datorință a participa la Congresul electoral¹ și, de cîteva zile sosit aici, deja am făcut toate pregătirile pentru recălătorire la Sibiu.

Cu toată cea mai cuvenită considerațiune, al Preasfinției Voastre plecat servitor,

V. Babeș

B.A.R., mss. rom., fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{7}{\text{CCXV}}$

LXX

¹ Este vorba de sinodul Bisericii Ortodoxe Române din Austro-Ungaria, care, după moartea lui Andrei Șaguna (16/28 iunie 1873) l-a ales mitropolit pe Procopie Ivacicovici, fost episcop de Arad. La sinoadele ortodoxe participau și laici.

Către NICOLAE POPESCU

LXXI

Buda, în 12 aprilie n. 1866.

D-le frate!

Primindu-ți azi prețuita epistolă din 3 a acestia, grăbesc a-ți răspunde următoarele:

1. Cu durere am înțeles știrea despre morbul ce te-a împedat de la studiu și mă bucură că ai scăpat de el.

2. Eu atât am fost de ocupat cu cauzele naționale, încît deși nu de d-ta, ferește Doamne, dar de timp, de decurgerea lui am uitat ca pămîntul! Necazurile și ocupațiunile mele sunt legioane. De cîteva luni apoi am mai fost cuprins și de ideea și intențiunea de a înființa o foaie publicistică, adecă „Albina“, pe carea după noi spese, sacrificii din partea il[ustrei] familie¹ și multe ostenele din partea mea, chiar în *ziua de Paști* o înființa în Viena². [Î]ți alătur aicea unul, ca să te convingi. Două săptămîni am petrecut în Viena, ziua-noaptea alergînd și lucrînd. Am făcut-o, însă D-zeu știe dacã va avea rezultatul dorit, care, trebe să-ți descopăr cum că o parte cea mai mare dintre inteligenții noștri, și mai virtos cei cu gura mare, cei periculoși, de un timp încoace a îneput a se arăta amarnici dușmani și contrară il[ustrei] familie și tuturor întreprinderilor noastre. Așa e lumea. „Undank ist aber Inhalt [...] Lohn!“

3. Bani [i]ți voi trãmite 500 franci, adecã 25 *napol[eoni]*.

4. Te rog să știi cum stãm cu socoata:

Ai primit: a) La Foeni de la d-sa	140 fl. v.a.
b) De la mine-n Buda la trecere	60 fl. v.a.
c) Ți-am trimis în iuliu 865, 12 napoleoni	106 fl. v.a.
suma laterale	306 fl. v.a.
Translatul	306 fl. v.a.
d) Ți-am trimis în sept. 865, 15 napoleoni .	133 fl.
e) „ „ ianuarie 1866, 20 napoleoni .	176 fl.

Așadară ai primit pînă acum 615 fl. v.a.

Aceștia subtrăgîndu-i din suma de 900 fl. ce ți s-a acordat, mai ai dintr-însa să primești 285 fl. v.a.

Cei 500 franci sau 25 napoleoni ce-ți trimis acum vor face cam 215—220 flor[ini] v.a. și așa restul va fi cam 60—70 fl. v.a.

Aceasta [i]ți descopăr pentru ca să te știi acomoda, fiindcă

5. Suma de 900 fl. v.a., ce ți s-a fost acordat, e repartită pe fondul stipendiariu încă și de la vintoriul octomvrie înainte, deci deși Ilustritățile lor mi-a[u] descoperit dorința lor ca să mai rămîni doi ani în Roma, și deși eu foarte mă bucur de această nobilă intențiune și le-am și descoperit mulțumirea mea, dar caută să-ți spun cum că fondul, din care să se dea mai departe ajutoriu pînă acum încă nu există și, după cum știu eu, pînă pre toamna abia se va poate înființa; apoi Il[ustritatea] Sa dl. Andrei de Mocioni, pare-mi-se, nu are deplină cunoștință despre starea lucrului și eu încă nu am avut ocaziune a-l informa, fiind dînsul aicea numai 2—3 zile și avînd noi o sută altele de pertractat. Deci, d-le și frate, pînă să se reguleze treaba aceasta cu toată familia, a cărei membri încă nice nu știu de ea, va fi de lipsă ca să fii cu răbdare și să [..]³ cea mai mare economie, fiindcă eu din parte-mi n-am temei de a-ți promite pînă la toamnă alta, dar cît că cu ocaziune bună [i]ți voi sprijini cauza ca pînă acuma.

Ai mei sunt sănătoși și te salută, asemenea și eu și toți cei buni ai noștri.

Al d-tale plecat,

Babeș.

Colecție particulară în proprietatea dr. Cornel Liuba, medic primar, Timișoara, str. Grivița Roșie nr. 24, document nenumerotat.

LXXI

¹ Familia Mocioni.

² 27 martie 1866.

³ Indescifrabil.

Viena, februarie 1861.

Precum se știe, la noi și în Germania, francezii sînt considerați drept proști cunoscători ai geografiei, drept istorici superficiali și drept și mai slabi statisticieni. Vederile acestea ale savantlicului german de bibliotecă sînt apoi luate în deridere fără vreo altă cercetare, de acele popoare, îndeosebi de cele de origine romanică care privesc națiunea franceză în mod necondiționat ca prima națiune a lumii; și totuși ele nu par a fi întru totul neîntemeiate.

Trebuie să fim cu adevărat mirați de erorile și inexactitățile pe care, în timpul din urmă, le împrăștie în lume publicistica și ziaristica franceză, în special despre românii austriaci (sau valahi, cum îi numesc pe aceștia de dragul dușmanilor lor). Este un noroc că poporul român nu are despre acestea o cunoștință mai amănunțită, căci astfel el s-ar îndoii de romanitatea „marei națiuni“ tot astfel cum întreaga intelectualitate română este indignată și disperată din cauza lor.

În Italia se consideră drept un merit al francezilor și al împăratului lor pe cînd în restul Europei li se reproșează că vor să promoveze predominanța elementului romanic, sau mai degrabă, să-i consolideze stăpînirea de fapt. Această stăpînire, adică prevalența spirituală și fizică va fi desigur bine înțeleasă în Europa apuseană și centrală, dar în Orient ea nu poate găsi — în ciuda unor expediții în Siria și a unor operații costisitoare la Constantinopol — un punct de sprijin veritabil și real, deci firesc și durabil, decît în vechea Dacie, pentru că numai acolo locuiește un popor cu adevărat romanic de 10 milioane suflete, care simpatizează în mod natural și în toate condițiile cu neamurile frățești din apus. Și deși tocmai de aceea s-ar putea crede că este de cel mai mare interes atît francez cît și romanic în general ca acest popor romanic al Daciei să fie temeinic studiat și bine cunoscut în totalitatea sa, totuși studiul acesta pare a se limita atît în Franța cît și în Italia doar la jumătatea vechii Dacii, anume la Principatele Unite dunărene, cu toate că, după părerea somităților diplomatice competente de la fața locului, aceste provincii dunărene singure, adică fără celelalte părți componente, fără legătură cu provinciile romanice aparținînd Austriei, nu sînt capabile de o însemnătate și dezvoltare reală și, în consecință, de o existență durabilă.

Scopul acestor rinduri este numai de a îndrepta stăruitor atenția publicisticii franceze, și pe cît se poate și a celei italiene care se

inspiră din ea, asupra acestei împrejurări cîntărite, și de a îndemna la un studiu serios și minuțios al acestui obiect: de aceea intenționăm ca în mod sumar să semnalăm și să rectificăm erorile privitoare la românii din Austria, răspîndite pînă acum de publicistica aceasta.

Numărul românilor care trăiesc în provinciile răsăritene ale imperiului austriac nu este nicidecum redus și neînsemnat, așa cum afirmă adversarii românismului, îndeosebi maghiarii care ar vrea să treacă sub tăcere cu multă satisfacție pe toți românii răsăriteni: nu, într-adevăr, numărul acesta depășește, după ultimele date statistice, *trei milioane*, și este sensibil mai mare decît cel al tuturor celorlalte populații printre care trăiesc.

În Transilvania, vechea Dacie centrală, românii numără peste 1.300.000 suflete și sînt prin urmare de două ori mai numeroși decît conlocuitorii lor, maghiarii cu 300.000, secuii cu 200.000, iar sașii cu 170.000 suflete. La aceasta se mai adaugă faptul că cei 85.000 țigani ai țării vorbesc toți limba românească, au adoptat religia românilor și le place să se numere la naționalitatea aceasta, cu atît mai mult cu cît ei nu posedă alta proprie.

În Banatul timișorean, vechea Dacia Ripensis², românii numără peste 600.000 suflete, reprezentînd 6/10 din totalul populației țării. din care 4/10 se repartizează între coloniile șvăbești ale Mariei Tereza cu 250.000 suflete, cei 130.000 sirbi imigrați în cursul veacurilor trecute din Turcia și cei 30.000 maghiari.

În Ungaria, mai sus de Mureș pînă la Tisa, fosta Dacia Australis³, românii numără peste 700.000 suflete, adică și acolo mai mult de jumătate din toată populația, din care maghiarii constituie 400.000, imigranții germani 100.000, iar slavii de diferite dialecte 100.000.

În sfîrșit, este Bucovina, cu aproape jumătatea ei de milion de locuitori, un ținut curat românesc, rupt în deceniul al șaptelea al secolului trecut din Moldova, fără vreun drept, cum ne spune istoria Moldovei.

Prin urmare, pe aceste teritorii strîns apropiate ale străvechii Dacii a lui Traian, care însumează împreună aproximativ 2 200 mîle pătrate germane, cu frontiere bine precizate și pe care trăiesc $4 \frac{3}{5}$ milioane suflete, poporul român alcătuiește cel puțin $\frac{3}{5}$ din populația totală, fiind *majoritatea cea mai compactă și, în același timp, populația de baștină*, al cărei drept istoric, datează din anul 105 după Christos.

Aceste trei milioane de români nu sînt deloc lipsiți de conștiința semnificației politice și naționale a istoriei lor, nici nu sînt, cum ar vrea să acrediteze dușmanii românismului din Orient, pe jumă-

tate barbari — nu, nicidecum, ei nu se găsesc în urma nici uneia din națiunile conlocuitoare în ceea ce privește cultura generală precum și dezvoltarea politică și națională; ei și-au păstrat excelentul lor geniu romanic întru totul nealterat, ei au una și aceeași limbă frumoasă, cultivată în toate direcțiile în mod perfect, aceeași limbă care în Moldo-Valachia este de totdeauna limba oficială și de circulație generală și a cărei supremă desăvârșire literară se datorește mai ales românilor învățați din Austria.

Nimic mai greșit și mai neîntemeiat li s-ar putea reproșa românilor austrieci decât că nu posedă un simț național dezvoltat și un caracter național pronunțat, că manifestă tendințe conservatoare sau chiar *reacționare* și că, în consecință, ar fi dușmani ai libertății și ai progresului.

Nu numai că românii din Austria posedă un foarte pregnant simț și caracter național, dar ei le au chiar într-o măsură mai mare decât oricare din cele zece seminții ale Austriei; în timpul din urmă ei au devenit de-a dreptul *campionii naționalităților din Austria*. Drept dovadă servesc cuvântările și voturile deputaților români din ședințele parlamentare ale verii trecute, în special însă cele ale domnului de Mocioni⁴, decât care nimeni încă nu a apărut mai hotărât și mai viguros dreptul național al popoarelor; dovadă mai este broșura *Problema limbilor și a naționalităților în Austria, de un român*, apărută tot pe atunci aici la Viena; dovadă este apoi scrierea tipărită de asemenea la Viena în luna noiembrie a anului trecut *Un serios cuvânt frățesc adresat ziarului „Pesti Napló“ și tovarășilor săi de convingere* din condeiuul prefectului de legiune român din anii 1848 și 49 Axente Sever; dovadă este petiția adresată împăratului de către românii ardeleni la 10, iar de către românii bănățeni la 18 decembrie 1860, apărută îndată și sub tipar; dovadă este recentul congres național de la Sibiu⁵ și procesele sale verbale, îndeosebi memorabila cuvântare de deschidere a arhiepiscopului contele Sterca-Șuluțiu; dovadă mai sînt în sfîrșit singeroasele lupte din anii 1848 și 49 exclusiv numai pentru dreptul naționalității lor și pentru libertatea dezvoltării lor naționale de care maghiarii voiau să-i priveze atît prin legi cît și în fapte.

În ceea ce privește însă reproșul că românii ar fi conservatori sau reacționari, avînd o predispoziție pentru despotism, sperăm că va fi suficient dacă amintim că românii din Austria care se plîng din 1848 și chiar din 1791, în toate memoriile, petițiile, programele, ziarele și broșurile, consecvent, mereu și mereu, cu amărăciune și violență de nedreptatea strigătoare la cer, de care au avut parte în trecut, nu pot dori, nu au dorit niciodată și nu vor dori vreodată starea aceea lipsită de drepturi, acel trecut condamnat! Conserva-

tor nu poate fi, prin logica naturală a lucrurilor, decît cel care are ceva de păstrat; dar românii din Austria ar trebui să vrea să-și păstreze doar seculara lor mizerie, o intenție care este rușinos să le-o atribuim. Românii din Austria nu au măcar vreo aristocrație sau un cler care să fi fost cîndva influent și care ar rivni la privilegiile pierdute. În rezumat, românilor din Austria li se poate atribui cu mai mult temei logic o mentalitate democratică decît reacționară; adevărul real însă este și rămîne că românii în totalitatea lor, adică poporul și intelectualitatea, sînt cîștigați cu hotărîre progresului național, adevărații în accepțiunea veritabil romanică, care singură îi poate proteja de pieire în oceanul de elemente dușmănoase care îi înconjoară. Întrucît orientarea aceasta i se pare primejdioasă maghiarismului, astăzi stăpînitor, care acaparează interesele naționale numai în favoarea sa, așa cum altădată i s-a părut primejdioasă germanismului despotice, care monopoliza întreg interesul public, vedem și astăzi, ca altădată, luîndu-se măsurile cele mai arbitrare în același sens, în interior, în timp ce, în exterior, se recurge la stratagemile cele mai inimaginabile pentru a se camufla adevărul și pentru inducerea în eroare a opiniei publice, în special a celei mai determinante din Franța și Italia. Așa se explică numărul imens de articole mistificatoare, care apar sub formă de corespondențe din Budapesta în „Indépendance Belge“, „Journal des Débats“, „Siècle“ etc., și din care spicuiesc apoi „Il Diritto“ din Torino, „Perseverenza“ din Milano, și de care am vrea să punem serios în gardă, în numele adevărului și al celui mai sacru interes romanice general, publicul francez și romanice european.

B.A.R., mss. rom., nr. 973, filele 347—348.

LXXII

* Publicată de G. Cipăianu, *Vincentzu Babeș (1821—1907)*, Timișoara, 1980, p. 206—209.

¹ Referire la prezența flotei anglo-franceze în apele Constantinopolului în vremea războiului Crimeii, și la intervenția anglo-franceză în Siria, în iulie 1860, cu scopul declarat de a proteja pe supușii creștini ai sultanului.

² Eroare a lui Vincentzu Babeș; provincia Dacia Ripensis, creată după retragerea aureliană din 271, pentru a nu părea că imperiul pierduse o provincie, se afla la sud de Dunăre, în partea nordică a Serbiei moderne.

³ Dacia Australis sau „Mediterranea“, provincie creată în împrejurări similare cu cele în care a apărut Dacia Ripensis, se afla în sudul acesteia, în Peninsula Balcanică.

⁴ Andrei Mocioni, membru al Senatului imperial întărit.

⁵ A avut loc între 1/13 și 4/16 ianuarie 1861. Rezoluția cerea

împăratului rezolvarea legală a situației românilor ca națiune, într-o viitoare dietă a Transilvaniei, să li se deschidă acces la oficiile și organismele publice în proporția numărului lor.

LXXIII

Către ALEXANDRU ROMAN

Viena, în 12/6 863.

Domnule frate!

Ți-aș fi scris mai multe, dar curge timpul și mă tem să nu întârziu poșta de azi. Te rog studiază „Österr[eichische] Zeitung“ de azi și dacă ai afla de lipsă ceva reflecțiuni, fă-le acelea așa încît durerile noastre politice și naționale să afle și în foaia d-tale răsunetul cuvenit.

Al d-tale sincer,

Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{8(1)}{CCXV}$

LXXIV

Viena, în 12/8 863.

Mult stimat d-le și frate!

Întârziindu-mă cu răspunsul multele ocupațiuni ce am, abia acum sum în stare, apoi și aceasta în cea mai mare pripă, a-ți comunica aici spre publicare *Conspectul generale* asupra stîpendiilor mocioniane pe anul școlar trecut¹.

Eu n-am făcut astă dată nici un comentariu, nici o laudă, dar domnia ta dacă afli cu cauză te rog fă; cred că familia de M[ocioni] chiar pentru recunoașterile ce se vor exprima prin „Concordia“ (pe care o ține nu știu de ce de dușmană) se va simți măgulită!

Nu pot să-ți spun cît m-am supărat și mă supăr pentru nefericita politică și polemică a lui Vlad² cu nu știu cine!

Văzuși necazul ce-mi făcu Forgách³. Deodată-și puse în cap că eu să mă mut la tabla regia, apoi neîntrebîndu-mă, nespunîndu-mi una mică vorbă, [i]mi esoperă iute și pre ascuns denumirea. Dar

eu nu văd putință de a mă muta și nici că cuget încă la aceasta, avînd încă și la Cancelarie⁴ pe luni înainte lucrări asupra-mi.

D. Ioanescu e denumit aici de secr[etar] aulic. Numai dacă-i va place; mă tem să nu fie și el chiar așa de neplăcut surprins ca mine.

Adio.

Al d-tale sincer amic,

Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{8(2)}{CCXV}$

LXXV

Buda, în 4/16 novemvre 1865
după amezai la 4 ore.

Stimate d-le și frate!

În clipita aceasta-mi veniră datele pozitive despre infa-ma intrigă ce s-a urzit prin un mișel de egoist în contra mea și a mai multor bărbați devotați ai națiunei, spre deranjarea cauzei noastre și carea, precum asemenea sum informat, ți-a înfipt și domniei tale un spin veninos în animă⁵.

Deci dacă domnia ta te interesezi de adevăr și dreptate, dacă mai pui temei pe onoarea confrăților adevărați și mai păstrezi amoare cătră cauza comună, te rog pre toate acestea să-mi dai cît mai curînd ocaziune, spre toată întîmplarea în decursul zilei de mîine, ca să te convingi cum că ești mistificat cumplit și cum că orice bănuiele ai avea asupra mea și a amicilor mei, acelea sunt cu *totul neîntemeiate!*

Crede-mi că mă doare anima cînd te văd făcîndu-te pradă denun-țianților și intriganților, și-mi țin de cea mai sfîntă [datorie] a te des-amăgi și te rog să fii convins că încă acum poți fii desamăgit fără muștrări de cuget.

Judecă cu sînge rece și nu pune temei pre scorniture goale și năluciri imagine și chiar și pasul acesta al meu te va convinge că eu n-am alt interes, nu ațintesc alta decît *adevărul și dreptatea* în numele sintei noastre cauze.

Dacă d-ta pînă mîne [diminea]ța nu mă vei onora cu un răs-puns (la portarul de la Curie)⁶ atuncea eu *tăcerea dumitale* voi lua-o de răspuns și-mi voi îndrepta purtarea și credința după acela.

Cu stimă frățească,

Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{8(3)}{CCXV}$

LXXIV

¹ Publicat în „Concordia“, III, 1863, nr. 67 din 18/30 august (supliment).

² Aloisiu Vlad, în 1848, 1861, 1865 și 1869 ales deputat în cercul electoral Zorlent.

³ Forgách Antal (1819—1885), președintele Cancelariei Aulice a Ungariei de la Viena.

⁴ Cancelaria Aulică a Ungariei din Viena unde Babeș ocupa, din 1862, un post de referent pentru „cauzele criminale și grațiale“.

LXXV

⁵ Referire la o neînțelegere dintre Vincențiu Babeș și Alexandru Roman cauzată de o informație greșită trimisă acestuia din urmă din Bihor de fratele său Iosif, care în 3 noiembrie

pretindea într-o scrisoare (B.A.R., mss. rom., S $\frac{4(1)}{DCCCXXIV}$) că

Vincențiu Babeș ar fi uneltit pentru a-l scoate pe Alexandru Roman de pe listele electorale, unde figura pentru cercul Ceica. Una dintre sursele din care Iosif Roman pretindea a deține informația (o scrisoare a lui George Popa din 10 octombrie 1863

către un oarecare Antoniu Vențer, B.A.R. (mss. rom. $\frac{76}{DCCCXXIV}$)

dezmințe clar o asemenea intenție din partea lui Vincențiu Babeș, care după cum se vede, a încercat să-l lămurească pe Alexandru Roman.

⁶ Curtea supremă judecătorească a Ungariei, numită și curie sau septemvirat, la care Vincențiu Babeș funcționa ca referent din 1863.

LXXVI

Către VISARION ROMAN

Buda, în 21/11 n. 869.

Amate frate!

Vin a te roga să faci de știre tinărului Deheleanu că din fondul de stip[endii] al Mocioneștilor p[en]tru ăst timp numai 120 fl. pot să-i fac disponibili, deci dacă socoate că cu acest ajutoriu ar putea întreprinde ceva spre mulțumirea sa, să-mi facă cunoscut planul. D-nii Mocionești ar dori ca el să se pună pe științele tehnice

și sunt rezoluți a-i acorda pentru anul viitoriu 200 fl. și pentru al treilea după potință și mai mult.

Altmintrelea nu știu ce capacitate și plecare are d[umnea]lui tînărul, pentru că între certe condițiuni eu l-aș putea lua de practicante la redacțiunea „Albinei“, firește numai pentru orele libere și în astfel de caz i-aș putea oferi și cortel liber. Doresc să fiu informat.

Alta: te rog să-mi mai scrii despre cele de pe acolo, căci nu-mi vine să cred că a murit toată lumea și d-aceea zisei astăzi în „Albina“ că Transilvania este Marea Moartă.

Rogu-te, ce mai zic înțelepții d-acolo despre „Albina“? Eu abia aștept să vină Popa¹ (carele acum de 6 săptămîni lipsește) pentru ca să mă pot apuca să dezvolt o politică foarte activă și ideele ce [le]-am anunțat deja. În lipsa lui Popa însă, avînd eu toată sarcina, pînă și a corectorului, nu ajung a lucra la planuri și sisteme combinate.

Trămite-mi vreun exemplariu din calindariu-ți². Trei coale din *Acte și date*³ sunt deja tipărite; cred că în 2 săptămîni vor fi și alte 3 gata și opul complet. Oare nu vă veți învoi d-voastră ca eu să dau abonenților „Albinei“ celor din Ardeal cîte un exemplariu din acea broșură? Întreabă pe fratele Iliă⁴.

Al d-tale stimătoriu,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, fond Visarion Roman, pachet V/65b, fila 1.

LXXVII

Pesta, în 3 aug. n. 1871.

Mult stimat D-le Roman!

Vom publica actul ce mi-ai trimis, precum și toate altele. Dar pare-mi-se că este an rău în carele începem cu Albina. Totuși nu ne vom descuraja!

Mie numai atîta-mi pare rău că sunt acupat peste închipuire în alte părți și nu pot să mă îmbiu cum aș dori. Ieri era să plec la Arad dar nu putui fi gata. Deci plec astăzi, apoi doară vro 6 săptămîni n-o să mă pot întoarce.

Ieri am împăcat pe Bartalits; i-am solvit 269 fl., deci cu 87 fl. mai mult decît primisem de la d-ta. Firește, s-a tipărit 2.000 mai

multe, apoi numai hîrtia se urcă după notele ce mi-a produs la 110 fl⁵.

Astăzi am arătat nota d-lui Aless. Mocioni, dar el mi-a zis că d-tale să ți-o prezentez. Eu însă cred că d-voastră să mi-o luați la timpul său ori să-mi computeți 87 fl., ce am dat eu în vro rată pentru acțiunile ce voi lua. Dacă voi putea să mă înfățișez la 1 sept. n. în Sibiu p[en]tru Consistoriul metropolitan, apoi ne vom înțelege. Aci, d-le [i]ți tramit o hîrtie ce a fost îndreptată redacției, dar privește Institutul⁶. Pînă una, alta, tramiteți omului o păreche de statute. Este bărbat de energie și probitate. Peste tot oamenii sunt foarte solizi pe acolo.

Aceste în pripă, chiar naintea plecării.

Te salută al d-tale sincer,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 2.

LXXVIII

Pesta, în 3/15 ian. 1872.

Mult stimat d-le!

Cred că doară revista mea de anul nou în „Alb[ina]“ poate să vă aducă la presupunerea că aici în secret se petrec lucruri momentuoase. Atîta pot să te încredințez că tonul în carele de repețite ori ne pronunțarăm despre c[on]tele] Lonyai⁷ nu este fără destul temei.

Tocmai în acest proces, dl. Aless. Mocioni are urgente trebuință de unele date pozitive despre gimnaziul de stat din Sibiu:

1. Cît este n[um]ărul tuturor studinților și cîți sunt români?
2. În ce limbe se propun și aplică studiile și special propune-se și ce se propune românește?
3. Studinții noștri în ce măsură pricep limbele de propunere? Și de cumva în trecut, sub Bach⁸ sau sub provizoriu, Nádasy⁹ etc, a fost mai bine, în ce mod?

Asupra acestor cestiuni, precît se poate provocîndu-te ori la propria experiință ori la alte autorități, să fii bun a scrie de-a dreptul d-lui Alessandru, aicea, hotelul Regina Angliei, și cît mai curînd.

Alta ce ocazionalminte am a-ți spune e că atît sum de copleșit cu lucru încît n-am mai ajuns a vă trămite 20% ale mele. Apoi am

voit a vă trimite și conta pentru înseratele¹⁰ ce vi-am efectuit, dar abia le-am adunat și că avem n[um]eri de prisos spre a vă trimite. Ar fi mai bine ca Institutul să țină cîte un exemplariu din foi, la carele numai să ne provocăm.

Eu abia cred că în decurs de vro 10 zile să am timp a vă scrie și trimite banii și socoteala; deci în acel timp d-ta mi-ai putea face observațiunile ce ai afla cu cale în această privință.

Zilele acestea am fost mult împedecați printr-un morb greu al d-lui Eugeniu M[ocioni], carele pătimeste de vărsat, dar acum a dat spre bine.

„Priculiciu“¹¹ rivalizează încît pentru aboneminte cu „Aibina“. Fratele Bologa¹² să grăbească a-mi trimite urmarea.

Vă salută pe toți frățește al d-tale sincer stimătoriu,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, fond Visarion Roman, pachet V/65b, fila 3.

LXXIX

Pesta, în 4 martiu n. 1872.

Mult stimate d-le!

Vin mai întii de toate a te roga să ai bunătatea a preîngriji ca pe ziua de marți în 12 să găsim asecurate, în oareunul dintre cele mai bune oteluri din Sibiu, trei chilli, anume două mai trumoase și comode pentru trei d-ni Mocione[ști] și una măcar mai mică pentru mine, cu patru paturi minimum. Zic minimum pentru că este cu puțință ca să angajăm doară și pre Victor sau Zenone¹³.

Planul nostru este să plecăm de aici încă dominecă seara, să petrecem luni pînă pe la 3 d[upă] m[asa] în Arad, apoi să plecăm spre Alba-Iulia unde să ne aștepte estra-poșta, încît pe marți amiază să fim în Sibiu, astfel încît să avem timp d-a pregăti toate pentru adun[area] gen[erală].

Noi am socotit că și această adunare constituitoare va trebui ținută cu observarea statutelor¹⁴. Într-aceea d-voastre se pare că ați dori a simplifica formele. Auch gut¹⁵. Numai cît trebuia să dați instrucțiune lămurită despre modul de substituire pentru cei ce nu se vor înfățișa în persoană.

Va fi foarte bine dacă d-voastre veți putea aduna cît mai mulți bărbați de ai noștri, anume din Transilvania, căci ocazionalminte

am putea discuta și altele. Faceți, convocați, avizați, puneți toate în mișcare.

Cu toată stima și pîn[ă] la revedere, al d-voastre,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 4.

LXXX

Pesta, în 11 iuliu 1872.

Amate frate!

Însărcinat de dl. Eug[en] Mocioni, trămit aci zece acțiuni ale sale cu cupoanele, ca depozit pentru că l-ați ales în consiliul administrativ al Institutului.

Cei 12 fl., cite unul pentru o acțiune, voi trămite pe la finitul acestei lune, împreună cu rata 10% pentru acțiuni.

Cu mersul lucrurilor în Transilvania firește că nu pot să fiu mulțămît, dar îmi pare bine că mi s-a dat ocaziune a-mi spăla minele și a scăpa de mizerabilitățile acelor oameni.

Al d-tale plecat,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu, Pesta, 11/7 872. Prim[it] 13/7 872.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 7.

LXXXI

Pesta, în aprile n. 1873.

Mult stimate domnule Roman!

Corespunzînd cererei preaprețuite a d-tale de săptămîna trecută, [i]ți trămit aci n[umă]rul 23, de ieri, al „Albinei“ cu *da-rea de seamă a Daciei*¹⁶, care precum binevoiești a vedea ne-a ocupat 2 colonne întregi, încă escezînd și care publicațiune deci cred a o putea taxa, după cea mai scăzută scală, cu 10 fl., precum alături aci.

[Î]mi face mare bucurie ceea ce aud și văd despre Dacia, dar mai virtos raportul ce este să se întrea între Albina și Dacia. Eu nu cred că guvernul nostru va cuteza a denega concesiunea, căci atunci ar da guvernului din București motiv și drept de reciprocitate, prin care ar scoate toate întreprinderile austro-ungurești din țara românească. Numai pînă la cîștigarea concesiunii, să se retacă intențiunea d-a lega amicitie cu Albina.

Cele din Timișoara mult mă supără și apoi să știi că tocmai așa ni se încurcă cele politice-naționali. Dl. Vasiciu¹⁷ precît este de bun, tot pe atît de puțin dibaci se arată față de împrejurările grele și oricum să prețui va trebui găsit acolo un alt om, mai cores-punzătoriu. Cred că raportul lui Ianculescu¹⁸ va da o direcțiune. căci Ianculescu este om foarte practic.

Aci-ți comunic o epistolă a unui tînăr elev de la comerțiu, ca-rele dorește a învăța și a se aplica la contabilitate. Nu cumva l-ați putea folosi acolo? Vedeți că ce lipsă ni se face simțită la toată ocaziunea de contabili.

Ce e cu *Ileana Cosinziana*, din care ți-am fost [e]spedat 50 exem- plarie, ce să le petreci acolo, după avizarea din dosul broșuriceii? În Brașov s-a[u] petrecut foarte curînd 100. O altă asemenea bro- șurică este gata.

Acuma am pus sub tipar *Robinson Crusoe*, de la Popa¹⁹, după Campe²⁰, dar prelucrat pentru școalele române. Am luat și vro 30—40 de ilustrațiuni. Vor fi vro 15 coale 12°, și vrem să le dăm foarte eftine, numai să propagăm gustul de lectură instructivă și educativă.

Rogu-te d-voastre să nu fiți în stare a ne da deslușiri sigure despre starea Metropolitului?²¹ Dați că faimele ne tormentează.

Despre altele, cu multe sincere complimente cătră toți cei buni ai noștri [i]ți rămîn prea plecat,

V. Babeș.

[Pe a doua pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu, 7 aprile 1873. Resp. 14.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 8.

LXXXII

Pesta, în 5/17 aprilie 1873.

Stimate domnule Roman!

Mă grăbesc a-ți adeveri primirea sumei de 13 fl. și 60 cr. v[alută] a[ustriacă], ce mi-ai înaintat prin aviz poștal, și adecă

10 fl. pentru publicarea dării de seamă a Daciei, iar 3 fl. 60 cr. pentru 20 broșurele din *Ileana Cosânzeana*, descoperindu-ți cu o cale mulțămăta mea atît pentru bani, cît și pentru informațiunile diverse și de interes ce-mi făceși.

Ce se ține de propunerea ce-mi proiectezi pentru rabat la cărțile, apoi eu cred că cele ce am însemnat în dosul fiecărei broșurele corespunde întocmai și deplin. Ai bunătatea a lua cunoștință de acel aviz.

Încît pentru tînărul aspirante la comerț și contabilitate, Traian Fogarasiu, mă voi interesa a-i cunoaște aplicabilitatea, căci din cele ce mi-a descoperit dînsul mie într-o epistolă nu pot cunoaște alta decît că este la comerț și doară sodal, dar că ar dori a se perfecționa mai departe și anume în ramul contabilitatei. Mie mi se împare că acel tînăr este finiul docintelui Petru Fogarasi de la școala normală din Dobra.

Al d-tale cu toată considerațiunea adict.

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, fond Visarion Roman, pachet V/65b, fila 9.

LXXXIII

[Data ruptă]

Mult stimatul meu!

Vin a-ți răspunde îndată, cu atît mai virtos căci am și eu unele și altele la inimă.

Ideea d-tale nu este nouă; încă nainte cu cîteva luni a făcut acea propunere și a stăruiet cu multă energie de-a dreptul doamna Dunca-Schiau²² din Deva și atunci și eu mi-am pus toate silințele pentru d-a face să priceapă dl. Alessandru că necesitatea e la culme, durere însă în darn!

Acest om tînăr n-are pentru d-astea ambițiune destulă și de aceea apoi pururia apelează la necapacitatea și necalificațiunea sa, iar eu mai mult pun pe conta comodității.

Noi cu toții mult ne-am frămîntat mintea ca să descoperim un alt bărbat de ai noștri dar n-am putut. Acum vedeți d-voastre doară veți găsi!

Dealtmintrelea eu din epistola d-tale îi voi lua îndemn când mă voi întâlni. Acum nu este aici și nici nu vine curînd deoarece are să meargă la Mehadia pe vro 4 săptămîni.

Despre Metropolitul știu că este foarte periculos și noi aici pe toată ziua așteptăm să auzim de catastrofă! Fii bun și pune pe cineva să-mi telegrafieze în moment căci curtenii, bată-i focul lor, cine știe ce vor face!

Mai de multe ori unii și alții m-au interpelat pentru terminul răspunderii ratelor de la acțiuni, astăzi dl. Antoniu Mocioni, și mult ne mirarăm *de ce nu publicați fiecare termin specialminte* precum se cuvine după statute.

Aci-ți alătur o coală cu un șir de atestate, decopiate cu mîna proprie a proprietariului. Este fratele mai mic al referintelui nostru Petru Petroviciu de la [.] de specialitate și precum vezi foarte [.] eu am văzut originalele și pot adevări [cum că] dînsul a venit de la București cînd tocmai se așezase bine acolo, fiind chemat la Arad, respectiv Lipova pentru o însurătoare; într-aceea planul s-a stricat și el este fără ocupațiune în Arad la frate-său. Dacă ați avea trebuință v-ar putea și ar dori a vă fi spre dispozițiune. În caz de necesitate poți să te adresezi către frate-său, la consistoriu în Arad.

Am intențiunea să fac pe zărândani să vă trîmită d-voastre de ceva peste 2.000 fl. ce au aici colectați de mine pentru gimnaziul Brad, dar sper că le veți da 7%, precum ați acordat fondului de teatru²³, cu atît mai vîrtos căci și aici unele case de păstrare dau 6%.

În fine, încă două:

1. Să băgați bine de seamă că la un caz de repausare a Metropolitului, după Statutul org[anic]²⁴ ep[isco]pul cel mai bătrîn are să convoace Consistoriul metropolitan și cu acela Congresul. Deci noi am îngrijit ca ep[isco]pul Aradului îndată să călătorească la Sibiu și să apuce activitatea mitropolitană, prescrisă de lege. D-voastre, cei ce vă încredeți, vedeți, înțelegeți-vă și-l cuprindeți cu amoearea și sprijinirea cuvenită, ca să-l scutiți de influințele necurate.

Dar aceasta-ți spun numai confidențialminte.

2. În cîteva zile iasă de sub presă *Robinson Crusoe* lucrat după Campe, de George Popa, în spiritul nostru natural. Tipărim 3.000 exemplarie cu ilustrațiuni, 18 coale în 12°, și vrem să răspîdim cît mai mult, dînd cartea cu 60—80 cr., broșată sau simplu legată. Nu e speculațiune căci lui Popa îi dau 1.000 [. . . .].

Deci să vedeți în tot modul a lăți opul.

Cu acestea, pe lângă salutările mele cele mai cordiali, sum al d-tale plecat,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] [.....]
Răsp[uns] 23/5 873.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, filele 5—6.

LXXXIV

Pesta, în 20 iuliu n. 1875.

Mult stimatul meu amic!

Aci-ți trămit 30 de cupoane pre lângă consemnare și cu rogarea ca să faci a se adauge și cele 10 de la depusele acțiuni și apoi să-mi mijlocești curînd trămiterea banilor, că am tocmai pe la capetul lunei acesteia mari trebuințe.

Cei cîțiva florini ce vi[-i] detoresc din cauza amortizării știute, ori acum îi detrageți, ori îi lăsați pînă vă voi subșterne cr[ea]nța mea pentru inseratele făcute pe seama Institutului.

De asemenea, dacă doară precum tocmai [i]mi spuse Toni²⁵, mi s-ar veni și mie ceva tantiemă²⁶, apoi fă ca să mi se trămită pre lângă adevărîță de primire ce am să subscriu.

Despre alte multe necazuri și mari îngrijiri nu vă mai spun nemica, căci oricît de tîrziu o să aflați de ele, tot va fi prea curînd!

Destul că nu mai încape nici o îndoială cum că maghiarii de la putere merg oblu a ne dripi și omori oricum de li se dă ocaziune. Acum de curînd feceră pre M[aiestatea] Sa a subscrie o rezol[u]țiune prin carea nimicește toate rezoluțiunile în favoarea noastră emanate de 60 de ani în privința bisericei de aici comune cu grecii. Este ca și cînd dinadins ne-ar mîna spre revoltă. Dar D-zeu îi va bate, de bună seama!

Al d-tale prețuitoriu,

V. Babeș

[Pe a doua pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu Vinc. Budapesta 20/7 875.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 10.

Pesta, în 20 oct. n. 1875.

Amicissime d-le Roman!

Fiind zilele trecute pentru de a-mi vedea pe fiica măritată și pe ginere-meu, adv[ocatul] Liuba, în Virșeț, m-am convins acolo din cei mulți ce mi-au venit spre întâmpinare că Albina noastră cu împrumute de schimburi poate găsi aci un cîmp cit de bun și sigur, și am îndemnat pre cei mai solizi ai poporului ca să încerce această gerațiune finanțiale.

Astăzi [i]mi scrie ginere-meu, adv[ocatul] Liuba, cum că deja s-au înștiințat la el de prin mai multe locuri mulțime de oameni dintre cei mai solizi și bine posesionați și i-au cerut mijlocirea în această privință.

Deci eu prin aceasta vin a-ți recomanda această cauză atențiunei și a te roga să ai bună încredere în propunerile lui Gruia Liuba, carele este un bărbat de o rară diligență și realitate de caracter.

El cere ca să vă recomand a-i dezlega rogările și propunerile cu înțețire și a-i da toate instrucțiunile necesari pentru de a vă putea dovedi tot zelul și devotamentul său pentru institutul nostru, și eu [i]mi țin de datorință a da urmare acestei cereri a sale.

Părintele Metropolit²⁷ al nostru domineca trecută ajunsă și petrecu pe o zi furiș și seara plecă la Arad, de unde „cu fruntea încrețurată“, luni după miezi cătră casă la Sibiu, promițînd sus și tare în Arad că îndată de acasă va convoca 1. Reprezentanța fundațiunei lui Gojdu, 2. Consistoriul metropolitan.

Eu nu-i mai pot crede nemica, nu-l mai țin de acum cu conștiință de sine și de chemare și tot aceea-mi bat capul cum oare am putea să paralizăm răul ce ne amenință prin nepăsarea sa.

Despre altele, salutîndu-vă pe toți și stringîndu-vă mina frățască, vă sum prea plecat,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu 1875.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 11.

Budapesta, în 22 martiu n. 1876.

Mult stimate d-le director!

Astăzi [e]spedesc prin poștă un pachet cu 179 de acțiuni, ca deponende pentru adunarea generală a Institutului nostru, și adecă:

1. 115 ale lui Antoniu Mocioni și resp[ectiv] ale doamnei soții Iosefina Mocioni.

2. 25 ale d-lui George Mocioni.

3. 14 ale șapte membri din familia Babesiu.

4. 12 ale d-lui Aless. Nedelcu.

5. 10 ale d-lui deputat George Pop.

6. 3 ale d-lui Lazar²⁸ și resp[ectiv] I. Mustețiu.

Ale d-lor Alessandro și Eugeniu Mocioni fiind în Căpîlnaș, ne-accesibili, nu le-am putut cîștiga.

Plenipotențele sunt la mine și doresc a le duce în persoană și a sosi acolo luni dimineța, cu o ziuă nainte de adunarea generală. Dacă s-ar întâmpla să fiu eu cumva împedecat, le voi speda duminica cu poșta.

Rogarea mea este:

1. Pentru cazul dacă cumva luni nainte de adunarea gen[erală] n-ați ține ședința preparatoare pentru adunare (la care ședință aș dori să particip), să-mi notificați neținerea în câteva șire adresînde la Arad, curtea episcopală, căci eu plecînd azi în unele comisiuni la Banat-Comloș²⁹ și la Timișoara, voi fi pe duminica la miazăzi în Arad, de unde aș putea pleca îndată, sau mîne-ziuă la Sibiu.

2. Dintre acțiunile 115 ale d-lui Antoniu Mocioni să scoateți cele 10, depozit al său, pre cari mi le-ați dat [mai] an din greșială.

Pentru ale mele 10, ce sunt depuse la Institut, încă voi trimite plenipotență dacă aș fi împedecat a mă prezenta în persoană.

Dintre domnii Mocionești nu va merge nici unul la adunarea generală.

Într-altele, rămînînd eu al d-voastre plecat,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu V., Pesta 22/3 876.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 12.

Mult stimat d-le Roman!

Aci vin a-ți trâmite 55 de cupoane de ale Albinei noastre și adecă:

1. Ale d-lui George Mocioni 25, cu rogarea ca să le escomptați de loc și să-i trâmiteți paralele pe lângă socoteală domniei sale de-a dreptul, Pest, Waitznergasse, nro 12. Atîta din însărcinare.

2. Celelalte 30 sunt ale mele, respective ale unor domni precum George Pop³⁰, Mustețiu, Ungurianu³¹, Barianu³² (?), depuse la mine pentru încasare. Acestora adăugîndu-se încă și cele 10 ce se află depuse la d-voastră, să le păstrați cîte 40 împreună pîn[ă] la 8 iuliu acolo, iar atunci să-mi trâmiteți suma ce se cuvine pentru toate 40, ade[că] 360 fl., de asemenea cu aceeași ocaziune și partea de tantiemă ce mi se vine.

Atîta este rogarea mea, anticipată pentru 10 săptămîni înainte!

Despre altele, așa cred că cu articlii din „Albina“ sunteți mulțumiți. Dar acum și eu cred că pentru un timp lung va fi destul.

Al d-voastre cu toată stima plecat,

V. Babeș.

P.S. Tocmai cînd să sigilez această epistolă [i]mi sosi epistola d-voastre, prin care mă înștiințați despre espedarea deja a tantiei-me. Dar totodată-mi veni provocarea de la amicul Aless. Nedelcu³³, ca să vă trâmît și ale sale 12 cupoane, cari asemenea să se păstreze pîn[ă] la 1 iuliu acolo, apoi atunci și pentru acelea să mi se trâmît[ă] [.....] pentru 52 cupoane, de tot 418 fl. v[alut]ă a[ustriacă].

Rog dară a dispune păstrarea tuturor cupoanelor acolo, afară de ale d-lui George Mocioni, pe cari să le escomptați de loc și să-i trâmiteți paralele cu socoteala, de-a dreptul ca mai sus.

Aseară dl. Aless. Mocioni, ocupîndu-se puțin de raportul și arătările Albinei, cu necaz observă că n-amintiți chiar nemica despre *pendente*³⁴, pecînd dînsul afirmă cum că ar esista conclus ca și despre acelea să se facă amintire și arătare în raport sau în careva rubrică.

Al d-tale tot cel mai sus însemnat,

V. Babeș.

[Pe a doua pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu 1876.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*. pachet V/65b, fila 13.

Budapesta, în 12 iuliu n. 1876.

Mult stimate d-le Roman!

Lipseam de acasă când au sosit banii pentru cupoane și aceasta este cauza că vin așa târziu a vă returna consemnarea subscrisă.

Rogu-te, mai scrie-mi câte ceva despre cele de acolo, atât publice ale noastre cât și private, ce doară se întâmplă referitor la cauzele școlare.

Cum ieșiți acuma la cale cu părintele Metr[opolit]: Văd că faceți excursiuni, dar din care îndemn propriamente?

Ce purtare observați la adeptul d-lui Tisza³⁵ și consilierului intim al părintelui Metropolit, înțeleg la voinicosul Part[enie] Cosma?³⁶

Eu petrecui săptămîna trecută de mercuri dimineața în Arad pînă duminică, iar duminică și luni în Timișoara. Despre adunarea de alaltăieri din Timișoara veți ceti în „Albina“ de mîine.

Părintele Mețianu într-adevăr a devenit în situațiune grea, și aceasta tot mereu se agravează. A provocat furtunile și nu este în stare a le compune. Mie-mi pare foarte rău căci [i]l aflu om foarte binevoitor, dar îi lipsește firmitatea convicțiunilor, iar după ale noastre nu cutează să pornească oblu, ceea ce nu-i pot lua în nume de rău, dar apoi nici noi nu putem să-l sprijinim pe căile nestabili, nerezoluate.

Preasînția Sa mîine sau poimîine va pleca pentru Zărnești³⁷, prin Căpîlnaș, unde va petrece 3 zile, pînă duminică seara adecă. D-nii Alessandru și Eugeniu știu că-și vor pune toate poterile ca să-l facă mai rezolut și cutezătoriu în afacerile sale, anume față de întriganți egoistici.

Pre lingă acestea, salutîndu-vă rămîn plecat,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu, Pesta 12/7 1876.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*. pachet V/65b, fila 14.

Căpîlnaș, în 14/26 oct. 1876.

Mult stimat d-le Roman!

Avînd de lucru în Sint Nicolaul Mare, apoi domineca, luni și marți în Arad la epitropie, mă abătui pe 2—3 zile și pe aici, mai virtos ca să răsufli un picuț și să-mi mai reglez corespondența cu totul ieșită din rînd.

Una dintre afacerile principali ce mă preocupă este ziarul „Albina“, fiindcă toți căror am comunicat rezoluțiunea mea d-a sista această foaie, nu din altă cauză decît pentru obosința și nepotința mea personală d-a o mai susține, toți mă conjură ca să nu fac aceasta. Pînă și favoruri [i]mi promet unii, dar mie oricît mă cuget și recuget nu-mi dă mîna a o mai continua.

Deci cu privință la cele ce-ți comunicasem oralmente în Sibiu vin a te întreba dacă v-ați mai socotit asupra propunerii ce ți-am făcut și dacă ești în stare a-mi da un răspuns cît de cît pozitiv.

Intențiunea mea și interesul meu este ca națiunea să aibă un organ, carele s-o informeze despre interesele ei naționali cît mai exact și în direcțiune cît mai nedependente³⁸.

Pre trîndavii din capul bisericei cît mai curînd vom începe a-i bombarda, dar d-voastră încă să nu taceți ca muți.

Vă salut și eu și vă salută și dd. Mocionești.

V. Babeș.

N.B! Poimîne voi fi acasă în Pesta.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu, Pesta 26/10 876.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 15.

XC

Budapesta, în 10 nov. n. 1876.

Mult stimatul meu!

Adevărat că nu știam să-mi [e]splic îndelunga tăcere a d-voastre la epistola mea din Căpîlnaș. Acum că vă cunosc cauza și părerile, vin fără toată amînarea a vă reflecta:

1. Tocmai o cauză principală pentru carea eu mă simt în neposibilitatea d-a mai continua aici „Albina“ e căci nu am *redac-*

tare. Nu am om nici de destulă bunăvoință, cu atît mai puțin de capacitate și zel.

Chiar și astăzi sum singur-singurel. Dl. Ciocan³⁹ este — nici nu știu bine — la Viena ori la Grațiu pentru de a-și face rigoroasele și nu se mai retoarnă. Eu i-am garantat pe 6 lune, de la nov[embrie] începînd, cite 50 fl., numai să-și încheie prepararea pentru chemare, adecă pentru profesură.

Pre altcineva aicea nu pot găsi, iar dacă l-aș putea găsi undeva în lume, mi-ar face pretensiuni pre care nu sum în stare a le mulțami.

2. „Alb[ina]“ aicea la cei de sus fiind înfricoșat pocită întimpină la poștă apoi la oficiile de controlațiune, ba pînă și la tipografie sistematicamente cele mai dese și grele împedecări! De multe ori acestea mă fac să-mi urăsc zilele vieții.

3. Eu am asupra-mi 100 de afaceri de mare importanță, pe cari vrînd să corespund recerînțelor gazetei parte mare [.....] trebuie să le negrijesc, dară spre dauna [.....] decît ce este folosul, cel puțin folosul nemijlocit, după „Albina“.

4. Necesitatea de organ național rezolut și nedependent o simt și eu în cel mai mare grad, de unde și eu sum gața după putințele mele pîn[ă] la sacrificiu a contribui.

Recunosc fără îndoială nepracticabilitatea ideii ce am emis ca partea politică nu numai să se scrie ci și publice într-un n[umăr], la săptămîină de aicea!

5. Pot să vă încredințez pozitivissamente că „Alb[ina]“ de vro 4—5 ani n-a scăzut sub 1.000 de prenumeranți, chiar azi numără la 1.100 și așa eu unul țin de sigur că între toate împrejurările continuarea ei în Sibiu, cu programa de pînă acuma și recomandată de mine, sau măcar o foaie nouă sub alt titlu, în asemenea condițiuni, din părțile ungurene și banatice poate conta la 600 prenumerațiuni minimum, iar din părțile transilvane etc. încă 400.

Ideea mea este ca să fie foarte ieftină, bunăoară dacă s-ar da în formatul de astăzi și de două ori pe săptămîină, numai cu 6 fl. la an și că pe lîngă aceea ea se va lăți cu atît mai tare tot va aduce un venit destul de mare spre susținerea redacțiunei.

„Albina“ ăst timp, măcar că parte mare pentru lipsă de controlă și evidență bună, doară peste 1.500 vor fi neîncasabili din restanțe, totuși a mijlocit pe seama redacțiunei un ciștig pîn[ă] la 2.000 fl.

6. Și eu m-am [gîndit] ca „Alb[ina]“ să se facă expresamente organul i[nstitutului] de același nume și în acest caz [.....] pentru scopuri de binefaceri i-am putea-o revindica la adun[area] generală.

7. Eu dacă s-ar găsi un consorțiu de bărbați întreprinzători, voi fi unul carele m-aș angaja solidarmente sau de nu după o proporțiune stabilindă, atât la câștig cât și la daună.

Pre domnii Mocionești, sau cel puțin pe unii dintre ei, încă i-am putea angaja pînă la unele sume mici; cu sume mai mari nu este posibil!

Iată acestea sunt ideile ce grăbesc a vi le comunica, crezînd că vă vor putea ușura luarea unei deciziuni⁴⁰.

Eu cel mult în 2—3 săptămîni trebuie să-mi fac declarațiile prin „Alb[ina]“, căci deja unii au început a-și renoua abonamentele pe anul venitoriu.

În fine, ca să nu-ți retac nemica, mie așa mi se împare peste tot că marele nostru interes general pretinde ca eu tocmai pe anul venitoriu să fiu om liber și anume ne-ncatenat la careva loc genant.

Cred că nu este trebuință să-ți observez cum că dezbaterile d-voastre întru interesul cauzei au să fie cât mai secrete față de contrari.

Rămîne așteptarea d-voastre a judeca dacă ar fi de lipsă călătoria d-tale încoace.

Părintele ep[iscop] al Aradului săptămîna venitoare, anume pe 4/16, va fi aici și cu dînsul încă-mi voi da cu vorba asupra cestuinei. Dacă însă ar fi ca să vini, apoi doară ar fi de tot oportun să vini pe atunci.

Acestea în pripă însemnîndu-ți-le și recomandîndu-ți-le amicabilei atențiuni, rămîn al d-voastre,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu, Budapesta, 10/11 876.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, filele 16—17.

XCI

Budapesta, în 9/21 novembre 1876.

Mult stimatul meu!

Părintele ep[iscop] Mețianu petrecu aici pînă domineca seara, cînd plecă la Viena pentru 2—3 zile. Cred că mine seara va returna și mă voi întilni cu Preasînția Sa la gară, nemaioprindu-se aici.

Am vorbit cu dînsul despre toate. Simbătă seara ținurăm și o conferință la Pușcariu⁴¹ în cauzele metropoliei și ne-am înțeles precît ne puteam înțelege, între grele[le] împrejurări de astăzi.

Lucrul principal e ca să nu lăsăm să prindă rădăcine indiferentismul. În astă privință ne-am angajat formalmente, contînd firește la toată sprijinirea din partea d-voastre, pre cari la timpul său vă vom informa cu de-amănuntul.

Încît pentru foaie, părintele ep[isco]p ține mai ușor realizabilă atare în Arad; propriamente crede că reînviată „Lumina“⁴² și făcută o foaie politică mai ușor ne-ar suplini lipsa ce se va naște prin încetarea „Albinei“. Dar adaugă că îndată ce d-voastre, resp[ectiv] Institutul Albina ar fi în stare a eda o foaie a sa proprie în condițiuni mai favorabili, „Lumina“ iar ar putea fi suflată sau prefăcută în foaie bisericească.

Eu se înțelege că mi-am oferit și-mi ofer ajutoriul ori unde se va recere.

A rămas ca Preasînția Sa să se pună în conțelegere cu un tipograf și cu unul dintre profesorii noștri din Arad, pentru ca să vedem dacă realizarea practică nu va întîmpina pedece. La atîta am ajuns. Vei pricepe că dacă d-voastră ați fi în stare d-a înființa un organ cum se recere „Lumina“ ar rămîne dormind.

D-ta [i]mi zici că nu ți-am răspuns nemică în privința persoanei redactorului. Eu cred că ți-am răspuns destul cînd ți-am spus cum că tocmai lipsa de un redactor corespondinte este cauza principală că trebuie să încet cu „Albina“!

Fratele Hodoșiu⁴³, pace bună să poată el corespunde.

Ca[m] atîta pentru astă dată; vă strîng mîna frățească și sum al d-voastre plecat,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu, 21/11 876.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 18.

XCII

Budapesta, în 19/12 n. 1876.

Mult stimat d-le Roman!

Primind cele comunicate de d-ta, voi a-ți răspunde preabilmente următoarele:

1. Eu îndată am scris d-lor Mocionești, comunicîndu-le pe scurt

de ce se lucră și i-am rogat să mă înștiințeze dacă pot veni curînd aici sau pot merge la Sibiu. Despre rezultat te voi aviza!

2. Din parte-mi, oricît [i]mi cade de greu, tot mă voi adopera a călători la Sibiu pe ziua de 30/12. [Î]mi pare rău că pentru astfel de cazuri momentoașe și extraordinari nu s-a făcut prevedere ca măcar speșele de călătorie să ni se benefice!

3. Firește că nu numai motivul convențiunei cu Dacia ci și altele mai multe mă îndeamnă a căuta întîlnire cu d-voastre.

4. Într-adevăr, o neînțelegere rea văd că s-a verit în cauza foaiei „Albina“. Nu se poate ca eu să fiu zis: „Păziți-vă treaba și lăsați foaia „Albina“ în pace!“ Eu, precît mi-aduc aminte, am zis că este o anomalie ca d-voastră să redigeți „Albina“ în Sibiu printr-un redactore ca cel adus în combinațiune. Da, aceasta țin și acuma. Și firește că dacă n-aveți nici acolo un redactore de Doamne ajută, măcar cu curaj și bunăvoință, apoi păcat de vorbă!

5. Părintele Mețianu și aici cu mine s-a înțeles, ma și din Arad mi-a scris, despre reînviarea „Luminei“ ca foaie politică, de bună seamă, cugetîndu-se, sau șoptindu-i cineva în ureche că poate să se strice cu guvernul, deodată că — că mi teacă că mi pungă, s-a retras și mi-a declarat cum că voiește numai foaie bis[ericească] și școlitică. De atunci nu ți-am mai scris și văd că nu e treabă. Firește că n-avem oameni cu curaj și dibăcie. N-am ce face. Eu trebuie să încet căci singur nu pot continua. Dar dacă d-voastră veți înființa o foaie națională, o voi sprijini din răsputeri.

Al d-voastre, pre lîngă multe sincere salutări prea plecat,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu, 19/12 [18]76.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, filele 19—20.

XCIII

Budapesta, în 26 aprilie n. 1877.

Mult stimat d-le directore!

Am onoare a-ți trămite aci 42 cuponi de la acțiunile mele și a unor amici, depuse la mine și a te roga să faci dispozițiunea ca să li se adauge și cele 10 de la ale mele depuse acolo

acțiuni, apoi dacă eu cumva n-aș fi silit a vă recerca cu telegraful ca să mi le scontați și să-mi tramiteți cu înțețire banii numaidecăt, să le păstrați acolo pînă atuncea cînd doară veți binevoi a-mi tramite competența de *tantiemă* și de *prezență*, cu care ocaziune, oricît de curînd să fie aceea, te rog în tot cazul a-mi scompta și trîmite și banii pentru atinsele 52 cupoane.

La sinoadele din Caransebeș și Arad am participat 9 zile; în Caransebeș avurăm un conflict aprig cu părintele ep[isco]p⁴⁴, iar în Arad luptă grea cu coalițiunea. Pre părintele Popasu l-am domolit, iar clica din Arad am spart-o. Dl. Petru Petroviciu⁴⁵, pentru carele alătur aci descrierea acestor întimplări, va avea bunătatea de a vă informa mai cu de-amănuntul dacă vă veți interesa.

În fața rezelului oriental, ce pesemne are să fie grandios, aș dori să-ți știu părerea și prevederea despre efectul acelu rezel asupra institutului nostru Albina.

Retornînd din Banat și Arad, mi-am aflat familia consternată pentru morbul grav al fiului meu dr. Victor, carele prin secțiunile și cercetările chemice și microscopice a unor morți de tifus și-a atras acest cumplit morb, de care, deși căutat de trei profesori și 4 asistenți ai acelora, a 8-a ziuă suferă înfricoșat și ne insuflă cea mai grea îngrijire!

Vei scuza deci că trebuie să prescurt, rămînînd eu al d-tale plecat,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Pesta, 26/4 877.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 21.

XCIV

Budapesta, în 8/5 n. 1877.

Domnule Roman!

După ce-ți [e]spedai azi nainte de miazăzi epistola cu adevărînța despre primirea tantiemei [i]mi adusei aminte că mai am a-ți trîmite și adevărînța despre cei 50 fl. pentru societatea Petru Maior⁴⁶. Deci iată, vin a-ți transpune aceasta din urmă separat.

Și fiindcă iar am ocaziune a conversa cu d-ta, permite-mi a te roga ca ocazionalminte să șoptești d-lui P. Petroviciu, să deschidă

bine ochii și urechile și să-și însemne bine cele ce va vede ori auzi, căci nu se poate să nu-i bată la vedere și în urechi unele desclinite.

În fine și aici te rog de s-ar putea să-mi mijlocești vânzarea celor 12 acțiuni a[le] lui Alessandro Nedelcu.

Al d-tale stimătoriu,

V. Babeș.

[Pe a doua pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu, 8/5 877.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 22.

XCV

[Budapesta, 23 iunie 1877].

Nota bene!

Despre toate cite-ți scriu aci, n-am comunicat un cuvânt domnilor Mocionești, dintre cari nici unul nu este aici și nici că am dat față cu dinșii de șase săptămîni. Toni se află la Mehadia, Alessandro și Eugeniu la Vălcovăț, iar aici sunt doamnele Catarina și contesa⁴⁷, apoi eu și fiu-meu dr. Victor. Domnii sosesc aici luni după meazăzi, iar de marți încolo mai mulți oaspeți, încît castelul are să fie foarte împopulat, dar eu, precum notaî, miercuri va trebui să plec avînd ședințe epistolice în Arad, apoi dorînd să asist la examenele Institutului teologic-pedagogic.

În fine încă una, dar aceasta numai pentru cei demni de încredere ai noștri. Marția trecută, a latere d-lui I. Brătianul se înfățișă în B-pesta E. Carada pentru d-a îndupleca pe gen[eralul] D[oda] să plece minten la Viena la M[aiestatea] Sa, pentru a-și esopera autorizare d-a trece în armata română. Dar cauza în cale diplomatică deja chiar cu o zi mai nainte se constatase de neesențabilă în momentul suprem, în ora a douăsprezecea. Democrații din București ei se dovediră în superlativ nepractici și ușori!! Păcat de D-zeu! Eu de 8 luni îi bombardez aruncînd mazăre în părete. Nu pot spune cît m-am necăjit⁴⁸.

[Pe a doua pagină, sus, adăugat de Visarion Roman:] Babesiu V., Pesta, 23/6 877. Răsp[uns] 28/6 n.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 23.

D-le Roman!

Profit de această ocaziune pentru d-a-ți comunica spre orientarea fraților cum că noi în Caransebeș am avut nespuse nevoie cu părintele ep[iscop] în privința pasului ce combinasem pentru vindecarea metropoliei morboase și lincezite. După frământări de două zile apoi ne-a succedat, făcându-i concesiuni în formă, a scoate votat în unanimitate concluderea ce s-a împărțit protonotariului din Sibiu și la Arad. Aici în Arad lucrul a mers mult mai ușor și s-a adăus instrucțiunea ca deputațiunea să lucreze în solidaritate cu cea din Caransebeș și eventualmente din Sibiu. Membri aleși în Caransebeș sunt: Ant[on] Mocioni, eu și Ioan Popoviciu, protop[opol] Virșetului; aici Belesiu protopopol, d. Vasici și Zigre⁴⁹. Alaltăieri aici ne-am constituit în solidaritate certe două deputațiuni și eu am fost însărcinat să fac cele necesare pentru întrunirea cât mai curând în Sibiu.

Despre acestea am înștiințat pe Petroviciu mai cu de-amănunțul, cu însărcinarea ca la un moment potrivit, când va afla pe metropolitul în bună dispozițiune, să-i comunice totul și să-mi scrie despre impresiunea ce va observa. Cred că este de lipsă ca și d-voastre să fiți observatori neadormiți și să-mi dați informațiunile exacte asupra tuturor momentelor, căci pentru o bună orientare este postulat absolut o bună cunoștință de împrejurări.

Sinodului, resp[ectiv] notariatului sinodal din Sibiu, am depeșat și din Caransebeș și de aici despre concluderea, dar nimica nu știm despre ce urmări a avut. Te rog să nu pregeți a-mi descoperi cât mai curând toate câte știi și vei afla de lipsă ca să le cunosc.

Eu plec azi către casă, la Budapesta, unde locuința mea nouă e: *Königsgasse 58*.

Salutări de la al d-voastre plecat,

V. Babeș.

N. B! Aici sesiunea sinodală s-a terminat aseară.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 24.

Mult stimată d-le director!

Locuitorii din Secusigi (Székesút)⁵⁰, Trifu Albota și Arcadiu Moșescu, prin epistola ce vă alătur aci ·/·⁵¹, de bună seamă în credința că recomandațiunea mea le va sprijini cauza, [î]mi trimiseră pentru înaintare la institutul nostru o sumă de 50, cincizeci fl. v[alută] a[ustriacă] pe lângă două roșări:

una ca această sumă să li se primească aconto ratei ce zic că au să solvească la Albina pe anul 1878, iar restul din această rată să li se conceadă a-l solvi, firește tot cu cametele de întârziere în anul următoriu, 1879;

alta ca comunicațiunea cu ei onorabilul institut să n-o mai facă prin învățătorii lor Damasc[hin] Mărgineanț, carele zic că le ia prea mult pentru osteneala sa, ci de-a dreptul prin un conlocuitoriu și resp[ectiv] rudenie, cărturariu al lor, cu numele Petru Moșescu, econom din Secusigiu.

Eu deci corespunzînd încrederei acestor economi ai noștri, [î]mi permit a vă trimite banii atinși și cu o cale a vă recomanda binevoitoarei aprețurii roșările lor ce cred că sunt juste.

În fine, rogîndu-te d-le director a mă informa atît despre urmarea ce vei bineface a da acestor cereri, cît și mai despre altele interesante de acolo, și anume despre cele ce auzii în privința copiilor mei⁵², rămîn cu cea mai sinceră considerațiune al d-voastre plecat,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 25.

XCVIII

Budapesta, în 6/18 aprilie 879.

Prea stimată d-le director!

[Î]mi permit a te incomoda cu rogarea ca să eliberezi pe seama copiilor mei următoarele sume:

I. Pe seama lui Sever: 3 fl., taxa la suplica pentru maturitate; 4 fl. pentru Maiales, dar aceștia numai către mijlocul lui mai, sau adecă la ora ultimă, ca să nu-i deie pe altele; 2 fl. pentru repa-

rature de ghete, cînd se va cere cu contul; în fine, tot asemenea, croitoriului pentru facerea unui rînd de vestminte (pentru care materia s-a tramis de aici) cînd va prezenta conta că le-a făcut. Această contă poate să fie 6, 7, cel mult 8 fl.

II. Pe seama lui Emil: tot croitoriului — a) pentru un sacco mai demult făcut — competențe de 16 fl; b) pentru un nou rînd de vestminte, pantaloni și sacco, împreună cu materia, iar 16 fl. pe lîngă contă, cînd va prezenta-o și Emil va adeveri că a primit vestmintele.

În fine, la 1 mai vei binevoi a elibera lui Emil competența pe meniu de 25 fl.

Competințele săptămînali cred că le redică ambii regulat. Altele, fără știrea mea să nu se învețe a lua.

Repetîndu-mi deci rogarea, cu toată stima și amoarea sum al d-tale plecat,

V. Babeș.

P. S. Eu plec astă seară la Arad și Caransebeș. Părintele Metropolit iar ne pune în perplesitate cu nepăsarea de afaceri!

[Destinatar:] Prea stimatului domn Visarion Roman în Sibiu.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 26.

XCIX

Budapesta, în 30/7 n. 879.

Mult stimat d-le director!

Prețuita d-tale epistolă abia zilele trecute o primii, aflîndu-mă deja de la 19 a[le] c[urentei] îndepărtat din Arad și petrecînd la Băile Herculane, chemat acolo cu înteuire de d-nii Mocionești, fiindcă capul familiei, dl. Andrei, se credea în pericol cu starea sănătății sale. După petrecere de 10 zile acolo, alaltăieri returnai la ai mei și răsufînd un picuț, acum vin a răspunde la epistolele amicilor și cunoscuților mei.

D-tale am mai presus de toate a-ți mulțami pentru bunătatea ce ai d-a îndura incomodările copiilor mei.

Cu o cale-ți mai trămit aci 700 — șapte sute fl. — pentru de a le depune la cassa institutului Albina pe lîngă aceeași cărticică ce o ai din parte-mi în păstrare. Adaug rogarea ca lui Emil cînd se va înfățișa ca să-și primească competența lunară să-i sfătuiști

a-mi trãmite report despre sine mãcar la 14 zile odatã, ca sã știu unde, cum se aflã!

În fine, simțind eu necesitatea d-a mai încerca una înțelegere cu părintele metropolit, [î]mi permit a te roga sã ai bunãvoința d-a-i da sigur la minã aclusa aci epistolã, deoarece la douã ce i-am [e]spedat prin poștã nu mi-a rãspuns nemica și timpul trece repede!

Cu multã stimã al d-tale plecat,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 27.

C

Budapesta, în 7 faur n. 882.

Stimabile d-le director,

Direct îndemn d-a-ți scrie astãzi [î]mi dede istoria ce a pãțit-o dl. Antoniu de Mocioni, espedînd prin „Post-Anweisung“⁵³ 4 fl. d-lui Barițiu, ca abonament pe 2/4 an și reprimînd acea asig-națiune cu nota: „ismeretlen“⁵⁴!

Deci te rog dã amicului nostru Barițiu, în contul meu, 4 fl. cu rogarea sã [e]spedeze foaia „Observatoriul“ de la 1 ian[uarie] pe jumãtate an la adresa: Il[ustritãții] Sale, d-lui Antoniu Mocioni de Foeni, proprietariu mare etc. per Budapest—*Verpelét*.

Eu cred cã cît mai curînd voi fi necesitat a te roga, trãmîțîndu-ți cãrticica concernente, cã sã-mi [e]spediezi suma ce am acolo depusã, apoi la acea ocaziune vei avea bunãtate a detrage și cei 4 fl., prețul de abonamentul ce fac.

Și acum, fiindcã am ocaziune, permite-mi a-ți mai atinge și ci-teva altele, resp[ectiv] a te reflecta asupra lor.

Mai întii de toate, din Sibiu mi se scrie cã părintele Metropolit în timpul mai nou încã mai mult ca mai nainte s-a aruncat în brațele Pițigoilor! Se poate?!

Iar din Arad mi se scrie cum cã p-acolo se vorbește în public cã Albina a cumpãrat cu un preț bun moara d-lui Desean⁵⁵, carea pururea este pasivã!

Aici iar întreb: se poate?!

Albina are mulți contrari și tocmai d-aceea eu țin cã între ast-fel de împrejurãri românii pãcãtuiesc cari o atacã și blameazã. D-aceea din a mea parte se predicã reținerere. Dar cred cã respon-sabilitatea diriginților este cu atita mai mare.

În fine, relativ la Comitetul nostru, după ce mai din multe părți am fost interpelat ca să dezlușesc situațiunea, vin a-ți spune că în mai multe părți am dat dezlușiri generali, per summos spicos (?)⁵⁶, și am primit răspunsuri că greutățile la cari nime nu se socotea merită toată aprețiarea!

Diferințele între vederile mele și ale majorității din Comitet⁵⁷ la cîți le-am îndegetat toți le află în cel mai mare grad importante, dar toți mărturisesc că deciderea este absolut anevoioasă, căci presupune o responsabilitate pre care abia se află umeri s-o poată purta.

Și cu toate acestea, pare-mi-se că evenimentele o să mă justifice!

Firește că imposibil este a mă esplica prin mijlocul corespondenței, așa ca să fiu bine priceput.

Despre altele, salutîndu-te cordialminte, al d-tale plecat,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, filele 28—29.

CI

Budapesta, 12 dec. n. 1882.

Prea stimate d-le Roman,

Încă în iuniu, după ce stabilirăm testul *Memorialului*⁵⁸, m-am adresat cătră amicul meu Kogălniceanu în București, spunîndu-i caracteristica și valoarea actului și rogîndu-l să ne sprijinească la tipar și celelalte spese și am primit răspuns că sigur se va face.

Astăzi prin amicul M.⁵⁹ eu sum informat că la K[ogălniceanu] sunt adunați pîn[ă] la două mii franci; el așteaptă venirea noastră, adecă a mea și a lui Bariț[iu] la București, dar dacă ni s-ar părea acel timp prea întîrziat, la cererea noastră ambilor colectivă se vor trîmite paralele unde vom dori la moment.

Te rog să iei aceasta spre știre și dacă credeți de lipsă să mă avizați și să face[ți] și cu amicul Bariț[iu], ca să cerem de-a dreptul transpunerea paralelor la d-voastră, cum eu din capul locului cerusem.

Peste tot doresc a ști cum stați cu cassa, căci ocazionalminte aș mai face cîte ceva.

Altă cauză este a mea, pentru carea doresc, resp[ectiv] [î]mi permit a te molesta. Am adecă iar să te rog să primești la d-voastră în păstrare libelul aci pus despre 200 fl., și din acești bani să binevoiești a face să se libereze în 4 luni, începînd cu 1 ian. 1883 tot cîte 50 fl., interesele la urmă cu rata ultimă, fiului meu *Sever*, carele se află acolo în serviciu la brigadă.

În fine, încă una, și aceasta iar în interes comun. Epistola aci pusă să binevoiești a o ceti, apoi închide și trâmite la adresă, dar nu în curtea Metropoliei, ci acas[ă] și adresatul nici să nu știe prin cine i-a venit.

Relativ la aceasta am a-ți descoperi confidențial că am deplină informațiune despre pașii și planurile episcopatului sîrbesc și că se lucră în a doua și a treia liniă despre nimic mai puțin ca modificarea articolului IX-868, și chiar despre punerea românilor cu biserica iar sub Carloviț!

Nu pot să știu nici dacă ai noștri au fost consultați și ce au răspuns, nici că oare vor fi consultați sau nu?! Atîta știm că cu Miron și Popasu sunt foarte nemulțumiți, iar în Mețianu au multă sau toată garanția!

Dacă doară ați înțeles sau observat p-acolo ceva, te rog să mă țineți în curent! Trebuie să veghiăm.

De la dl. Petroviu cer puține, ca să-i dau ocaziune, de va vrea, să-mi spună multe.

D-voastră veți vrea cametele de la anul nou, ca și celelalte institute?

Salutîndu-vă al d-voastră stimătoriu,

V. Babeș.
(Gizelaplatz 2).

[Pe a treia pagină, jos, adăugat de Visarion Roman:] Răsp[uns] în 26/12 882. V. Roman.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, filele 30—31.

CII

Budapesta, 11 august n. 1883.

Prea stimate d-le director,

[Î]mi permit din nou a te molesta cu o rogare, sau propriamente cu trei:

Am alăturat aci 50 fl. într-o bancnotă și trei eponi de la banca

Transilvania⁶⁰, scăzuți la 1 aug., în valoare — pare-mi-se — de 8 fl. 10 cr.

Din această sumă vă rog:

1. A da fiului meu Sever, dacă s-ar prezenta la d-voastră, 23 fl., adecă douăzeci și trei.

2. A da la fondul Comitetului nostru electoral central 10 fl. ca valoare pentru 8 exemplare din *Memorialile*⁶¹, edițiunea a II[-a], ce-mi trimiseserăți încă pe la începutul lui martie, de cari însă eu abia acum potui lua cunoștință!

Restul vă rog a-l depune la cassa d-voastră pe lângă un libel și acesta a-l păstra la d-voastră pîn[ă] la întâlnire sau ulterioară dispozițiune.

De cumva fiul meu Sever, carele în tot minutul poate să fie plecat d-acolo pentru manevre, nu s-ar prezenta la d-voastră, binevoiți a-i ține acei 23 fl. rezervați.

Azi sau mine vă voi înainta din puținele exemplare ce nu s-au trimis la București, în edițiune separată, *Notițele* mele biografice asupra yieții și activității lui Andrei Mocioni⁶². Vă recomand această scriere deosebitei atențiuni.

Al d-voastre cu tot respectul, devotat,

V. Babeș.

[Pe a doua pagină, adăugat de Visarion Roman:] 3 cuponi de la Transilvania încasați în 17/8 883, cu 8 fl. 10 cr. V. Roman.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, fila 32.

CIII

Budapesta, 5 nov. n. 883.

Stimate d-le Roman,

[Î]ți scriu aceste șiruri strict confident, numai pentru d-ta, și am cauză!

Vreau să-ți spun că toate cîte izbucniră contra afronturilor metropolitane mai recente, toate — după mine — nu sunt așa de calificate d-a-l nimici ca și un articlu ce cred că în n[umă]rul de poi-mîne al „Luminătoriului“ are să apară, intitulat *Metropolitul și cei de sus și biserica* și trimis redacțiunei de un bineinformat din Transilvania, „Cîmpul Pînei“.

Acest articol mi-a fost comunicat de redacțiune, fiindcă în re-peșite locuri se provoacă la mine. Eu aveam voie a întregi, res-p[ectiv] a rectifica, alta nimic. N-a fost mult de rectificat, iar de șters numai unele epitete cam ordinari.

Mi s-a mai făcut și cererea ca să contribui și eu a se promulga acel articol, anume prin Transilvania cât mai tare, căci „Lum[ină-toriul“ în toată Transilvania n-are decît vreo 15 abonenți.

Deci eu am sfătuit redacției, ca în plic să-ți trimită d-tale vro 50 exemplare, dintre cari cred că va fi bine să împărțiți acolo în Sibiu și împrejur vro 25, vro 20 să trimiteți pe la Cluj, Sebeș, Deva, Orăștie, Hațeg, Bolgrad, Abrud și restul pe aiurea. La Bra-șov mi s-a spus că se va trimite special de-a dreptul. Poate că n-ar strica să se reproducă acel articol și prin coloanele „Gazetei“ sau ale „Observatoriului“. Cum veți socoti. În tot cazul însă să faceți ca să ia notiță cât mai abundantă de el „Tageblatt“⁶³ d-acolo!

De nu va folosi acest articol, apoi nimic nu mai folosește. Cred că fiul meu Sever deja va fi în Sibiu și se va fi prezentat la d-ta pentru libelul meu. Dacă-l vezi, spune-i că face rău de nu ne scrie despre aflarea sa.

Bine ai face de m-ai pune în curent despre toate cite se petrec acolo la curtea metropolitană, căci pururea informațiunile esacte sunt necesari în cazuri critice ca în prezent.

Te salută cordial al d-tale plecat,

V. Babeș.
(Gizelaplatz 2).

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Vtsarion Roman*, pachet V/65b, fila 33.

CIV

Budapesta, 2/14 nov. 1883.

Prea stimatul meu,

Despre înverșunarea și consternarea ce a produs „Lu-minătoriul“ prin cei doi articli contra Metropolitului am infor-mațiuni directe și indirecte.

Din Sibiu mi se scrie că pe d-o parte se pregătesc a răspunde prin „Telegraful R[omân]“, însărcinîndu-se cu condeii chiar ami-cul nostru Cosma și improșcînd prin toate părțile că are să învețe-minte pe Babeș, pe d-altă parte mereu consultă cum ar face „Lu-minătoriului“ proces de presă.

Nebunie una, și nebunie, alta. *Datele și faptele sunt nenegabile*, apoi d-ar ataca și insulta ei oricum și oricît pe „Luminătoriul“ sau pe Babeșiu, sau măcar pe cine în lume, datele și faptele îi condamnă pe ei. Și dacă „Luminătoriul“ a făcut ceva este numai că a înșirat în șir logic și cronologic acele date și fapte cunoscute prin ce firește că ele strigă înfricoșat numele și caracterul omului!

Dar alta este la ce voiesc să te reflectez, rogîndu-te să-mi apretești bine cuvintele.

Eu urmăresc cu toată atențiunea și tonul gazetelor guvernamentali dar mai virtos cuvintele corifeilor de prin cafenele, casină și chiar cercurile private.

Pot să te încredințez că opozițiunea popoarelor, special și a românilor, îi face să tremure de necaz și stau să-și piardă cum-pătul și să întreprindă cele mai brutale atacuri contra opozițiunilor naționale. Episcopii și supremii comiți sunt instruați a face față veselă, iar în ascuns a junghia, adevăc a scoate cu orice preț date la iveală pe baza cărora să se poată apuca de naționaliști fără nici o rezervă și considerație.

Am fost cinci zile, pînă mai ieri, la dl. Ant[on] Mocioni la Verpelét⁶⁴. Pe drum încolo și încoaci m-am întilnit cu foști colegi ai mei, astăzi arhimameluci ai lui Tisza și prin dispută am venit la credința că cît de curînd au să se apuce de noi, să ne calce casele și confişte hîrtille, să caute nod în papură, apoi arestări etc., etc.

D-aci deduc eu că noi, deși curați la animă, cît mai cu stăruință să ne îngrijim să nu găsească la noi, oricînd vor veni să caute, nici măcar papură, astfel le va fi greu a găsi nod!

Eu nu mă cuget la mine. D-ta ști că eu n-am susținut niciodată politica „*cu capul pe tîpsie*“. Dar mă cuget la cei în omagiu și supunere muribunzi, prin toată viața lor.

Sapientii sat!

De comunicat ar fi să comunicî acesteia numai d-lui Barițiu, căci de ceilalți mă tem că nu mă vor pricepe.

Eu mă țin strict de lege, n-o calc oricît [i]mi este asupraitoare, dar spun pe față că n-o iubesc, căci este nedreaptă și mă ucide, în loc să mă scutească și ridice; o țin strict căci este puterea în dosul ei, dar o combat și n-o iubesc căci este nemorală, ci eu ca om iubesc morala și pentru aceasta mă lupt în toată viața mea. Cui nu-i plac ucidă-mă; nu plac statului, ucidă-mă, căci eu, de mi-ar da mîna, aș sterge legile nemorale, adevăc le-aș ucide!

Dar lucru pe față. Comploturi nu fac, nici nu este trebuință.

Comploturile se fac numai pentru scopuri blăstămate. Dreptății și moralei [le] sunt angajați toți oamenii de bine.

Salutându-te al d-tale plecat,

V. Babeș.

Arh. St. Cluj-Napoca, fond Visarion Roman, pachet V/65b, filele 34—35.

CV

Budapesta, 7/19 dec. 883.

Stimate d-le Roman,

Am primit invitare la ședința plen[ară] convocată pe 23 a[le] c[urenteii], d-odată cu o altă invitare la Arad, pe ziua de 22 a[le] c[urenteii] pentru finalizarea împărțirii fondurilor comune între ambele dieceze de Arad și Caransebeș.

Cu regrete trebuie să vă spun că nu-mi este permis a lipsi de la epitropia din Arad, și prin urmare că nu-mi este prin putință a mă înfățișa pe 23 în Sibiu.

Relativ la obiectul principal, înființarea unei tipografii, respectiv a proiectatului prin d-ta „Ateneu“, aș avea de zis numai un cuvânt: să nu satoriți de loc de la început adunarea unui capital mare, ci deocamdată cit se poate mai mic căci așa va fi succesul mai sigur. Peste scurt [timp] apoi se poate face o a doua emisiune de acțiuni.

O zic aceasta pentru că am cunoștință, despre asemenea întreprindere în Banat, spre susținerea „Luminătorului“, a cărui necesitate chiar astăzi este peste tot simțită și pentru a cărui susținere prin cumpărarea unei tipografii s-au angajat 40, ai mai solizi români!

Dealtminte necesitatea unui ziar cotidian este atât de presantă încât rău, foarte rău de noi dacă nu vom fi în stare a înființa astfel de foaie neîntârziat⁶⁵.

Simțindu-mă datoriu a-ți spune acestea, am adresat d-tale acest răspuns la invitarea ce mi-a făcut-o onorabilul nostru frate secretariu al Comitetului⁶⁶.

Te rog a-i comunica acestea cu salutările mele cele mai cordiali
cătră toți ai noștri.

[Î]ți stringe mîna al d-tale plecat,

V. Babeș.

N. B! În Arad cred că voi sta cel puțin 8 zile.

Arh. St. Cluj-Napoca, *fond Visarion Roman*, pachet V/65b, filele 36—37.

LXXXVI

¹ George Popa, redactor la „Albina“.

² „Amicul Poporului“, calendar editat de Visarion Roman.

³ Este vorba de actele de constituire a Partidului Național Român din Transilvania, a căror tipărire, făcută în tipografia lui Em. Bartalits, s-a terminat în 1870 la Pesta. Titlul complet al broșurii, însumînd 162 pagini, este: *Acte și date despre Conferința română națională din Transilvania ținută în 7 și 8 martie în opidul Mercurea*. Pe foaia de titlu s-a adăugat următoarea notă explicativă: „Retipăririle din «Albina», spesele edițiunii solvînd d-sa Alessandro Hurmuzaki, în favoarea societăților și institutelor publice ale națiunii române“.

⁴ Ilie Măcelariu, ales la Miercurea, în 1869, președinte al Partidului Național din Transilvania.

LXXXVII

⁵ Vezi nota nr. 3.

⁶ Proiectata bancă Albina din Sibiu. Nu am putut stabili la ce act și ce persoană se referă Vincențiu Babeș.

LXXXVIII

⁷ Lonyai Menyhért, din decembrie 1871 pînă în decembrie 1872 ministru președinte.

⁸ Perioada neoabsolutismului (1849—1859), caracterizată prin birocratism și tendințe de centralizare forțată, reprezentate în primul rînd de baronul Alexander von Bach, ministru de justiție, apoi de interne.

⁹ Nádasdy Ferenc, numit în toamna lui 1861 președinte al Cancelariei Aulice a Transilvaniei de la Viena.

¹⁰ În ziarul „Albina“.

¹¹ Publicație umoristică; a apărut la Pesta, între 2/14 ianuarie și 30 aprilie/12 mai 1872; la Timișoara, între 31 martie/12 aprilie 1874 și 15/27 septembrie 1875. Proprietar și redactor responsabil a fost Iulian Grozescu.

¹² Jacob Bologa, unul din fondatorii băncii Albina, membru al conducerii acesteia încă de la început.

LXXIX

¹³ Victor și Zeno Mocioni.

¹⁴ Adunarea generală de constituire a băncii a avut loc la Sibiu în 14 martie 1872.

¹⁵ E bine și așa.

LXXXI

¹⁶ Dacia, societate de asigurări din București.

¹⁷ Pavel Vasici.

¹⁸ Iulian Ianculescu, avocat în Lugoj.

¹⁹ George Popa.

²⁰ Joachim Heinrich Campe (1746—1818), pedagog german și autor de lucrări cu caracter didactic. A publicat, între altele, un volum, *Robinson cel tânăr*, care a ajuns la 100 de ediții.

²¹ Referire la Andrei Șaguna, bolnav din 1871, a cărui stare s-a agravat în 1873, an în care a și murit, la 16/28 iunie.

LXXXIII

²² Constanța Dunca-Schiau, scriitoare română, cu studii la Viena și Paris.

²³ Este vorba de disponibilitățile „Societății pentru crearea unui fond de teatru român”, înființată în 4—5 octombrie 1870, în cadrul adunării generale de la Deva, cu scopul de a crea un teatru național român.

²⁴ Reglementarea constituțională a drepturilor autonome ale bisericii ortodoxe române din Austro-Ungaria, inițiată de Andrei Șaguna și sancționată de împărat la 28 mai 1869.

LXXXIV

²⁵ Anton Mocioni.

²⁶ Sumă în procente, calculată după cuantumul de venit al unei întreprinderi.

LXXXV

²⁷ Miron Romanul.

LXXXVI

²⁸ Fruntaș român din Budapesta.

²⁹ Azi Comloșu Mare, județul Timiș.

LXXXVII

³⁰ Probabil George Pop de Băsești.

³¹ Emanoil Ungurlanu, avocat din Banat.

³² Personaj obscur.

³³ Neidentificat.

³⁴ Probleme în curs de rezolvare.

LXXXVIII

³⁵ Tisza Kálmán (1830—1902), ministru președinte între 1875 și 1890.

³⁶ Exagerare a lui Vinzențiu Babeș.

³⁷ Oraș, județul Brașov, localitatea natală a episcopului Ioan Mețianu.

LXXXIX

³⁸ Planul lui Vinzențiu Babeș era de a scoate o nouă publicație românească susținută de un fond constituit prin vindere de acțiuni, de unde urma să fie luată și suma necesară cumpărării unei tipografii. Acționarii urmau să renunțe la profit pe trei ani; în legătură cu aceste proiecte și urmările lor vezi G. Cipăianu, *Vinzențiu Babeș și apariția presei politice românești din Banat*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca”, XX, 1977,, p. 369—383.

XC

³⁹ Între 1 ianuarie 1876—31 decembrie 1876 redactor responsabil al ziarului „Albina”.

⁴⁰ Planul de a scoate o nouă gazetă în Transilvania nu a reușit; a apărut în consecință, în alte condiții, „Luminătorul”, la Timișoara, în 1880, sub redacția lui Pavel Rotariu; vezi G. Cipăianu, *op. cit.*, supra, nota nr. 38.

XCI

⁴¹ Ioan cavaler de Pușcariu.

⁴² Foaie bisericească, literară și școlară, apărută la Arad, între 1/13 august 1872 și 29 iunie/11 iulie 1875, sub redacția lui George Popa (pînă în 6/18 mai 1873).

⁴³ Iosif Hodoș.

XCIII

⁴⁴ Ioan Popasu.

⁴⁵ Funcționar la Mitropolia Ortodoxă din Sibiu.

XCIV

⁴⁶ Asociație a studenților români din Budapesta.

XCV

⁴⁷ Localitatea Vlaicoveț se află azi în R.F. Iugoslavia; Cătărina (1806—1878) era soră cu Andrei, Petru, Anton și George Mocioni; contesa este Iozefina, baronesă de Brudern, văduva contelui Sztáray, soția lui Anton Mocioni.

⁴⁸ Vezi scrisoarea nr. I, nota nr. 7.

XCVI

⁴⁹ Fruntaș român din Banat.

XCVII

⁵⁰ Comună, județul Arad.

⁵¹ Nu ne-a parvenit.

⁵² Emil și Sever Babeș.

C

⁵³ Mandat poștal.

⁵⁴ Necunoscut.

⁵⁵ Personaj obscur.

⁵⁶ Cu sensul de „în liniile cele mai generale“.

⁵⁷ Este vorba de diferența între opinia Comitetului Central al P.N.R. ales în 1881 și aceea a lui Vincențiu Babeș în legătură cu întocmirea *memorialului* încredințat lui spre redactare în 1881, redactat pînă la urmă de George Barițiu. Babeș socotea că momentul trebuia bine ales, că tonul trebuia să fie drastic dar nu pripit și documentul să nu conțină nimic comun, tradițional; vezi infra, scrisorile către Anania Trîmbițaș.

CI

⁵⁸ *Memorialul* întocmit de George Barițiu (vezi nota nr. 57) în numele Comitetului Central al P.N.R.

⁵⁹ Vasile Maniu.

CII

⁶⁰ Din Sibiu.

⁶¹ Vezi notele nr. 57, 58.

⁶² *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului membru al Academiei Române, Andrei Mocioni (Mocionyi)* lucrare a lui Vincențiu Babeș, publicată în „Analele Academiei Române“, seria II, tom V/1883, secțiunea II, p. 353—395.

CIII

⁶³ „Siebenbürgisch-deutsches Tageblatt“.

CIV

⁶⁴ Localitate în R.P. Ungară.

CV

⁶⁵ Primul cotidian românesc din Austro-Ungaria va fi „Tribuna”, care și-a început apariția la Sibiu, în 14 aprilie 1884.

⁶⁶ Anania Trîmbițaș.

Către MIRON ROMANUL

CVI

Budapesta, 11/II st. n. 1885.

Amate și stimate Miroane,

Din motive ponderoase tare mă interesează a ști dacă vei veni sau nu pe săptămîna viitoare aici, la ședințele Reprezentanței fundațiunei lui Gojdu.

Adecă pentru cazul de ai veni, fără să mă încumet eu a dori și a te ruga să vini, poftind a mă întîlni cu tine, nu m-aș absenta d-aici sub nici un cuvînt, pe cînd dacă voi afla că nu vini m-aș repezi pentru cîteva zile la Viena.

Binevoiești a pricepe deci că întîlnirea care o doresc eu nici n-are de lipsă ca să fie acuma, nici ca să fie în Budapesta. Dar dacă ar fi cumva, aș profita de ea. Salutîndu-te cu stimă și amoare, al tău,

V. Babeș.

Arhiva Mitropoliei Ortodoxe Române din Sibiu, *fond Corespondența lui Miron Romanul*, dosar nr. 23, nenumerotat, (În continuare: Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23).

CVII

Budapesta, 2 mai n. 1885.

Amate Miroane,

Suntem în mai și se apropie timpul cînd îmi va fi permis a pleca d-aici. Cea dintîi îndatorire mi-ar fi a escurge (sic!) la Metropolia noastră, ca să văd ce mai face, cum mai trăiește.

Vorba e dacă mai țini la propusul și promisiunea d-a aduna Congresul după Rusalie.

Pun această cestiune mai presus de toate, căci este a funcțiunei constituționale. Apoi, în legătură cu ea m-aș interesa a ști pînă în cît cauzele comune, petrecute prin Consistorul metropolitan, s-au [e]spedat și se [e]spedează?

Adecă, pentru de a-mi grăbi mai tare sau mai puțin alergarea mea la Sibiu, aș dori a auzi relativ la Congres și la cursul lucrărilor în cancelaria metropolitană trei cuvinte de la tine. Te rog să mi le spui, căci nime altul nu este în stare a mi le desluși ca în-suși Metropolitul!

Petrecînd la Arad 8 zile, am auzit multe voci despre cele de la Metropolie cari însă m-au putut confunda iar nu lămuri! Chiar nici cele ce s-au petrecut în sinodul arhidiecezan, și despre cari atît de multe s-au scris, în lucrurile principale nu au aprins nici cea mai mică lumină.

Sinodul din Arad era bine dispus a păși cam opozițional și graminal, dar n-am găsit oportun alta decît toată posibila armonie. D-aceea nu s-a întîmplat cel mai mic conflict în fața publicului. Toate s-au complanat în camera caritatis.

Altele îmi rezerv pentru timpul întîlnirii.

Te salută cu iubire al tău sincer,

V. Babeș.

Apropos! Te rog să nu pregeți a citi cu atențiune răspunsul ce-mi dede mercuria trecută min[istrul] preș[edinte] Tisza și reflesiuile ce i-am făcut. Cred că vei fi mulțumit cu lecțiunea ce am dat șovinștilor!

Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

CVIII

Budapesta, 3 martiu n. 1886.

Amate Miroane,

Cam mai de mult tot simțesc lipsa de a-ți scrie, dar dorînd a-ți scrie despre mai multe n-am găsit timpul necesar. Nici acuma nu-l am în măsura recerută; nu mai pot însă amîna cîteva lucruri de urgență!

Îmi promiteai sigur că pe faur vei convoca Consistoriul metropolitan și eu țineam la acest cuvînt cu atîta siguritate, încît la

multe dubietăți ce mi se ridicau din Arad și părțile banatice răspundeam cu supărare. Îți pot arăta epistole de la bărbați autoritari, unde la deslușirile ce ție dam despre afidările și intențiunile tale în privința Consistoriului metropolitan și a Congresului, îmi observau că numai așa vor crede dacă vor auzi cum că neaminat am plecat iar la Sibiu, ca să-ți stau pururea în coaste.

Vezi ce rea opiniune s-a lătit prin toate sferile societății noastre; apoi dacă tu ți-ai putea închipui cât de mult aceasta mă doare pe mine, ne doare pe toți cei ce ne iubim intim și serios biserica și națiunea! Foarte rău faci și multă stricăciune cauzezi cauzei în [a] cării frunte te-a pus soartea, că desconsideri voia, sentimentele tuturor oamenilor de bine, tuturor fiilor tăi sufletești! Nu-ți cere nime imposibilul, dar tare dureros, tare umilitor este pentru noi când te vedem ca îngropat, ca dispărut, în tot cazul nepăsat de tot ce ne este mai sînt și mai scump pe lume!

Și acuma, după ce înnebunitul de Petrovici găsi ospitalitatea la „Tribuna”² pentru aiurările sale, acum de nou vin oamenii și mă interpeleză că ce știu despre cele de la Metropolie! Pentru că dintr-o parte oareșicare lățitu-s-a faima cum [că] eu am pactat cu tine și te susțin în amorteală pentru planurile mele personali, pre cînd făr[ă] de această susținere, stînd tu astăzi de tot rău cu cei de sus, nimic n-ar fi mai ușor ca a scăpa de tine, chiar cu ajutorul celor de sus.

Tu trebe să știi și cred că vei pricepe, cum nu bietul Petrovici este factorul atacurilor din „Tribuna”, și tu stimat Miroane rău ai făcut destituind din post pe Petrovici și făcînd martir dintr-un om nebun și desperat! Dacă nu grăbeai și [te] consultai cu adevărații și nepreocupații tăi amici, altă procedură se putea combina, carea sigur da fața cea adevărată lucrului. Vezi, bătrînul din Caransebeș³ cînd a observat pe sărmanul Damaschin⁴ atacat la creri, s-a grăbit a-l pune sub îngrijire sanitară și i-a lăsat leafa întregă pentru familie. O analogă procedere dezarma și pe Petrovici, dar rușina și pe instigatorii săi.

Încît pentru mine, eu n-am lipsit a reflecta pe coordonatorul „Tribunei” la absurdul pornirei sale, precum de asemenea am reflectat tot amical și confidențial și pe dl. dr. Mureșan la ale sale caprițe. Eu mi-am făcut detorința, apoi valeat quantum valere potest⁵.

Destul că, precum prea bine vei pricepe, toți din toate părțile contribuie a mă încurca și necăji; d-aceea macar noi între noi să nu ne mărim pedecile și necazurile. Dacă cîndva, apoi astăzi tu ai face bine a contribui din răsputeri ca Metropolia noastră viuă să

fie, ca funcțiunile ei regulat să se petreacă, pentru ca ea mîngiere să răspîndească și de rușine să facă pe oamenii patimei.

Eu te rog, fiindcă am mare necesitate a ști, să-mi faci cunoscut cum mai ții, că văd cum că ți-ai schimbat planul de mai nainte în privința adunării Consistoriului și a Congresului. Nu pregeta a-mi descoperi intențiunea ta! Las-că întrebări mi se fac zi de zi, dar starea sănătății mă silește a medita asupra unui plan d-a călători în străinătate, îndată ce timpul se va îndrepta și n-o pot face cu anima plină de îngrijire.

În fine, relativ la adresa resp[ectiv] albumul pentru Mocsáry⁶, luînd informațiune despre a ta atitudine, am fost foarte mîngiat recunoscînd în act adevăratele dovezi despre corecta ta judecată în cauză. S-a pus planul în lucrare fără a mea știre și conlucrare, dar s-a pus bine și din capul locului primii urzitori au crezut că *o adresă va fi de lipsă*, însă prin împrejurări comandată numai una *scurtă, în principii generale*. Firește că atare este mai anevoios a compune și eu abia cunosc pe cineva mai calificat pentru asemenea lucrare ca pe tine. Eu sum convins că tu, într-o bună dispoziție aflîndu-te, în jumătate de oră, în 16—20 de șire, mi-ai concepe un cap de operă. Fii bun încearcă-te și te voi binecuvînta din animă!

Al tău sincer devotat,

V. Babeș.

A.B.M., *fond Miron Romanul*, nr. 11.

CIX

Budapesta, 11 mart. n. 1886.

Amate Miroane,

Primind și citind cu atențiune prețuita ta epistolă din 7 a curente, am căzut în cea mai grea nedumerire, neputînd pricepe ce este aceea ce te îndreptăța a-mi insinua amenințări și tendințe cari nu mi-au trecut prin minte!

Dar pentru D-zeu, cînd eu și cu ai mei ți-am cerut ceva ce putea să fie în contra conștiinței tale? Cînd noi ți-am pretins alta decît a-ți provedea postul conștiinței? A lumina spiritele și a moraliza animile?

Cînd noi ți-am insinuat activitate politică națională, în sensul programei noastre, pre cînd noi pururea ți-am sfătuit a nu te amesteca în politică?!

Dacă ți-am luat vrodată în nume de rău, a fost că te-ai dat de unealtă contrarilor noștri, cari bazându-se pe enunțările tale „ex cathedra“, unde nu mai încap politica, au încercat a ne arăta lumii de răzvrătiți, pre cînd noi nu facem decît a ne apăra drepturile legale. Și atunci nu era vorba de rasa maghiară, cătră care și noi avem simpatii chiar ca și tine, ci vorba era de politica arbitrară a guvernului lui Tisza, pe care și tu o condamni din răsuputeri!

Dar de alungarea ta din post cine-ți vorbește? Eu nu ți-am vorbit niciodată. A fost, ce e drept, vorba de aceasta înainte cu mulți ani, nu însă pentru simpatiile tale maghiare, nici pentru caracterul tău sau conduita ta politică, ci pentru zăpăceala absolută, infinită la Metropolie prin carea ne rugineau drepturile autonomiei și prea suferiau interesele credințioșilor. Și p-atunci tu nici măcar de arhidieceză nu te îngrijeai ca și astăzi; a fost vorba, dar a fost vorba nu din ură cătră tine, ci din durere p[en]tru biserică. Că tu nu distingi, nu recunoști aceasta, numai dureros poate să ne atingă! Dar de cînd tu, amate Miroane, ai devenit însuși încăierat cu cei de la putere, noi toți te-am cruțat și apărat, și tu ai putea ști că mai aproape ești, cum netrebnicul de Petroviciu⁷, ca unealtă oarbă al contrarilor tăi de moarte, pre mine numai d-aceea m-a atacat în public, paralel cu tine, pentru că nu m-am învoit la atacurile ce ți se făceau, ba chiar le-am condamnat. Eu o am această recunoștință negru pe alb, de la locul cel mai competent.

Apoi cu Petroviciu, nu pricepi tu că acela mai nulificat era decât-l tractai ca pe un bolnav de minte, decît să-l faci martir, nouă armă în mina contrarilor.

Trebuie să-ți spun că cuprinsul epistolei tale, ca un lucru de conștiință, obligat am fost a-l comunica d-lor Anton și Alesandru Mocioni, apoi fiind de față și lui Doda, și toți mi-au exprimat aceeași nedumerire!

Aș mai putea adauge ceva, dar te-ai supăra, pre cînd prescurtînd noi trebuie să rămînem supărați.

Fă tu imediat arătarea pentru Congres și țin-te de de (sic!) a treia zi după Rosalie, și fii convins că ministrul⁸ nu-ți va refuza. Tu trebuie să știi că oricît acești oameni în public țin a se arăta respingători față de noi, abia așteaptă să li se deie cite o ocaziune d-a ne dovedi bunăvoință. Să nu te îndoiești, că au făcut impresiune și vocile noastre din dietă și interpelațiunea lui Kogălniceanu și cele ce li se reportă despre agitațiunile iredentistice din Paris și Berlin!

Iar dacă cu cele metropolitane nu ești în stare a ieși la cale, nu respinge ajutorul nostru, nu te caprița ca toate numai de tine să fie făcute!

Iacă tot ce noi cerem și ce dacă vei împlini, tare ne vei înlesni alipirea noastră de tine, sprijinirea ta în celelalte bisericești naționale, chiar procurarea liniștei necesare pe seama ta.

Bine, această cerere a noastră neîndreptătită să fie, în contra conștiinței tale să fie? Spune-o și am isprăvit! La tot cazul eu îmi propun, de s-a întâmpla să merg la București, ceea ce numai în primele zile ale lui aprilie poate să fie, a mă abate pe la tine.

Până atunci salutîndu-te din toată anima, al tău,

V. Babeș.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 210.

CX

Foen, 10 mai st. n. 1886.

Amate și stimate Miroane,

Sosind ieri de la Arad am adus cu mine propusul d-a-ți scrie imediat, măcar că te știu tocmai acuma de tot ocupat cu cele sinodale arhidiecezane. Țin și eu la zisa ta că este o oarecare distrațiune a se abate momentan de la munca zilnică, mai virtos de la cea asupritoare.

Vreau a-ți spune că luna trecută, adecă în 3 a curenteii, mai nainte d-a pleca pentru sinodul din Arad, am vorbit cu min[istrul] Trefort întrebîndu-l relativ la Congres dacă mai are de cuget a ne face vro dificultate, și el mi-a răspuns înaintea mai multora în modu' său sonor și apăsător că nu numai nu face nici o dificultate, ci la moment ți-a și rescris aceasta, pentru ca să poți face preparațiunile necesari.

Nu știu de este așa, dar dacă va fi, apoi cred că tu vei și avea planul tău gata pentru convocarea Consistoriului metropolitan și cele de pertractat printr-însul și de subșternut Congresului spre pertractare.

Această presupunere mă face a te molesta și a te ruga ca de se poate să-mi comunici intențiunea ta, mai virtos dacă aceea ar avea cumva și persoana mea sau poate aceasta special în vedere, căci multe fiind angajamentele mele în fel de fel de părți și cauze numai orientat fiind de timpuriu voi putea ține cont și de cele ce impune-mi-se-vor de la Metropolie.

Eu stau aici numai pînă poimîne, apoi mai abătîndu-mă pe una sau două zile pe la Sinmiclăușul Mare unde am afaceri și particulari ale mele, în tot cazul *pe vineri seara voi fi în B-pesta*.

Petrecînd patru zile în Arad la sinod, venit-au acolo mercuria trecută și „Ologul”⁴⁹ de la Virșeț și văzutu-i-am și deplînsu-i-am trista situațiune în care a devenit, cum se exprimă el însuși pentru propriile sale păcate și nespusa sa asprime, prin care nu numai s-a lăsat, ci chiar s-a oferit a fi amăgit de oameni fără suflet! Voia să plece la Sibiu; nu pot să-ți spun dar îți poți închipui pentru care scop, dar eu l-am desfătuit recomandîndu-i un timp mai oportun. Am curiozitatea d-a mă convinge, de se va putea, oare adevărate să fie procedurile celor de la „Tribuna” față de dînsul, că dacă adevărate vor fi apoi ținta politicei lor îmi devine și mai enigmatică!¹⁰

La Arad decurseră cele sinodale cît se poate de bine; nu s-a găsit chiar nime ca să încerce turburarea spiritelor. A fost ce e drept cauza de alegere a lui Opriș¹¹.

Andreescu¹², resp[ectiv] investigațiunea esecutată în această cauză și dl. Opriș a avut curajul d-a veni el însuși în persoană pentru apărarea alegerii și resp[ectiv] combaterea rezultatului investigațiunei, dar n-a putut împedeca ca nulificarea să se voteze unanim.

Rezervînd toate celelalte pentru sperata, curînda convenire personală, te salută din animă al tău sincer,

V. Babeș

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 211.

CXI

Budapesta, [. . .] 1886.

Frate Miroane,

Am primit ieri de dimineață prețuitele tale șiruri și m-am bucurat că tandem aliquando¹³ o să ne fie permis a ne căuta de cele mai bune cauze ale noastre, din cîte ne-au mai rămas ca de mîngîiere în afurisita epocă de astăzi.

Dorinței tale voi urma îndată ce voi termina aici cele mai urgente publice și private; în tot cazul cred ca pozitiv că pe sîmbătă vom fi acolo. Încît pentru cuvintele lui Trefort, prea se poate că el nu va fi zis: „Nem csak hogy nincsenek kifogásaim, de rögtön felterjesztettem a Metropolita kívánságát Ő felségének és megírtam

neki¹⁴, ceea ce eu în zgomotul mulțimei am luat de „és megírtam neki, hogy tegye meg az előkészületeket“¹⁵.

Destul că și-a ținut cuvîntul și a espedat rezoluțiunea fără înțziare. Mi s-a și lăudat mai alaltăieri, căci omul de cîte ori mă vede caută să-mi zică ceva plăcut, firește mai vîrtos personal sau familial.

Ar trebui să notifici imediat episcopilor ținerea Congresului, ca să înțească unele subșterneri la Consistoriul metropolitan ce restau la ei.

Nu știu dacă tu iubești „Luminătoriul“. Să nu treci cu vederea cele ce se scriu în n[umă]rul de alaltăieri despre activitatea Comitetului Congresual permanent din Carloviț. Sunt penibile încurcăturile d-acolo și nu știu cum vor scăpa de ele! Trefort ne încredințează că el și guvernul doresc ieșirea din impas, dar serbii n-au oameni, n-au de sus și pînă jos!

Ar fi bine dacă tu ai ține o foaie sîrbească măcar pe timpul cît avem să lucrăm în Consistoriu și Congres. În 3 n[ume]ri din „Zastava“, cam de 14 zile încoaci, a fost publicată o „salutare de paști“ — uskosnyi ponzidar — din partea a patru parohi „smeriți“ ai arhidiecezei, ca răsunset la enciclica de Crăciun a patriarhului! Aceea s-o citești, apoi să vezi, să te convingi că atacurile ce ție ți se fac de ici de colo, sunt mere dulci în asemănare cu înveninatele petri ce se aruncă în capul bietului Angelici!¹⁶

Interesante sunt dezbaterile asupra proiectelor de regulare ierarhică din sinul comisiei organizative, pre cari „Branik“, precum citează „Luminătoriul“, le reproduce amănunțit! De mișcămintele spirituale la serbi pe terenul bisericesc-cultural trebuie să luăm notiță, mai vîrtos că și serbii tare se interesează de ale noastre.

În fine, îți mulțănesc și pentru binevoitoarea trămitere a epistolei d-lui Albrich¹⁷, cărui la moment i-am rescris.

Al tău și pîn[ă] la revedere devotat,

V. Babeș.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 9.

CXII

Budapesta, 12/24 sept. 1886.

Prea amate și stimat Miroane,

Abia alaltăieri am sosit acasă din călătoria mea, iar în aceea, de cum am plecat din Sibiu în ziua de 8 sept. seară, n-am petrecut decît în Foeni mai mult de cîte jumătate de zi sau cîte

o noapte; din această cauză numai astăzi pot veni ca să-ți dau informațiune despre aflarea mea.

Am atins în călătoria mea Aradul, Timișoara, Biserica Albă, Petrilova, Slatina, Sasca Montană, Bogodinți, Potocul, Macoviștea, Socolarii, Iladia, Ciclova Română, Oravița Montană și Română, Ciocova, Foenii, Banat-Comלוșul și Sînmiclăușul Mare, pretutindenea oprindu-mă citeva ore pentru a vorbi și consulta cu poporul. Totuși guturaiul cu carele am plecat d-aci în ziua de 30 aug. l-am adus iar cu mine! Un picuț m-am restaurat în Foeni, unde am sta[t] patru zile și cinci nopți.

Încă în Foeni am citit și auzit multe despre cauza bisericeii sîrbești și pozitiv așteptatul Congres în toamna aceasta; încă acolo fiind am început a citi ciclul de articli despre acești obiect, ce publică dl. Stoiacicovici în coloanele lui „Nemzet”¹⁸.

Returnînd aici m-am întîlnit cu Stoiacicovici și mi-a spus că seria articlilor săi se va continua doară încă două săptămîni și cuprinsul lor are să fie din ce în ce mai interesant. Multe deja în cei 6—7 n[ume]ri de pînă acuma revarsă o specială lumină asupra cauzei, și dacă cumva pîn-acuma nu ți-au venit la cunoștință aceste comunicațiuni, în orice caz te rog a te interesa.

Eu voi încerca să-mi procur un exemplar complet din „Nemzet” cu articli[i] pînă acuma publicați, apoi voi continua a-i completa prin publicațiunile ulterioare și de-mi va succede, bucuroș-ți voi trîmite opul întreg pentru citire.

Și Stoiacicovici, carele stă direct în relațiune cu guvernul, mă încredințează cum că Congres va fi, de nu în octomvre apoi în novembre, firește constrîns [fiind] Patriarhul a-l convoca.

Despre cele de întreprins din a noastră parte pentru acea eventualitate mă voi înțelege cu Preasînțitul din Arad, dar cred că vom fi avizați din partea serbilor. Părintele Mețian[u] are autorizarea ta d-a interveni, cu toate [acestea] eu aș crede că dacă cumva ni s-ar prezenta necesitatea de o specială misiune la Carloviț, actul și instrucțiunea tot s-ar cuveni ca să fie subscrise de fruntașul bisericeii noastre, Metropolitul.

Sper că precît de frumos au decis toate cauzele la Consistoriul metrop[olitan] pîn-acuma, de nu toate dar parte mare le veți fi lucrat și espediat. Ai noștri toți se așteaptă cu toată încrederea că cele ce sunt de făcut la guvern făcute vor fi sigur în decursul lui octomvre. Timpul este foarte oportun!

Eu cel puțin vro zece zile nu mă mișc d-aici, măcar d-ar ame-

nința doamna Cholera și mai crâncen. Mai târziu se poate să plec
la Viena sau la Verpelét!

Salutându-te cordial, al tău sincer,

V. Babeș.

A.B.M., fond *Miron Romanul*, nr. 99.

CXIII

Budapesta, 11 ian. 1887.

Amate Miroane,

Trei cauze sau motive mă fac a întrerupe diuturna tăcere și a te molesta cu aceste puține șiruri.

Mai întâi de toate, să-ți poftesc sărbători fericite. În speranța că te afli bine și pe lângă lucrare bărbătească cit de multă, îți trece timpul [. . .] iute.

Doresc însă pe lângă toate ca să prinzi atîta timp spre a-mi putea răspunde la următoarele două întrebări și totdeauna rogări:

În procesul pentru despărțirea ierarhică a românilor din Pojejena Română, deja de cîteva luni gata este acțiunea și nu s-a prezentat la tribunal din considerațiunea *vacanței scaunului episcopal de Virșeș*. Știi că îndreptam asemenea acțiuni contra Metropolitului, apoi contra diecezanului concernente și în fine contra președintelui comitetului parohial, ca reprezentant al administrațiunei averii bisericești și școl[are]. Noi pregătisem acțiunea pojejenenilor, punînd în locul episcopului pe administratoarele temporal. Dar am fost făcut atenți că din partea serbilor are să ni se dificulteze admiterea cauzei pe timpul vacanței cu motive canonice. Tot pînă atunci, d-altă parte, ni se punea în vedere împlinirea cit mai imediat al acelu scaun vacant.

Astfel am ținut în suspindere acțiunea.

Intr-aceea, Ruvarac¹⁹ dede guvernului dimisiunea sa; aceasta se transpusă Patriarhului pentru opinie, apoi are să fie subșternută Maiestății și afacerea poate să se protragă nu știu pînă cînd.

Eu m-am adresat părintelui ep[iscop] de la Arad, rogîndu-l ca în caz de simțită necesitate să ceară sfatul Metropolitului și și a[l] părintelui ep[iscop] din Caransebeș și apoi să-mi dee un vot care să mă reguleze. Dar Preasînțitul, sub datul de 4 ian., îmi scrie vorba: „Aș fi de opinie să începem de loc procesul, făr[ă] a

mai aștepta deplinirea scaunului ep[iscop]esc din Virșeț, însă m-a consternat sentința Tablei în procesul cu grecii din Brașov²⁰, și face că nu-mi convine a mai intra și în alte procese, înainte de a vedea sentința în cauza comunei Cnez, a cărei ieșire nu mai poate fi departe“.

Eu uitasem a spune Preasinției Sale că în procesul cnezenilor tribunalul cam cu două săptămîni mai nainte a adus deciziune a se întregi unele date și așadară în curînd avem a ne aștepta la sentința meritorie.

În astfel de situațiune tare mult doresc a cunoaște a ta opiniune, nu oficialminte ci în mod particular.

Alta: îmi atinseși ocazionalminte că poți să-mi dai date pozitive despre conduita preoților ce primesc „milă“ împărătească de la Trefort, prin mijlocirea organelor administrative, fără ascultarea ordinariatului. Acuma aș avea mare lipsă de astfel de date. Tu ai putea face să mi se scrie și comunice acelea, în număr cît se poate de mare, prin ori și cine, chiar și anonim sau pseudonim.

În fine, îmi vine aminte una, ce mi s-a scris de repețite ori din Sibiu, cum că adecă din partea superiorității sale părintele profesor Ioane Popescu²¹ de mai multe ori ar fi fost reflectat că are să încete d-a mai figura ca membru al Comitetului nostru electoral, că este incompatibil și va avea urmări!

Mi-ar place să aflu ce este adevărul în cauză!

Despre altele, salutîndu-te din toată anima și repetîndu-mi rugarea pentru curîndă deslușire, subsemn al tău sincer,

V. Babeș

A.B.M., fond *Miron Romanul*, nr. 26.

CXIV

Arad, în 18/30 aprilie 1887.

Amate și stimate Miroane,

Astăzi terminăm aici și pe seară eu plec la Budapesta, pentru ca, regulîndu-mi acolo afacerile, peste 3—4 zile să iau calea cătră Sibiu, cu scop d-a participa la Conferința electorală din 7, 8 și doară 9 mai.

Nu merg bucuros, ba trebuie să mă sforțez a merge, dar trebuie să fac acest sacrificiu, ca să nu mi se insinue că mă absentez de frică de cei de la „Tribuna“.

Oricum, mi-am propus a merge și a fi acolo încă pe vineri dimineța. Deci, fiind văzuta (sic!) mea în Sibiu cu scop politic, eu cred că tu nu vei lua în nume de rău dacă te rog să mă scuzi că nu-ți cer iubita și prețuita ospitalitate. Nu cumva să crezi că din alt careva motiv observ aceasta, că dacă ar fi așa n-aș veni a te molesta, ci aș tăcea și mi-aș face treaba.

Cu toate acestea, dacă cumva tu ai fi de altă părere, eu mă voi supune, căci tu cunoști sigur împrejurările tale mai bine decît mine.

Cu salutarea la revedere în pace și sănătoși, al tău sincer,

V. Babeș.

Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

CXV

Budap[esta], 7/19 nov. 1887.

Amate Miroane,

Am să-ți comunic o cestiune gravă și doresc a-ți auzi opiniunea.

Grecii noștri d-aici au pornit pe calea celor din Brașov. Dar firește, fiind aici împrejurările cam cu totul altele și apucăturile lor au altă formă. Îți voi espune istoricul lucrului scurt, dar în trăsurile principali, complex.

Biserica d-aici au zidit-o grecii cu mai mulți români macedoneni. Angajamentul a fost cam pieziș, cam curmeziș, că biserica va fi *comună*, cu limba grecească. Terminîndu-se zidirea, numaidecît s-a născut vrajba între macedoneni și greci pentru preot, și deja la 1802 românii macedoneni, întemeietorii, au pornit pe calea diecezană și guvernamentală pîn[ă] la monarh, stăruind să li se dea *preot român, cu limba română în biserică*.

La 1808 a ajuns lucrul a se decide prin rezoluție împărătească, că li se recunoaște dreptul d-a avea preot român, cu limba română în biserică, avizîndu-se regularea uzului limbei în biserică diecezanului și resp[ectiv] Metropolitului. Aceștia în același an au regulat ca o săptămînă să fie grecească și una românească. Și apoi în același an, pare-mi-se în octomvre, a apărut a doua Rezoluțiune, carea aprobă regularea competenței bisericesti și enunța ca românii să poată folosi în biserică cărțile române tipărite în [...] monarhiei și să-și aleagă preot, *aici consacrat*.

79 de ani s-a urmat, în contra repetitelor încercări de perturbare a acestei ordine din partea grecilor, strict dispozițiunile Rezoluțiunilor de la 1808.

La 1836, din incidentul certelor p[en]tru administrarea averii etc, iar prin Rezoluțiune împărătească s-a regulat și introdus strictă paritate între români și greci.

Prin tot acest lung timp nu s-a făcut distincțiune între românii macedoneni și cei d-aici. Înșiși fundatorii macedoneni, când au cerut dreptul de preot și limbă română, n-au cerut *macedonean preot* sau *macedoneană limbă*, ci limba română.

Acum, în timpul mai nou grecii au început a face mare deosebire și a pretinde că *numai macedonenii au drept*, și îndreptățită propriaminte numai a lor limbă ar fi. Și-au găsit răsunset la mai mulți macedoneni, mai virtos că pre noi, botezându-ne de *dacorumâni*, mereu ne-au înferat de neloiali și nepatriotici, cari le compromitem situațiunea.

Deci, reproșindu-ne nainte cu 2—3 luni preotul Miculescu, acum grecii, prin atragerea câtorva așa-numiți români, cum sunt Tikeștii, Adamovski etc, s-au sufulcat și pretind ca numai preot macedonean să fie ales, iar unii o spun pe față că macedonenii n-au altă limbă decît cea *grecească*, prin urmare cea română să se elimineze de tot.

Partea mai sănătoasă dintre macedoneni, cu Mano, Mucso și Mocioneștii în frunte, țin la lege și uzul de 78 de ani, dar sunt *minoritatea*. Dintre cei d-aici membri recunoscuți în comună numai încă eu și Mustețiu am rămas, ceilalți toți au răposat.

Mano, Mocioni și Mucso, pentru d-a dezarma pe amăgiții macedoneni români, s-au înțeles a *admite*, după alegerea de preot român ca pînă acuma, la dezbatere cestiunea modificării legii, respectiv Rezoluțiunilor din 1808, așa ca românii d-aici să aibă preot român macedonean și cu limba macedoneană, după ce evanghelia și liturghierul deja se află tipărite în acea limbă. Ei, consimt și eu că este o armă bună, dar știu că nu va fi primită această propunere, ci grecii vor decreta neîmplinirea cultului român pînă la reformarea Rezoluțiunilor amintite. Și apoi lucrul va veni, adus de greci sau de români, pe calea ordinariatului competente la ministeriu și la M[aiestatea] Sa spre deciderere.

Întrebarea e: oare prin acele Rezoluțiuni, care asupra stăruirii proprio motu a macedonenilor au introdus *preot, limbă și școală* română de aici de la noi în biserica d-aici și au susținut acestea 78 de ani și au primit între membrii bisericii fără deosebire români de ai noștri, oare prin aceasta nu a cîștigat drept chiar naționalitatea noastră bisericească? Oare recunoscuți fiind românii d-aici

de români ca și noi, una cu noi, Metropolia noastră destinată pentru toți românii din Ungaria și Transilvania n-a cîștigat dreptul de ingerință cînd vorba este d-a ne eschide pe noi și d-a eschide limba noastră din biserică, unde noi și limba noastră 78 de ani am fost recunoscuți cu îndreptățire egală?

Eu aș crede că da. Fii bun cugetă-te și-mi spune ce tu ții, apoi vom discuta cele ulterioarminte necesari. Căci eu, dacă aș avea consimțămîntul tău, la momentul potrivit mi-aș ridica vocea în această direcțiune și printr-un vot separat, pentru care aș angaja și pe Mustețiu, aș face ca doară chiar provocat să fii a-ți da opiniunea.

Aceasta este ce îndemnat mă simțeam a-ți comunica. Și fiindcă mi se dede această ocaziune, să-mi dai voie a te roga încă două.

Una, să-mi spui ce ai isprăvit cu grecii din Brașov. Știi că bine era dacă-i preveniai, cum ziceam eu!

Alta, te rog să-mi faci cunoscut dacă sau nu s-a [e]spedat d-acolo la Arad deciziunea Consistoriului metrop[olitan] în cauza lui Suetoniu din Kécsa²², căci dînsul îmi scrie că tu i-ai fi spus aici cum că cauza s-a decis în favoarea lui, dar de la Arad mereu [i] neagă a fi venit acea cauză de la Sibiu.

Mi-a plăcut cum scărmănară cei de la „Telegraful R[omân]“ mai de curînd pe „Tribuna“, dar aud că dl. Slavici mai nu se află pe la Sibiu decît cu numele, realminte petrece la București.

Cu acestea salutîndu-te din profundul animei, al tău devotat amic,

V. Babeș.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 46.

CXVI

Budapesta, 8/20 dec. 1887.

Amate Miroane,

Dacă ar fi să-mi fi primit epistola ce ți-am adresat[-o] înainte cu vreo trei săptămîni, prin carea, descriindu-ți în trăsurile principale situațiunea controversei noastre cu grecii pentru biserica greco-română d-aici, te-am rugat să-mi spui opiniunea, resp[ectiv] rezoluțiunea ta eventuală, mult m-ar mira că încă nu te-ai putut decide să-mi răspunzi.

Nu fac să-ți mai descriu odată acea situațiune, că va ajunge a te încredința că atît de mult țin la opiniunea și deciziunea ta în cauză, încît mi-am propus îndată ce afacerile d-aci îmi vor permite

a călători expres pentru această cauză la tine, pentru ca s-o discutăm din temeii și să ne înțelegem.

Nu știu dacă-ți va conveni aceasta, adecă dacă nu cumva ai ocupațiuni și încurcături și așa atât de multe încît ai dori să fii scutit chiar și de cunoștință de noi altele!

În asemenea caz firește că eu nu mi-aș mai permite a te incomoda. De sine se înțelege că dacă odată m-aș pune în mișcare p[en]tru Sibiu, apoi n-ar fi numai atinsa cauză în privința căreia voi căuta lămurire și înțelegere.

D-aceea te rog să-mi spuni sincer dacă nu te va supăra, măcar și numai incomoda, o vizită a mea din expusul incident, care vizită așa cred că în decursul lui ianuaru aș putea-o întreprinde.

Cred că nu e de lipsă a-ți spune că ți-am descoperit cum eu cestiuni grave, de interes public, niciodată nu le tranșez numai după al meu cap, ci dacă pe alții nu[-i] am, apoi cel puțin cu d-nii Mocionești le comunic și discut, resp[ectiv] pun la cale.

Zilele săptămînii trecute le-am petrecut pe malul Adriei, în Fiume și Abbazia, în afacere familiară, dorind adecă a-mi aplica pe unul din fii mei la marină și căutînd deci orientare.

Cu acea ocaziune, în returnare am stat puțin timp în Zagrabia și am avut unele întîlniri, luînd și acolo informațiuni. Tot necazuri și necazuri, încît aș putea să zic că tocmai acum la bătrînețe m-am copleșit dezastrele. Și chiar ca să mă ascund d-astea citesc mult, foarte mult gazete. Și pe „Telegraful“, și trebuie să-ți mărturisesc că de multe ori admir un condei ce aveți acolo, dar pe care nu-l cunosc. O școală politică cevași mai solidă, și foaa voastră curînd s-ar reabilita și propaga.

Despre altele, salutîndu-te din animă sinceră, al tău,

V. Babeș.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 47.

CXVII

București, 16. 28 apr. 1888.

Prea amate și stimate Miroane,

Vin a te informa că ți-am primit epistola și am făcut dispozițiune ca să ni se gătească cîte o copie din ambele manuscrise de cari ți-am fost amintit²³.

Mi s-a angajat, dar mie personal, dl. Barițiu] că va procura pe seama mea decopiarea în Cluj, unde aceasta s-ar face ca un bagatel, pre cînd aici ar costa mult mai mult.

Eu sum cu d[omnu]l B.²⁴ în cea mai bună armonie, precum se cuvine oamenilor bătrîni, încărunțiți în griji și lupte. Rămîne deci în sarcina mea ca să cîștig acele opere interesante.

Mă aflu și pînă astăzi în incertitudinea că Paștile unde le voi serba. Parcă ți-am fost atins că are să mă reguleze necesitatea și urgînța, special știrea ce voi primi-o din B-pesta despre venirea sau nevenirea pe Paști a muierii mele la București. De va să nu vină, este probabil că d-aci voi pleca cam pe vineri și voi lua direcțiunea cătră Belgradul Serbiei, unde Cernovici Arsen mă așteaptă cu impaciență în afaceri familiale de oareșicare gravitate, și în acel caz cu greu voi putea să particip la careva sinod. Mai apoi voi merge la Căpilnaș, Foen[i], Arad și dorința-mi e a da față și cu tine căci împrejurările mi se par fatale!

Pe lîngă acestea mai doresc a-ți spune, prea amate Miroane, că nejustificabilă mi [se] vede publicarea în „Telegr[aful] Rom[ân]“ de scrieri adevărate paschile, ca cea din Timișoara din n[umă]rul penultim și cea din Abrud în n[umă]rul mai nou²⁵.

Fii convins că nu justifică deloc nota ce se face din partea redacțiunei și fii convins că lumea morală pe tine te va învinui știindu-te absolutul domn și controlor al foii!

Nici nu pot să-mi esplic această publicare atît de iritătoare și chiar în spurcata epochă de astăzi, cînd învrăjbirea spiritelor la noi pare a fi la culme! Dar nici nu te știu pe tine capricios și răzbunător, ca pe cei din Arad; d-aceea te rog nu mai admite ca să se publice astfel de paschile în foaia oficioasă!

Cu atîta salutîndu-te și dorindu-ți bună sănătate și sărbători fericite, rămîn al tă[u] sincer amic,

V. Babeș.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 212.

CXVIII

Căpilnaș, 10/22 mai 1888.

Amate și stimat Miroane,

Am plecat din Buc[urești] joi seara după Paști; am trecut patru zile în Belgrad, una în Timișoara, una în Sînicolaul Mare, una în Banat-Comloș, una în Arad, sosînd aici alaltăieri, dominecă seară, unde sper să mă pot odihni vro 6—7 zile.

De trei săptămîni încoaci atît am fost înjghebat prin diferite urgenți afaceri, încît abia-mi rămînea timp d-a mă mai ocupa d-ale noastre publice-politice, naționale, bisericești. Și astă dată, pentru prima oară, n-am putut parti[c]ipa nici la sinoadele eparhiale.

Încep a mă reculege și informa și orienta în cele neglese. Dar unele din cele ce vād prin ziaristica noastră nu le pricep. Și aceas-ta mă face a te molesta și pe tine cu cîteva întrebări. De sine se-nțelege că tu dacă vei voi mi le vei lămuri, dacă nu, nu. Supă-rarea nu va cuprinde; însă dacă eu nu voi ști să mi le esplic după adevăratul lor sens, vina nu va fi la mine. Mai și mai întii nu po- să pricep care să-ți fie scopul că vini să scoți la lumină datele ne-trebniciei și stupidității lui Petrovici.

După mine publicările d-astă materie în „Telegr[aful] rom[ân]“ mai virtos petrecute de cele din „Tribuna“, ori în care timp nu puteau decît stricacioase să fie; astăzi ele par chiar scandaloase. D-ace[e]a eu nu pot să le pricep tendința, și nici nu cred că ace-lea cuiva să poată place sau folosi! D-ace[e]a mult mă mir cum tu te-ai putut decide a da urmare acestor publicări. Ea va fi poate de cineva bine luată și gustată; eu, și cu mine mulți, chiar toți cu cari am vorbit despre ea, n-o pricep și chiar pentru tine și cauza noastră n-o putem recunoaște de utilă cîtuși de puțin.

Alta e ce pe mine mă pune în nedumerire: pășirea paralelă, aproape d-opotrivă, în Arad contra lui Mangra²⁶ și în Sibiu contra lui S. Popescu²⁷.

Eu cred că tu știi, ești convins că eu, și cu mine toți amicii mei intimi, nici nu suntem în societatea lui Slavici și a consorțiu-lui său, nici a lui Mangra și a consoților săi; nici că ne vine prin mînte a ne mesteca în scîrnavele certe din Sibiu și Arad. Dar poate tocmai d-aceea nu pricepem nici furia, nici oportunitatea resp[ec-tiv] scopul. Las însă acestea. Se vor revela ele poate mai tîrziu de sine; ceea ce mă pune pe gînduri e că după fraza cu care perse-cuțiunea lui Mangra se motivează din Arad, lumea pe tine te ține de persoana cea de sus cu a cărei autoritate și aprobare episcopia din Arad a pus la cale persecuțiunea!

Să fie posibil aceasta? Eu cum te cunosc, d-aceasta nu te-aș fi ținut capabil niciodată. Dar pot fi motive, considerațiuni, necesi-tăți, secrete, imperative. Te rog luminează-mă și primește-mi în-credințarea că nu voi abuza de descoperirile tale.

Și încă una care n-o pot pricepe. Tu poate că vei fi auzit cu ce motive, în care decisiv mod am pășit eu la Academie în contra alegerii lui Slavici de membru ordinar. Mi-a cerut seamă pînă și capul statului și pînă și pîrtinitoriu candidaturii mi-a justificat părerea. Tu vei știi și aceea că dacă ceva m-a indignat din partea

d-lui Sl[avici] a[u] fost atacurile contra ta pînă și atunci cînd cunoscut [i]i era că ești persecutat de sus de la putere.

Ei bine, cum găsiți voi potrivit cu logica politică și chiar bunăcuviința a-l tracta cum îl tractați cu amarnicie de cînd judecat este și are să intre în temniță?

Din partea părintelui de la Arad pricep căci dînsul este pătimăș în ură. Tu însă, omul animei bune și judecății calme, cum tu poți crede că faci bine astfel?

Grele sunt timpurile ce trăim; multă sănătate și fermietate trebe să fie în spiritele cari să nu-și piardă cumpătul în asemeni timpuri, dar vai de noi ar fi dacă crucile din turnurile bisericelor noastre și-ar pierde cumpătul!

Dacă cîndva, apoi astăzi vine bine să se socotească frunțașii bisericiei că ce fac!

Să nu vă prindă mirare că noi cîțiva cari n-avem și n-am avut vrodată spirit de partită și de interes particular, ne-am pus la o parte și pe observarea mișcămintelor și a oamenilor cari le produc și a direcțiunii lor.

În Arad n-am vorbit decît cu dl. ep[iscop] și cîteva cuvinte cu dl. Popa, cu acesta numai în cauze literari. Și din toți cu cîți mă întîlnesc, tot ascult, pun întrebări, nu fac nimănui observațiuni. Numai orientați să fim ne este scopul, ca să putem fi drepți și siguri întru judecata noastră asupra celor ce se petrec și să nu facem nimănui nedreptate.

Despre altele, salutîndu-te cu toată stima și iubirea, al tău sincer,

V. Babeș.

A.B.M., fond *Miron Romanul*, nr. 213.

CXIX

Budapesta, în 16/28 nov. 888.

Amate Miroane,

Preasînțitul de la Arad, sigur iuțit de împrejurări, stăruir din toate puterile ca noua delegațiune congresuală să-și înceapă activitatea. Dînsul crede că aceasta s-ar putea fără multe forme, simplu, adunîndu-se 3—4 la Arad și începînd, căci dacă prin noua alegere delegațiunea cea veche a încetat, cea nouă are drept să lucre.

Am informațiune că dl. episcop, chiar în urma răspunsului primit de la mine, ți-a supus ție această cauză; ci tu nu se poate să nu aștețezi a mea părere că convocarea și constituirea nu se pot face decît prin Metropolit.

Și după cum eu cred că tu ca președinte trebuie să convoci delegațiunea pentru constituire, întocmai convins sum că nimic nu va folosi constituirea, dacă nu voi fi eu ca să dau seamă și să predau actele, cîte se află mine.

Dar tu poți scăpa de sarcină dacă ai afla cu cale a urma exemplul] Metropolitului Șaguna, carele din capul locului a declarat că dînsul fiind și nendemină și de tot ocupat, transpune dreptul prezidial întreg episcopului Ivacicovici. Aceasta apoi notificînd Patriarhului din Carloviț și transmițînd actele, cum sunt, la Arad, ai scăpat de toate grijile în aceste afaceri.

Apoi eu încă voi face să scap, nemaiprimind funcțiunile de notar și referent. Preasîntitul s-a îngrijit de înlocuitoriu prin înruderea d-lui Lengher.

Am deci cel mai mare interes și personal și d-aceea te rog să faci posibilă constituirea cu o zi mai înainte, cu atît mai virtos că pînă atunci mă apasă o responsabilitate grea și lumea cea mare s-a deprins a-mi atribui mie toate întîrzierile. Și trebuie să scap în decurs de 2—3 săptămîni, căci vine apoi un timp unde eu nu voi putea să și fiu la dispozițiune.

Nici despre aceea să nu te îndoiești că într-adevăr cei de prin comunele mixte și-au pierdut răbdarea și strigă după ajutoriu în gura mare.

Aceasta e afacerea pentru carea obligat mă credeam a te molesta de astă dată.

Profitînd de ocaziune, te rog a nu-mi lua în nume de rău dacă-ți ating aci pe scurt că nu pricep cum veni „Tel[egraful] Rom[ân]“ de repetite ori a căuta ceartă cu „Tribuna“. De ani de zile vă plîngeți că vă atacă, că face personalități „Tribuna“; noi depunem, și cu multă resignațiune, mari sacrificie, abatem pe „Tribuna“ de la maniera ei și atunci voi dați năvală asupra ei, ca cum nu vi-ar conveni pacea, ca cum ați dori iarăși atacurile și personalitățile ei. Ba încă mai mult, acum veniți în „Telegraful“ a trage ca de păr în luptă chiar și pe aceia cari de mulți ani vă cruță și vă apără!

Apoi ce să mai cugete oamenii despre „Tel[egraful] Rom[ân]“? N-aș fi putut crede ca să albă d[omni]șorul Ieronim²⁸ atîta influință asupra bietului „Telegraf“, carele într-adevăr că nu știe ce face!

Dar în fine mundus se expedit!²⁹ Văd că „Lum[in]ătoriul“ astăzi pune punctul pe i³⁰. Eu însă cu d-nii M. M. fiți convinși că

avem destule alte necazuri de la străini și nici prin minte nu ne vine a ne mânca cu cei de la „Telegraful“, apoi laude-se voinicosul Moderator³¹ câtu-i place prin cafenele că ne-a învățat minte! Petulenția petulenție rămîne pînă-i lumea.

Al tău dealtmîntre cu toată sinceritatea,

V. Babeș.

Arch. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

CXX

Budapesta, în 9/21 nov. 1889.

Amate și stimate Miroane,

Nu-mi mai aduc aminte cît tim[p] va fi trecut de cînd ți-am scris, trîmițîndu-ți conceptul cavalerului nostru³² în cestiunea bisericii ncastră d-aici și rogîndu-te să-l citești și să-mi comunici observațiunile tale, pe cari punem mult temei.

Tot am așteptat că doară-doară îmi vei da ceva răspuns, dar auzînd și din alte părți văierări că nu prea ies de la Metropolie afacerile, a trebuit să pricep că ori pătîmești de indispozițiuni, ori ai de tot multe altele, de precădiță. Și cu toate [acestea] iar vin a te molesta și a te roga să-mi zici o vorbă asupra cestionatului concept, asupra petitului (?) special, și că ce ții tu de mai oportun, a ne adresa ministrului de cult sau consiliului de miniștri, sau M[aiestății] S[ăle].

Trebuie să-mi permit această solicitare, deoarece peste 5—6 zile avem să ne adunăm și să ne decidem neapărat, că se apropie anul de cînd ni s-a comunicat necazul ministerial!

Nu-mi mai aduc aminte nici de aceea că în amintita mea ultimă epistolă cătră tine spusu-ți-am despre otărîrea noastră d-a copia, resp[ectiv] multiplă prin autografie, manuscrisul lui Petrus Bod de Felső Csernáton, cu Istoria Românilor, resp[ectiv] a Uniunii bisericești lor cu cea reformată, apoi [cu] cea romano-catholică. Provocarea d-lui Barițiu în opul său istoric la acel autor și explicațiunea ce a dat pornirilor unionistice bisericești, ne-a făcut neapărată comunicarea opului însuși cu cei de frunte bărbați ai bisericești noastre. Deci tipărirea prin autografie exact paginatim a opului a început, în exemplare 25: am început cu partea a 2^a ce cuprinde chiar istoria uniunii și este lucrul principal, și ne-am înțeles ca spesele să le repărțim asupra celor ce au și pot dintre

noi. Asupra Preasînțîților noștri am socotit să punem cîte 20—25 fl., dîndu-le la dispozițiune cîte 2—3 exemplare, iar restul speselor să-l repărțim noi cei mai mici, cu cîte 5—10 fl.

Cu această ocaziune-ți trîmit ca de probă cîte un exemplar din primele 3 coale* și te rog să-mi spui cîrora încă dintre ai noștri d-acolo ar fi să le mai facem parte cu cîte un exemplar. Noi am calculat pentru Transilvania 10—12 exemplare. Pin[ă] acuma 5 coale sunt gata.

Mai ascultă-mi te rog și a treia cauză, resp[ectiv] rugare. Știi că din cauză de morb n-am putut să particip la Consistoriul metropolitan], dar îți aduc aminte că încă de mai nainte ți-am recomandat singularei atențiuni cauza ce a sulevat-o preotul Suetoniu Petrovici, în privința birului preoțesc. Prin revelațiunile ce s-au făcut, preoțimea noastră întregă este escitată și se interesează de soarta lucrului și mulțime de epistole de prin toate părțile mă întrebă de votul Metropoliei noastre. Eu am întreat pe dl. ep[iscop] Mețian[u] ocazionalminte și dînsul mi-a răspuns că nu-și aduce aminte a fi participat la pertractarea cauzei în Consistoriul metr[opolitan]. Deci îmi permit a te ruga pe tine să-mi spui, sau, dacă n-ai avea timp, să însărcini pe dl. Simionescu³³ a-mi comunica, măcar printr-o cartă poștală, în trei cuvinte, cum ați decis și dacă ați notificat deciziunea la Torontal sau la guvern.

Ar mai fi multe de a întreba și resp[ectiv] de a-ți comunica, însă nu știu cum să zic, parcă un spurius (?) îmi spune că ai mai dori să fii lăsat în pace. Poate că mă înșel, poate că judec după mine, carele într-adevăr aș dori ca lumea să mă lase în bună pace, dar ce să-i fac, cînd tot mereu mă molestează, măcar că încă nu pot zice c-aș fi sănătos! Mi s-au ușurat durerile, de pot cel puțin scrie și dormi noaptea cîte 3—4 ore; stau însă mereu sub cură. Totuși vai cîți, cu cîte nevoi îmi vin pe cap. Ce să facem dacă soarta ne-a legat de un popor cu atîtea lipse și necazuri și atît de părăsit în patria sa! Ca *oameni de treabă* datori suntem a da sfat și ajutoriu, precît numai ne este prin potință.

Oricum, voiesc în scurt a-ți mai atîta: afacerea ta cu EMKE³⁴ ai terminat-o pe deplin conform demnității pozițiunei ce ocupi în fruntea bisericii noastre și afară de „Tribuna“ toate foile noastre, ba și cele străine nepreocupate, au recunoscut aceasta în mod eclatant. Eu primesc din Belgradul Serbiei „Correspondance Balkanique“, și din Paris nou înființata „L'Europe“, organe foarte bine informate despre ale noastre și pot să-ți spun că mi-a făcut mare plăcere cum s-au rostit.

Nota bene! Cesta din urmă a trîmis anume la mine pe unul

dintre susținătorii ei, pentru a lua informațiuni despre români! Dar despre aceasta oralmente aş avea să-ți spun foarte multe.

Articolul de C. Clușiu, din fruntea n[umă]rului mai nou al „Luminătorului“ sper că nu-l vei trece cu vederea. Aș dori se-nțelege a ști ce impresiune va face p-acolo și la tine special.

Închei salutîndu-te cu toată stima și iubirea, al tău,

V. Babeș.

*Opul întreg va fi cam 40 asemenea coale.

Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

CXXI

Budapesta, 3 iuniu n. 1890.
(Lipót utcza 37).

Venerate Metrop[oli]te,

Tandem aliquando, ajunsăi a termina edițiunea manuscrisului lui Petrus Bod de Felső Csernátton despre românii din Transilvania și Partes, special despre uniunea bisericească.

Eu comandasem numai 25 exemplare, dar litograful, doară mai prevăzătoriu, mi-a făcut 30 și acum aflu că nici atîtea nu-mi ajung. La Caransebeș oamenii cînd aflu de ce este vorba, îmi cerură, și trâmiseră și banii, cîte 6 fl., de exemplară dodată 9, încît minten la început trebui să le curm orice ulterior angajămînt.

La Arad nici n-am provocat pe nime, ci am dat părintelui ep[iscop] 8 exemplare, iar dl. dr. Gáll mi-a ocupat unul aici, la mine acasă. La Academie mi s-a cerut categoric două exemplare, se-nțelege tot pe bani, adecă cu expedițiunea 25 franci ambe exemplariile. Face pîn[ă] aci exemplare 20. Mi-a rămas 10, între cari însă unul nu e complet, lipsind 3 coale, a 2a și a 3a și încă una.

Din cele 9 complete vin iată a-ți trămite ție 7, cu rogarea ca de cumva se mai află la tine păstrate cele *trei coale prime* ce ție-am fost comunicat de la început, să ai bunătate a mi le returna, căci îmi înlesnesc completarea exemplariului necomplet mai sus atins și atunci voi avea un exemplar în rezervă, deoarece unul din cele complete are să treacă în biblioteca d-lui Ales. Mocioni, iar cel completabil îmi va rămîne mie.

Încît pentru preț eu cred că tu să-mi trămiți fl. 50, căci solvin-

du-mi cei din Caransebeș și din Arad cevași mai mult, cu acești 50 fl. mi se compensează toate spesele cari au fost:

Pentru 36 coale tipăritul a 3 fl. coala, face	fl. 108
Pentru 36 coale scriere cu tintă chimică a 1 fl,	25 × 45
Negreala chimică, papirul, [e]spedițiunea, etc	17
total	170 fl.

Aș dori ca exemplariile să devină în mâni demne, cari să le știe aprețui, căci adevărat scandal este că acest op atît de important pentru noi 125 de ani ascuns a fost dinaintea noastră! Însuși dl. G. Barițiu afirmă în notița sa, prin carea prezentă o copie a acestui op-manuscris Academiei Rom[âne], cum că la Blaj în biblioteca lui Cipar[iu] s-a aflat și resp[ectiv] se află o copîă și pe această bază am atins și eu aceasta în Cuvîntul cătră cititoriu.

Apoi am aflat cu cale a publica una fidelia și Actul de uniune de la sept. 1698, în care privință cînd ne vom întîlni, de-mi voi aduce aminte, am să-ți spun o istorie frumcasă, relativă la aflarea acestui act și încercarea d-a-l ascunde de noi!

E prea posibil ca eu curînd-curînd să te caut la Sibiu. Las că peste puține zile am să plec la Cluj și d-acolo la Turda, iar d-acolo, prin mijlocul Ardealului, la Căpîlnaș, care cale ducîndu-mă aproape pe la Sibiu, abia voi putea face să nu mă abat; dar mai e și alt plan, care l-am făcut cu Preasînțitul de la Arad, adecă ne-am cam angajat să mergem ambii pe vro 2—3 săptămîni la băile din Ocna. Am scris alaltăieri Preasînțitului și aștept răspunsul și dacă va fi susținînd angajamentul, apoi în 6—9 zile vom fi la Sibiu și de voi căpăta o cămăruță mă voi așeza la Ocna. Sper că te voi găsi acasă. Eu tot cazul sîmbătă la miază sau seara plec cătră Cluj.

Cu acestea salutîndu-te și dorind să ne vedem curînd în pace, sum al tău sincer amic,

V. Babeș.

Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

CXXII

Budapesta, 3/15 iuliu 1890.

Iubite și stimate Miroane,

Simt necesitatea d-a-ți scrie. Mai întîi de toate pentru d-a-ți comunica altissima rezoluțiune, firește respingătoare, în cauza cu grecii pentru biserică. Ar fi poate mai bine să-nu-ți mai co-

munic nimica în asemenea cauze, parte ca să nu te mai necăjesc, parte că o fac degeaba! Căci am luat la Sibiu, în cele 16 zile, impresiunea ca cum tu de orice te-ai interesa mai mult decât de afacerile noastre, cari propriamente ție ți-ar incumbe în prima liniă. Asta nici nu mă miră. Astăzi omul prea zelos și prea sănătos să fie ca să nu se dizguste de toate cu cari imediat nu este legat! Dar eu tot mai am atîta vigoare a spiritului că nu desper. Îmi fac datoria și cel puțin cu voia mea nu o uit, nu o negrijesc. Fîrește că unde n-o pricep, n-o pot împlini loial.

Afacerea noastră cu grecii eu din capul locului am priceput-o și considerat-o ca atingînd Biserica Română Ort[odoxă]. Căci în principiu toți românii ort[odocși] aparțin Metropoliei române, apoi țină Metropolitul și ep[iscop]ii cum vor vrea! Știi că eu nici atitudinea ta față de cauza din Brașov cu grecii nu am găsit-o corectă.

Destul că înaltul guvern maghiar al Maiestatei Sale Apostolice nu și-a putut crea împrejurări mai favorabile pentru scopurile volniciei sale față de noi românii. Aici în B-pesta, per regulam avitcam³⁵, și-a creat din *valahii* din B-pesta, cari 80 de ani au fost, după a lor voie și cerere și 15 Rezoluțiuni, numai *valahi*, și s-au numărat cu mîndrie între cele 3.000.000 de români ai monarhiei, *macedo-valahi*, și din *autonomia legală a bisericelor*, autonomie egală cu anarhia, a majorităților din comunalii reprezentanți ai *particularelor biserice* și pe baza acestor două creațiuni arbitrare și capul nostru l-ar fi dat grecilor dacă aceștia l-ar fi cerut! Și apoi ne lasă deschisă calea judecătorească, după ce prin justiție de cabinet ne-a falsificat *întreaga bază de drept a raportului dintre noi și biserică!*

Vom vedea ce vom face, ce ne va învăța D-zeu să facem, că sfat, ajutoriu, sprijinire de la biserică, nici cea din Carloviț nici cea din Sibiu, nu putem aștepta.

Dealtmîntre cît de curînd vom publica ca adaus la suplica către Maiestate chiar documentele, și cine va vrea să cunoască va cunoaște netrebnicia dreptății lumesti!

Eu, după petrecere de 8 zile în Căpîlnaș, mă aflu acasă de 10 zile, lucrînd zi și noapte la multele cauze ce mi-au rămas în restanță. D-atunci de repetite ori din mai multe părți am fost întrebăat cum stăm cu procesele de despărțire ierarhică, resp[ectiv] dacă plenipotențele metropolitane se află deja în mîinile avocatului. N-am răspuns nimănui nimic, că mi-a fost rușine să mint și și mai rușine să spun adevărul! De ai știi tu cît necaz ne faci tu, cîte dificultăți ne pui deasupra capului prin un capriț și cinism ce n-au pic de rațiune! A fost însă chiar în Arad, unde un om dintre

ai tăi mi-a răspuns: „Ei bine, Miron Romanul când e bolnav își uită că este Mitropolitul nostru!“ etc, etc.

Eu una nu pricep: cum tu nu vezi câtă trudă ne dăm noi, cum chiar de ani ne certăm cu cei de la „Tribuna“ pentru a-ți cruța susceptibilitățile și a susține prestigiul supremului antiste al bisericeii noastre. Ei bine, cum se poate ca tu în loc d-a ne facilita ne îngreunezi lupta?

Închei rogîndu-te să ai îndurarea de noi, de a-ți aduce zilnic măcar și numai una dată aminte că ești Mitropolitul nostru, a 1.700.000 de români creștini, ortodocși.

Pe mine altmîntre timpul rău mă împedecă a-mi mai și facea vrun plan de cură. Nu știu dacă tu acolo în această privință ești mai norocos. În tot cazul eu-ți doresc cea mai completă sănătate în al tău și al bisericeii, sărmanei biserice, folcs!

Al tău pururea sincer,

V. Babeș

Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

CXXIII

Căpălnaș, în 7/19 sept. 1890

Amate și stimate Miroane Metropolitice,

Venind alaltăieri de la Săcele³⁶, ieri petrecu aici părintele Popea și însoțit de dl. Eugeniu azi dimineată plecă spre Făget³⁷, cu planul d-a fi pe prînz la Lugoj iar pe cină la Caransebeș. Poți socoti că d-alaltăieri seară pînă azi dimineată cite opinii am schimbat asupra situațiunii și necazurilor ce ne împresoară.

Lunea trecută, comisiunea noastră delegațională și consistorială avu prima întîlnire în Timișoara cu serbii și după discușiune de 3 ore înțelegerea fu ca mai întîi de toate să se voteze un program sau regulativ, atît despre principiile conducătoare, cit și despre modul de procedere. Eu am fost însărcinat cu elaborarea, carea apoi s-o comunic și discut cu Ifcovici³⁸ și să convocăm apoi comisiunea mixtă.

Eu apoi am returnat aici prin Arad, luînd cu mine din Arad actele necesari, anume *Invoiala* din Carloviț și sentința Curiei în cauza Cnezului, pe cari le vom lua de puncturi de mîncare.

Sper că pe lumea sau marța proximă voi putea să fiu în Timișoara și să ajung la înțelegere cu Ifcovici.

Dificultăți mi-a făcut membrul dr. Dimitrievici³⁹, pe cari n-aș pune temei dacă nu aflu că Patriarcul ține și el la pretensiunile lui. Adecă eu luni, la 6 ore seara, după încheierea ședinței noastre, m-am dus la Patriarcul și am stat cu dînsul peste 2 ore de vorbă; mi-a povestit necazurile sale cu Csáky, mai virtos relativ la dr. Raditz⁴⁰ și multe altele, necazuri ce mai că întrec pe ale noastre. Iar în cauza comisiunii noastre mixte, informîndu-l despre dezbaterele avute, mi s-a [e]sprimat că și el crede ca Dimitrievici! Fi-rește, la reflecțiunile mele că pretensiunile acestuia chiar serbii de prin alte părți le-ar respinge, declarîndu-le de nejuste și nedrepte, a tăcut. Totuși asupra mea ținuta lui Dimitrievici și observațiunea Patriarcului au făcut impresiunea că n-aveam a ne aștepta la rezultatul dorit de noi. Ce e drept, m-a surprins Ifcovici cu ținuta sa secundătoare vederilor mele, însă acest domn e cunoscut de versatilitatea sa.

Oricum, eu din acest incident îmi țin de strictă datorință a te ruga din tot dinadinsul să nu întirzii a ne trâmite plenipotențele și actele relative la cele patru comune, ce zac la tine d-atîta timp, pentru ca la proxima convenire să le avem la mîna și cît dificultățile ni s-ar prezenta tendențioase, să pășim la proces, ca să scăpăm de grelele imputațiuni ce ne face poporul și să dovedim serbilor seriozitatea noastră. Repet rugarea să nu trăgănezi că ne aduci în cea mai grea strîmtoare, care poate avea pentru cauzele noastre urmări fatale, ce nu voiesc a ți le pune în vedere!

Prin discursul cu Patriarcul acesta incidentalmente mi-a amintit de fundațiunea Trandafil și am înțeles că *sentența Curiei a susținut testamentul comun*, care va să zică toate 400 jugere rămîn destinate stipendiilor. Patriarcul are planul a face 12 stipendii, a 600 fl., și a și trîmis pe trei clerici cu trei din acestea la Cernăuți, la facultatea [de] teol[ogie], și-mi zise că se va adresa ție pentru ca să-i recomanzi și tu. Eu i-am spus că cunosc testamentul și că-l avem și dorim a-l folosi, dar ulterior nimic. Deci te rog bagă de seamă cauza!

Socoteam a-ți scrie numai cîteva șiruri și iată c-am umplut două pagine des îndesate. Dar închei salutîndu-te cordial, al tău devotat sincer amic,

V. Babeș.

N. B! Un eventual imediat răspuns al tău m-ar găsi încă aici: Per Soborșin în Kápolnás.

Căpîlnaș, 11/23 oct. 1890.

Amate și respectate Metropolitae,

Aseară am sosit aici de la Geni⁴¹, unde după înmormîntarea întru domnul răposatul[ui] Mihail Mocioni am mai avut a sta 5 zile pentru regularea celor de regulat. Mine, vineri de dimineață, am să plec la Sibiu cu trenul de ziuă ce sosește acolo pare-mi-se după 9, pe la 9²/₄ seara.

Motivul călătoriei mele este *adunarea de luni și marți*. Și totuși, întră împrejurările mele poate că rămîneam acasă, dacă n-aveam o vorbă cu tine, firește în cele bisericesti naționale*. Plec cu inima supărată, supărată și pentru ale amicilor politici și pentru unele de ale tale. Și poate că să nu mă vadă bine nici amicii politici, nici amicul din fruntea bisericii naționale. Cu toate [acestea], ceia-mi trămit vorbă: „nu cumva să lipsesc; să vin și să-i cert!”⁴. Poate că și tu vei cugeta asemenea. Oricum, relațiunile noastre aș putea zice de cînd lumea, sigur înșă de vro 25 de ani, au fost și au rămas deși mai peste tot încordate, momentan chiar rezbelice, totuși tot pre atîta *delicate și intime*.

Aceste relațiuni, acest necontestabil adevăr esplică, astă dată mai mult ca oricînd, și această epistolă a mea cătră tine în fața momentului.

Tu știi că eu pururea cu plăcere și mare mulțămîtă am făcut uz de amabila ta ospitalitate, dar vei fi esperiat și aceea că eu însumi cîteodată am găsit inconvenientă primirea mea la reședința ta, din punctul de vedere al pozițiunei ce ai și resp[ectiv] ți-ai format, și în sus și în jos. Noi, amate și respectate Miroane, așa cred că ar trebui să ne desfacem, precum în parte mare ne-am și desfăcut, de toate considerațiunile de etichetă. Eu dacă pînă acuma prin ținuta mea nu te-ai fi convins, vin acuma a te încredința pozitiv și definitiv că deși știi prețui și prețuiesc din tot sufletu[!] amabilitatea și considerațiunile tale pentru mine, precum prin acestea niciodată nu mi s-a influențat raporturile, ținuta față de tine și faptele tale, tot asemenea oricînd și ori în cît împrejurările tale, pre cari tu unul și singur numai poți să le știi și să le apreciez[i] mai bine, ți-ar comanda încetarea sau modificarea acelor considerațiuni pentru mine, de multe ori bătătoare la ochi, în sus și în jos; prin asemenea schimbare inima și purtarea mea față de tine și faptele tale rămîne *absolutamente neschimbată*.

Tu știi că nu se poate să nu te fi convins prin întreg trecutul nostru, cum că eu am convicțiunile mele, pe baza căroră lucru ziuă

și noaptea la un scop mare, de la care nici cu bine nici cu rău nime pe lume nu [mă] poate abate și oricine s-a încercat a mă abate s-a înșelat amar! Conclud, ca să nu prelungească vorba, că rămâne pururea, prin urmare și astă dată, de tot la tine a mă invita și primi, sau a mă ignora cu ocaziunea acestei petreceri în Sibiu și te rog să nu te preocupi cumva de considerațiuni de etichetă, sau să crezi că-mi cauzezi cea mai mică subsumțiune. Eu, independente cum mă știi, în toate părțile pururi voi pricepe să aprețiez situațiunea și resp[ectiv] motivele faptelor sau ținutei altora mai puțin independenți ca mine.

Altmintre, la ocazionala revedere putem discuta ulterior. Tu dacă vei fi de acord cu mine că prezenta mea vizită în Sibiu nu recomandă la Metropolitul, vei ignora simplu sosirea mea, iar dacă vei crede că scrupulii mei sînt esagerați și fără[ă] de rezon, vei urma ca și altă dată.

Te salută al tău sincer și devotat,

V. Babeș.

* Am avut la 3/15 sept. la Timișoara o lungă-lungă văzută la Patriarhul serbesc, și m-am angajat a vorbi ocazional cu tine.

Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

CXXV

Budapesta, în 10/22 nov. 1890.

Prea amate Miroane Metropolitice,

Tot am așteptat, doar-doar mi-a veni știre de la Arad că au sosit acolo cauzele cu plenipotențele pentru cele 4 comune mesocate, ale căror acte zac la tine d-atîta timp.

De ai vedea tu ce scriu și ai auzi ce vorbesc oamenii, special în Sîmniclăușul Mare, în Marghita Mare⁴² și în Fenlac⁴³, așa cred că n-ai avea noapte liniștită precum n-am eu o zi fără necaz! Și acum se întîmplă de muri repentin Ivcovici din Timișoara, ceea ce ne impune a convoca delegațiunea și a lua măsuri și este neviabilă întrebarea că ce o să mai facem, cum să mai procedem, ca tu să nu ne mai fii pedecă în cauzele de despărțire ierarhică! Cînd cuget la acestea, mă simțesc îndetorat încă o dată a te roga să te înduri de mine și de tine și să-mi remiți actele cu plenipotențele subscrise. Așa cred că va ajunge trăgăneala de pînă acu, carea ori în ce scop sau din orice motiv să fi fost, a fost d-o mie de ori mai multă decît s-ar fi cuvenit.

Despre altele, numai încă atîta-ți spun, că doară și aceasta-ți va muia inima, că după cum chiar ieri am primit oficial, Consistoriile din Timișoara și Virșeț încep a trage la răspundere și a persecuta pe cale disciplinară pe preoții noștri din comunele mes-
tecate, căci scriu matricolele și atestatele parohiale *românește cu litere latine*, în loc de cirilică! Și ce crezi, asupra cui se vaieră și blastemă bieții preoți maltratați? Dacă dorești [i]ți pot trîmite acte autentice despre aceasta.

Închei conjurîndu-te să nu mai trîgănești, că nu merită să-ți faci și să ne faci atîta necaz.

Al tău tare înduioșat,

V. Babeș.

Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

CXXVI

Budapesta, 7/19 ianuarie 1892.

Prea iubite și adînc stimate Miroane,

Nu-ți pot spune cîtă bucurie mi-a făcut interesarea ta de mine și de sănătatea mea și te rog să fii convins, precum și eu, chiar în mijlocul suferințelor mele, de multe ori cugetam la tine și-mi aduceam aminte de promisiunea mea că pe la miezul lui ianuarie voi fi la tine în Sibiu. Dar soartea altfel a dispus. Prin toată luna lui nov. și pînă cîtră 20 dec. mă simțeam de tot bine și lucrăm zilnic cîte 10—12 ore, și aveam foarte mult de lucru, pregătindu-mă pentru Academie, pentru Comitetul național și pentru conferința eventuală pe martie sau aprilie. În zilele de 22, 23 și 24 dec. am început a mă simți indispus, posomorît și făr[ă] să mă doară ceva mă necăjeam că n-am poftă de lucru, ba nici să cuget mai adînc.

În ziua de vineri a Crăciunului catolicilor, pe la miezi, dodată m-am simțit ca aprins, arzînd de sus pînă jos, numai picioarele [fiind] reci, înghețate; deci m-am pus la pat. Miercuri, în 18/30 dec., simțindu-mă mai bine, m-am sculat ca să scriu lui dr. Raț să grijească de afacerile naționale că eu am devenit neputincios, dar în aceeași zi cîtră seară a prorupt criza, carea a ținut aproape trei zile și am zăcut 17 zile, iar acum a zecea zi mă scol cîte pe 4—5 ore, nefiîndu-mi însă iertat a mă ocupa de nimic încordătoriu, și aceasta cel puțin pe 3—4 săptămîni. Mă simt de tot enervat și apetitul numai foarte puțin și încet vine.

Astfel astă dată soartea mă împiedică d-a putea să iau parte la mișcările și luptele politice naționale. Și doară că D-zeu știe ce face. Las să se deprindă iubiții mei conaționali d-a-și face treburile și fără mine.

Altmintre, după toate cîte mi se scriu și cîte văd prin gazete, *demoralizarea de sus* la noi prin extremismii radicali și complotiștii noștri a pătruns afund prin toate stratele poporului și abia mai este posibil a ține ordine și a insufla respect!

Te salută din toată inima, al tău sincer,

V. Babeș.

A.B.M., fond *Miron Romanul*, nr. 97.

CXXVII

Budapesta, 9 oct. st. n. 1892.

Amate și prea stimate Metropolitae,

Simt necesitatea d-a-ți adresa cîteva cuvinte, cu rugarea să nu le iei în nume de rău.

Te reflectez că după cum văd din „Branik“ nr. 112 de joia trecută, pag. 4 *Йобе смупнегуга* fundațiunea Trandafil se utilizează fără nici o rezervă, nici o privire la noi! Și încă una; aci nici nu se mai amintește de fundațiune ca a ambilor fundatori, ci numai ca a Mariei Trandafil. Acest abuz nu se poate lăsa neatacat.

Alta, ce tocmai azi citesc într-o depeșă de la Carloviț, e că Congresul sîrbesc se va aduna pe 5 nov. a. c. Relativ la acesta-ți notez aci:

În cauza pentru comunele mestecate încă pendente, din delegațiunea noastră eu și cu dl. Gáll am fost însărcinați a ne pune personal în tractamente cu episcopul Timișorii și apoi cu Patriarcul, pentru d-a ne împăca fără procese sumptuoase și necăjicioase.

Cu ep[iscop]ul Timișorii, om nou și neorientat, nici n-am putut sta de vorbă serios; pe Patriarcul l-am sondat prin secr[etarul] național Tijirici și am aflat că acolo la Carloviț se țin legați de concludul Congresului lor de la 1879, adus în urma stăruinței mele ca reprezentant al Metropoliei noastre.

Dar noi altfel considerăm cauza aceasta și eu n-am lipsit a mă adresa și a doua oară la Carloviț, prezentînd și espicînd esactitatea punctului nostru de vedere și acest punct de vedere doresc a ți-l preciza aci pe scurt, fiind convins că-l vei cuprinde și aproba.

La 1879, noi stăruiam la Congresul sîrbesc să facă posibil printr-un conclud ca cu cauzele de despărțire în comunele mixte să nu fim siliți a merge la tribunalele străine, ci prin înlesniri reciproce să le conplanăm noi între noi. Congresul serb, apretîind argumentele mele, a numit o delegațiune, carea cu a noastră în conlucrare să combine măsurile recerute, cari apoi Congresele să le accepte și pună în lucrare. Dar conclusele Congresului serbesc stînd zăpăcite cu anii la guvern, creștinii noștri prin unele comune mixte pierzîndu-și răbdarea și forțîndu-ne, a trebuit să facem procesele prescise prin lege, și astfel în cele trei cauze, trecute prin toate instanțele, adecă a Chinezului, Pojenei Române și Mehalei⁴⁴, am obținut sentențe curiali, prin cari s-au stabilit unele principii, cu cari noi ne mulțămim, prin cari însă ei, serbii, se țin foarte asupriți.

Deci, avînd noi acum în aceste cauze de despărțire ierarhică d-o parte *votul Congreselor noastre, depus în invoiala de la Carloviț de la 1872*, vot sancționat și de M[aiestatea] S[a], împăratul-rege apost[olic], avînd acum și principii cu norme pozitive din partea supremului Tribunal de justiție, *în privința punctelor asupra cărorora nu ne putem înțelege pe cale amică*, nu mai avem trebuință de nouă dispozițiuni legislative din partea Congresului, ci vorba e numai înțelegeri administrative în acea privință, *cum, pe baza invoielii de Carloviț și pe baza principiilor Curiei regie, să dezlegăm toate cauzele de despărțire ierarhică prin comunele mesteceate fără proces, fără spese, fără perdere de timp, fără iritare și înstrăinare a spiritelor*. Într-un cuvînt, *cum să înlesnim noi înșine fără intervenire străină aplicarea normelor deja fixate prin cei competenți, să le înlesnim cu toată posibilă cruțare a intereselor și drepturilor reciproce*.

Asupra ulterioarei mele dilucidări n-am primit nici un răspuns și nici nu cred că voi primi, căci și serbii țin ca și maghiarii la *beati possidentes*, măcar și numai pe 3 zile.

Destul că în fața acestora trebuie să combinăm ținuta noastră cu ocaziunea Congresului serbesc. Apoi tu știi că noi mai avem și alte cîteva cauze, cu cari avizați suntem la Congres. Toate acestea trebuie să ne ocupe de timpuriu, pentru ca sosînd timpul și ocaziunea să nu ne găsească nepregătiți. Te rog deci să te cugeți asupra lucrului și să-mi comunicî vederile, resp[ectiv] intențiunea ta, sau să avizezi pe Delegațiune a se îngriji ea de toate, ceea ce eu n-aș crede a fi corect și corespunzătoriu. De cumva tu, pentru pregătirea lucrului, ai avea trebuință de conlucrarea mea, fie ca referent al Delegațiunii, fie ca fostul esmis al tău la 1879 sau ori în ce calitate, apoi cheamă-mă la Sibiu, însă fă-o pînă nu s-a înăs-

prit prea tare timpul și am putea cu aceeași ocaziune împlini și conlusul de an al Consistoriului metropolitan pentru edarea actelor completate asupra înființării Metropoliei.

Eu mă aflu singur-singurel acasă și-mi petrec toată ziua cu scriere și citire, dar peste puține (4—5) zile doară va trebui să călătoresc la Arad și la d-nii Mocionești; d-aceea ar fi bine ca tu imediat să-mi faci cunoscută intențiunea ta, ca să mă știu aco-moda.

Ai mei: Titu după absolvirea examenului de ofițir de rezervă este în vizite p[en]tru 2—3 săptămîni la Mocionești, iar muierea mea, fiind foarte atacată în nervi, este dusă de Emil la Viena și Graz pe 2—3 săptămîni; Cornel iarăși își caută de lucru bărbă-tește la Mezöhegyes⁴⁵, în speranța de angajare pe novembre.

Închei salutîndu-te din toată inima, cu iubire al tău,

V. Babeș.
(Vámházkörút 4).

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 220.

CXXVIII

Budapesta, 14/26 oct. 1892.

Amate și venerate Metropolit,

Citind astăzi publicațiunea oficială despre deschiderea Congresului serbesc la 5 nov[embre] nou, adecă de azi în 10 zile, îmi vine ca o săgeată la inimă îngrijirea pentru ale noastre mari și urgente interese la acel Congres, în care privință eu mi-am fost permis a te molesta cu o epistolă înainte cam cu 10 zile, rogin-du-te d-a sacrifica nițel timp și studiu acelor interese și a-mi co-munica vederile tale.

Neprimind nici un răspuns pînă în ziua de astăzi neputînd ști nici măcar că ești în pace, sănătos și că ai primit umilita mea epis-tolă, vin prin aceasta de nou a te molesta și roga să nu dai uitării cauza; iar dacă epitola mea nu-i fi primit-o, să-mi notifici aceasta pentru ca să ți-o scriu de nou.

Eu din cauza multor afaceri aici n-am putut părăsi Budapesta, măcar că de 3 săptămîni tot singur-singurel petrec aici.

Simțînd trebuința, am căutat printre hîrțile mele reportul ce în novembre sau decemvre 1879 ți l-am făcut despre misiunea mea

la Congresul din Carloviț, dar nu-l pot afla. Nu știu dacă acela se va găsi la tine pentru prezidiale, sau va fi fost încorporat actelor delegaționale cari s-au trimis la Arad.

Măcar atîta cred că ar trebui tu să faci ca să notifici Patriarcului că avem mai multe cestiuni de regulat cu Congresul lor, cari fiind de importanță și foarte vechi și regularea lor de urgență, să binevoiască a determina timpul cînd esmisul sau esmișii delegațiunei noastre să se înfățișeze cu ele la Carloviț.

Cu devotament, stimă și iubire, al tău,

V. Babeș.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 225.

CXXIX

Budapesta, 8/20 nov. 1892.
(Vámházkörút 4)

Amate Miroane, venerabile Metropolit!

Deși după tăcerea ta absolută la două epistole ale mele, relative [la] pășirea noastră față cu Congresul serbesc actual, doară mai cu cuviință ar fi a nu te mai molesta, mie totuși îmi vine parcă prin asemenea ținută aș lipsi în toate privințele de la datoria mea și ție special ți-aș face o nedreptate. Poate că din vina poștei sau a altora nici nu-mi vei fi primit acele epistole, sau nu vei fi ajuns a-mi răspunde ceva *util* sau *utilizabil*.

În fine, noi cei ce suntem în parte mai puțin [...] mult mai mult scrupuloși în afaceri, am făcut cum ne-a învățat D-zeu și credem a fi făcut esact datorința către biserică și popor, prin ceea ce ne convinseserăm încă o dată că ceea ce ne doare pe noi, nu ustură deloc pe frații coreligionari. Sigur, aceasta o știai și tu ca și noi, din capul locu'ui. Alta e cestiunea carea mă face ca astă dată să te molestez, poate să-ți răpesc iarăși unele minute din scumpa-ți viață. Cum îmi este mie dat!

Sum convins că petreci cu toată atențiunea mișcările în spirite, mișcările de la locurile cele mai înalte ale societății politice și culturale.

Făță de acestea organele publicistice ale catolicilor deja încep a se pregăti aieva pentru o luptă crincenă. Lupta aceasta, mascată dinaintea lumii profane, așa se vede că curge de mulți ani, mai

virtos d-atunci de cînd Tisza cu ajutorul Berlinului a ridicat la noi deasupra spiritul calvinismului, ca o specială pîrghiă pentru maghiarism, rîzimînd-o pe biata inimă înfrîntă a regelui apostolic.

Mai multe și mai detaliate în această privință așa cred că minții tale agere nu este de lipsă a atinge. Și aceea desigur vei fi priceput la moment că deși din diverse scopuri și motive în lupta ce se pregătește precum nu putem rămîne indiferenți, pasivi, astfel locul nostru nu poate să fie decît alături cu catolicismul, cu papa chiar!

Pe baza experiențelor din trecut eu țin mult precum la inteligența, așa și la energia ta; totuși, tot după experiența trecutului, trăbă să spun că dacă într-adevăr se va încinde o asemenea luptă, precum deja o prevestește „Magy[ar] Áliam“ și alte organe inspirate de episcopatul catolic, la noi asupra ținutei noastre, a modalităților și eventualelor rezerve etc, neapărat va trebui să se facă o consultare și bună înțelegere între bărbații columnari ai bisericei și națiunii. Frații uniți de bună seamă vor primi îndigitările necesari prin canalele lor din Roma, noi de la Sibiu ar fi să fim provăzuți cu parola cît de timpuriu și cît de pozitiv. Dar noi n-avem papă infa[i]libil, ci avem organe, avem bărbați de inimă și de sfat (dar consultările au început și la catolici!).

Atîta este ce în cea mai bună cunoștință și credință mă simt îndemat a-ți aduce la binevoitoarea aprețiere astăzi doară deja la ora a 11-cea.

Cu sănătatea nu sum tocmai bine și nici nu mă pot lesne reculege, deoarece am de tot mult de lucru și lucru mereu. Ce să mă fac, asta mi-a fost soarta vieții, întru carea singură mi-am căutat fericirea vieții.

Al tău, cu multă sinceră stimă și iubire devotat,

V. Babeș.

A.B.M., *fond Miron Romanul*, nr. 222.

CXXX

B-pesta, 2/14 faur 1893.

Iubite și stimată Metropolită,

Reportîndu-mă la cele cuprinse în epistolele mai recente ale mele și în răspunsul tău din 6 a curenteii, așa cam în fugă, căci vai ce scurt îmi e timpul, vin a-ți mai zice puține cuvinte. Te rog să nu le ieși în nume de rău.

Mai întâi de toate-ți trimit aci un ulterior răport asupra ulterioarelor mele descoperiri, relative la Reprezentațiunea Congresului nostru național din 1870. Pune-l și p-acesta la actele concernente.

Și eu, precum și părintele ep[iscop] al Aradului, credem că va fi de lipsă să merg eu în persoană la Carloviț pentru încercarea de înțelegere în toate privințele, cu atât mai virtos deoarece pe cale poștală nimic nu mai putem ajunge. Noi, prin dl. episcop, ca președinte al Delegațiunei noastre congresuale, minteni după deschiderea Congresului serb de an ne-am adresat Patriarcului, rogându-l ca să propună Congresului să numească și din a sa parte numaidecît o comisiune specială resp[ectiv] Delegațiune, carea, paralel cu dezbaterea asupra proiectului lor de *Statut org[anic] general*, să lucreze cu a noastră Delegațiune la un proiect de regulare a tuturor cestiunilor pendente între ambele metropolii, astfel că Congresul la urmă să poată tracta și acest proiect de urgență.

Am scris lui Polit⁴⁶ și secretariului național Cirici și i-am rugat să stăruiască pe lângă colegii lor ca să primească propunerea noastră. Polit de repetite ori a stăruit și la Patriarcul și la secretariul; dar în deșert! Nici măcar prezentată [nu] a fost Congresului cererea noastră! Nici măcar un răspuns nu ni s-a dat! Cirici s-a scuzat lui Polit cu minciuna că *n-a putut găsi anteactele* și că-mi va scrie în această privință cu de-amănuntul. Nici pînă astăzi nimic!

Intr-aceea ep[iscop]ul Timișorii, un dobitoc și jumătate, se lasă purtat de fiscul consistorial dr. Dimitrievici și de protopopul central Stoici și face vexațiuni peste vexațiuni românilor de prin comunele mixte, ale căror procese de despărțire sunt în curgere. Astfel a provocat conflictul cel aprig în biserică, a treia zi după Crăciun, care prin esacerbarea spiritelor la români și prin caprițul prost al Consistoriului serbesc avu de consecință declarațiune unanimă și fermă a românilor că nu mai recunosc jurisdicțiunea, și așa provizorie, a episcopiei sîrbești, ci se încorporează diecezei arădane, lăsînd totuși intact dreptul de folosință a bisericei fraților serbi, pînă la terminarea definitivă a procesului în curgere.

Mai ating la această cauză numai atîta că ambele părți s-au adresat ministeriului și judecătîii civile și că după aparițiune d-nii de la putere înclină în partea românilor! Pesemne le place cearta.

Părintele ep[iscop] al Aradului, rugat de români să-i primească formal în dieceza sa, s-a declarat gata a primi poporul, dar pe parohul și resp[ectiv] conducătoriul lor (părintele Suetoniu) nu-l poate primi fără dimisionale. Eu de 14 zile, zi și noapte alarmat și consultat, m-am încercat a domoli spiritele înverșunate, la urmă m-am acomodat împrejurărilor, recomandîndu-le *rezerve*, iar părintelui ep[iscop] reflectîndu-i cu telegraful și în scris că dimisionaliile

sunt p[en]tru cazuri normale, în cazuri abnormale de forță majoră ele sunt imposibile, deci să nu pună această condițiune, carea nu poate decît să amărească și mai mult spiritele. Mi-a răspuns că s-a adresat ție pentru sfat. Dar confusiunea și animozitățile au luat dimensiuni colosale! Între astfel de împrejurări greu este a fi arhipăstoriu cu destulă cualificațiune.

Încît p[en]tru ținuta bisericeii noastre față de intenționata căsătorie civilă, introducerea matricolelor civile⁴⁷ etc, țin și eu că întrebarea e simplă. Consist[oriul] plen[ar] din Arad a luat în această privință un conclud unanim p[en]tru o inițiativă, dar dl. Popa, primind ca să-l motiveze și stilizeze, încă nu s-a apucat de lucru, iară eu, ca preopinent și membru al Comisiunii, văzînd că timpul trece m-am pus zilele trecute și mi-am trămis votul meu în scris părintelui ep[iscop] așa cum am crezut eu că ajunge să fie pentru scopul său, adecă ca să supediteze o bază pentru deliberare și enunțiațiune din partea ierarhilor noștri. Adecă, vorba vine, cum biserica noastră la rîndul ei să se rostească în cestiune pentru d-a informa și dezvolta opiniunea publică, și a poporului și a claselor decizătoare. Pentru acest scop după mine este *supremul timp!* M-a întristat a înțelege din prețuita ta epistolă cum că cu sănătatea nu te afli tocmai bine. Știu ce va să zică aceasta, căci în aceeași condițiune mă aflu și eu! Consoleze-te și pe tine cuvintele lui Cicero: „Senectus ipsa morbus est“⁴⁸. Ce să facem! Ne cîr pim de azi pe mine și cit nu ne cîr pim astăzi, mînezi ne simțim ruți mai departe. Astfel vine sfișierea. Asta-i soartea omului, special a celui ce se zice *civilizat*, în loc să se zică *sistematicește debilitat!* [Î]ți mulțumesc p[en]tru n[ume]rii din „Telegraful“, al căror cuprins de altmîntrelea îl cunoșteam bine, căci citesc regulat foaia.

Al tău cu toată stima și iubirea devotat,

V. Babeș.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 214.

CXXXI

Budapesta, în 14/26 iuniu 1893.
(la 7 ore seara).

Amate Miroane,

Te rog să iei aminte cele ce-ți scriu în pripă. Sîmbătă am fost în Timișoara ca să mă întîlnesc cu ep[iscop]ul Nicanor, cu dr. Dimitrievici și dr. Stefanovici⁴⁹, pentru cauzele noastre.

Acolo m-a căutat Bredicean⁵⁰ și m-a informat despre îmblarea pe la Caransebeș și Lugoj a d-lui Arion, secretar general al lui Tache Ionescu. Ieri dimineață, plecînd la Arad, m-am întîlnit și am călătorit împreună și am luat prînzul cu episcopul. Azi dimineață, cu acceleratul, am călătorit pîn[ă] aci împreună, ep[isco]pul continuîndu-și calea spre Karlsbad. Aici dl. cu doamna veniră la mine și-mi spuseră misiunea și în urmarea înțelegerii dl. Arion se decise a pleca încă azi, luni seara, la Căpîlnaș, iar de acolo mine, marți seară, la Sibiu, special pentru d-a te grăi pe *tine*.

Afacerile sunt serioase. Sandru la Căpîlnaș a fost avizat de mine, numai după semne și eu d-aici îi depeșai numai puține cuvinte, notificîndu-i sosirea acolo ca să trîmiță trăsura la Soberșin.

Despre *tine* dl. Arion ține din capul locului că ai să fii foarte rezervat; cu toate [acestea] eu cred că poți să vorbești cu toată francheta!

Noi aici ne-am înțeles că vom merge cu toții la conferință și pînă la o oareșicare rezervă, adecă în privința modalității și direcțiunii politice, *cari n-am avut ocaziune d-a le cunoaște de mai nainte*, vom opera *Memorandul* cu *gravaminele* și vom ataca persecuțiunile ca îndreptate contra libertății comune⁵¹. Eu am de cuget să plec la Sibiu cîteva zile mai nainte de 9 iuliu; cred că te voi găsi acasă, sau să mă opresc doară îndată la Ocna?

Te rog răspunde-mi după întîlnirea cu dl. Arion cîteva cuvinte. Mă opresc aci, fiind timpul înaintat. Al tău,

V. Babeș.

A.B.M., fond *Miron Romanul*, nr. 217.

CXXXII

Budapesta, 3 iuliu n. 1893.

Iubite Metropolitie,

Azi ți-am primit amabilele șiruri, tocmai cînd volvam (sic!) prin minte ca să-ți scriu despre planul meu de călătorie, etc.

Eu simbătă era să plec la Viena, într-o cauză cam încurcată a lui Doda, dar m-a împedecat o depeșă din Căpîlnaș, carea-mi zicea să nu părăsesc Budapesta aceste zile. Deci n-am părăsit și m-am ținut gata d-a sta de vorbă cu cei ce va fi să mă caute, sau să mă cheame. Deci stau gata de călătorie, încotro va cere trebuința. Alt-

mintre, înțelegerea era ca eu pe joi să fiu la Căpîlnaș, iară pe sîmbătă cu d-nii M. M. la Sibiu. Acum însă mă socotesc să nu mă mai abat pe la Bulci și Căpîlnaș, ci să plec d-aici direct, de se va putea *joi seara*, cel mult însă *vineri seara*, direct ca să sosesc acolo tocmai cu trenul ce pe la 1²/₄ atinge Ocna. Eu, comandat, merg la conferință, dar am în vedere încă mai virtos băile de la Ocna. Dacă ar fi timpul priicios, mi-ar place să fac măcar vro 20 de băi. Apoi p[en]tru lucrările multe ce, am duc și dorul singurătății!

Mulțămindu-ți deci pentru frățasca invitare, nu voi lipsi a profita încă o dată de bunătatea inimei tale.

Dacă dl. Arion nu ți-a amintit lucruri și planuri mai speciale, cauza va fi înțelegerile ce a avut la Căpîlnaș. El credea că capii bisericei au să fie și ei angajați direct în partida națională, dar eu i-am spus că aceasta nu numai cu greu ar fi, dar nici n-ar fi consult⁵; am adaus însă că despre toate cele delicate și foarte dificili să se înțeleagă cu Sandru. Despre aceste înțelegeri însă cu gura, căci prin scrisoare nu se poate cum se cuvine.

Cu sinceră salutare al tău,

V. Babeș.

P. S. Cînd voi fi pe deplin în curat cu plecarea mea, te voi în-cunoștința despre sosire acolo.

A.B.M., *fond Miron Romanul*, nr. 218.

CXXXIII

Budapesta, 2/14 febr. 1894.

Iubite și prețuite Miroane,

Primind ieri epistola ta de alaltăieri, fiindcă-mi exprimi la călcii dorința ca să-ți [scriu] cît mai curînd de unele și altele, iată mă grăbesc a-ți împlini această dorință.

Cauzele noastre de la ministeriu le ține în evidență Titul meu. El în fiecare săptămînă merge de întrebă de ele. După ale lui informațiuni, de săptămîna trecută Patriarcul Br.⁵³ deja trei cauze d-ale noastre are asupra sa, pentru darea de informațiune și respective de *rațiune*. Între acestea cea dintîi este cauza Trandafil, cam de mult la el. A doua e a lui Suetoniu din Sinmiclăușul Mare, care în persoană a fost la Maiestate și i s-a plîns cu gura și în scris, că

dieceza serbească din Timișoara a confiscat $3\frac{2}{4}$ sesiuni parohiale din Sînmiclăuș, le-a licitat în favorul unui fond serbesc, pe baza Rezoluțiunii imperiale carea încuviințează asemenea confiscări numai sub condițiunea ca preoții funcționanți, ce rămîn numai cu cîte una sesiune, să fie astfel provăzuți din fonduri, ca să li se asigure cel puțin 1.200 fl. pe an dotațiune, precînd dieceza confiscătoare de această condițiune nu vrea să știe. Asupra acestei plînsori Patriarcul are să-și dea rațiunile.

A treia cauză este despre conflictele și încurcările tot din Sînmiclăuș pentru dreptul de paritate în limba serviciului divin, care drept, atacat fiind de preotul și poporul serbesc din loc, românii și l-au operat cu puterea fizică și s-au declarat ieșiți de sub jurisdicțiunea serbească și sunt sprijiniți de cătră administrațiunea politică dar nu din destul susținuți de Preasînțitul din Arad. Apoi mai virtos în această cauză așteaptă ei că vei fi ascultat și că îi vei sprijini din răspuțeri! Dar Patriarcul nu se grăbește cu votul său. Eu te rog ca de cumva mai virtos cauza din urmă ți-ar veni spre opinare și ai avea ceva scrupuli, să nu pregeți a mă informa și asculta, tă[c]înd cauza și dealtmîntre în competența Delegațiunei.

E, nu-i vorbă, ceva anormal în cauză, însă chiar situațiunea românilor noștri rămași provizormîntre sub jurisdicțiunea serbilor, este anormală! Apoi numai în sînmiclăușeni avem popor inteligente, rezolut, bine disciplinat, prin care putem să mai dăm fraților serbi cîte o lecțiune salutară!

Au încercat de un an și jumătate Consist[oriul] din Timișoara toate modurile d-a înfrî[n]ge, suspinde, nimici pe părintele Suetoniu, dar nu i-a succes! În ce privește mișcările contra proiectelor de lege p[en]tru matrimonii, îmi vine a crede că e mai bine să nu ne mișcăm noi, căci în contra noastră toți și-ar da mîna, precînd altfel domnii se mîncă unii pe alții. Dealtmîntre, eu trăiesc în retragere și n-am nici un drept de inițiativă.

Ceea ce tu-mi spui despre „Dreptatea“ eu am prevăzut, am atins înainte cu 2 săptămîni Mocioneștilor și tot asemenea mi s-a scris și de prin alte părți. La rîndul meu, ce e drept, am scris și eu patru, dar cînd la preconsultări în toamnă în Căpîlnaș am observat încotro tinde drăguța de tinerime a noastră, am reprobat și d-atunci n-am mai luat parte de loc la această întreprindere. Eu astăzi nu am organ în care aș putea să scriu. Și dacă voi ați vrea să lărgiți un pic „Telegraful“ eu aș fi gata a mă angaja ca colaborator anonim.

În fine, și una cam tristă, familială. Bietul Emil al [meu], prin tractarea hoțască a unui specialist din Viena, a ajuns a pătîmi rău de nervi, respective de insomnie aproape desperat! Acum i se recomandă de urgență o excursiune spre sud-vest și peste 2—3 zile

pleacă pe 2 săptămâni însoțit de mamă-sa la Triest, Fiume, Abbazia, Veneția etc. Locul lui îl ține într-aceea substitutul lui legal, Titu. Dar prin aceasta cauzele noastre, cari toate sunt puse la cale, nu sufer[ă] nici o întârziere.

Eu abia aștept să vină vara ca să merg iar la Ocna, unde atît de bine m-am simțit încît îmi vine să mă mut de tot acolo, cel puțin peste vară!

Cu multe și din inimă provenite salutări, al tău,

V. Babeș.

A.B.M., fond *Miron Romanul*, nr. 215.

CXXXIV

Căpîlnaș, 6/18 aug. 1894.

Prea amate și stimate Miroane,

Primind azi epistola ta de ieri, deși epistola mea de alaltăieri îți va fi clarificat lucrul cu conceptul meu în cauza simiclaușenilor, totuși mă grăbesc a-ți mai spune unele spre orientare.

Eu îndată ieri am trimis cele trei coale de introducere și cu istoricul cauzei la Pesta, pentru descriere legibilă, în formă nouă, apoi m-am decis ca marți dimineața să plec acasă, de unde sper că în scurt timp [i]ți voi prezenta referatul meu întreg.

De la fiul meu Emil din V. Brühl⁵⁴ am primit ieri o epistolă, în care-mi zice că prea bucuros s-ar prinde a studia și a face conceptul în cauza Trandafil. Este la întrebarea mea. Și dacă tu ai voi să lucreze el acea cauză, nimic alta nu se recere decît copiele cele 4 ce ți le-am cerut și ți le-ai însemnat. Toate celelalte date eu le am; prin urmare, din acte nimic.

Eu ajungînd marți acasă, rămîn acolo timp de 7—8 zile, căci pe atunci retoarnă și ai mei din călătorie.

Cosma⁵⁵, precum [i]ți povestisem, a rămas și ieri aici, resp[ectiv] ieri d[upă] m[asa] petrecurăm în Birchiș pînă seara. Azi la 9 ore plecă cu Geni și cu soția acestuia la Făget, iar pe seară va fi în Lugoj.

Astă noapte avurăm ploiă toată noaptea cu fulgere și trăsnete, se continuă pînă pe la $9^2/4$ n[ainte] de mezi, iar acum, 3 d[upă] m[asa], reveni iarăși ziua cea mai plăcută.

Guturaiul rău a încetat pe cale încoaci, dar răgușeala dispare numai încet, tot astfel și tusa; într-aceea nasul mi s-a înflat și aprins. Va să zică iese jocul și cred că pîn[ă] la plecare d-aci tot răul va fi dispărut.

Cu mine toți d-aci și din Birchiș te salută cordial și doresc să te vadă odată și pe aici. Al tău,

V. Babeș.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 120.

CXXXV

B-pesta, 12 mart. n. 1895.

Dragă Miroane Metropolitae,

Nu te-am mai incomodat cu nici o epistolă, de cum ai plecat d-aceia. Care nu va să zică că nu m-am mai interesat și ocupat de toate cîte privesc și persoana și pozițiunea înaltă a ta. Aș putea adauge că chiar dacă mintea și inima mi-ar fi permis asemenea indiferentism, împrejurările mi-l făceau imposibil. Atita ca de preambul și intru în medias res.

De 2—3 săptămîni încoaci, acuș-acuș mă pătrund, turburîndu-mi liniștea retragerii și ocupațiunile studiilor plăcute, informațiuni, faime și cobele din cercurile puterilor de stat, cari trebuia să mă impresioneze cît se poate de rău și afund!

Tu știi că eu nu calc pragurile celor de la putere, dar că oameni ce stau aproape de aceia sub diferite motive sau poate preteste se străcoară pe la mine și-mi cîntă note triste la ureche, aceasta vin eu a ți-o descoperi, și notele sunt din zi în zi tot mai lugubre și mai neliniștitoare pentru mine. De la început mi se șoptea că cu sănătatea ta peste tot lucrul ar fi *fatal*, pînă ce mai nainte cu cîteva zile mi se spuse că chiar te-ai fi declarat și cu cuvîntul, precum ai dovedit-o prin faptă, cum că nu te mai simți în vigoarea de a-ți putea împlini funcțiunea și dătorințele chemării! Alaltăieri, în fine, prinzîndu-mă un fost vechi coleg de la dietă pe stradă, mă opri și-mi spuse că cauza ta este decis ca să fie tratată și regulată în Consiliul de Miniștri. El se miră cum de eu nu știu despre aceasta nimic și cum de eu, sau adecă noi, cei atit de aproape de tine, am lăsat să ajungă treaba aci! Eu dacă aș fi avînd în Sibiu un amic de încrede[re] pentru tine și pentru mine, m-aș fi adresat aceluia pentru informațiune, dar n-am și d-aceea am întreprins a mă adresa drept cătră tine. O fac cu toată rezerva și te rog a nu

mi-o lua în nume de rău. Eu astăzi ar trebui să fiu în scaunul meu de la Academie, unde se deschide sesiunea generală, dar impresiunile atinse mi-au făcut plecarea imposibilă și am aminat-o pe *proxima simbătă seara*, numai și numai pentru ca să-ți pot scrie și să mai știricesc. Tu vei știi că actualul ministeriu și resp[ectiv] ministrul de la culte⁵⁶ s-a apucat să facă mai multe reforme, schimbări bune-rele, cred mai mult rele și în privința bisericii noastre se zice că ar avea intențiunea d-a ne face unele favoruri, însă cu tine nu se pot înțelege, fiind tu bolnav de o totală apatie sau indolență. Pozitiv e că în secțiunea unde grassá (?) dl. Madách, se prepară o *reorganizare*, cu reprezentanți și din partea bisericii noastre. Deja M. a fost înlocuit cu b. Barkoczy⁵⁷, bărbat de renume foarte bun în toată privința. (O simțim aceasta chiar și noi în afacerile noastre cu grecii.)

Mai virtos pentru vro 3—4 cauze, de cari tare se interesă cei de sus și în cari tu nici în urma repetitelor categorice ursorii de ani nu vini a-ți face detoria, sunt înverșunați și indignați și te declară incurabil!

După a mea cea mai recentă informațiune tocmai s-ar pregăti, sau doară s-a și espedat, *cel din urmă* energetic și categoric ursoriu. Dorința mea ar fi ca tu să te afli întreg și sănătos și să previi toate măsurile dușmănoase prin o grabnică împlinire măcar a celor mai urgenți dintre resta[n]tele vechi cătră minister. Iar de Congres nu uita!

Al tău din toată inima devotat amic,

V. Babeș.

N. B! Ți-am spus că eu plec simbătă seara; deci pînă atunci poți să-mi spui ce ai avea.

A.B.M., fond Miron Romanul, nr. 223.

CXXXVI

Budapesta, 18 30 aprilie 1895.

Mult iubite Miroane Mitropolit,

Încă înainte de 8 zile în Arad am primit d-aici notificarea că cauza convocării Congresului nostru a fost subșternută Maiestății Sale pentru aprobare. Totdodată mi s-a recomandat ca încît s-ar simți urgența dezlegării, să te avizez ca să rogi prin telegraf pe Pápai⁵⁸ s-o propună M[aiestății] Sale de urgență.

În Arad am spus acestea Preasfințitului și amicilor, cari satisfacți cu atîta n-au crezut de lipsă urgența și solicitarea. Acum însă, după ce ieri prin fiul meu Emil luai informațiune că cauza zace, doară chiar stagnează în Viena, îmi țin de dătorie a te reflecta la aceasta și a te ruga ca doară să dai asemenea depeșă către Păpai.

Cred că ai fost informat despre comisiunea mixtă ce au inițiat-o cei din Carloviț și am secundat-o noi din Arad și Caransebeș, pentru o înțelegere d-a curma procesele și a tracta despre o procedere amică în cauzele de despărțire ierarhi[c]ă. Terminul de întrunire la Virșeș era pus pe 2 mai st. n., dar înainte cu 8 zile, din cauze mie necunoscute, a fost amînat pe 9 mai st. n. Într-aceea prelații fiind chemați la ședințele Casei de sus pe 11 mai, acum se lucră de o nouă amîinare, resp[ectiv] de întrunirea acelei Comisiuni aici, cu ocaziunea ședințelor Casei Magnaților.

Vei știi că în acea Comisiune din partea serbă este ep[iscopu]l Dimitrievici, dr. Polit și încă unul, mie necunoscut, iar din a noastră este ep[iscopu]l Popea, Gáll și eu. Această afacere mă încurcă în planul ce aveam ca îndată după deschiderea primăverii să merg la Ocna și să-mi încep băile, cari și mie ca și ție mi-au ajutat. Eu susțin planul, dar de la tine n-am răspuns și astfel sper că venind tu aici peste 12 zile ne vom înțelege. Tot atunci te voi informa despre cele aflate din gura lui Tache⁵⁹, relativ la fondul p[en]tru ajutorarea învățătorilor.

Eu am plecat din București marți după Paști, am petrecut 3 zile la Mocionești, iar 8 zile în Arad.

Al tău cu toată stima și iubirea devotat,

V. Babeș.

P. S. Muierea mea rămînînd în București la copii ei, îi aștept returnarea pe fiecare zi.

A.B.M., fond *Miron Romanul*, nr. 224.

CXXXVII

B-pesta, 14/26 ianuarie 1898.

Dragă Miroane, al nostru iubit mare arhieru!

Mă grăbesc a răspunde preaprețuitei tale epistole cu d[a]-tul din 22 a[le] c[urenței] avînd întreit îndemn.

Mai *întîi*, încît privește opșorul-manuscris al lui Mikó Imre, argumentele tale sunt foarte logice, fapt însă este că în biblioteca

muzeului din Cluj și în literatura maghiară, chiar și în Panegiricul lui Kemény Gábor⁶⁰, manuscrisul trece de operă a contelui Mikó Imre. Clauzula de autentificare drept că se poate explica și așa cum tu o explici; când însă vom ști că toate *scriptele* cite Mikó încă în viața sa a dat muzeului creat de sine sunt tot copii, cu toate că cele d-acolo luate și publicate s-au constatat de ale sale, când mai departe se va ști că c[ontele] Mikó Imre, ardelean specific și aderente fidel al vechimei pîn[ă] la moarte nu prea s-a acomodat inovațiilor, nici celor politice, nici celor limbistice, așa cred că cel puțin pentru noi cei interesați va fi și *admisibil și util* a nu-i trage la îndoială autenticitatea, precînd îi știu sigur proveniența, cu atât mai virtos că alt autor și izvor deloc nu-i știm sub stih. Și opul lui Bod Péter de Felső Csernáton este tot numai în copie în Arhivul Muzeului clujean, apoi tocmai Mikó a fost carele cel dintii l-a apreciat și exploatat mai mult ca oricine altul din țară. Vei admite deci că sunt motive de ajuns d-a crede ceea ce susține, susținem și noi pe urma altora!

La al 2-lea loc pun în această epistolă ceea ce dacă credeam trebuia neapărat a pune la primul loc, starea sănătății tale, despre care tu nu-mi amintești de fel, precînd ieri spre seară, fiind d-na Pop, vecina ta cu casa în vizită la muierea mea, neîntrebată îmi spuse că numai alaltăieri returnată de la Sibiu, acolo ar fi înțeles că tu ai zăcea bolnav! Epistola ta m-a făcut să nu dau crezămînt acestei rele faime.

La al 3-lea loc pun spre informațiunea ta următoarele, cum cred semnificative.

*Memoriul-Manuscript*⁶¹ l-am împărțit cu bună socoteală, iată așa: am trimis la Arad 3 exemplare, la Caransebeș 3, la Sibiu 3, la Blaj 2, la Lugoj 2, la Brașov 1, la Timișoara 1, la Orade[a] 1, lui Popa Emilian Micu din Ohaba Sîrbească pentru ajutoriu 2 exempl. la dispozițiune, rezervate pentru Academie 2, pentru Mocionești 2, pentru mine 1, iar 3 exemplare pentru părțile de cătră Cluj, Sălagiu, Sătmare, unde n-am cunoscut care s-ar ocupe de studiul istoriei noastre. Mai toți, din toate părțile, mi-au adevărit primirea cu mulțămîtă. Și iată esecțiunile: la Blaj am adresat trîmiterea amicului meu vechi și colegului de la Academie, Moldovan⁶², 1 exemplar pentru dînsul și unul p[en]tru Metropolitul⁶³. La Lugoj 1 exempl. proto-popului nostru, iar unul canonicului Boroș, pe acesta necunoscîndu-l în persoană, dar cunoscîndu-i publicațiunile istorice din „Foișoara Unirii”⁶⁴ și dintr-un fel de *Monografie* a orașului Lipova, publicate în 1895 în jurnalul *Lippa-Radna és vidéke*⁶⁵, lucrări ce dovedesc studii destul de serioase. M-am explicat prin epistole și cătră Moldovan și cătră Boroș mai deaproape, făcîndu-le și unele des-

coperiri și unele întrebări științifice. Într-altele întrebându-l pe Moldovan: 1) dacă cunoaște în părțile Clujului, Sălagiului, Sătmarului bărbați cari interesându-se de istorie ar merita să le trimit exemplarele rezervate; 2) dacă Bariț[iu] avea dreptate cînd în epistola sa către Academie, prin care epistolă a prezentat o copie a Istoriei lui Bod, afirma că în Blaj, anume în biblioteca lui Țipariu, încă se află acel op manuscris; pînă-n moment nici unul nu mi-a dat nici un răspuns, nici măcar adevărarea primirii! Ce zici tu la această tăcere?

În fine, aș putea zice în nex cu această afacere, te rog să reflectezi pe d-nii de la „Telegr[aful] Rom[ân]“ nu cumva să treacă cu vederea *Foișoara de ieri din Budapești Hirlap*⁶⁶.

În sept. anul curent vor fi tocmai 200 de ani de cînd Metropolitul Atanasie și cu protopopii săi a primit unirea și vai cine ar ști să descrie peripețiile prin care a trecut ea la noi în acești doi secolii! Dar niciodată doară așa pe față nu li s-a pus fraților noștri soartea ce și-a creat-o prin acel act, *măreț, sacru*, cum îl caracterizează erudiții d-ni de la „Unirea“⁶⁷, ca prin acest articol plin de perfidie și trădare națională, scris sigur de condei foarte erudit românesc! Despre altele, salutîndu-te din toată inima, al tău,

V. Babeș,

A.B.M.. fond Miron Romanul, nr. 226.

CVII

¹ La 2 martie 1885, Vincențiu Babeș a adresat ministrului de justiție și ministrului președinte (ca ministru de interne) o interpelare în legătură cu ideea formulată de un deputat de a se desființa curtea cu jurați din Sibiu; aceasta dăduse verdict de achitare într-un proces de presă pentru un articol al „Tribunei“, despre care procurorul afirma că stîrnește antipatie față de poporul maghiar. lucru pe care Babeș îl neagă. În răspunsul său din 29 aprilie 1885, Tisza Kálmán a afirmat că va suprima orice încercare de a submina autoritatea statului; vezi T. V. Păcățian. *Cartea de aur*, vol. VII, p. 219—223 și 232—233.

CVIII

² În „Tribuna“, numerele 12 din 16/28 ianuarie, 33 din 9/21 februarie, 37 din 14/26 februarie, 38 din 15/27 februarie 1886, apare o serie de articole, sub titluri diferite, încheiată de fapt în numărul 44 din 22 februarie/6 martie 1886 — de care Babeș încă nu avea știință — unde sub semnătura *Curtius*, „actuariul“ con-

sistorial Petru Petrovici, destituit în 18/30 ianuarie 1886, se plînge că a fost victima încercărilor lui Miron Romanul și Vincențiu Babeș de a-l folosi unul împotriva celuilalt, în decursul disputelor dintre ei; despre Vincențiu Babeș declară că ar fi încercat să atace prin intermediul lui ziarul „Tribuna“, îndemnîndu-l în acest sens să publice unele materiale în alte organe de presă.

³ Ioan Popasu, episcop de Caransebeș între 1865—1889.

⁴ Probabil fost funcționar la episcopia din Caransebeș.

⁵ Folosească cît poate folosi.

⁶ Referire la un album, care, purtînd 2.000 de semnături, a fost înminat omului politic maghiar Mocsáry Lajos pentru apărarea consecventă a drepturilor naționalităților nemaghiare din Ungaria.

CIX

⁷ Vezi *supra*, nota nr. 2.

⁸ Trefort Ágoston, ministru de culte și instrucțiune publică din septembrie 1872 pînă în august 1888.

CX

⁹ Nu se poate preciza la cine face aluzie Vincențiu Babeș.

¹⁰ Din numerele precedente ale „Tribunei“ nu reiese clar de cine este vorba și ce atitudine a luat redacția.

¹¹ Probabil candidat la un post de protopop.

¹² Personaj obscur.

CXI

¹³ La urma urmelor.

¹⁴ „Nu numai că nu am obiecții, dar imediat am înaintat dorința mitropolitului Maiestății Sale, și i-am scris“.

¹⁵ „Și i-am scris să facă pregătirile“.

¹⁶ Gherman Angelici (1822—1888), din 1881 patriarh al sîrbilor. A fost foarte nepopular din cauza atitudinii sale pro-guvernamentale.

¹⁷ Neidentificat.

CXII

¹⁸ Ziar politic din Budapesta, organ al Partidului liberal, condus de Jókai Mór; autorul articolelor era Alexandru Stoiaciovici, fost consilier ministerial la interne, istoric și profesor, participant activ la dezbaterile congreselor din Carloviț, în problema autonomiei sîrbești.

CXIII

¹⁹ Ilarion Ruvarac, prelat și istoric sîrb, din 1874 arhimandrit. Ales în 1886 episcop de Virșeț, a refuzat scaunul episcopal dedicîndu-se studiilor de istorie.

²⁰ Dispută între enoriașii români și greci în legătură cu anumite disponibilități materiale ale parohiei ortodoxe.

²¹ Profesor la seminarul Andreian din Sibiu, membru al conducerii P.N.R.

CXV

²² Comuna Cenci, județul Timiș.

CXVII

²³ *Brevis valachorum Transylvaniam incolentium historia*, scrisă în 1764 de Petrus Bod, și un alt manuscris litografiat de Babeș în 1897 sub titlul *Memoriul-manuscris al contelui Emerik Mikó despre români*.

²⁴ George Barițiu.

²⁵ În numerele 35 din 31 martie/12 aprilie, 36 din 2/14 aprilie și 37 din 5/17 aprilie 1888 apar materiale agresive la adresa protopopului Timișorii, Meletie Drăghici, proprietarul foii „Luminătorul” și a ginerelui său, Pavel Rotariu, redactorul ziarului, plătind probabil niște polițe mai vechi celor doi, în a căror publicație apăruseră cu ani înainte articole ostile mitropolitului; vezi și scrisoarea nr. CIII. În numărul 36 din 2/14 aprilie 1888 este criticată atitudinea protopopului Alexandru Tordoșan în problema alegerii deputaților mireni din cercul Albei în sinodul arhidiecezan.

CXVIII

²⁶ Vasile Mangra, profesor de drept canonic la Institutul teologic din Arad.

²⁷ Simeon Popescu, profesor la seminarul ortodox din Sibiu, din 1883 protopop al Sibiului. În 1888, probabil în urma unor neînțelegeri cu Miron Romanul, a trecut în România, unde a funcționat ca profesor la teologia din București, director al Bibliotecii centrale, profesor la școala normală și la seminarul central.

CXIX

²⁸ Nu se poate preciza cine se ascundea în spatele pseudonimului *Moderator*, cu care este semnată o corespondență din „Telegraful Român”, nr. 112 din 1/13 noiembrie 1888, unde se declară că Vincențiu Babeș, pe când conducea ziarul „Albina” și Ioan Slavici la „Tribuna”, ar fi adoptat o atitudine de o agresivitate exagerată; militează pentru formarea unei grupări moderate printre români.

²⁹ Lumea se sfârșește prin ea însăși.

³⁰ Articolul de răspuns a apărut în „Luminătorul”, nr. 78 din 28/16 noiembrie 1888. Nu este semnat și ar putea fi inspirat de Vincențiu Babeș.

³¹ Vezi *supra*, nota nr. 28.

CXX

³² Ioan cavaler de Pușcariu.

³³ Leontin Simionescu, secretar metropolitan.

³⁴ Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület (Reuniunea culturală maghiară a părților ardelenene), societate destinată să slujească maghiarizării.

CXXII

³⁵ Prin uzanța moștenită.

CXXIII

³⁶ Azi Săcel, comuna Sintămăria-Orlea, județul Hunedoara.

³⁷ Localitate în județul Timiș.

³⁸ Episcop, membru al delegației sârbești care trata cu cea românească pentru separarea patrimonială.

³⁹ Miloș Dimitrievici, om politic și de cultură, deputat în repetate rânduri din partea Partidului liberal.

⁴⁰ Referire la contele Csáky Albin, ministru de culte și instrucție publică; nu am putut stabili cine era dr. Raditz, probabil funcționar ministerial.

CXXIV

⁴¹ Eugen Mocioni.

CXXV

⁴² Localitate în județul Bihor.

⁴³ Azi Felnac, județul Arad

CXXVII

⁴⁴ Chinezu este azi comuna Satchinez, județul Timiș, identică poate cu localitatea „Cnez” din scrisoarea CXIII; Pojejena este în județul Caraș-Severin, iar Mehala este o suburbie a Timișorii.

⁴⁵ Localitate în R. P. Ungară.

CXXX

⁴⁶ Mihail Polit, om politic sârb, prieten al lui Vincențiu Babeș, partizan consecvent al colaborării româno-sârbe.

⁴⁷ Căsătoria civilă și matricolele civile erau privite de români ca noi instrumente ale maghiarizării.

⁴⁸ Bătrînețea însăși este o boală.

CXXXI

⁴⁹ Membru al Comisiei sîrbești pentru separarea patrimonială.

⁵⁰ Coriolan Brediceanu.

⁵¹ Este probabil vorba de un document redactat pentru oamenii politici din România hotărîți să ia atitudine în sprijinul românilor din Austro-Ungaria.

CXXXII

⁵² Pentru a nu se atrage suspiciunea autorităților, punînd astfel în pericol autonomia ierarhică și, în consecință, școlile românești.

CXXXIII

⁵³ Gheorghe Brancovici, din 1 mai 1890 patriarh la Carloviț.

CXXXIV

⁵⁴ Localitate în apropierea Vienei, loc de odihnă potrivit, între dealuri împădurite.

⁵⁵ Partenie Cosma.

CXXXV

⁵⁶ Wlássics Gyula.

⁵⁷ Madách și Barkóczy au fost șefii unei secții din Ministerul de culte și instrucțiune publică, ce se ocupa de diferite culte și de problemele de instrucțiune ale instituțiilor patronate de ele.

CXXXVI

⁵⁸ Funcționar în Ministerul de culte și instrucțiune publică.

⁵⁹ Take Ionescu, între noiembrie 1891—octombrie 1895 ministru de culte și instrucțiune publică în cabinetul Lascăr Catargiu.

CXXXVII

⁶⁰ *Emlébeszéd báró Kemény Gábor felett* (Discurs comemorativ despre baronul Kemény Gábor), ținut în 1893 la Academia Maghiară de György Endre (și publicat în același an, în amintirea lui Kemény Gábor (1830—1888), om politic și publicist.

⁶¹ Vezi scrisoarea nr. CXVII, nota nr. 23.

⁶² Ioan Micu Moldovan.

⁶³ Mitropolitul greco-catolic Victor Mihályi de Apșa.

⁶⁴ Supliment al foii „Unirea”, patronată de mitropolia greco-catolică a Blajului.

⁶⁵ „Lipova-Radna și împrejurimile“.

⁶⁶ În nr. 25 din 25 ianuarie 1898, publicația budapestană, publică la rubrica „Foișoara” un articol semnat T.A., sub titlul *Pá-vel püspök és birodalma* (Episcopul Pavel și imperiul lui), în care se semnalează că, după unele afirmații, autoritatea bisericii greco-catolice române a atras și românizat 24.000 de maghiari, că a răspîdit limba română, a întărit elementul românesc, ceea ce, după părerea autorului articolului, ar justifica o „îndreptătită maghiarizare” în zonele locuite de greco-catolicii maghiari aflați în această situație.

⁶⁷ Publicație a mitropoliei greco-catolice a Blajului, aflată sub redacția lui Vasile Hossu. Unda ironică din formularea lui Vincențiu Babeș este deplasată, căci renașterea națională a românilor este legată, în secolul XVIII, de acel act.

Către IOAN SLAVICI

CXXXVIII

B-pesta, 25 faur st. n. 1886.

D-le Slavici,

Îmi este datorință morală a te încredința că cele ce „Luminătoriul” a scris în nr. 8, sub titlul „Lămuriri luminătoare”, numai astăzi le cunoscui și că acelea, dacă depindea de la mine, între împrejurările noastre de azi nu vedeau lumina¹.

Nu scriu și nici nu inspîr decît foarte rar, de 2—3 ori în an. Iar acuma văzînd cum satul arde iar baba se piaptănă nici nu voi mai scrie nici inspîra, ci îmi voi căuta de datorința mea directă. Cît voi ajunge voi ajunge.

Amicul meu Ales. Mocioni îmi zice că eu, prin exaltata mea laudă a armoniei ce domnește între foile noastre politice, le-am deochiat. El zice din glumă, dar ce mai știi! Ce să mai cred cînd astăzi le văd atît de incurcate!

Scopul ce veți fi avînd cu publicarea aiurărilor bietului Petroviciu² nime nu poate să-l ghicească. Motivul ce ați binevoit a-l spune este tocmai bun ca să dovedească că nu acela este.

Dar oricare să fie, Rotariu³ a făcut de tot rău a răspunde un cuvînt măcar la acele aiurări. Iară d-ta, dacă nu te supără ca să-ți zic o vorbă confidențială, rău ai făcut că n-ai întreat pe dl. Petroviciu: *Te-a provocat, te-a îndemnat Babeș, să-i faci pe spionul?*

Ți-a promis, ți-a dat ceva? A făcut vreun uz de descoperirile d-tale și anume în profitul cui? Dovedește aceasta prin sutele de epistole ce ai de la mîna lui⁴. Și în fine, din care motiv public, național, vii acum chiar d-ta a te face censorul și acuzatorul lui Babeș. Iar dovedește cu o faptă, cu o literă a aceluia și dacă nu putea, precum nu poate dovedi nimica, să-i fi arătat unde este casa nebunilor. Iar dacă ți-ar fi arătat ceva faptă cît de puțin suspectă din partea mea, ori să mă fi ascultat, ori măcar să te fi întrebat: poate oare să fie oportun, poate să fie cu serviț cauzei căreia afirmi că te-ai angajat, a confunde, a dezgusta publicul astăzi cu astfel de secături?!

Cînd am avut fericirea d-a te vede mai pe urmă în Sibiu, ți-am spus că eu am atacat pe Metropolitul Miron în cel mai rezolut mod, atunci cînd guvernul și biroul său de presă făceau capitol în „N[eue] D[eutsche] Allg[emeine] Z[eitung]“ și în „Times“ și în „Journal des Débats“ din pastoralele sale în contra naționalilor noștri; l-am atacat ca lumea să-i cunoască valoare și autoritatea; acuma însă, cînd îl știu în cea mai aprigă dușmănie cu guvernul, chiar pentru că nu-i face serviciile cerute, acuma numai rău aș face cauzei dacă l-aș ataca. Dar d-voastre puteți face cum veți socoti. Numai a mea ținută să fie bine pricepută.

Chiar ieri am scris și lui Mureșan Aurel, că de tot nesocotit și fără tact [i]i este verdictul asupra atitudinii lui Mocsáry⁵, că noi prin bună tactică trebuie să ne mulțumim a-i face pe contrari un pas să ce[a]dă, un deget să ne dea, apoi mîna va urma. Dar durere, nu ne pricepem. De aceea cu regrete trebuie să mă izolez și mai de parte.

Salutare,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond Ioan Slavici, S $\frac{7(1)}{XXXII}$.

CXXXIX

B-pesta, 5/17 martie 1886.

D-le Slavici,

Îți vei aduce aminte că în convorbirea noastră din ianuaru venise vorba și despre cele de la Albina și d-ta îmi promiseseseși a te interesa și a ne informa pînă în cît ai d-voastre amici văd oportun și posibil d-a încerca corecturile necesare acolo.

Apropiindu-ne de adunarea gen[erală] și fiind eu din toate părțile provocat a mă pune iarăși în mișcare la Mitropolie, pentru d-a mijloci convocarea corporațiunilor prin care trăiește propriamente, cînd trăiește, autonomia noastră, așa mă interesează a ști dacă sau nu ar fi oportun ca să mă înfățișez acolo chiar pe timpul adunării gen[erale] de la Albina, spre a conlucra cu domnii acționari, care ca și mine doresc o controlă mai eficace în afacerile Albinei.

Te mai pun în cunoștință că nainte cam cu 8 zile dl. baron Urs în această cauză s-a adresat amicului nostru Ales. Mocioni, propunîndu-i ca și acesta să vină spre a încerca același scop. Acesta însă chiar astăzi îi răspunde că însuși nu află oportun a intra acum în această luptă, dar că eu eventual voi merge spre a sonda relațiunile și a încerca, după împrejurări, o controlă sau corectură oareșicare.

Firește, neorientați aici pîn[ă] acuma, nu ne-am putut îngriji d-a aduna o mulțime considerabilă de voturi; totuși d-un număr oarecare pot să aduc cu mine, de voi sosi acolo la timpul normat prin direcțiune.

Eu altcum aș avea interesul și d-a vă vede și a mai convorbi asupra uitatelor noastre cestiuni și posibilelor eventualități; dorim apoi, de se va putea, a-mi continua calea către București.

Te rog deci să nu pregeți a-mi răspunde cît mai neamînat, fiindcă mă prepar a pleca la Timișoara pentru adunarea gen[erală] a Timișanei⁶, ce se va ține la 25 a[le] c[urenței].

N-am lipsă a-ți recomanda tratarea cestiunei între amici, în confidență.

Al d-voastre cu tot respectul,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond Ioan Slavici, S $\frac{7(2)}{XXXII}$.

CXL

B-pesta, 3/15 oct. 1887.

Stimabile d-le Director,

Epistola d-voastre cu datul d-alaltăieri (carea mi-a venit prin bunătatea tinerimei de la Societatea Petru Maior, fiindcă-și are localitatea în casele Mocioneștilor din Văczi utca, pe cînd eu, deși tot în case d-ale Mocioneștilor, dar locuiesc Gizelatér 2) mi-a

făcut oareșicare plăcere, atît prin așteptarea ce dați actului lui Doda, cît și prin cele ce-mi descoperiți relativ la organul de înființat în Viena. Și în ambele privințe mă grăbesc a vă da unele informațiuni, căci țin mult ca oameni ca d-voastră, care cel puțin atîta ați probat lumii române că aveți spirit și știință, prin urmare și pricepere, prin urmare că *buna înțelegere cu d-voastră este posibilă*, zic dară că oameni ca d-voastră, angajați odată atît de mult cauzei românilor, să fie bine informați despre cele ce se petrec între români.

Combi-națiunea cu Doda⁷, în principiu, încă din toamna trecută s-a atins, atunci cînd eu deja prevedeam că marele vezir⁸ n-are să cruțe nimic pentru a mă eschide pe mine și chiar pe Truță⁹ din dietă. Astă vară apoi acea combinațiune a fost în mod practic regulată în Băile Herculane între Doda și dl. Ales. Mocioni.

Eu aveam acestea în vedere pe timpul conferinței din Sibiu și d-aceea tare m-ar fi durut dacă un conclud pentru pasivitate generală ne făcea imposibilă această eclatantă manifestațiune. Și între noi fie zis, lucrul n-are să fie terminat prin literile cătră dietă și apelul cătră alegători; are să mai urmeze o încercare d-a pune aceste acte, prin cancelaria mil[itară] a M[aiestății] Sale, resp[ectiv] b[aronul] Popp¹⁰, de-a dreptul nainte ochilor monarhului.

De va succede, apoi nu ne mai trebuiesc memorande anevoioase din partea Comitetului din Sibiu.

Și după această descoperire a mea convins sum că d-ta vei cuprinde în totalitatea sa importanța actului¹¹.

Repet că ziaristiceii noastre se cuvine a escompta actul cît se poate mai cu stăruință și înțelepciune, firește, fără] a atinge cu un cuvînt ultimul pas din combinațiune, dar cu atît mai mult a face ca cei de sus să priceapă că nu este glumă, că întreg corpul național aprobă și nemaisuferibila sa situațiune îl face să prorupă în strigăte de nemulțumire și indignațiune la această ocaziune!

De la o asemenea ținută va depinde efectul. Și acum d-voastră de la „Tribuna“ veți pricepe de nou pentru care motiv eu d-voastră m-am adresat, despre care m-am convins că aveți spirit și pricepere.

Dar deja la primul pas întîmpinarăm pedece și neînțelegeri. Nu ne puteam prevedea la procederea procătorească a președintelui Camerei deputaților. Aș putea crede că dînd eu ocaziune lui „P[ester] Lloyd“ să publice actul încă *marți seara* mai nainte d-a-l prezenta prezidiului camerei, am constrîns pe președinte a face amintire de el și de tractarea ce i s-a croit în ședința de miercuri la 1 oră. Însă a întervenit ceva care mă face a sta pe gînduri! „P[esti] Hirlap“ a publicat în foaia sa de mercuri dimineață actul pe *ungurie* în traducere după „Lloyd“, în textul stabilit de noi numai că dinadins cu

citeva puține greșeli care le-am putea pune în contul copistului, dar pot să fie și dinadins pentru d-a putea zice președintele că nu este de la dînsul și nu este pe deplin identic! Astfel se poate ca chiar din biroul prezidial, și chiar dinadins să se fi făcut acea publicațiune. Atîta pot spune că de la noi, cu știrea mea, nu s-a comunicat textul maghiar nici unei foi.

„Luminătorul“ după mine n-a proces cu tactul recerut¹². El comunica direct cu Lugojul și indirect cu mine și a pornit după impresiunea directă. În fine, tot atîta. Fapta e faptă și trebuie bine apreciată și escomptată.

Încă una. Rafinații de la „B[uda]p[ester] Tageblatt“ dau afacerii importanța că am apoi să fiu eu candidat și proclamată *abstinență* să devină nimica! Aflați că din capul locului eschisă a fost persoana mea din combinațiune. Că altfel generalul, prin apelul său către alegători, nu caracteriza importanța pasului său în mod atît de semnificativ.

Și acum citeva relativ la întreprinderea din Viena. În tot cazul eu am să consult cestiunea aceasta cu d-nii M. M., cînd la începutul lui noemvre vor sosi toți aici. Noi directă cunoștință n-avem; ceva auzisem. Dar pot să-ți comunic, între noi, că de ani simțim lipsa d-a ne pune în atingere cu corifeii acelei direcțiuni și dacă n-am făcut-o pîn[ă] acuma, a fost aversiunea ce o observam la Comitetul central. Ținem și noi că „Helfe was helfen kann!“¹³. Neapărat trebuie să găsim mijloacele, măcar de unde le vom scoate. Națiunea vrea să trăiască după ce evenimentele o deșteptară din amorțeala seculară, „din somnul cel de moarte“. Eu am zis d-atîtea ori că n-aș mișca un deget dacă nu m-aș fi convins de vitalitatea poporului român. Cu asemenea convicțiune în animă, perfid și trădător este românul care mai ezitează a lucra și sacrifica.

Închei salutîndu-te cu stimă,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., fond Ioan Slavici, S $\frac{7(3)}{XXXII}$

CXLI

B-pesta, 11/23 faur 1888.

Onorabile d-le Directore!

Aflîndu-mă în pozițiunea d-a vă comunica declarațiunea pe românește a nou alesului deputat din cercul Caransebeșului, grăbesc a vi-o alătura aici %, cu observațiunile că, precum tocmai îmi

spun două telegrame din Caransebeș și Timișoara, actul s-a dat ieri la poștă și probabilmente mine-poimîne va fi publicat prin foile maghiare și germane, sigur prin „Luminătoriul“ poimîne¹⁴. V-aș fi trimis încă ieri, dar îmi lipsea datul și a trebuit a-l afla prin telegraf.

Veți binevoi a recunoaște că actul este o ulterioară dezvoltare, poate cu un ton mai înalt, a cauzei noastre.

Intențiunea este ca succesivminte tot mai mult s-o lămurim și aprofundăm. Iar concluzia finală va fi: că ne-am deșteptat, că pricipem cum ceea ce prin secolii barbari s-a menținut prin forță crudă, azi vrea să se susțină prin măștile libertății, dreptății, constituționalismului, adecă sclavagiul popoarelor, împedecarea dezvoltării lor morale, intelectuale și materiale, dar că noi deciși suntem a nu mai tolera exploatarea noastră prin minciună și înșelătorie.

Las toate la aprecierea d-voastre; vă salută al d-voastre stimător,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., *fond Ioan Slavici*, S $\frac{7(4)}{XXXII}$.

CXLII

Viena, 8 sept. 1888.

Domnul meu!

Peste toată vara n-am petrecut decît prea puține zile în B-pesta. Acum de 3 săptămîni mă aflu în călătorie p-aici, petrecînd cu medici, căutînd pe fiul meu Sever, carele în consecința ambițiunei și exageratului său zel de servit s-a ruinat total și zace atacat la plămîni, desperat, în Görbersdorf, Silezia prusacă. Dar cu toate grijile și necazurile familiale am aflat de cuviință, chiar cu aprobarea amicilor, a mă angaja ca să te caut, de s-ar pute[a] îndată după returnarea mea acasă la B-pesta, ceea ce cred că va urma în 2—3 zile. Nu știi însă calea, și resp[ectiv] modalitatea recerută, pentru d-a pătrunde la d-ta. Deci rogarea mea este să-mi aduci acestea la cunoștință, adresîndu-mi cîteva șiruri la Budapesta, Lipót utcza 31. Eu aș folosi trenul accelerat de la 8,20 de dimineață, ca să

stau, dacă permis ar fi, mai multe ore la d-ta. De altcum salutându-te amical, al d-tale,

V. Babeș.

[Pe verso:] An Herrn Johann Slavici, Director der rom. „Tribuna“ in Hermannstadt, derzeit wegen Pressvergehen detenirt in Staatsgefängnisse in Waizen-Vác, Ungarn vor Budapest⁵.

B.A.R., mss. rom., *fond Ioan Slavici*, S $\frac{7(5)}{\text{XXXII}}$.

CXXXVIII

¹ Numărul respectiv lipsește din colecțiile consultate de noi.

² Vezi scrisoarea nr. CVIII nota nr. 2.

³ Pavel Rotariu, redactorul ziarului „Luminătorul“.

⁴ Vezi pentru aceasta și scrisoarea nr. CVIII.

⁵ Pentru apărarea drepturilor naționalităților nemaghiare în parlament, Mocsáry Lajos și Vincențiu Babeș au primit telegrame de felicitare de la sîrbii din Ciacova, Virșet, Novi Sad și Biserica Albă, publicate, după „Luminătorul“ și „Zastava“ și în „Gazeta Transilvaniei“, nr. 32 din 9/21 februarie 1886. În numărul următor, din 11/23 februarie, la sugestia ca și românii să trimită asemenea mulțumiri, redacția comentează că Mocsáry nu a făcut decît să ceară respectarea prevederilor legii naționalităților din 1868, iar Babeș nu a abordat toate revendicările românești. Ziarul nu găsește drept potrivită o manifestație ca aceea a sîrbilor.

CXXXIX

⁶ Bancă românească din Timișoara, înființată în 1885.

CXL

⁷ În 1887 generalul Traian Doda, ales deputat în Banat, refuză să se prezinte în parlament, însă fără a renunța la mandat. El a trimis Camerei deputaților o motivare scrisă a gestului său, document la a cărui întocmire participase și Vincențiu Babeș. Ulterior, generalul a publicat o adresă către alegătorii săi, în care-și explica poziția. Ambele adrese conțineau atacuri la adresa opresiunii naționale din Austro-Ungaria. Pentru publicarea apelului către alegători lui Traian Doda i s-a intentat proces de presă, a fost condamnat, dar grațiat apoi de împărat.

⁸ Aluzie la ministrul președinte Tisza Kálmán.

⁹ Petru Truța, fost deputat român.

¹⁰ Neidentificat.

¹¹ Actul lui Doda a avut într-adevăr mare răsunet, dar el nu putea suplini o acțiune de amplitudinea și semnificația mișcării memorandiste.

¹² În numărul său 65 din 2/14 octombrie 1887, „Luminătorul“ a publicat integral apelul lui Traian Doda către alegătorii săi din cercul Caransebeș și adresa generalului către președintele Camerei reprezentanților din parlament.

¹³ Să ajute [ori]ce poate ajuta.

CXLI

¹⁴ În numărul 12 din 13/25 februarie 1888, a fost publicată declarația adresată Camerei reprezentanților din parlament de Mihai Popovici, ales în cercul Caransebeșului, în locul lui Traian Doda, avînd un conținut de idei foarte asemănător cu adresa trimisă de antecesorul său președintelui aceleiași camere.

CXLII

¹⁵ Domnului Ioan Slavici, directorul „Tribunei“ românești, din Sibiu, actualmente deținut pentru delict de presă în închisoarea de stat din Vác, Ungaria, lângă Budapesta.

Către NICOLAE STOIA

CXLIII

Budapesta, 5 septembrie n. 1884.

Dragă Nicolae,

La epistola ta d-alaltăieri mă grăbesc a-ți răspunde că nu era de lipsă să-mi trămiți nici atestat de paupertate, căci știu bine starea părinților tăi, nici rezoluțiunea de la Fundațiunea Gojduiană, căci știu eu că nu mă vei minți cînd îmi spuni că nu ți-au încuviințat nimica, dar trebuia să-mi trămiți o copie vidimată¹ prin un bărbat al nostru de încredere, pentru ca s-o pot arăta iluștrilor domni de Mocioni, să vadă că înveți bine și să vadă în care clasă mergi, spre a-ți mai da ajutoriu. Tu știi că eu n-am avere, ci ajutoarele le mijlocesc de la ilustra familiă. Apoi am să-ți spun că după însemnările mele tu parcă ar fi să fii în a VII-tea clasă, precînd tu te scrii ca student de a VI-[a]. Eu nu știu că mai îndura-se-vor d.d. Mocionești a-ți acorda ajutoriu, dar știu că fără dovada despre clase și progres eu nici nu pot să le propun cererea. Deci trămite-mi copia testimoniului.

În fine, știu eu că tată-tău, cu carele am vorbit în persoană, pre
lingă toată paguba ce a avut tot mai poate să-ți dea și-ți va și da
ajutoriu, că ești fiul lui și dorește să te vadă domn.

Al tău de bine voitoriu,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(1)}{CCXV}$.

CXLIV

Budapesta, 14/26 dec. 1884.

Amate Nicolae,

Primind epistola ce mi-ai adresat cu datul de ieri, vin
a-ți răspunde ceea ce ți-am mai spus și altă dată, că iluștrii domni
Mocionești nu mai dau stipendie regulate nimănui, prin urmare că
eu nu sum în stare a-ți satisface lipsa de un stipendiu. Totuși, prec-
cît timp iluștrii domni pentru ajutorarea unor tineri buni dar să-
raci îmi dau la dispozițiune câteva sute de florini la an, nu voi lipsi
a-ți face și mai departe câte un posibil ajutoriu, după împrejurări.
De nu mai curînd apoi pe la începutul lui februariu sper a fi în
stare de a-ți trimite 20 fl.

Pe lingă această mîngiere te îndemn ca să cauți a avea clase
bune, anume a scăpa de clasele suficiente, apoi în august a recurge
la fundațiunea lui Gojdu p[en]tru un stipendiu, ce sper că vei și
dobîndi.

Te salută al d-tale binevoitoriu,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(2)}{CCXV}$.

CXLV

Budapesta, 8 martie st. n. 1887.

Dragul meu Nicolae Stoia,

Tocmai returnat de la Foen[i], unde joi, în 3 a curenteii
depuserăm pentru odihnă eternă rămășițele pămîntești ale răposa-
tului nostru ilustru binefăcătoriu George de Mocioni², găsi epistola

ta din aceeași zi, prin carea-mi spuni că te afli în cea mai mare perplexitate pentru lipsa de bani și-mi ceri să-ți trimit restul de 30 fl. din cei 60 fl. ajutor mocionian, ce încă de an ți-am fost promis. Vin deci a-ți răspunde următoarele: promisiunea ce ți-am fost făcut se întemeia pe ajutorul ce da răposatul domn George de Mocioni, din carele eu pe anul școlar 1886/7 numai 20 fl. am primit în novembre, apoi bolnăvindu-se greu n-am mai primit nici un cruceriu, nici nu știu dacă de urmașii³ și erezii săi mi se va da ceva mai departe. Cu toate acestea, iată pentru astă dată vreau să împlinesc eu ceea ce ți-am fost pus în vedere. Îți trimit aci de la mine a doua rată de 30 fl. pe acest an, dar cu adausul ca acești bani să-i consideri de cel din urmă ajutoriu și cu de vreme să te îngrijești de a-ți găsi altundeva câștig sau ajutoriu, fiindcă eu, om sărac ce sum, de la mine nu mai pot face nimic, iară prin jalnica moarte a mai sus numitului generos patron sum pus în imposibilitatea d-a-ți mai promite și întinde mână de ajutoriu. A fost greu, foarte greu și pînă acuma a face atîtea ajutoare și de multe ori, ca și acuma, a da din a mea pungă și așa foarte săracă; d-aci în-colea însă îmi este nu numai greu, ci chiar imposibil.

Îți remit și documentul cerut, salutîndu-te din toată anima, al d-tale de bine voituriu,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(5)}{CCXV}$.

CXLVI

Budapesta, 16/28 ian. 1889.

Dragă Nicolae,

Vin să-ți spun că am primit epistola ce mi-ai adresat sub datul de ieri. Eu, ca și altă dată, m-am îngrijit de tine și nu voi lipsi ocazional a-ți trămite cîte ceva ajutor. Fiindcă tu vini a stăruii la mine, mă cred în drept a stăruii și eu la tine. Știi cum a fost vorba între noi. Tu să faci cursul clasei a VIII-ta gimnaziale ca privatist și să faci și examenele de maturitate, iar eu să-ți fac po-

sibilul ajutor. Eu așa cred, am împlinit promisiunea, dar tu te cu-geți la a ta?

Cu atîta salutîndu-te, al tău binevoitor,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(7)}{CCXV}$.

CXLVII

Budapesta, 8/20 nov. 1889.

Este destul de rău dragul meu că tu în novembre vini a-mi spune cum ți-a murit părintele încă astă vară și cum ai ră-mas fără avere și ajutoriu și cum te-ai înscris la Kecskemét, ca să implinești ceea ce ai promis, dar mijloace nu ai ci să-ți cîștig sti-pendiu de la iluștrii M. M. Așa nu merge. Eu trebuia de mult să știu ce e cu tine, căci stipendiele încă din august se preliminară și se dau ajutoarele, d-aci încolo pace bună! A trecut baba cu colacii! Apoi angajamentul tău altfel a sunat și eu chiar de la teologie mai bune calcule așteptam de la un tînăr matur și serios.

Dealtmîntre, eu de trei luni și mai bine suferind greu nu pot să lucrul cum lucrăm și să mă interesez de toată lumea; totuși voi în-cerca, precît se va putea, ca măcar ceva ajutoriu să-ți pot da, dacă mă voi convinge despre împrejurări. Atîta pentru astă dată, numai ca să știi că ți-am primit epistola și anexele.

Despre altele, salutîndu-te, al tău de bine voitor,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(8)}{CCXV}$.

CXLVIII

B-pesta, 17/29 nov. 1889.

Nicolae dragă,

Trebuie să te dezveți de vorbe goale și să te deprinzi a pricepe lucrurile cum sunt, cum ți le descoper. Nu-i vorba de sti-pendii regulate, că atari dacă s-ar da, s-ar da prin concurs public.

Vorba e că d-nii Mocionești dau pentru ajutoare pe seama studenților săraci anual o sumă oarecare, cam 5—600 fl. și aceasta o defig în august. Vin apoi în septemvre și octomvre o mulțime de studenți săraci, că sunt cită frunză și iarbă, iar eu împart, unuia pentru didactru⁴, altuia pentru cărți, la al treilea pentru ceva vestminte, la al patrulea pentru mincare sau cvartir, cite 5—10 fl. la lună, astfel pînă se gată preliminata sumă. D-aci încolo numai cu greu se mai poate ciștiga ceva de la iluștrii domni, căci vin alte și alte mari și urginți trebuințe pe capul lor pentru națiune.

Încît pentru tine nici ți-am cerut vrun testimoniu, nici carte de sărăcie. Mai bine și era să nu-ți fiu văzut testimoniu de la teologie, căci eu îl așteptam mult mai bun. Despre sărăcie nu mă convinge atestatul ce nu ți l-am cerut, căci am eu alte căi pe cari mai sicură informațiune mi se dă. Vorbă scurtă. Dacă-mi scriai minten astă vară, puteam doară să-ți fac pîn[ă] la 20 fl. pe lună; acuma eu îmi voi da trudă, însă din capul locului îți spun că mă voi mulțami dacă voi fi în stare să-ți fac 10 fl. pe lună. Trebuie însă să aștept venirea d-lor Mocionești la Budapesta, care așa cred în 2—3 zile va urma și atunci [i]ți voi putea spune sentența. Pînă atunci fii pe pace și fă-ți programa cum să te ajutori cu acei zece fl., dacă-mi va succede a ți-i ciștiga.

Epistolele cătră mine nu le recomanda, ci [e]spedează-le cu marcă de 5 cr[uceri], că vin ele sigur, iar atestate nu-mi mai trămite pîn[ă] la examenele primului semestru; atunci poți să-mi trămiți o copie despre progres.

Fii sănătos și te poartă bine,

V. Babeș.

N. B. Locuința mea este *Lipot utcza 37*.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(9)}{CCXV}$.

CXLIX

B-pesta, 16/28 ian. 1890.

Nicolae dragă,

Primind eu prețuita-ți epistolă prin carea-mi cer[i] sfat în privința căsătoriei, vin a-ți răspunde următoarele.

Îți mulțănesc de încredere, dar eu, om scrupulos în conștiința răspunderii morale pentru urmări, trebuie să-ți spun că nu sum în

pozițiunea d-a-ți da sfat pozitiv special. Dorința mea a fost și e ca tu să devini un membru util poporului și bisericii noastre; spre acest scop să te prepari, resp[ectiv] califici, d-a ocupa o treaptă mai înaltă în mijlocul bisericii ce-i viue a noastre; în această calitate și pozițiune să te fericеști. D-aceea am stăruit și stăruiesc să-ți completezi studiile gimnaziale cu VIII clase și maturitatea. Încît pentru căsătorie, eu-ți poftesc și recomand o soție tînără, frumușică, sănătoasă și binecrescută, adecă cultă și morală. E bine, e un avantaj dacă mai are nevasta și ceva avere, dar asta după mine este un lucru, un postulat secundar. Partiele de cari îmi atingi, anume cea din Grovaț (?) nu cunosc, deci cu inima liniștită nu pot zice nici da nici ba. Apoi d-ta dragă nici nu ești tînăr cruduț, pe care să te poarte altul de mînă; cugetă-te însuți asupra tuturor împrejurărilor, mai consultă-ți și inima că ce zice ea și ascult-o și pe ea! Este proverb cunoscut că norocul numai odată vine și cine l-a trecut cu vederea nu-l mai prinde. Dar pot eu să știu că este chiar acesta norocul d-tale? Judecă, judecă și iar judecă însuți, carele mai bine cunoști împrejurările și-ți cunoști inima și poftele și scopurile.

Al tău binevoitoriu,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(10)}{CCXV}$.

CL

Budapesta, 4 martie n. 1892.

Reverende părinte,

Păcat că nu m-ai înștiințat despre cele întîmplate în comitetul parohial îndată după întîmplare, ca să fiu în stare a combina lucrul și a lua măsurile de lipsă. Primind eu epistola d-tale abia ieri d[upă] m[asa], iar d[omnu]l Ales. Mocioni plecînd la Viena, acum în pripă cu atît mai puțin pot să mă orientez și să-ți dau un sfat, că multe din cele ce-mi scrii nu pot să le pricep și să mi le esplic, apoi și timpul e scurt. Eu cred că dacă pe poimîne ai vestit sinod și dacă părintele administrator va veni și el, atunci vă puteți consulta și puteți găsi modul cel mai potrivit d-a procede. Deocamdată eu zic că trebuie lucrat ca terenul primit de la comuna politică să fie întabulat pe numele bisericii și eu mă miș cum aceasta nu s-a putut mijloci! Că doară aceasta nu vă împedecă nimeni!

Apoi d-aci încolo, fiindcă oponenții sunt agitați în contra d-tale, va fi bine ca să lași această afacere în grija administratorului sau a unui comisar ce s-ar trâmite de la Caransebeș. Însă iar zic: mai întâi de toate *transcrierea pe biserică!*

Nu pricep cum învățătorul poate ține la sine protocoalele și actele, dacă *nu este notariul* comitetului! Aceasta ar ajunge ca să întrevină autoritatea protopresviterală, să-i iei cu brachiu⁵ actele și să-l pună sub disciplină.

Atingi de „*alimentarea de sus a putregaiului*“, dar de unde de sus? De la dieceză, sau de la dominiu sau de la comitet? Te rog să-mi spuni, ca să știm încotro să ne îndreptăm privirile! Vorbești de *decisul minorității*; bine, de când decide undeva la noi minoritatea? Mie îmi pare rău că s-a[u] încurcat lucrurile pînă întru atîta, și îmi pare mai virtos rău că eu am făcut pe iluștrii domni a sacrifica mii pentru d-a fi în legătură cu poporul român d-acolo, care acum se arată sie însuși dușman, iar iluștrilor domni, de la cari eu am scos și le-am dat pentru școală 1.200 fl., în loc de a se alipi tot mai mult, se prezintă ca străini și dușmani! Dacă ei vor să vîndă locul din morminți apoi bine, însă socotească-se că aceasta n-o pot face de capul lor, ci trebuie cale lungă, care nu se ajunge nici în luni! Rogarea mea cătră d-ta este: tocmai să cauți a chema pe părintele admin [istrator] și a-l informa și face ca dînsul, ca autoritate competentă, să iei cauza în mîină, să pună în lucrare numaidecît *transcrierea*, apoi să consulte cu comitetul sau sinodul asupra cedării locului, care cedare se va aproba prin consistoriu, iar condițiunile de asemenea să se stabileze prin întervenirea directă a părintelui administrator, carele firește trebuie să scoată la moment și actele de la învățătoriu și să le predeie președintelui, resp[ectiv] altui *notariu*.

Atîta deocamdată. Altmintre eu cred că cu sinodul, dacă d-ta vei ști atrage ca să vină toți oamenii cu mintea și inima la loc, părintele adm[inistrator] va ieși la cale. De aș putea eu să călătoresc aș fi eu acolo pe dominecă, chiar ca să mă întilnesc cu părintele Drăgan și pentru mai multe altele.

Cu salutări, al d-tale,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(15)}{\text{CCXV}}$.

Arad, în 12/24 apr. 1892.

Dragă Nicolae,

După petrecere de trei săptămîni în București am returnat acasă la Budapesta, în luna Sîntelor Paști, cu muierea mea și fiul meu Victor, cari ieri dimineată plecară la Viena, iar eu ieri la 2 ore d[upă! m[asa] încoaci, unde sosii seara la 7 ore și mă aflu adăpostit la curtea episcopală.

În București fiind am primit epistola ta, la care nu ți-am putut răspunde, din cauză că eram tocmai aprofundat în studiul finanțelor Academiei, iar acasă venind m-au împresurat o sută de afaceri urgente și neaminabili chiar. Vin deci a-ți răspunde acum.

În Budapesta n-am putut avea decît o unică întîlnire cu părintele episcop și aceea în prezența mai multora. Ne-am înțeles ca să ne întîlnim după încheierea ședințelor fundamentale, însă împrejurările au zădărnicit întîlnirea. Deci eu am recomandat cauza ta printr-o epistolă părintelui Musta⁶ și neprimind din partea aceluia nici un răspuns, m-am adresat acuma de-a dreptul cătră Preasînțitul și sper că această întervenire nu va fi fără succes.

Eu pentru primele zile ale lui mai voi fi acasă. Cu acestea salutîndu-vă din toată inima, al vostru plecat,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, fond *Vinzențiu Babeș*, S $\frac{10(16)}{CCXV}$.

Budapesta, 1/13 faur 1893.

Dragă părinte Nicolae,

Am primit cu mare mulțămîță epistola ce mi-ai adresat sub datul d-alaltăieri și încă cu o zi mai înainte șunca și cîrnații ce mi-ai trimis. Bine faci că te-ai apuțat să deștepți poporul din acele părți; de-l vei deștepta și conduce prin mijloace morale, spre scopuri morale, o să ajungi mare bucurie și [o] să binemerți de biserică și de națiune.

Pentru concertul cu danț al d-voastre [î]ți trîmit aci din partea mea 3 fl., din a lui Emil și Titu cîte 1 fl., laolaltă 5 fl.

Domnii Mocionești nu locuiesc aici, ci la moștile lor — Bulci, Birchiș, Căpîlnaș — dar mi se pare că tocmai acum sunt pe un timp la Brașov. Va fi bine, ca însuși să te adresezi lor direct, și adecă:

1. D-lui Alesandru per Lugoj — *Birkis*;
2. D-lui Eugeniu per Lugoj — *Kápolnás*;
3. D-lui Zeno per Lugoj — Batta — *Bulcs*.

Poftindu-vă cel mai bun succes cu întreprinderea și salutându-vă cordial toți cu toții, rămîn al vostru cu stimă și iubire plecat,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(18)}{CXV}$.

CLIII

Budapesta, 4/16 faur 1894.

Dragă părinte Nicolae,

Am primit ieri toate cele ce ai avut bunătatea a-mi trimite și cu epistola din carea am înțeles foarte bine durerea ce vă apasă sufletul. Eu îți sum foarte recunoscătoriu pentru aducerea aminte de mine și de sprijinul și sfatul bun ce pururea cu toată plăcerea ți-am dat.

Încît pentru plînsoarea ce ai dat la ministeriu și carea o găsesc foarte întemeiată, aceea am comunicat-o și esplicat-o fiilor mei Emil și Titu, cari se vor interesa să-i dea de urmă și să o recomande în atențiunea și simțul de dreptate a referentului. Durere că în ministeriu se află unii referenți cari din patimă oarbă ne sunt dușmani de moarte și pururea, între orice împrejurări, în contra noastră! Dealtminte, în cauza d-voastre greșeala și pedeca cea mai [mare] este tocmai că *Reprezentanța comunală s-a învoit a face aruncul!* A doua că mulțimea poporului nostru *n-a pășit ea a combate acest conclus fatal*, adecă poporul nostru întreg să fi făcut plînsoarele și totodată arătare la consistoriu despre *periclitarea școlii noastre prin acel conclus*. În această privință s-a făcut greșeală și această greșeală poate să fie bun pretext și motiv în contra noastră!

D-nii Mocionești nu sunt aici, ci la țară. Eu nu stau cu min[iste-riul] în nici o atingere și așa vom face ce s-a putea prin fii mei. Noi ne-am afla în pace, dar Emil e atacat în sănătate, Liviu se poartă bine; a crescut cît un brad și se va face un ofițier brav. An,

ne temeam că este atacat la pept, dar s-a dovedit că a fost numai prea încordat în exerciții și studiere. Pe vacanțele viitoare îl vom trimite în jos pentru recreere.

Salutându-vă din inimă și dorind d-nei preotese curindă restau-
[ra]re, rămîn al d-voastre cu iubire,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență. *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(19)}{CCXV}$.

CLIV

Budapesta, 3 mart. n. 1894.

Dragă părinte Nicolae,

Văd, pricep, aprețiez starea în care vă aflați cu școala și cu poporul nostru. Cauza a sosit aici la ministeriu abia înainte cu 4 zile și când a doua zi i-a dat pe urmă Titu, atunci încă nu era împărțită la referent, dar atîta știm că va veni în secțiunea consiliarului Madách, cărui i-a mers vestea că este dușman de moarte a tot ce se zice român! Nu știu dacă este așa, dar nici nu cunosc și nici n-am auzit de vrun caz de plîsoare a românilor care să fie ieșit favorabil decisă din acea secțiune! Apoi Excelența Sa ministru conte Csáky doară numai de școală română să nu audă! Poate că noi, în nemulțămirea noastră nu judecăm drept, dar ce să ne facem cînd experiențele de toate zilele ne amăresc sufletele, de nu putem judeca altfel!

Între astfel de împrejurări, ce știu eu să-ți spun, ce sfat să-ți dau? Eu n-am nici pic de speranță că o deputațiune d-acolo ar putea să facă pe înaltul ministeriu să-și schimbe cugetul și pornirea în favorul nostru și cu toate acestea eu nu voiesc să iau asupra mea vina și răspunderea pentru un caz de *nevenire* și pierdere a cauzei. D-aceea zic: *bine*, faceți-vă osteneala și cheltuiala, veniți, cercați-vă norocul că de primit cred că veți fi primiți, poate și cu cuvinte bune veți fi întîmpinați, d-aci încoale ce va vrea D-zeu! Actele ce mi-ai trimis le păstrez deocamdată la mine și azi-mine vom ști și numele referentului și vom încerca să ne apropiem de el și să-l informăm. Dătorința ne vom face; faceți-v-o și voi. Alta, altă mîngiere împrejurările nu mă lasă a vă face. D-zeu bunul doară că se va îndura odată de noi și ne va ajuta să găsim și noi dreptate în

patria comună, pentru carea d-o sută de ori ne-am vărsat singele și asudăm în muncă grea.

Cu salutare,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(20)}{CCXV}$.

CLV

B-pesta, 10/22 mart. 894.

Dragă părinte Nicolae,

Nu știi dacă-ți va fi scris Titu că cauza d-voastră s-a trimis mai zilele trecute inspectorului școlar de stat din Timișoara pentru de a da opiniune și a subșterne toate actele relative. Asta este cea mai bună pornire. Dar acum se recere ca să dați năvală asupra *inspectorului*, să-l faceți să informeze favorabil, adevă să spună adevărul cum s-au păcălit poporul și cum s-a adus în pericol d-a rămîne fără școală! Cred că fără amînare să meargă o deputațiune la dl. inspector și să facă toate posibilele pentru d-a-l cîștiga. Căci de la al lui vot și informațiune atîrnă totul.

Emil tocmai îmi scrie din Fiume că-i merge mai bine cu sănăta-tea, dar mai are să rămînă acolo la mare vro două săptămîni. Ple-cînd eu, las toate scrisorile la Titu, carele conduce cancelaria lui Emil. Adresa este: dr. Emil Babeș, avocat, *Budapest, Magyar utca 30.*

Cu acestea, salutîndu-ți familia întregă, am rămas al vostru plecat,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(21)}{CCXV}$.

CLVI

Căpilnaș, 9/21 mai 1894.

Reverende părinte Nicolae,

Cred că vei fi primit epistola mea cu bani 200 fl., ce ți-am [e]spedit[-o] de aici, înainte cu 3 zile. Vin deci acum a te informa și riga ulterior.

Eu, după ce afacerile p[en]tru cari mă angajasăm în Arad pe zilele de sîmbătă încolo prin întreprinderile împrejurări trebuiri amî-nate, plec d-aici mine d[upă] m[asa] la Bulci, iar d-acolo sîmbătă dimineață acasă la Budapesta, unde însă nu voi putea să rămîn de-cît 7—8 zile, apoi voi returna la Arad pentru 4—5 zile, iar după] aceea voi călători pentru 4—5 săptămîni la Sibiu, resp[ectiv] Ocna Sibiului pentru băi și aer. Cel puțin în moment acesta-mi este pro-gramul pînă pe la mijlocul lui iuliu. Dar firește, împrejurările pot să mă silească a-l schimba.

Ocupîndu-mă eu aici cu soarta scrisorilor [rămase] după fie-ier-tatul Andrei Mocioni, am găsit printre acelea și alăturatul aci con-cept al său de protocol al comunei noastre bisericesti din F[o]eni, care ți-l trimit pentru eventuala păstrare la acte.

Ieri și alaltăieri, petrecînd cu d-nii Ales., Zeno și Eugen Mo-cioni, am ajuns a constata trebuința unor date pozitive despre toți membrii familiei îngropați în F[o]eni. Deci te rog prin aceasta să-ți iei osteneală a cerceta cu de-amănuntul Matriculele răposaiților, de cumva se află, încă de la 1782, și a-mi nota din acelea, din caz în caz, cu numele și zilele, tot ce vei găsi despre morții familiei, nu extrase formale ci numai date speciale esacte într-o listă.

Cu acestea salutîndu-vă cordial, al d-voastre prețuitoriu,

V. Babeș.

P. S. Rogu-te, pe cine aveți învățător? Că n-am nici o cunoș-tință!

B.A.R.. Corespondență. *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(22)}{CCXV}$.

CLVII

Budapesta 3/15 sept. 1895.

Dragă părinte Nicolae,

La întrebarea ce mi-o faci prin cartea poștală cu datul de 12 a[le] c[urentei], vin a-ți răspunde că starea sănătății, dar și alte considerațiuni, mă împedecă d-a participa la festivitățile din Ca-ransebeș⁸, dar se poate că peste vro 8 zile să plec la Mureș, adică la d-nii Mocionești, cari chiar cu privință la sănătatea mea tot mereu mă invită la ei, pre cît timpul mai e frumos. Deci dacă te-ai decide a veni încoaci, fă-o curînd, sau de nu se poate, apoi mai

încolo în octomvre. În tot cazul, oricînd vei veni ești binevăzut, măcar că nu pot pricepe ce să fie acele lucruri cari te silesc a face această lungă călătoria.

Salutîndu-vă de altmîntre cordial, al d-voastre cu iubire adict,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(24)}{CCXV}$.

CLVIII

B-pesta, 17-29 sept. 1895.

Dragă părinte Nicolae,

Este deja a 8-a zi de cînd am primit epistola ce mi-ai adresat-o în afacerea pentru catichetie la școala de stat d-acolo. Nu m-am grăbit a-ți răspunde, căci împrejurările nu mi se vedeau oportune. Acuma pot să-ți spun atîta că deslușirile ce mi-ai dat m-au convins despre dreptatea cauzei d-tale.

Ceea ce nu-mi convine și nu pot aproba este limbajul ce-l porți față de Preasînția sa. Nu acesta dar cei de primprejurul său vor găsi și denu[n]ța, acel limbaj de necuviincios și chiar vătămătoriu. Căci cătră superioritatea sa bisericească nu se vorbește în moduri cvasi mandativ și pervocativ, ci în mod rugătoriu, cu umilință și smerenie! D-ta te rostești Preasînțitului arhiereu în tonul: „*Acum rămîne ca să vă apărați dreptul*“ etc. Asta o poate zice cel mai mare cătră supusul său, dar nu din contra, ci se zice: „Eu cu toată supunerea și umilința vă rog să nu cedeti din dreptul bisericei și al episcopiei, căci cedînd astăzi, cedînd mine, dreptul scade și noi devenim sacrificiul abuzătorilor de putere“ etc.

Încît pentru dl. Ionaș⁹, eu sum uimit de răceala și rigiditatea sa; eu n-aș fi presupus despre dînsul aceasta, căci el mie pururea mi s-a părut ca foarte drept și echitabil. Eu cred că să încerci și aștepti bunăvoința și sprijinul său, iară în cele din urmă eu nu voi lipsi de a-i scrie și recomanda cauza dreaptă a d-tale, de asemenea și părintelui episcop. Dar să așteptăm rezultatul remonstrării ce ai făcut-o.

Despre altele, salutîndu-vă cordial, al d-voastre de bine voituriu,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(25)}{CCXV}$.

Dragă Nicolae,

Primind astăzi prețuita-ți epistolă de ieri, mă grăbesc a-ți răspunde numaidecît pe scurt următoarele:

Să nu vă grăbiți cu cauza protopopiatului și nicidecum să nu stăruiți înainte de sinodul eparhial. Căci poate să se facă lucrul de sine, sau doară în urma vreunei interpelațiuni din altă parte, în care caz perscana ta ar fi scutită de suspițiune că face pe agitatorul în contra auctorității diecezane. În tot cazul eu aș dori mai întîi a vorbi între 4 ochi cu Preasînțitul.

Zilele trecute, eu avînd o corespondință cu părintele arhimandrit Musta și fiind foarte mulțămît de deslușirile ce mi-a dat în două chestiuni de mare importanță, cu acea ocaziune i-am amintit de vacanța ce în contra clarei dispozițiuni a legii durează de ani la protopopiatul din Virșeș din cauza caprițelor unor inteligenți laici, cari nu-și pot încă găsi pe omul căutat de ei, adecă pe favoritul lor, și cum deci lumea ia la critică tot numai pe arhimandritul Musta, pre care noi l-am recomandat Preasînției sale de sfătuitoriu întru toate. Dinadins am retăcut protopopiatul d-voastre, numai ca să nu se crează că l-aș aminti în favorul tău! Deci tu ferește-te ca să nu apari agitător în cauza proprie! Eu doresc să pipăi mai întîi pulsul capilor diecezani, dar aceasta [nu] dinadins ci numai ocazional, adecă sau abătîndu-mă în vreo călătorie pe la Caransebeș, sau măcar așteptînd pînă la toamnă la *Congres*, cînd mi se va da destulă ocaziune d-a conveni cu ambii. Cîștigîndu-i pe ei, celelalte sunt ușoare. Dar ei țin mult la Drăgan și cred că nime ca Drăgan le poate face serviciile oficiului. Nici ție nu-ți va strica așteptarea, căci p[en]-tru omul cuminte folosirea timpului, cîștigarea experiințelor este un mare folos p[en]tru viață. Atîta pot să-ți sfătuiască astă dată. Am scris acestea în pripă, căci timpul mi-e scurt, pregătîndu-mă eu cu doamna ca să plecăm dominecă seara la București, unde mi-am propus a petrece pînă după Sf. Paști, eu la Academiă, iar muierea mea la copii și nepoți. Deci abia în mai vom fi iarăși aici și atunci numai pentru puține zile, plecînd apoi muierea mea la careva baie în Bohemia sau Stiria, iar eu la Mocionești, eventual la [...] sau Măidan¹⁰ etc.

Cu aceasta, în credința că ai primit comunicățiunile mele cu cei 5 fl. ce ți-am adresat, vă salutăm cordial al d-voastre,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(33)}{CCXV}$.

Dragă părinte Nicolae,

Cartea ce ți-o trămit aci 0/0, este cea dintiă carte românească bună și sistematică despre agricultură; deci d.d. de Mocioni prenumerind un număr mai mărișor de exemplare, pentru de a o sprijini, mi-au pus vro 7—8 exemplare și mie la dispozițiune, iară eu nu știu face mai bine decît a le împărți printre oamenii mei de la țară, anume aceia căror le place a citi și a se ocupa de agricultura rațională, ca să premeargă poporului cu exemplu bun. Am trămis un exemplar și la Măidan și unul la Oravița etc. Caută să-i iai folosul, învățînd din ea cît se poate de mult.

Eu de aproape două luni de zile m-am apucat a-mi sorta și regula cărțile și scripte[le] cele multe, ce mi s-au adunat de 20 de ani încoaci, de cînd adecă prin aprinderea casei din strada Regală mi-au ars peste 3.000 de cărți și două lăzi pline de notițe și documente cu multă trudă și multe spese adunate. De atunci am tot adunat iarăși, dar cînd am ajuns a le folosi nu mai știu unde să le găsec și mă năcăjesc și perd mult timp căutînd; deci a trebuit să sacrific mai toată vara aceasta pentru a le sorta și regula, ca să le pot utiliza. Acum de 14 zile am rămas acasă singur-singurel, lucrînd de dimineața pînă seara!

Muirea mea de 2 săptămîni a plecat cu Aurel și soția și băieții lor la locul de cură Reichenhall în Bavaria; Titu, îndată ce și-a scos diploma de avocat, a plecat la manevre în părțile Comaromului, Poșonului, Sopronului și Moșonului (tocmai azi returnînd vesel și strălucind de sănătos, după atîta strapață). Emil, foarte ocupat, dar nopțile petrecînd sus pe Svábhegy.

Acum mă apropiu și eu pre gătate și deci voi pleca și eu încotrova. Muirea mă cheamă la Reichenhall unde este foarte frumos, dar tocmai acum de 8 zile [este] stricată toată comunicațiunea prin vărșările de apă și așa mă bat gîndurile să plec pe 8—14 zile iarăși în părțile Oraviței, la Măidan, unde de mult mă angajasăm, dar la „Sommerfrische“ din Steierdorf¹¹, unde propriă doream a mă retrage în singurătate ca să pot lucra neconturbat de nime, n-am căpătat cvartir, promițîndu-mi-se în august. Dacă va fi ca eu să mă hotărăsc pentru Măidan și resp[ectiv] Anina-Steierdorf, tare mi-ar plăcea de s-ar putea să te întilnesc în acele părți, iară dacă timpul va fi oportun, ca să întreprind escursiunea de mult plănuită pe muntele Semenic, ajungînd astfel apoi la Reșița și d-acolo, per Bocșa, returnînd la Arad, Căpîlnaș, Birchiș, în acest caz doară că m-aș

abate pe la Șipet pe o zi, ca să vă văd reședința! Nu știu care stațiune de drum ferat vă este mai îndemână, Jebelul, Voitegul, Birda sau Gătaia¹², căci Șipetul este cam la mijloc între acestea. Cred că va fi bine să ne întâlnim undeva, căci eu apoi pe 1 sept. merg cu Ales. Mocioni la Consistoriul metropolitan, iară pe 1/13 oct. este convocat Congresul național.

Acestea notificându-ți, cu salutări cordiale sum al d-voastre,

V. Babeș.

[Pe ultima pagină, sus, însemnat de N. Stoia:] În 10 aug. 97 răspuns că să-mi scrie locul și timpul unde va petrece să merg de loc la întâlnire. Să-mi scrie când va sosi la Gătaia ca să-l aștept cu trăsura. Stoia.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(39)}{CCXV}$.

CLXI

B-pesta, 11 aug. n. 1897.

D-le părinte Nicolae,

Primind ieri prețuita d-tale de alaltăieri, la moment am scris la Birchîș să-mi trimită arătările și conturile grădinariului, ca să regulăm odată afacerea pendentă. Într-aceea, astăzi îmi veni răspunsul așteptat d-acolo și cu 100 fl., ca să împac cele de împăcat la F[o]eni. Eu adecă în scrisoare concludam din datele cite mi-ai comunicat că cu 100 fl. se pot împăca sigur toate. Deci iată, eu [i]ți trimit aci mai și mai întâi cei 50 fl. cari îi luasăm eu de la dl. Alesandru pentru speșele plănuirii terenului, cele ce nu fuseră de lipsă, cari bani așadară acuma se pun la dispozițiunea comitetului parohial pentru *lipsele sale* fie *școlari*, fie *bisericești*. A doua, [i]ți trimit 100 fl. din carea vei binevoi a lua suma ce d-ta deja ai plătit-o păzitoriului mausoleului și-l vei plăti pîn[ă] la septemvre, adecă pe 7 luni, cum *mi-ai arătat* în total 35 fl., și astfel în privința păzitoriului vom fi achitați pînă-n septemvre și-ți vor rămîne din 100 fl. 65, avînd astfel pentru grădinariu și lucrările de grădinărit după datele pozitive 50 fl. + 115 fl. 50 cr. + prezenții 65 fl., în total suma de 230 fl. 50 cr. Această sumă sigur va acoperi întregă pretensiunea grădinariului, carea d-ta în epistola din 4 a[le] c[urenței] „după o a doua scărițare“ o indici cu 135 fl., amintind că a fost

de 165 fl. Astfel dară d-ta vei avea, în cît privește afacerea de grădinărit la cimitir, să faci *socoteală formală despre 230 fl. 50 cr.* Iară dacă nu poți sau nu voiești a intra personal în tratare și regulare cu grădinariul, atunci te rog a mă aviza îndată, pentru ca să mă pun eu cu dînsul în relațiune, căci deși eu îndată ieri am cerut de la dl. Alesandru toate socotelele și scrisorile grădinariului există posibilitatea ca acelea să nu fie păstrate și atunci tot nu ne rămîne decît a ne înțelege cu dînsul imediat. Eu însă mă grăbesc a-ți trimite banii, ca să fie acolo îndemină. Ceea ce d-ta întrăbi despre timpul sîntirii și inactivării mausoleului, dorința noastră a tuturo[ra] ar fi ca să să facă cît mai curînd, însă trebuie să ne acomodăm împrejurărilor. Dl. Alesandru și astă dată a provocat în prezența mea pe Kallina să aducă *neaminat* toate cele de lipsă la îndeplinire și acesta a promis că va stărui și doară că deja se lucră cu reparatul și asfaltatul, dar mai știe D-zeu cum și pînă cînd! După a mea calculare timpul ne-ar conveni între 10 sept. și 10 octobree, însă eu abia cred să fie toate gata pe atunci!

Cu aceasta salutîndu-vă, al d-voastre sincer prețuitoriu,

V. Babeș.

N. B! Eu numai încă pîn[ă] la capetul săptămînei rămîn aici, apoi iau lumea-n cap, dar încă nu știu încotro!

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(40)}{CCXV}$.

CLXII

B-pesta, 18/30 sept. 1897.

Dragă părinte Nicolae,

În îmbulzala afacerilor abia azi pot veni să-ți răspund la epistola din 25 a[le] c[urenței].

Este foarte bine și indicat de împrejurări ca să mergi la adunarea din Lugoj a învățătorimei. Dar grea este întrebarea că merge-vei oare la Caransebeș mai nainte sau după vizita la Birchiș! Eu nu am destulă cunoștință despre relațiunile tale cu părintele arhimandrit, d-aceea nu pot să-ți dau sfat pozitiv. Mie însumi parcă-mi vine mai îndemină a vorbi cu Preasînțitul, care n-are preocupa-țiuni.

Judecă tu care trebuie să știi și chiar să simțеști cu ce bunăvoință este părintele Musta față de planurile voastre.

Eu plec azi seara la Arad, pentru Delegațiune, unde mine avem ședință, sperînd că vom termina mine de la 10 pîn[ă] la 4; cred că încă mine cu trenul de la 4²/₄ voi călători la d-nii Mocionești, dar nu pot ști sigur că opri-mă-voi la Căpîlnaș, la Bulci sau la Birchiș. De așezat pe 8—9 zile mă voi așeza la Birchiș, la Alesandru, cu care am mai mult de lucru și cu care în ziua de 10 octobree nou voi călători la Sibiu pentru Consistoriul metropolitan și apoi Congres. Ai putea deci veni pe luni, în 4 oct. n., și ai putea veni chiar cu carul poștei din Lugoj pîn[ă] la Birchiș, unde ai isprăvi pîn[ă] la [a]meazi și ai putea pleca cu trenul de după ameazi la Arad, sau iar cu poșta la Lugoj îndărăt. Firește că această cale ar fi tot asemenea posibilă și marți în 5, sau chiar miercuri în 6 oct. n. Dar dacă cumva ți-ar conveni, ai putea face această călătorie și drept la Sibiu, unde ai fi la deschiderea Congresului și te-ai putea prezenta *tuturora*. În fine, chiar și după Congres ai avea ocaziune, căci eu iar voi veni pe la Mocionești. Dacă ai veni la Birchiș, acolo în sat [î]ți vor da îndreptare la castelul de pe colină al domniei. Atîta pot eu să-ți spun spre orientare.

Cu salutări al vostru,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(42)}{CCXV}$.

CLXIII

B-pesta, 19/31 oct. 1897.

Dragă Nicolae,

Citind în „B[uda]pesti Hírlap“ de ieri notița ce ți-o pun aci despre școala de stat din Șipet, mi-am adus aminte că [am] a-ți da unele informațiuni despre cele ce am esperiat în Sibiu.

Mai nainte de toate însă te fac atent ca nu cumva pentru atinsa în notiță totală negrijire a școalei de stat să se pună vina pe tine, ca cel mai cu influință în comună!

Ceea ce am observat la Sibiu din caransebeșeni e că cei ce înconjură pe părintele episcop abuzază de bunătatea sa sistematic, o

speculă aceea formal și pe întrecute! Și le-a succes a îmbăta lumea cu frazele lor amăgitoare. Așa d[e] e[xemplu], administră protopopiatele vacante, precum și cel al Meediei, an după an în contra legii, cu minciuna că *n-au preoți cu cvalificațiunea recerută*, firește cea recerută de interesele lor! Între acești d-ni, încît p[en]tru protopopiatul Buziașului, dl. Ionaș pare a fi factorul și stăpînul situațiunii și făr[ă] de cîștigarea acestuia, al cărui agent și companion este părintele Drăgan, nimic bun și favorabil nu se poate aștepta. Apoi dl. Ionaș așa s-a sumețit, încît a devenit îndrăzneț pînă la cutezare oarbă și în alte privințe, astfel că a provocat chiar indignarea și a mea și a d-lui A. M.¹³, carea i s-a și spus în față. Deci deocamdată planul d-tale pune-l la o parte! De asemenea se face speculă cu părintele Iloiu [nesigur n.n.] în Virșeț. Acest vrednic bărbat ar merita ca să fie considerat nu prin cîrpeala de administratură, prin carea numai îl speculă și pe el și districtul, însă domnilor curteni le mai vine la socoteală această cîrpeală, pînă vor găsi pe omul căutat de ei, unealta lor. Părintele ep[isco]p se încrede lor, dar deja a început a bănui scopurile și deci trebuie așteptat să i se deschidă ochii prin fapte învederate. Părintele Musta vede toate, dar se teme de clica speculatoare, d-altă parte încă n-are pe oamenii săi destul de eminenti, cu cari să poată păși rezolut în contra speculanților. La Meedia nu cutează nimenea a se prinde de protopopul cu mare influință dar reședinte în Orșova. Cu toate acestea ep[isco]pul ține să se deschidă concurs pentru Virșeț și Buziaș și la aceasta stăruiesc mai mulți. Deci într-aceea trebuie lucrat prin oameni de zel și bunăcredință printre popor și mai virtos prin clerul mai luminat. Eu mai multe prin scrisoare nu-ți pot spune, dar tu și cu socrul tău, care de cînd am început a auzi de nume-i pururea a trecut de bărbat cu multă și practică judecată, veți putea combina modurile de preparare a cauzei. Eu, pe căile mele, ca totdeauna și d-aci încolo mă voi interesa de binele și drepturile bisericeii, a clerului și a poporului nostru.

Despre altele, salutîndu-vă al vostru iubitor,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(43)}{CCXV}$.

Dragă părinte Nicolae,

Lipsind aproape 4 săptămîni d-acasă, să nu te miri sau superi că nu ți-am răspuns cum doreai în epistola ta din 1/13 a c[urentei]. Apoi chiar returnînd acasă, atîtea lucrări în restanță și necazuri m-au întimpinat, încît și acum numai foarte pe scurt pot să-ți răspund.

Deputațiunea și adresa la Preasînțitul nu cred să folosească ceva, căci părintele episcop iubește pacea; pentru altele este cam tare indiferent și le lasă în grija celor ce-l înconjură. Nu de mult am avut ocaziune a citi o epistolă a părintelui paroh d[in] Reșița cătră dl. Al. Mocioni, prin carea îi cere acestuia întreprinderea la Caransebeș pentru *marile nedreptăți* ce-i fac organele diecezane, cari proteg numai pe clienții lor. Într-o altă epistolă am citit amare plînsori contra abuzurilor referentului Ionaș, care susține cu forța și intriga pe clienții lui, cari împart jaful cu el, etc etc. Între astfel de împrejurări epistolele mele cătră P[rea]sînțitul nimic n-ar folosi; ar trebui ca eu în persoană să mă duc și să stau lîngă el mai multe zile, ceea ce este imposibil. Ceea ce astăzi ar putea să facă ceva efect ar fi ca din părțile Buziașului cineva să publice în „Dreptatea“ un răport despre abuzul ce se face cu protopopiatele de ani vacante, cari *în contra* clarei și pozitivei legi, sub un pretest sau cu un argument fals, se țin în stare anormală, adecă cu cuvîntul că nu se află preoți calificați pentru împlinirea lor! Și pre cînd în mod nerușinat se susține aceasta, tot atunci prin indivizi chiar *necalificați* se administrează și spoliază ani de-a rîndul! Să nu ne mirăm deci că lumea începe a crede și a o spune pe față că acele protopresbiterate sunt date în arindă lui Tanda și Manda, nu de ep[iscop]p. Doamne ferește, ci de cei de pe lîngă dînsul, cari îl înșală informîndu-l perfid! Ep[iscop]p[ul] și consistoriul nu au dreptul d-a ținea cu anii un protopopiat vacant, decît numai în cazul dacă de repetite ori ar fi publicat concurs și om cu cvalificațiunea prescristă nu s-ar fi găsit să competeze. Dar acest caz nu este nici cugetabil, căci lumea știe că preoți bine calificați esist dar aceștia nu convin celor din centru, deoarece nu le sunt instrumente oarbe, nici arendași bine plățitori. O cam astfel de reclamă din cercurile protopresbiterale vacante sigur ar deștepta din nepăsarea sa pe Preasînțitul. Eu ocazional am cercat a-i pune în mișcare și pe părintele ep[iscop]p și pe

arhimandrit, dar nu mi-a succes. Așa cred eu că s-ar ajunge scopul mai curînd.

Încei salutîndu-vă cordial,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(45)}{CCXV}$.

CLXV

B-pesta, 2/14 ian. 1898.

Dragă părinte Stoia,

Mă grăbesc a-ți mulțami pentru gratulațiunea de anul nou și de asemenea pentru bucata bună ce mi-ai trimis, din parte-ne salutîndu-vă și noi din toată inima la această ocaziune.

Încît pentru cele publicate în „Dreptatea“, firește că le-am citit toate, desclinit răspunsurile. Toate ca toate, dar legea este vătămată și asta nu se poate scuza nici împodobi, iar argumentul cu care se face nu este îndreptățit, ceea ce eu ocazional am sulevat în Consistoriul metropolitan, făr[ă] ca cineva să vrea [a] încerca a combate sau nega. Eu am început cercetările mele în Caransebeș și am aflat că dl. Ionaș n-are vină în cauză. Cred altmîntre că concurs se va deschide pe primăvară.

Cu salutare,

V. Babeș.

Vertatur!

Domnii fruntași dintre cei ce au întemeiat și susținut cu condeiul și cu punga „Dreptatea“, cînd deciseră a o sista, așa sum informat că totodată s-au înțeles a recomanda prin bărbații de încredere ai lor din popor în locul „Dreptății“ pe „Gazeta Transilvaniei“ din Brașov, pe care o privesc de organul cel mai solid și mai bine scris dintre toate. Nu numai atîta, ci ei s-au angajat că prin ajutoriul lor vor face posibilă propagarea acestei foi, chiar cu sacrificii, vor mijloci cel puțin una sută exemplare, parte gratuit, parte jumătate preț, adecă numai 6 fl. pe an. Deci eu fiind recercat a recomanda astfel de bărbați zeloși, dar în lipsă de mijloace, vin a-ți atrage atențiunea asupra acestei cauze. Aveți adecă după buna

cunoștință personală a îndemna pe cărturarii noștri de la țară, cei ce pot să aboneze „Gaz. Transilvaniei“ cu prețul ei regulat, iară cei ce bucuros ar citi însă sărăcia nu-i lasă a se abona deloc sau nu cu prețul întreg de 12 fl., aceia să fie însemnați pe o listă cu adresa lor esactă pentru de a li se trămită „Gaz[eta] Tr[ansilvaniei]“ parte *gratis*, parte cu jumătate de preț, comunicându-mi-se mie acea listă și aceasta cît mai curînd. Deci dragă Nicolae, pune-te cu zeloșii bun cunoscuți în legătură și faceți această propagandă cît mai lătită, apoi trămiteți-mi răport cu recomandatiune. Eu am asupră-mi a mă interesa numai de părțile Banatului și voi face asemenea provocări și prin părțile Oraviței, Bisericei Albe și Torontalului.

Dealtmîntre numele meu în această afacere numai cei cunoscuți ca oameni de treabă să-l știe.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(46)}{CCXV}$.

CLXVI

B-pesta, 17/29 ian. 898.

Dragă părinte Nicolae,

Pe timpul cînd am primit epistola ta cu cele comunicate, atît eram de ocupat cu afaceri de importanță și urgență încît abia după 8 zile am ajuns a putea citi și aprecia cele comunicate. Apoi d-atunci tot îmi bat capul cu întrebarea că acum oare va fi mai potrivit a păși? Planul cum mi l-ai comunicat *nu-mi convine*, totuși pînă acum încă nu m-am putut hotări pentru un altul anumit. Deci îți scriu numai ca să știi că eu n-am uitat și n-o părăsesc, dar încă nu m-am orientat pe deplin care dintre trei căi ce am în vedere să alegem. Fii deci în răbdare că îndată ce timpul îmi va ierta, voi alege și-ți voi împărtăși planul meu. Deocamdată atîta aș vrea să știu și adevă să te sfătuiesc, ca pentru orice cale și eventualitate să te îngrijești să ai la dispozițiune cîțiva bărbați din cler, dintre învățători și chiar dintre cărturarii din popor, cu cari să fiți bine înțeleși, în cari să fie caracter și statornicia, pre cari să te poți răzîma. Fă-ți o listă despre asemenea bărbați, măcar și numai 3—4 de ar fi, apoi comunică-mi acea listă și mie cu adresa lor. De asemenea aștept și ceruta listă despre prenumerați la „Gaz[eta] Tran-

silv[aniei]“, cari cu plată, cari fără plată, sau numa cu jumătate plată.

Așteptînd răspuns, vă salută al vostru pururea prețuitor,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(47)}{CCXV}$.

CLXVII

B-pesta, 1/13 martiu 1898.

Dragă părinte Nicolae,

Primind ieri epistola ta, cu datul din 11 a[le] c[urentei], mă grăbesc a-ți răspunde următoarele.

Mai întii de toate-ți trămit aci 10 fl. pentru invitarea la petrecerea și resp[ectiv] producțiunea voastră, și adecă:

Din partea d-lor Mocionești 7 fl. 50 cr., iar din partea mea 2 fl. 50; aceste sume sunt a se titula, dacă va fi să se publice, astfel:

Ilustra *familie de Mocioni* 7 fl. 50 cr., *familia V. Babeș* 5 fl. 50 cr., adecă Emil ți-a trămis 3 fl., deci aceștia să se compute cu prezenții 2 fl. 50 și să se pună pe numele familiei. Astfel ne-am înțeles. Dacă însă voi deja ați fi dispus altfel, nici aceea nu face nimic.

Eu era să plec azi seară la București, fiindcă poimîine se deschide sesiunea generală a Academiei, dar nu voi pleca azi, căci soția mea numai de ieri a început a se simți mai bine și a petrece sculată partea mai mare a zilei; deci trebuie să mă conving încă azi și mine că-i merge bine.

Aci ·/· [î]ți remit „Foaia diecezană“. Dealtmîntre eram deja bine orientat în această privință. Încit pentru cauza protopopiatului trebuie să-ți spun că eu numai de una mă tem, adecă că în lupta pentru *lege*, pentru deschiderea concursului, nu cumva să te compromitem. D-aceea se recere multă răbdare, multă prudență! Eu așa cred că în decursul acestui an concursul se va deschide, dar apoi cu ce rezultat? D-aceea eu mi-am propus să vorbesc cu Preasînțitul în persoană, între 4 ochi, însă vorba rămîne cînd voi putea eu să dau față cu dl. ep[iscop]p? Curînd prelații vor veni aici p[en]tru fundațiunea lui Gojdu, dar eu nu voi fi aici; rămîne deci ca cu ocaziunea sinoadelor, adecă pe la Domineca Tomii să merg eu la dînsul. Căci altmîntre, dacă lucrul s-ar amîna pîn[ă] la toamnă, apoi

cu ocaziunea Consistoriului metropolitan vom face cauză gravă, constituțională!

Încît pentru dorul vostru după copii, aceștia dor îl nutrește și fiul meu Victor, și dînsul a fost lung timp în Viena și a cercat toate, dar în deșert! Cu toate [acestea] eu voi vorbi cu dînsul ocazional. De altă parte vă sfătuiesc să nu vă esaltați pentru copii! Ei sunt de multe ori bucuria și mîngîierea părinților, de multe ori însă grija și amărăciunea părinților, în timpul de față materialistic mai virtos! Apoi omul cuminte, omul mai afund cugetătoriu, poate să găsească modalități d-a trăi și munci și pentru alte scopuri sublime!

Eu dacă voi fi viu, peste vară și toamnă vin să vă văd și să vă dau sfaturile mele. Dealtminte, voi nu puteți avea idee cît de ocupat și cu cît de grele lucrări sum eu însărcinat acum la bătrînețele mele!

Încît pentru abonamente la „Gazeta“, eu am avut de lucru 3—4 săptămîni, pînă să mă orientez și să fac dispozițiunile posibile nouă. Dar le-am făcut și curînd veți vedea rezultatul. Eu am cerut adrese de prin toate părțile și mi s-au trîmis multe sute, de prin unele părți. Dar mijloacele ce mi se puseseră la dispozițiune abia ajungeau pentru vro 40—50 abonenți din părțile Bănatului și așa trebuie să aleg și să culeg. Am luat cele mai multe din părțile comitatului Temeș, și anume mai pre toți cei ce se ofereau a plăti ei jumătate preț. Nu puteam altfel.

Pe lingă salutări cordiale, al vostru,

V. Babeș.

B.A.R., Corespondență, *fond Vincențiu Babeș*, S $\frac{10(48)}{CCXV}$.

CXLIII

¹ Autenticată.

CXLV

² Mort în 27 februarie 1887.

³ A avut două fete: Livia, măritată cu contele Bethlen András și Georgina, măritată cu contele Rudolph Bissingen-Nippenburg.

CXLVIII

¹ Taxă școlară.

CL

⁵ Cu forța.

CLI

⁶ Filaret Musta, arhimandrit, profesor la teologia din Caransebeș.

CLIII

⁷ Aruncul era în Ungaria o dare impusă de comitate, municipii, comune civile sau bisericești locuitorilor pentru acoperirea unor nevoi pentru care nu se puteau găsi alte surse. În comunele bisericești se făcea mai ales pentru susținerea școlii.

CLVII

⁸ Ocazionate de împlinirea a 30 de ani de la înființarea episcopiei ortodoxe române.

CLVIII

⁹ Consilier al episcopiei din Caransebeș.

CLIX

¹⁰ Azi Brădișorul de Jos, județul Caraș.

CLX

¹¹ Staiendorf, Steuerlak, Staierlak; azi Anina, județul Caraș-Severin.

¹² Localități în județul Timiș.

CLXIII

¹³ Alexandru Mocioni.

CLXVIII

[Fără loc și dată]

Excellentissime!

Primind în ziua de ieri înaltprețuita epistolă cu datul din 22 iunie st.v. [i]mi iau onoarea a-ți răspunde la aceea cu toată umilința următoarele.

Mai înainte de toate-mi pare foarte bine că te-a adus tatăl din ceriu în pace iarăși în mijlocul fiilor celor însetați de consiliile și conducerea cea părintească a preademnului lor archiepiscop, însă și mai bine mi-ar pare dacă rezultatul băilor folosite ar fi fost mai deplin mulțumitoriu.

Încît pentru cauzele noastre publice, anume pentru cauza Metropoliei, a Congresului, sinoadelor etc. din Carloviț, noi Excelență așa cred că ne vom rămîne consecinți programului de pînă acum; de altminterlea, eu copleșit cum sunt aice cu agende oficioase cam și constrîns dar și dinadins, în conștelegere cu d-sa dl. Andrei de M[ocioni], pînă mai de curînd m-am fost reținut deplin a mă amesteca în dezbaterile preliminare ce se ținură în această privință în Arad, Lugoj și Timișoara și dacă am întremis pînă acum a-ți comunica Excelență cu de-amănuntul cele petrecute în părțile noastre în această privință, cauza a fost pentru că nu știam unde să-mi adresez preaumilitul raport.

Motivele pentru cari m-am retras eu de la dezbaterile preliminare au fost, mai deaproape, ca să am ocaziune a cunoaște opiniunea inteligenței noastre cea neinfluențată, pe lîngă aceasta ca să scap cel puțin aci de ne[î]ncetatele încriminări și imputări de agitator neadormit!

Dl. de Mocioni a luat parte la acele consultațiuni, dar curat numai ca martore. De altcum, acelea dinadins s-au ținut cu participarea inteligenței noastre de orice culoare politică.

În fine, dominica trecută se ținut o conferință combinată în Timișoara la carea participai și eu. Rezultatul precît este iertat a-l publica de ioc [i] va aduce „Concordia“ de mine și eu mă mărginesc a atinge aici în scurt numai cele ce deocamdată nu putem da publicității.

Toți, în toate părțile, sunt de deplin acord ca la actul alegerii de metropolit în Carloviț să nu luăm parte, însă chiar așa a[u] recunoscut toți necesitatea de a lua parte la alegerile de deputați, pentru că deputații aleși servindu-se de mandatul poporului să apu-

ce de nou și să înainte cauza Metropoliei noastre. Încît pentru modalitate și mijloace, aci opiniunile diferesc, diferesc între arădani și bănațeni. Cei dintii adică, influențați de 2—3 domni mari, cari la noi se încearcă a imita rola celor 7—8 din Ardeal, folosindu-se de absența mea și de pasivitatea d-lui de M.¹, a[u] decretat, cum zic ei definitoriu și nerevocabil, cum că deputații lor de loc să meargă la Viena, să protesteze în contra Congresului iliric, să colinde pe la cîți toți și în chipul acesta să promoveze cauza; noi iarăși cu toții fără excepțiune ținem: a) acest conclud unilateral de o politică nefericită; b) acea decretată procedură cu totul smințită și fără nici un temei logic, legal ori de oportunitate, și pretindem că cea mai legală și eficace procedură nu poate fi alta decît o declarațiune colectivă, bine motivată, cătră comisariul regiu și un memorandum, tot prin comisariu subșternînd cătră Maiestate; pre lingă aceasta încercări de transacțiuni cu primații laici și militari din Congresul sîrbesc.

Eu din istoria și din custătoarele rescripte și din împrejurări întru atîta am motivat planul nostru, încît frații din Arad trebuiă să recunoască că el e unicul recomandabil pentru început, că el nu deroagă, nu prejudecă, nu compromite nemica. Deci ei luară asupra-și a capacita pentru acesta toată inteligența diecesei arădane. Dealtmîntrelea după alegeri aleșii se vor aduna în Timișoara și vor chibzui cele mai departe; într-aceea eu voi prepara Declarațiunea și Memorandumul.

Încît pentru eventualile sinoade și congrese deliberative, despre acelea deocamdată nu ne-am lăsat la dimensiuni formale, pentru că ele Dumnezeu știe cînd și între ce fel de împrejurări se vor ține. Precît însă a venit vorba de ele, cam toți recunoaștem că interesul cauzei noastre pretinde ca, încît vom fi chemați, să luăm parte la dezbaterăa temei noastre, însă la alta nemica. Așa eu Excelență, din partea mea nu pot să decunosc și să neg cum că prezența și concurența Excelenței voastre la dezbaterăa cauzei noastre mi se pare neapărat de lipsă.

D-nii episcopi Hacman² și Ivacicovici³ vor lua parte la orice vor fi chemați a lua.

Dl. de Mocioni Andrei, deși din multe privințe iritat și dizgustat, dar însă pot să vă asecurez Excelență că în fundul inimei sale e neștrămutat devotat cauzei noastre și gata la sacrificie. Eu am petrecut luni după conferință mai toată ziua cu dînsul singur și m-am despărțit de d-sa cu totul mulțumit.

Alegerile în părțile noastre s-au scris de la 15—20 iuliu nou, dar însă nu pretotindere într-o formă. Socot că poporul nostru se va purta cum se cade și va alege partea mai mare *români* buni. Eu

am rogat a fi dispensat pentru astădată dacă se poate, pentru că mă simt foarte fatigat, apoi mutarea aice¹ m-a enervat pentru mulți ani înainte!

Cu sărutarea de mină rămânînd cu toți ai mei Excelenței Voastre adînc plecat veneratoriu,

V. Babeș.

Biblioteca Centrală de Stat a R.S.R., Manuscrise, nr. 15.391.

CLXVIII

¹ Andrei Mocioni.

² Eugeniu Hacman, episcop ortodox român al Bucovinei.

³ Procopie Ivacicovici, episcop de Arad.

⁴ La Pesta; vezi și scrisorile XXXII, LXXIV.

Către ATANASIE ȘANDOR

CLXIX

Viena, 28 aprilie (sic!) n. 857.

Estimatissime d-le dr.!

Deși copleșit de necazuri private, zdruncinat de cele oficioase¹, n-am încetat totuși a simți și cele comune naționale, fiindu-mi îndreptată atențiunea toată neconținut și spre orizontele nostru special. Calamitățile ce începură a ne amenința în biserică și în școală, deocamdată mijlocit, că să devină miine-poimiine cu data ocaziune nemijlocite, [î]mi cutriară (sic!) sufletul. Chemarea, datorința de a preveni răul ar fi firește a episcopilor naționali, dar unde sunt acești[a]? Patriarhul² nu mai e viu decît pentru burtă și joc de cărți, alți capi bisericești încă pentru unele lucruri și mai rele, la vinatoriu nime nu cugetă, ma — Doamne — noros și viforos se arată acesta! Episcopul domniilor voastre³ — d-ta-mi știi vorba mea primitivă despre dînsul — după toate cîte am putut afla în cale privată și publică, se pare c-ar avea inimă bună și voia virtuoașă de a fi drept și vrednic de oficiul său. Răzimat pe această credință, în sărbătorile Sfintelor Paști m-am aflat îndemnat a mă adresa cătră dînsul, cu o epistolă încărcată de dureri și îngrijiri naționale, cu rogarea, [...] proiectarea remediilor de mîntuire. Mi-ar place a-ți trămite o copie, dar de o parte timpul nu-mi iartă a ți-o face, de altă parte cred că Ilustritatea sa dl. ep[iscop] de sine se va afla în-

demnat a vă comunica lucrul. Oricum, eu sum curios dacă pasul meu va fi făcut ceva impresiune și va fi avind ceva rezultat. Drept aceea te rog să fii cu luare aminte, fără a vădi cum că știi de lucru din partea mea, și dacă afli cu cale, poți a iniția despre aceasta și pe dl. prota T. Rațiu și pe ceilalți dreptcredincioși frați ai noștri. Treaba poate să fie cu atît mai momentoasă cu cît eu de atunci încoace fui cuprins de opiniunea publică ce începu a răsufli în o mulțime de gazete domestice și străine în privința tot acestei cauze a reformatilor, deși acești[a] din urmă neafliindu-se nici pe departe în așa măsură împilați și periclitați în existența lor morală și națională, sosind într-aceea și știrea că în 20 a[le] c[urenței], o deputațiune [...] a reformatilor din Ungaria subșternură Maiestății Sale cezaro-regie o plînsoare amară tot în astă privință.

Te rog totdeodată să-ți iei timp a-mi mai scrie și despre împrejurările sociale de pe acolo, din care mult mă interesez. Dar dl. Arcoșiu⁴ ce mai face, cu ce se ocupă? Dar dl. Constantin Oravițanu⁵ lucră el serios la istoria Ost și Vest românilor? Cred că l-a[u] supărat observațiunile mele în privința aceleia, fiindcă nu-mi mai scrie.

Pentru serviciul ce avuși bunătatea a-mi face mai de curînd [i]ți sum foarte deobligat și rămîn salutînd pe toți ai noștri cu toată sinceritatea,

V. Babeș.

B.A.R., mss. rom., nr. 1015, filele 2—3.

CLXIX

¹ La acea dată Vincențiu Babeș era secretar la Curtea Supremă de Justiție și Casație din Viena.

² Iosif Raiacici, patriarhul sîrb din Carloviț, sub a cărui autoritate se afla și biserica ortodoxă română din imperiu.

³ Procopie Ivacicovici, episcopul de Arad.

⁴ Ioan Arcoși, avocat, fruntaș român din Arad.

⁵ Intelectual român din Arad.

Către ANANIA TRIMBIȚAȘ

CLXX

Budapesta, 1 iulie 1881.

Stimate D-le Trombițașiu,

Adeverind primirea prețuitelor șiruri ce mi-ai adresat ia n[umă]rul 10, sub 27 iunie în cauză, mă grăbesc a-ți răspunde deocamdată atîta că eu abia am apucat a cunoaște circulara Mitropolitu-

lui, subproprie al Arhiepiscopului din Sibiu: de celelalte două, respectiv de cuprinsul lor, nu am încă cunoștință. Dar oricare să fie cuprinsul lor, eu pe toate le țin inspirate de sus, însă fără nici un efect decît compromițătoare pentru Preasfințitii¹.

Opinia mea este ca Comitetul nostru² specialminte să nu se ocupe de ele, ci să lase a se manifesta prin ziaristica națională opinia publică.

Eu dacă aș da parolă, aș face-o în direcțiunea că cei de sus, care ne scriu în statutele bisericești cum că orice chestiune politică este exclusă din sferile și dezbaterile reprezentanților bisericii, ne profanează legea și biserica, constrîngînd pe capii bisericii să facă politică, firește domnească, din scaunul lor bisericesc! *Compătîmim și pe cei de sus și pe profanatele sacre unelte!*

Dealtminteri căderea, prin influența și corupțiua exercitată de cei de la putere, a mai tuturor candidaților români naționali prin cercurile ungurene și bănățene este combaterea cea mai eclatantă, prin logica faptelor, a activității predicate de sfinții părinți inspirați de sus!!

În tot cazul sînt pentru cea mai prudentă rezervă, crezînd eu că Comitetul nostru să-și păstreze întreaga răsufare pentru *Memo-rand*³, care va suna către Europa civilizată și va suna astăzi foarte altfel decît putea să sune înainte cu cîteva săptămîni.

Atîta în pripă de la al d-tale plecat,

V. Babeș.

N. B! Eu de luni, în 4 iulie, voi petrece vreo 10—12 zile în Arad, fiindu-mi adresa în reședința episcopală. D-acolo pentru restul lunii lui iulie voi merge la Foeni, per Temesvár.

Arh. ist., dosar „Istoria politică a românilor transilvăneni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea“, nenumerotat.

CLXXI

Budapesta, 11/23 dec. 1881.

Prea stimată domnule,

Numai de alaltăieri în posesiunea epistolei d-tale din 12, iar de astăzi în posesiunea și [a]celei din 22 a curenteii, vin a-ți răspunde la ambele astfel.

La ședința plenară a Comitetului nostru, anunțată pe ziua de luni, în 26 a curenteii, nu voi fi în pozițiune de a mă înfățișa, atît

pentru scurtimea timpului cît și mai virtuos pentru timpul greu de iarnă; mai considerînd că redescoperindu-mi d-ta obiectele de discutat, trebuie să presupun că nu pot să fie de mare importanță.

Încît pentru *Memorandul*, la care se raportează prima d-tale epistolă, vin a-ți recomanda atențiunii următoarele:

Din capul locului și pînă astăzi n-am putut cuprinde ideea ca *Memorandul* nostru să fie numai o expunere specificatoare a situației noastre sub [s]istema și guvernul patriei și cu atît mai puțin ca acela să se restrîngă la actul și mașinațiunile alegerilor pentru die-tă. Din aceste înguste puncte de vedere un memorandum al nostru abia ar merita să vadă lumina.

Ideea mea a fost și este ca acel memorandum, expunînd istoria pe scurt a trecutului să constate în mod tuturor pipăibil, cît de puțin prezentul nostru corespunde meritelor, suferințelor, sacrificiilor noastre și special condițiilor absolut necesare spre a putea noi exista. a ne dezvolta și bucura de bunătățile vieții publice și private în patrie. Apoi a cerceta cauza sau cauzele acestei disproporții, resp[ectiv] dezarmoniei între suferințele și meritele noastre din trecut și între ticăloasa noastră soartă din prezent, și a arăta că morala și simțul de dreptate lipsesc sus la factorii statului, ci egoismul, intriga, arbit[ra]riul sînt care conduc sortile spre ruina și decăderea totului! [...]

Numai astfel rostindu-ne, vom deștepta atenția Europei și vom impune neamțomaghiarului, luîndu-i toată speranța d-a ne izola și înghiți.

Și după mine nimic nu se poate deosebi mai cu efect decît pe de o parte adevărul istoric al tezei, pe de alta valoarea ei politică.

Dar asta n-ar avea să fie unicul triumf. Mîină în mîină cu aceasta ar trebui a se demonstra greșita noastră *absolută și necondiționată lealitate*. Într-o monarhie unde conspirațiunea și cutezarea oarbă singure sînt care se consideră și premiază, ținuta și politica noastră, care se tîrîie prin pulberea credinței și alipirii, este evident de com-pătimit!

În trei cuvinte ideea mea este pentru o nouă direcțiune, chiar contrară cu cea de pînă acuma. Dar aceasta *trebuie să-și cugete bine stilul și să-și aleagă bine timpul*. Nimic comun, nimic după modul îndatinat, și d-aci veți pricepe temporizarea mea.

Rog să discutați, numai membrii, confidențialmente ideile mele și să-mi faceți reflexiunile ce veți găsi de bine.

Al d-tale plecat,

V. Babeș.

N. B! Să nu pierdeți din vedere că este vorba de un act *politic* și *diplomatic*, care să facă a tresări și amicii cei lași și contrarii cei turbați!

Cred că domnii membri ai Comitetului vor avea informațiune cum aici s-a format și stă tocmai să iese la lumină o partidă română guvernamentală, o partidă compusă cam din 7—10 bărbați, parte amployați superiori, parte bisericiani înalți, parte deputați dietali, care au aerul d-a vrea să formeze în sinul națiunii române o legiune cu care voluntariminte să intre în tabăra guvernului maghiar ca, făcînd acestuia servicii, să-i cucerească încrederea și bunăvoința!

Această partidă, pe care eu bine o cunosc și observ, după mine nu va avea o luptă la noi în contra vreunei alte partide organizate, care nu există, ci în contra națiunii întregi, *amărite* și *nemulțumite*!

Vom să vedem opintiri mari și angajîndu-se la ele toți cei ce au, sau speră a cîștiga vreun factor de sus! Redacțiunea organului cred că doară va primi-o dl. Roman. Al.⁴

Idem.

Arh. ist., dosar „Istoria politică a românilor transilvăneni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea“, nenumărat.

CLXXII

Arad, 1 iulie n. 1882.

Stimabile d-le Trîmbițaș,

Îndată după sosirea mea aici am rugat pe părintele Iosif Goldiș⁵ la mine și expunîndu-i cele necesare, mi-a succes a-i cîștiga învoirea ca să traducă pe ungarie *Memorandul*⁶.

Dînsul se scuză că este deja ocupat și resp[ectiv] angajat aiurea, dar în fine l-a măgulit încrederea Comitetului, punîndu-i ea în vedere eventualminte și o remunerațiune moderată.

Deci te rog a aduce acestea la cunoștința celor competenți și apoi a te pune cît mai curînd în directă relațiune cu părintele protosincel și profesor, care mai tirziu poate să se îndepărteze d-aici trebuind prin urmare a ști unde să vă adresați la el.

Încît pentru onorariu, eu mai d-aproape n-am atins nimic, cred însă că dînsul sau nu va lua onorariu sau se va mulțumi cu foarte puțin.

Cu tot cuvenitul respect, al d-tale plecat,

V. Babeș.

Arh. ist., dosar „Istoria politică a românilor transilvăneni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, nenumerotat.

CLXX

¹ Referire la desolidarizarea publică a mitropoliților Ioan Vancea și Miron Romanul și a episcopului I. Szabo de concluziile, hotărârile și programul votat de conferința din Sibiu din 12—14 mai 1881 de constituire a Partidului național Român unitar. Gestul relațiilor a fost însă dictat de precauție, pentru a nu pune în pericol ierarhiile ce le conduceau și rețeaua școlară care depindea de ele.

² Comitetul Central al P.N.R.

³ În 1881, conferința din 12—14 mai încredințase lui Vincențiu Babeș întocmirea unui *Memorial* destinat unei largi publicități, cu scopul de a înfățișa opiniei publice europene soarta românilor din Austro-Ungaria. Neputîndu-se pune de acord cu vederile celorlalți membri ai Comitetului, Babeș renunță să redacteze documentul, întocmit pînă la urmă de George Barițiu și publicat în 1882. Vezi și scrisoarea nr. CLXXI. Gestul lui Babeș a fost adesea interpretat greșit, din cauza necunoașterii acestor izvoare care atestă adevărata sa poziție, socotită de unii, pe nedrept, un rezultat al lipsei sale de hotărîre.

CLXXI

⁴ Aluzie la grupul moderat (vezi scrisoarea nr. II, notele nr. 12, 14) din jurul ziarului „Viitorul”, care va apare abia mai tîrziu, în 1884, dar nu sub redacția lui Alexandru Roman, presupus de Babeș, din cauza situației de deputat guvernamental din ultimii ani de activitate parlamentară a fostului redactor al „Concordiei” și „Federațiunii”, aflat adesea în relații nu tocmai cordiale cu conducătorul de odinioară al „Albinei”.

CLXXII

⁵ Profesor de teologie la seminarul din Arad și asesor al Consistoriului episcopal din localitate. Înainte de a se călugări (1869) se numise Ioan. Din 1880 era membru corespondent al Academiei Române.

⁶ *Memorialul* întocmit de George Barițiu, publicat în 1882; vezi și *supra*, nota 3.

CLXXIII

Pesta, în 19/31 iuliu 1871.

Mult stimate d-le și frate Vulcan!

Precum prea bine ți-e cunoscut, ocupațiunile mele cele prea multe nu mi-au iertat nici a primi în faptă onorabilul oficiu de *cassariu*, ce mi l-a destinat Adunarea generală¹ ținută an în Deva în cauza unui teatru național.

Puțin ce am putut am făcut, dar Actele și banii nu numai că nu i-am primit de d-ta, ciți s-au adunat pre alte căi, ci și pre cei adunați la mine am avut onoare a ți-i preda d-tale, fiindcă împrejurările mele nu-mi iertau a mă apuca de manipularea unei afaceri, unde din capul locului simțeam că nu voi fi în stare a corespunde după cum se recere.

N-am refuzat primirea espres, căci n-am vrut să dau cauză și ocaziune d-a s-esplica retragerea mea fals, cum astăzi o parte mare a lumii cu mare vilvă urma a face. Deoarece însă acum se apropie Adunarea gen. a II-a la Satu Mare și deoarece eu după multe afaceri ce-mi zac asupra nu pot nutri nici speranța de înfățișare la acea stimabilă Adunare și deoarece eu după cele îndegetate nici n-aș fi în stare a face Reportul convenit despre cassa teatrului, fiindcă tocmai stau să plec pre un timp de vreo șiese săptămîni de acasă, [i]mi iau onoare naintea plecării a-ți transpune aici 4 *oblegațiuni rurale ung[are]* a 100 fl. m[onedă] c[onvențională], toate cu cupoanele încă de la 1 mai 1871, și adevă Oblegațiunile rurale ungurene a 100 fl. nr.ii: 8778, 13.689, 13.812 și 13.834, pre cari încă nainte de două luni dl. condeputat Vas. Jurcă² a binevoit a mi le transpune ca oblat pentru fondul *Teatrului* român național. Rogarea mea ce am a-ți adresa cu încredere frățească este întreită.

1. Să binevoiești a primi aceste hîrtii de valoare, a le adauge celorlalte ce mai ai a mină, iar mie a-mi adeveri primirea, cu nr.ii. sus citați ai hîrtilor și cu couponale de la 1 mai a.c.

2. Să binevoiești d-ta a face Reportul recerut despre starea casei, după datele ce sunt în posesiunea d-tale, și apoi, în conțelegere cu comitetul sau măcar numai dl. președinte³, a-l subșterne onorabilei Adunări generale în Szatmár.

3. La acea onorabilă Adunare să binevoiești a-mi face pre amicalul și fidelul interprete, descoperind fierbintea mea recunoștință pentru onoarea ce mi s-a făcut prin alegerea de *cassariu*, dar totdeodată absoluta mea nepotință de a primi această sarcină, cărei

pre lingă celelalte multe ce zac asupra-mi n-aș fi în stare a cores-punde cu recerutul zel și acurateță.

Serioasa stimă către cauzele noastre, și propria-mi onoare [i]mi opinau după potință a deriva de la mine sarcine, iar nu a mai primi, după ce mă convinsei că cauzele prin agrămădirea lor în minele mele sufer scădere și întârziere și astfel mi-apasă conștiința națio-nală.

Cu toată cea mai sinceră considerațiune, al domniei tale adevă-rat prețuitoriu,

Vic. Babeș.

Arhivele Statului Brașov, fond „Societatea pentru fond de teatru român“, nr. 7.049.

CLXXIII

¹ A avut loc în 4—5 octombrie 1870.

² Vasile Jurca, originar dintr-o familie de nobili români din Maramureș. A fost deputat în parlament și membru al comite-tului „Asociațiunii pentru cultura poporului român din Mara-mureș“.

³ Iosif Hodoș.

DESTINATARI NECUNOSCUȚI

CLXXIV

Pesta, în 22/10 aprilie 1864.

Reverendissime d-le și frate!

De o mie de ori te rog să mă escuzi că abia acum apuc a-ți rescrie la mult stimatele epistole din Viena și Timișoara. Nu-ți poți închipui în ce nesuferită măsură sum eu aici ocupat și maltrat; dacă va merge aceasta și mai departe așa, apoi pînă la anul din grația magnaților maghiari eu sum orb totalminte. Și crede-ai că pentru răul meu nu există medicină. Știi că contele Forgách promemoria ce dădusem eu Maiestatei încă în finea lui august anul trecut, și carea cu semnătura s-a derivat la el, încă și azi o ține în pul-pitul său închisă! Dar însă țină-o în numele Domnului ma pîn[ă] la a doua venire, că eu și așa nu am așteptat vreun rezultat pînă dom-nește infernala politică de azi; pre mine ce mă doare și mă face

cu totul nefericit e că în pusețiunea de azi n-am răsuflare așa zi-cînd nice un minut pre zi; în toată ziua avem 5 ore ședință, iar pre lîngă aceasta de 4½ luni, de cum am ajuns aice nu mai puține decît vreo 300 de procese mi s-au încărcat asupra-mi! Și așa toată activitatea mea națională e redusă la nula, toată comunicațiunea mea cu ai mei e curmată cu totul! Minunat a succes lui Forgách afurisitul plan de a ne izola!¹

Însă cu toate acestea, folosindu-mă și de nopți dar mai cu seamă de orele ședințelor, petrec cursul lucrurilor noastre, precum și a politicei cei mari cu viu interes și cu cea mai încordată atențiune și bun e Dumnezeu, iar va mai veni timpul cînd ne vom trage socotelele cu tiranii noștri.

Cu rezultatul sinodului domniei voastre suntem mulțumiți; păcat că nu ni se dă ocaziune ca să secundăm și noi și și mai păcat că n-am eu timp să pun spiritul comun în mișcare! De altcum aștept raportul din părțile Aradului și Carașului despre impresiunile și opiniunile de pe acolo, aștept anume mine ori poimîne pre domnii Antoniu și Georgiu Mocioni, ca să ne consultăm în această privință, cu toate că nu-ți pot ascunde că poate că veți fi și observat trecînd prin Timișoara cum că ilustritatea sa dl. Andrei de Mocioni e foarte dezgustat de Austria și politica ei și nu ușor se va îndupleca a mai încerca un asalt asupra intrigelor contrariilor bisericeii și națiunei noastre. Cătră aceasta și în inteligența noastră a intrat un spirit de neîncredere și de discordie, nu aici ci în părțile de jos, la care toate cauza fundamentală e mișelia politiceii austriace față cu noi! Acum se sună cum că Forg[ách] desigur va fi demisionat, însă mie nu-mi vine a crede și de altă parte mă tem să nu capete vreun următoriu și mai al dracului. Nádasdy se zice că nu v[re]a odată cu capul să primească conducerea cancelariei ungurești².

Încît pentru sinodul d-voastră și dezbaterile și concluziunile ace-luia, eu din diferite părți ale Ardealului am primit întrebări că ce zic eu la proiectele Excelenței Sale!³ Ba unii mă întrebă că adevărat e cum că comunicîndu-mi-se ele la Viena aș fi declarat că sunt deplin mulțumitoare? Ca să-ți spun adevărul, eu la toate aceste interpe-lațiuni, lipsindu-mi altmîntre și timpul, nu am răspuns nemica, ci unuia din amicii mei cei mai intîmi și probați i-am scris cum că întîlnindu-se cu ceilalți la Sibiu să le spună din partea mea că dacă acele proiecte nu le plac, ei să facă altele mai bune și apoi pace! Am adaus amicului meu intîm și aceea că E[xcelența] Sa avînd bunătatea a mi le comunica eu unde am aflat de lipsă mi-am făcut cuviințioasele mele observațiuni și E[xcelența] Sa sau mi le-a încuviințat, sau mi le-a combătut cu argumente mai tari.

Fiind la Paștile nemților în Viena, cu durere am aflat cum că acolo între români, tineri, bătrini, nu mai există acea frățescă armonie și solidaritate de care era[u] odată românii Vienei renumiți și sumeți!

Cam pe viitoarea luni seara socot să plec la Viena spre a-mi aduce familia în jos, însă cred că vreo 8 zile voi mai petrece acolo. Cu acestea, alăturându-ți aici două epistole, una către Excelența Sa, iar cealaltă către Asociațiunea noastră literară⁴, cu rogarea de a le administra la adresă, rămân al d-tale pururea sincer stimătoriu,

V. Babeș,

Biblioteca Centrală de Stat a R.S.R., Manuscrise, nr. 15.392.

CLXXIV

¹ Vezi scrisorile nr. XXXII, text și nota nr. 6, LIII, text și nota nr. 19.

² Francisc Nádasdy va ajunge cancelar aulic al Transilvaniei în toamna lui 1861.

³ Andrei Șaguna.

⁴ „Astra”.

CLXXV

Budapesta, 5/I n. 1881.

Trece timpul repede. Toată lumea maghiară se ocupă de ținuta viitoare a românilor. Unii scornesc, însă nici doi nu sunt de acord.

N-am îndoială că părintele Arhiepiscop și Metropolit ți-va fi spus despre neliniștile miniștrilor pentru cari l-au fost chemat aici. Poate și despre denumirile ce s-au făcut. Ba mă tem că sub impresiunea de sus părintele Miron chiar se va fi angajat la vreun demarșiu ce n-ar fi spontan al nostru. Tocmai de aceea, fiindcă așa mi se pare cum că se apropie timpul d-a ne începe lupta și fiindcă chiar după unele manifestațiuni din „Tel[egrafu]l R[omân]”¹ presupun ceva neînțelegeri între factorii din Sibiu, nici mai amintind de cele ce răsufală prin ziaristica străină, aflu de lipsă cu toată încrederea a te ruga să-mi împărtășești sinceramente dacă acolo cu dl. Cosma², Barițiu, Roman³ ați mai convenit și v-ați mai înțeles în careva privință și dacă peste tot vă aflați în dispozițiunea d-a intra într-o pronunțată activitate și anume în care direcțiune.

Eu din parte-mi iată nu preget a-ți comunica ideea și pot zice intențiunea mea, ca punctul pășirii mele pe față întru interesul activității noastre. Cred că cel mai corespunzătoriu mod d-a eși cu cauza noastră în publicitate este a convoca pe o oareșicare potrivită ziuă din martiu o *conferință publică* în Sibiu. Înțeleg o adunare publică generală, întru care eu m-aș angaja a ține un discurs asupra situațiunei generale și a noastre speciali în această patrie, îndegetînd modul sau modalitățile d-a îndrepta răul. Ar fi o conferinție sau adunare publică cum s-a îndatinat atari în Italia, Francia, România, unde unul sau doi discut din fir în păr una sau mai multe cestiuni, din punct de vedere teoretic și practic, discut două-trei ore, fără nici o dispută, ci numai pentru d-a da publicului materie de cugetat și ziaristicei de criticat și propagat. Astfel de conferenție s-ar ține apoi și prin părți și ar prepara bine-bine adunarea generală³, în carea ar fi să luăm deciziunile asupra ținutei românilor. Conferinția eu însumi aș publica-o; la ea pot asista toți oamenii adulți, din orice naționalitate sau partită, dar numai spre a se informa. Chiar stenografi ar trebui să avem. Căci mai presus de toate publicitatea ar fi nerestrînsă. Programa materiei sau a materiilor aș publica-o de mai înainte prin toate foile.

Această încercare cred că trebuie s-o facem! Încît pentru celelalte, vād că la Mitropolie iar nu se mai mișcă nemica! O să treacă timpul și o să ne aflăm tot unde am fost!

Eu pun temei pe opiniunea d-voastre, d-aceea rog să mi-o împărtășiți aceea și să fiți încredințați despre considerațiunea ce v-o port.

Al d-voastră devotat,

V. Babeș.
(Königsgasse 66).

Biblioteca Centrală de Stat a R.S.R., Manuscrise. S. 14. B.11. nr. 15.394.

CLXXV

¹ Partenie Cosma.

² Visarion Roman.

³ Conferința națională din 12—14 mai 1881 de constituire a Partidului Național Român unitar și de stabilire a programului său.

RESUMES DES LETTRES*.

I. A GEORGE BARIȚIU

Budapest, le 17/29 novembre 1876. Lui envoie deux fragments d'un météorite tombé à Jadani, et le prie de les porter ou de les expédier au directeur du musée de la Société Académique de Bucarest. Lui fait mention des interventions de certains hommes politiques de Bucarest auprès de Traian Doda et du baron David Urs de Marginea.

II.

Budapest, le 3/15 février 1884. Lui expédie des matériaux pour le journal „Observatoriul“, en faisant mention de la série d'articles qu'il avait inaugurée dans „Luminătorul“ concernant la conduite politique du groupe que représentait la publication „Viitorul“. Lui donne encore des informations sur les investigations archéologiques qu'il a entreprises dans le département du Caraș.

III.

Budapest, le 6/18 décembre 1884. Le félicite à l'occasion de son acquittement dans un procès de presse. Le renseigne sur l'apparition dans les hautes sphères politiques d'une nouvelle orientation soutenue par l'archiduc Rodolphe: une tendance d'éloignement de l'Allemagne et de rapprochement des Roumains, comme suite — parmi d'autres — des nouvelles relations entre Rodolphe et Charles, roi des Roumains. Il le prie d'en mettre au courant ceux des leaders nationaux, à qui il croit pouvoir se fier.

IV.

Foeni, le 8/20 septembre 1887. Lui rend le projet manuscrit du Mémoire en annonçant son retrait du Comité Central Electoral, geste que les leaders nationaux du Banat acceptent et apprécient comme opportun; ceux-ci expriment leur décision d'aider le Comité quand on le leur demandera.

* Traduse în limba franceză de Enea Cipăianu.

V. A VALERIU BRANIȘTE

Budapest, le 11 février 1895. Lui attire l'attention sur une allocution du comte Apponyi, qui venait compléter le discours du président de la Société Kisfaludy. Apponyi soulignait que bien que la politique ait comme tâche de trouver les vérités regardant les temps présents — à la différence de la science, qui recherche les vérités éternelles — elle n'a pas le droit de venir en contradiction avec ces vérités éternelles.

VI.

Sans lieu ni date. Lui envoie, pour les faire publier, quelques observations en marge d'un article de „Tribuna“, qui désapprouve la manière d'agir de certains hommes politiques roumains, ayant cherché, en 1848—49 et 1860—62, la bienveillance des milieux dirigeants de l'Empire.

VII.

Budapest, le 1er mars 1895. Il fait des ajouts aux matériaux envoyés au journal „Dreptatea“, en soulignant que s'il arrive que les Roumains s'opposent ouvertement à Vienne, ce n'est pas à cause de la haine ou de la vengeance qu'ils le feraient, mais comme suite de leur maturité politique qui exige qu'on les traite dignement.

VIII.

Budapest, le 16 février 1897. Lui envoie quelques notes en marge de l'article de Bogdan Duică publié dans „Tribuna“, en promettant à la fois certaines données concernant les événements des derniers 50 ans.

IX. A EPAMINONDA BUCEVSKY

Budapest, le 2 février 1880. Lui envoie la xylographie d'un portrait, afin de la faire publier dans un journal important de langue allemande, mais tout d'abord dans la publication illustrée de Bresnitz, „Das Lésestübchen“.

X.

Budapest, le 12 mars 1880. Lui donne les adresses où il devra envoyer certains imprimés dont il lui fait connaître les dépenses.

XI. A LA REDACTION DU JOURNAL „CONCORDIA“

Pechtoldsdorf, le 2/14 octobre 1862. Demande qu'on revienne sur une note de la rédaction accompagnant son article publié dans „Concordia“ concernant les bourses distribuées par la famille Mocioni. Il insiste qu'on annon-

ce que dès le début, les bourses avaient été accordées sans tenir compte de confession ni province.

XII.

Carloviț, le 22 mars 1865. Annonce la stagnation des pourparlers pour la séparation effective de l'Eglise orthodoxe roumaine d'avec l'Eglise serbe. Une partie des délégués roumains sont déjà en route vers la maison, les autres, dont Andrei Șaguna, restent à Carloviț jusqu'au 23 mars.

XIII.

Carloviț, le 24 mars 1865. Informations sur les pourparlers de séparation hiérarchique et patrimoniale de Carloviț.

XIV. A NICOLAE DENSUȘIANU

Budapest, le 16/28 mai 1890. L'informe que la multiplication du manuscrit de Petrus Bod, initiée par Babeș, n'est qu'une reproduction pour peu de personnes et non pas une publication proprement dite avec commentaires, donc cela ne pourrait causer aucun préjudice à Densușianu, qui prépare une telle publication.

XV. A IOAN DRAGOȘ

Budapest, le 20 septembre 1848. L'assurant de son assentiment aux idées de la révolution, il se déclare être prêt à agir en vue de leur transposition dans la vie pour le bénéfice des Roumains.

XVI. A LA REDACTION DE L'ENCYCLOPEDIE ROUMAINE

Budapest, le 2/14 août 1897. Annonce qu'il ne peut rédiger l'article sur Otto von Bismarck pour l'Encyclopédie, pour des raisons de santé. Recommande à leur attention la biographie de Damaschin Bojincă, et donne les titres de deux ouvrages de celui-ci, avec quelques brèves explications.

XVII. A FRANCISC HOSSU-LONGIN

Sibiu, le 1er août 1891. Lui communique l'avis des membres du bureau du Comité Central Electoral, qui considèrent Sibiu comme l'endroit le plus indiqué pour la convocation de l'assemblée du bureau. Il l'informe avoir pris toutes les mesures pour faire multiplier le Mémoire afin de pouvoir le distribuer aux membres du Comité, pour qu'ils en connaissent le contenu.

Il l'invite à passer par Căpîlnaş avec George Pop de Băseşti, en vue d'un entretien avec les membres de la famille Mocioni, sur l'attitude qu'imposent les circonstances politiques.

XVIII.

Budapest, le 1/13 août 1891. Il contremande, pour des raisons politiques, l'invitation de venir à Căpîlnaş, en le priant d'en avertir son beau-père. Il l'informe sur la date probable de l'assemblée du Comité Central du Parti National Roumain — les derniers jours du mois d'août.

XIX.

Budapest, le 15 août 1891. Il annonce qu'il arrivera à Deva le mercredi prochain.

XX.

Budapest, le 4/16 août 1891. Il confirme son arrivée à Deva le 19 août, pour une entrevue particulière avec George Pop de Băseşti et d'autres, qui ont pris part à l'assemblée générale de l'*Astra* de Haşeg. Il insiste sur le caractère privé de cette rencontre, afin que les autorités ne puissent imputer à l'*Astra* des actions politiques.

XXI.

Budapest, le 10/21 août 1891. Convocation pour le 18/30 août à 5 heures de l'après-midi, à Sibiu à l'assemblée du Comité Central du P.N.R., ayant à l'ordre du jour la solidarité interne du parti et les actions à venir. Il demande le vote par écrit, à ceux qui ne peuvent y être personnellement.

XXII.

Căpîlnaş, le 12/24 août 1891. Lui annonce l'expédition des convocations, à tous les membres du Comité Central du P.N.R., pour le 18/30 et le 19/31 août, après avoir attendu en vain des informations concernant ce qu'on avait décidé à Haşeg.

XXIII.

Budapest, le 3/15 décembre 1891. Circulaire adressée aux membres du Comité Central du P.N.R. suggérant la ligne de conduite du parti jusqu'à la prochaine assemblée générale: ne se ranger du côté d'aucun parti hongrois, éviter aux électeurs roumains les influences démoralisatrices, ou les éventuelles contraintes de la part du gouvernement. Cette attitude est devenue nécessaire à la suite des troubles intérieurs du parti, ce qui a frayé libre chemin à des actions nuisibles. Annonce aussi la date de la prochaine assem-

blée — la mi-janvier 1892 — avec la mention que si entre temps le parlement est dissous, avant que son mandat n'expire, cette assemblée sera convoquée sans retard.

XXIV.

Birchiș, le 24 novembre 1893. Demande pour Alexandru Mocioni des renseignements sur Ioan Lengyel, auteur de *Fogságom, I Kötet*.

XXV. A PAVEL LIUBA

Budapest, le 12 novembre 1895. Il demande comment et où il doit envoyer 60 florins, argent constituant une aide d'études.

XXVI.

Birchiș, le 12/24 juillet 1896. Le prie de procurer 6 photographies de Gruia Liuba, le feu époux de sa fille Alexandrina. L'informe qu'il a demandé l'aide de l'évêque d'Arad pour l'obtention de quelques bourses nécessaires à un certain nombre d'éminents jeunes, Roumains, désireux d'étudier.

XXVII.

Budapest, le 13 mars 1899. Répond par la négative à la demande du destinataire désireux d'avoir sa photographie pour la publier.

XXVIII.

Budapest, le 2 janvier 1900. Discute le plan de mariage de son fils Titu, présentant leurs prétentions — en tant que parents — vis-à-vis de la future épouse de leur fils, demandant son concours à la réalisation de ce plan.

XXIX.

Budapest, le 6 juin 1901. Le prie de recommander aux gens de Vlaicovăț de s'adresser à Alexandru Mocioni pour les aider à soutenir leur cause, l'état de sa santé ne lui permettant plus de s'occuper de tels problèmes.

XXX.

Budapest, le 18 août 1901. Lui annonce que toute sa correspondance a été assumée par son fils Emil, auquel il a recommandé de soutenir le fils du destinataire auprès des représentants de la fondation Gojdu.

XXXI. A TITU MAIORESCU

Vienne, le 7 février 1861. Lui envoie un article, le priant de le traduire en français et d'essayer de le faire paraître dans la presse française pour contrecarrer les fausses opinions parues dans la presse française et italienne regardant la lutte nationale des Roumains. Il s'offre aussi à procurer l'argent nécessaire aux éventuelles dépenses. Il le félicite du succès obtenu en Allemagne par l'un de ses ouvrages de philosophie.

XXXII.

Vienne, le 24 juin 1861. Etant donné que la presse française passe sous silence les efforts des Roumains dans la diète de Pest, il revient sur la prière de les faire connaître en France en lui envoyant des exemplaires de deux journaux viennois qui l'édifieront là-dessus. Il lui indique également „Gazeta Transilvaniei“ comme moyen de s'éclaircir plus à fond sur ce problème. Il l'informe aussi que parmi les députés roumains de la diète magyare il y a 10 nobles de vieille souche, mais ayant des vues démocratiques. Il lui fait savoir l'existence d'un état d'esprit très agité parmi les Roumains de Transylvanie, qui, selon les informations d'Axente Sever, ne sont qu'à un pas d'une nouvelle révolte, mais les leaders du mouvement national adhèrent à la lutte aux armes légales, aux arguments logiques et fermes.

XXXIII. A VASILE MANGRA

Budapest, le 2 octobre 1886. Le prie de chercher dans les archives de l'école normale confessionnelle d'Arad la date exacte de sa nomination en tant que professeur suppléant, car ses documents personnels avaient brûlé en 1878. Demande son avis sur les possibilités de former à Arad un groupe de militants nationaux conséquents.

XXXIV.

Budapest, le 14/26 novembre 1866. Le prie de transmettre ses remerciements aux professeurs de l'Institut théologique diocésain des vœux qu'ils lui ont faits à l'occasion de sa fête. Lui communique la réponse de la société „Transilvania“ de Bucarest à ses insistances répétées pour qu'elle accorde des bourses à certains jeunes du Partium, de Crişana et du Banat qui veulent apprendre des métiers. Il leur conseille de se constituer en comités qui s'entremettent entre la société „Transilvania“ et ceux qui sollicitent des subsides.

XXXV.

Sans lieu, 1886. Le prie de faire copier, en 5 exemplaires, le texte de la réponse de la société „Transilvania“ communiquée par la lettre précédente, afin de l'envoyer à Lugoj, à Timișoara, à Oravița, à Beiuș et à Oradea,

déclanchant une vaste action, continuant de la sorte, à des proportions plus amples, la lutte qu'il avait menée, jusqu'à ce moment-là, à lui seul, en vue de l'obtention de bourses pour ceux qui voulaient apprendre des métiers.

XXXVI.

Budapest, le 12/24 novembre 1888. Le remercie des voeux qu'on lui a faits à l'occasion de son jour de fête et de l'anniversaire du début de sa carrière de professeur à l'école normale confessionnelle d'Arad, le priant de transmettre ses remerciements aux autres professeurs. Il se rappelle avec plaisir les quelques années de professorat, qu'il considère comme une véritable source de satisfactions.

XXXVII.

Budapest, le 1/13 juin 1891. Lui annonce son arrivée et son séjour d'un jour à Arad, et le prie de faire part de cette nouvelle à tous ceux qui sont intéressés à lui parler des questions d'intérêt général ou local.

XXXVIII. A IOAN MANIU

Buda, le 1/13 octobre 1865. Lettre circulaire pour préparer, dans les régions habitées par les Roumains, les élections parlementaires de l'année en cours. Souligne la nécessité d'élire des députés dévoués à la cause de la nation et de la patrie, capables de favoriser l'obtention de droits politiques et nationaux, d'apaiser les divergences avec les autres nations. A ce moment, où, pour réaliser tous leurs desiderata, les Roumains ont trouvé l'occasion de se frayer leur propre chemin, ils doivent avoir une conduite digne, prouvant qu'ils méritent le partage égal des bénéfices à la mesure des charges qu'ils supportent. L'analyse de l'histoire des Roumains, de leurs sacrifices, montre que ceux-ci ont fait preuve d'une puissante force morale, de dignité humaine, garanties de leur avenir.

XXXIX. A VASILE MANIU

Pest, le 18/30 avril 1876. Le manque d'espace ne lui permet pas de reproduire dans l'„Albina“ certains matériaux parus dans la „Columna lui Traian“, mais il désire pourtant une pareille collaboration en demandant des informations qui pourraient intéresser le public de l'Empire.

XL.

Budapest, le 6 septembre 1883. Lui attire l'attention sur un numéro de „Luminătorul“, où l'on a publié le compte rendu concernant l'emploi de l'argent collecté en Roumanie pour les habitants du Banat menacés de famine. Lui demandé des renseignements sur certains événements de Bucă-

rest, comme le plan de la Roumanie de conclure une alliance avec l'Allemagne et l'Autriche-Hongrie. Lui demande l'aide pour un transfert de capital de Roumanie en Hongrie.

XL I.

Foeni, le 5/17 septembre 1886. L'informe sur l'état de choses du Banat. Le prie d'envoyer des détails plus précis sur le transfert de capital, où il a été engagé comme intermédiaire par la famille Cernovici. En Autriche-Hongrie, l'attitude des autorités a provoqué le mécontentement général des Roumains.

XL II.

Caransebeș, 16/28 avril 1889. Revient sur la cause de la famille Cernovici, lui demandant un double authentifié d'une décision de la Cour d'Appel de Bucarest.

XL III. A ALEXANDRU MOCIONI

Ocna Sibiului, le 13/25 juillet 1891. Fait savoir que plusieurs leaders nationaux lui ont demandé de modifier le Mémorandum, comme Babeș l'avait voulu avant, en tenant compte du contenu du Mémorandum des étudiants hongrois. La date de la réunion du Comité Central du P.N.R. doit être ajournée. Annonce qu'on lui a demandé de renforcer la discipline interne du parti.

XL IV.

Budapest, le 6/18 janvier 1894. L'informe sur le contenu de certains débats du parlement de la Roumanie: une Roumanie sans les Roumains de la Transylvanie n'aura pas d'avenir. La Roumanie ne collaborera pas avec la Triple-Alliance tant que les Roumains sont opprimés par les Hongrois. L'existence de la Roumanie est absolument nécessaire comme garantie des aspirations des Roumains de partout.

XL V.

Budapest, le 3/15 février 1894. Lui fait savoir que certaines divergences avec d'autres militants nationaux l'ont convaincu qu'il ne pourrait plus jouer un rôle politique. Le 15 mars il est attendu à Sibiu pour se concerter avec le métropolitain et avec Nicolae Popea sur quelques problèmes d'organisation hiérarchique du Banat.

XL VI

Budapest, le 8/20 février 1894. Lui attire l'attention sur „Budapesti Hir-lap” qui a repris l'un des articles publiés précédemment par le destinataire.

L'entretien des débats du parlement et sur l'intervention du député Polonyi. Lui donne des informations sur ses discussions avec le procureur royal, concernant le procès pour l'église orthodoxe de Budapest.

XLVII.

Budapest, le 16 septembre 1899. Exprime son étonnement causé par le geste de Mocioni, qui avait permis à „Tribuna“ de publier l'un de ses articles où il présentait sa doctrine politique, les circonstances ne convenant pas, à son avis, aux confessions. Lui fait part de ses préoccupations pour élucider et mettre fin à l'affaire des monastères. Lui montre où en est l'état de l'un de ses travaux.

XLVIII.

Budapest, le 5/17 septembre 1899. Lui attire l'attention sur quelques journaux de Budapest („Budapesti Hírlap“, „Pesti Napló“), qui publient des matériaux défavorables à la cause roumaine et au destinataire-même, à la suite de l'article paru dans „Tribuna“. Babeş considère que la publication de la lettre que Alexandru Mocioni avait adressée à la rédaction de „Budapester Tagblatt“ a été politiquement opportune. Demande son accord pour commander quelques exemplaires de deux publications parues à Caransebes.

XLIX.

Budapest, le 7/19 septembre 1899. Lui envoie en annexe le contenu d'un article du „Neues Pester Journal“ d'orientation gouvernementale d'où l'on conclut que la passivité des Roumains, considérée comme une protestation contre l'union forcée de la Transylvanie à la Hongrie, irrite les milieux dirigeants hongrois.

L. A IACOB MUREȘANU

Vienne, la 18/30 août 1860. Lui envoie, pour le faire imprimer, un article ayant trait à un livre qu'il avait publié, faisant à la fois certaines remarques pour le seul usage du destinataire: le véritable auteur c'est lui et non pas Andrei Mocioni qui, d'ailleurs, a supervisé le livre et l'a recommandé partout. Veut savoir si l'impression du livre traduit en roumain était possible, soit dans „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, soit dans une brochure séparée, qu'on distribuerait après, gratuitement, aux abonnés de la „Gazeta Transilvaniei“. L'informe sur la position adoptée par Andrei Mocioni dans le sénat impérial: que toutes les institutions libérales, qui sont en voie de formation, prennent une forme nationale. c'est à dire que leur composition respecte la proportion nationale. Il prie le destinataire de faire part au public de cette information.

Sans lieu ni date. L'informe sur les plus intéressants débats du sénat impérial, pour éviter le manque éventuel d'informations de la „Gazeta Transilvaniei”. Lui fait part du succès de son livre *Cauza limbelor și naționalităților în Austria* (La question des langues et des nationalités en Autriche), paru déjà dans sa IIe édition allemande, promettant de publier dans la „Gazeta Transilvaniei” les parties les plus intéressantes du livre, après qu'on les traduira. Fait connaître l'intention d'Andrei Mocioni de constituer un fonds de bourses par la souscription d'une somme de 10.000 florins qu'il fera. L'informe que les Slaves du Sud paraissent disposés à soutenir les Hongrois contre Vienne. Il croit que les Roumains devraient se tenir à l'écart, jusqu'à ce qu'ils puissent agir dans leur propre intérêt.

Vienne, le 13/25 octobre 1860. Lui envoie 200 exemplaires de l'édition roumaine du livre *Cauza limbelor și naționalităților în Austria* (La question des langues et des nationalités en Autriche) avec la prière de les vendre au profit du journal „Gazeta Transilvaniei”. S'adressant à tous les hommes politiques roumains, il leur demande beaucoup de perspicacité et toute la réserve possible quand ils exprimeront en public leurs opinions. Il trouve que l'atmosphère politique, d'après le diplôme impérial du 20 octobre, apparaît pleine de dangers et d'incertitudes. Lui envoie de l'argent pour le fonds du journal „Gazeta Transilvaniei”. Il a l'intention d'envoyer dans les Principautés Unies 100 exemplaires de son livre, sollicitant aux journaux de Bucarest et de Jassy de s'intéresser à la cause des Roumains transylvains. A son avis, l'Empire autrichien est condamné et les Roumains devraient en détourner leur intérêt.

Pest, le 11/23 mai 1861. Lui communique les résultats d'un voyage qu'il a fait en Transylvanie: l'apaisement des dissensions entre les leaders nationaux du Banat concernant les moyens les plus efficaces pour la réalisation de leurs buts. Donne des informations sur l'opinion de la presse française et italienne à l'égard de la cause roumaine; comme suite des informations qu'il a envoyées à l'étranger, l'opinion publique de France et d'Italie a commencé à se prononcer en faveur des Roumains d'Autriche. Babeș annonce son élection comme député dans la circonscription électorale de Sasca, après l'échec enregistré dans celle d'Oravița. Fait savoir que lui et d'autres députés roumains se sont opposés, dans la diète de Pest, à l'union de la Transylvanie à la Hongrie, qui était en contradiction avec les droits, les desseins et les intérêts des Roumains.

LIV. A GEORGE POP DE BĂSEȘTI

Arad, le 5 juillet 1878. L'informe sur les préparatifs de la commémoration de Simion Bărnuțiu et sur la décision de plusieurs leaders roumains de ne plus participer aux élections parlementaires, vu le manque de ré-

sultats des discussions avec les députés magyars. Lui fait part de son intention de présenter ces idées sous la forme d'un appel adressé au public roumain.

LV.

Foeni, le 11 juillet 1878. Le prie de reprendre ses préoccupations concernant le monument consacré à Bărnăuțiu. Lui annonce qu'il enverra à George Barițiu, afin qu'il le publie, un article portant sur son attitude envers les prochaines élections parlementaires. Il trouve que dans les circonscriptions où les Roumains sont décidés à participer aux élections il serait opportun qu'ils le fassent afin d'exclure tout député qui n'est pas Roumain; une fois dans le parlement, ces députés auraient comme seule tâche de critiquer les circonstances qui ont empêché les autres candidats roumains d'obtenir le mandat.

LVI.

Sibiu, le 9/21 octobre 1878. Approuve son intention de participer aux débats du parlement; lui demande de montrer aux hommes politiques magyars que l'attitude injuste du gouvernement envers les Roumains et le dualisme réalisé avec les milieux gouvernementaux autrichiens contribueront à entretenir l'hostilité envers l'Empire.

LVII.

Budapest, le 7 décembre 1886. Lui fait connaître les démarches qu'il a entreprises pour mener à bien le procès d'une connaissance du destinataire.

LVIII.

Budapest, le 9 décembre 1886. Le tient au courant de l'évolution du procès du prêtre Ștefan Achim.

LIX.

Budapest, le 6/18 décembre 1886. Lui fait connaître l'état du procès du prêtre Ștefan Achim.

LX.

Budapest, le 28 décembre 1886. Lui fait connaître la sentence dans le procès mentionné dans les lettres LVII, LVIII, LIX.

LXI.

Budapest, le 3/15 janvier 1891. Lui fait connaître les débats du Comité Central du P.N.R. et la décision prise: Coroianu va préparer le Mémoire pour la publication; Babeș va entrer en contact avec les dirigeants des autres nationalités pour commencer une lutte commune.

LXII.

Sibiu, le 12 juillet 1891. Il exprime ses regrets que le destinataire se soit rallié au groupe adverse, qui attaque sans cesse Babeş et les Mocioni, ce qui nuit à l'unité du P.N.R.

LXIII.

Sibiu, le 16/28 juillet 1891. Lui annonce que la date de l'assemblée générale du Comité Central du P.N.R. a été ajournée. On a pris la décision de demander à Coroianu le texte du Mémoire afin qu'on le multiplie à l'intention des membres du comité. L'informe sur les attaques parues dans les journaux de Roumanie à l'adresse du groupe politique dont il était le représentant; ces actions pourraient nuire à l'unité du mouvement national.

LXIV.

Ocnă Sibiului, le 1er août 1891. Répond à l'invitation de Francisc Hossu-Longin de venir à Deva pour une conférence du Comité Central du P.N.R. Les autres membres du Comité ne pouvant s'y présenter, la rencontre ne peut avoir lieu. L'invite à Căpilnaş pour s'entretenir avec les membres de la famille Mocioni.

LXV.

Budapest, le 1/13 août 1891. Contremande l'invitation susmentionnée afin d'éviter toute interprétation tendancieuse. (Voir aussi la lettre XVII, à Francisc Hossu-Longin).

LXVI.

Sibiu, le 5/17 octobre 1891. L'invite à Sibiu, pour le jour du 11/23 octobre, en vue d'une conférence intime, due à l'aggravation des divergences internes dans le P.N.R.

LXVII.

Sibiu, le 13/25 novembre 1891. L'informe qu'il répondra à sa lettre du mois de novembre, mais il a besoin de temps pour y réfléchir.

LXVIII.

Budapest, le 2/14 janvier 1892. Il lui fait savoir qu'à cause d'une maladie il n'a pas encore répondu à sa lettre, et remarque que les problèmes en cause ont été résolus par les événements historiques.

Sans lieu ni date. Il est en train d'écrire la réponse portant sur les questions des lettres précédentes.

LXX. A IOAN POPASU

Bucarest, le 14/26 août 1873. Lui annonce qu'il arrivera en temps utile à Sibiu, pour prendre part au synode électoral.

LXXI. A NICOLAE POPESCU

Buda, le 12 avril 1866. Récapitulant les expéditions de plusieurs sommes d'argent, le renseigne sur le restant dont il dispose encore de la somme de 900 florins, que la famille Mocioni lui a accordée comme bourse d'études. Lui fait part du désir de ces derniers qu'il poursuive pendant deux années encore ses études à Rome.

LXXII. A LA PRESSE FRANÇAISE ET ITALIENNE

Vienne, février 1861. Matériaux destinés à rectifier les informations erronées, mises en circulation par la presse française et italienne concernant les Roumains; insiste sur des aspects importants: leur nombre considérable (3 millions), l'existence d'un puissant sentiment national et d'une langue unitaire cultivée, la destinée commune qui rallie tous les Roumains; leurs aspirations de liberté et de progrès pourraient en faire les champions de la lutte des nationalités d'Autriche.

LXXIII. A ALEXANDRU ROMAN

Vienne, le 12 juin 1863. Lui attire l'attention sur le numéro du même jour de la „Österreichische Zeitung“ et lui propose d'en faire le commentaire dans son journal s'il le trouve nécessaire.

LXXIV.

Vienne, le 12 août 1863. Lui envoie un article sur les subventions d'études que la famille Mocioni avait accordées l'année précédente, et le prie de le publier avec les commentaires adéquats.

LXXV.

Buda, le 4/16 novembre 1865. Veut le rencontrer pour le convaincre de sa bonne foi, dont Roman doutait, à la suite des calomnies que des malveillants avaient mises sur le compte de Babeş.

Buda, le 21 novembre 1869. Le prie de communiquer la réponse favorable de la famille Mocioni à une sollicitation de bourse d'études et demande si ceux de Sibiu sont d'accord qu'il envoie aux abonnés de l'„Albina“ des exemplaires de la brochure comprenant les documents de la conférence de constitution du P.N.R. de Transylvanie.

LXXVII.

Pest, le 5 août 1871. Lui annonce qu'on a dépassé la somme affectée à couvrir les frais d'impression de certains matériaux et qu'on publiera le plus tôt possible l'acte envoyé par Roman concernant la banque „Albina“.

LXXVIII.

Pest, le 3/15 janvier 1872. Demande des renseignements, nécessaires à Alexandru Mocioni, sur le gymnase d'Etat de Sibiu: le nombre d'élèves roumains, les langues d'enseignement, si on y donne des cours en roumain, quelle discipline est enseignée en roumain, si les élèves roumains comprennent les langues d'enseignement et si leur situation avait été meilleure avant le dualisme.

LXXIX.

Pest, le 4 mars 1872. Annonce son arrivée à Sibiu, avec trois membres de la famille Mocioni, pour l'assemblée générale de la banque „Albina“. Le prie de faire une ample mobilisation, afin qu'on puisse discuter d'autres problèmes aussi.

LXXX.

Pest, le 11 juillet 1872. Lui envoie, au nom d'Eugen Mocioni, 10 actions, en dépôt, après l'élection de ce dernier dans le comité administratif de la banque „Albina“.

LXXXI.

Pest, avril 1873. Lui envoie le dernier numéro de l'„Albina“ avec un compte rendu sur l'activité de la société de crédit „Dacia“ exprimant son contentement regardant la collaboration de la société de crédit avec la banque „Albina“. S'intéresse à la diffusion des 50 exemplaires du conte *Ileana Cosinzeana*, envoyés au destinataire, et lui annonce le début de l'impression de *Robinson Crusoe* à l'intention des écoles roumaines.

LXXXII.

Pest, le 5/17 avril 1873. Accuse réception de la contre-valeur des 20 exemplaires du conte *Ileana Cosinzeana* et du remboursement de l'argent dépensé pour la publication du compte rendu de la société de crédit „Dacia“.

LXXXIII.

Sans lieu ni date. Se prononce sur la proposition du destinataire concernant probablement l'intention d'embaucher un employé pour la banque „Albina“. Veut connaître l'état de santé du métropolitite et suggère quelques démarches qu'exigerait la mort éventuelle de ce dernier. Lui annonce la parution du livre *Robinson Crusoe* en adaptation roumaine et le prie de contribuer à sa diffusion.

LXXXIV.

Pest, le 20 juillet 1875. Sollicite des modifications dans son compte de la banque „Albina“. Lui annonce une résolution de l'empereur défavorable aux Roumains, portant sur l'église qu'ils partageaient avec les Grecs; exprime sa conviction que ce n'est là que la suite des interventions hostiles du gouvernement hongrois.

LXXXV.

Pest, le 20 octobre 1875. Recommande que la banque „Albina“ ne néglige pas la zone de Virșeț, où, d'ailleurs, lui et son gendre. Gruia Liuba, ont préparé le terrain pour trouver de nouveaux actionnaires.

LXXXVI.

Budapest, le 22 mars 1876. Lui envoie 179 actions, avec une liste de déposants, et annonce son arrivée, afin de prendre part à l'assemblée générale de la banque.

LXXXVII.

Pest, le 4/16 avril 1876. Lui envoie 55 coupons, réclamant acquittement immédiat de quelques-uns et des autres à l'échéance. Alexandru Mocioni est mécontent de certaines procédures de la banque.

LXXXVIII.

Budapest, le 12 juillet 1876. Accuse réception des sommes expédiées et lui demande des nouvelles du métropolitite et de son entourage.

LXXXIX.

Căpilnaș, le 14/26 octobre 1876. Lui fait savoir son intention de faire cesser la parution de l'„Albina“ à cause de certaines difficultés, et lui demande à nouveau l'avis et l'aide pour fonder un nouvel organe de presse pour les Roumains.

XC.

Budapest, le 10 novembre 1876. Lui présente les difficultés auxquelles il se heurte pour continuer à faire paraître l'„Albina“: il n'y a plus de rédacteur, les chicanes des autorités, ses multiples préoccupations en d'autres directions. Souligne la nécessité d'un organe national roumain, suggérant l'édition d'une telle publication à Sibiu, qui continue le programme de l'„Albina“, ou qui soit éventuellement l'organe de la banque „Albina“. Lui promet sa participation à cette nouvelle publication.

XCI.

Budapest, le 9/21 novembre 1876. Lui fait part de la proposition de l'évêque Mețianu de rééditer, afin de remplacer l'„Albina“, le journal „Lumina“, à Arad, qui deviendrait journal ecclésiastique, au moment où la banque „Albina“ réussirait à éditer un organe de presse dans des conditions plus favorables.

XCII.

Budapest, le 19 décembre 1876. Revient sur le problème du journal „Albina“ avec la précision qu'il est très important d'avoir un rédacteur capable et si l'on ne trouve pas la personne qui convienne à ce post, mieux vaut-il renoncer à la publication. Lui fait connaître que l'évêque Mețianu n'accepte plus que le journal „Lumina“, dont on envisage la nouvelle parution, aborde des problèmes politiques. Il veut en faire une revue ecclésiastique et scolaire. Babeș annonce qu'il arrivera à Sibiu le 30 décembre pour prendre part à l'élucidation des rapports avec la société de crédit „Dacia“ et pour d'autres affaires.

XCIII.

Budapest, le 26 avril 1877. L'informe sur les résultats des synodes de Caransebeș et d'Arad et lui demande l'avis sur la guerre orientale et les éventuelles conséquences qui en résulteraient pour la banque „Albina“. Lui envoie quelques coupons d'actions, précisant l'échéance et la manière de paiement qu'il désire.

XCIV.

Budapest, le 8 mai 1877. Accuse réception du tantième d'„Albina“ et lui envoie 50 florins pour la société „Petru Maior“.

XCV.

Budapest, le 23 juin 1877. Lui fait connaître la tentative de quelques hommes politiques de Bucarest d'obtenir par voie diplomatique le transfert du général Traian Doda dans l'armée roumaine; les événements étant trop avancés l'action ne réussit pas.

XCVI.

Arad, le 12 mai 1878. Le tient au courant de la formation de deux délégations (à Arad et à Caransebeș) qui, de concert avec une troisième (de Sibiu), devraient chercher des solutions destinées à revivifier la hiérarchie. Lui annonce que tout ceci sera transmis au métropolitain et le prie d'en observer les effets.

XCVII.

Budapest, le 10 décembre 1878. Lui envoie, pour la banque „Albina“, 50 florins de la part de deux habitants de Secusigiu.

XCVIII.

Budapest, le 6/18 avril 1879. Indications concernant le paiement de certaines sommes à ses fils Sever et Emil qui étudiaient à Sibiu.

XCIX.

Budapest, le 30 juillet 1879. Lui envoie une lettre adressée au métropolitain, avec la prière de la lui remettre personnellement. Il fait à la fois un nouveau dépôt en valeur de 700 florins.

C.

Budapest, le 7 février 1882. Lui présente ses tentatives de mettre d'accord les opinions des membres du Comité National et lui demande des éclaircissements sur les rumeurs concernant la banque „Albina“. Le prie de faire un abonnement de 6 mois pour Anton Mocioni, au journal „Observatorul“.

CI.

Budapest, le 12 décembre 1882. Lui fait savoir qu'à Bucarest Mihail Kogălniceanu a amassé 2.000 florins, qu'il a mis à leur disposition, pour aider à l'impression du Mémoire. Le prie de remettre au métropolitain la lettre mise dans la même enveloppe, l'informant sur les intentions des Serbes de ramener l'Église roumaine sous le contrôle de la hiérarchie serbe et lui demande des informations sur l'atmosphère de Sibiu. Fait un nouveau dépôt, avec la prière qu'on donne une somme mensuelle à son fils Sever.

CII.

Budapest, le 11 août 1883. Lui envoie de l'argent, en indiquant la destination. Lui annonce l'envoi de quelques tirages à part d'un ouvrage qu'il avait écrit sur Andrei Mocioni.

CIII.

Budapest, le 5 novembre 1883. L'informe sur la publication d'un article *Metropolitul și cei de sus și biserică* dans le numéro du 7 novembre de „Luminătorul“, et le prie d'aider à sa diffusion en Transylvanie, même parmi ceux qui ne sont pas abonnés au journal. Il suggère même la réimpression de l'article dans la „Gazeta Transilvaniei“ ou dans „Observatoriul“ et propose un ample commentaire dans „Tageblatt“ de Sibiu.

CIV.

Budapest, le 2/14 novembre 1883. L'entretient sur l'atmosphère créée autour des articles publiés dans „Luminătorul“ à l'adresse du métropolitain. Précise qu'ils n'ont fait autre chose que présenter quelques données et faits qu'on ne pourrait désavouer. L'informe sur l'attitude hostile des milieux gouvernementaux vis-à-vis de la lutte nationale des Roumains, lui attirant l'attention d'adopter une conduite prudente: observer la loi, mais la combattre, à toutes les occasions, car elle est injuste.

CV.

Budapest, le 7/19 décembre 1883. Lui transmet qu'il ne peut participer à l'assemblée générale de la banque, mais lui fait savoir son avis sur la fondation éventuelle d'une typographie. Lui donne quelques conseils pratiques basés sur l'expérience antérieure des tentatives similaires.

CVI. A MIRON ROMANUL

Budapest, le 11 février 1885. Lui demande où et quand il pourra le voir pour discuter.

CVII.

Budapest, le 2 mai 1885. Veut savoir la date de la convocation du synode de l'Eglise orthodoxe roumaine de l'Empire. Lui attire l'attention sur la réponse du ministre-président Tisza à une de ses interventions dans le parlement.

CVIII.

Budapest, le 3 mars 1886. L'informe sur l'état d'esprit créé après la publication, dans „Tribuna“, d'un article écrit par un fonctionnaire métropolitain démis. Veut apprendre la date du consistoire métropolitain et du synode. Le prie de rédiger le texte pour l'album, destiné à Mocsáry.

CIX.

Budapest, le 11 mars 1886. Vu les reproches du métropolitain, il clarifie sa position par rapport au destinataire, lui offrant à la fois, l'aide des lea-

ders nationaux pour mener à bonne fin les problèmes ecclésiastiques, autant qu'il ne fera pas le jeu des autorités.

CX.

Foeni, le 10 mai 1886. Lui fait part de l'accord du ministre Trefort Ágoston pour convoquer le synode. Lui apprend les résultats du synode d'Arad auquel il avait pris part.

CXI.

Budapest, 1886. Promet d'aller à Sibiu pour le Congrès métropolitain; le conseille d'annoncer, sans retard, aux évêques la tenue du congrès, pour qu'ils puissent faire les préparatifs nécessaires. Lui attire l'attention sur quelques numéros de „Luminătorul“ qui portent sur l'activité de la hiérarchie serbe.

CXII.

Budapest, le 12/14 septembre 1886. Lui apprend la parution d'une série d'articles, écrits par un intellectuel serbe dans „Nemzet“, traitant des problèmes de l'Eglise serbe. Promet de lui expédier les matériaux susmentionnés. Annonce qu'on devrait faire tous les préparatifs en vue de l'éventuelle participation d'une délégation roumaine au congrès de la hiérarchie serbe que le patriarche sera contraint de convoquer.

CXIII.

Budapest, le 11 janvier 1887. Lui demande l'avis dans la question du procès pour la séparation hiérarchique des Roumains de Pojejena Română: le siège épiscopal de Virșeț étant vacant, faut-il continuer l'action ou attendre jusqu'à l'élection du nouvel évêque? Lui sollicite les informations déjà promises sur la conduite des prêtres qui reçoivent „la pitié impériale“, c'est-à-dire l'argent que le gouvernement hongrois leur offre à des fins politiques.

CXIV.

Arad, le 18/30 avril 1887. Lui annonce son arrivée à Sibiu pour prendre part à la Conférence générale du P.N.R. Vu le caractère politique de son séjour à Sibiu, il apprend au destinataire qu'il ne veut pas être logé dans sa maison, pour éviter les interprétations tendancieuses.

CXV.

Budapest, le 7/19 novembre 1887. Lui apprend l'évolution des différends entre les Roumains et les Grecs dans le problème de l'église orthodoxe de Budapest. Lui présente l'historique de l'affaire et veut savoir son avis là-dessus.

CXVI.

Budapest, le 8/20 décembre 1887. Revient sur le problème de l'église orthodoxe de Budapest, lui demandant à nouveau l'avis. Il lui propose même de se rencontrer à Sibiu.

CXVII.

Bucarest, le 16/28 avril 1888. Lui attire l'attention sur la fausse orientation de „Telegraful Român”, le priant de ne plus admettre la publication d'un certain type d'articles qui avaient paru dans les derniers numéros du journal.

CXVIII.

Căpîlnaş, le 10/22 mai 1888. Demande des explications sur certaines actions entreprises ou dirigées par le métropolite qui nuisent à la cause nationale.

CXIX.

Budapest, le 16/28 novembre 1888. Le prie de prendre les mesures nécessaires afin de former la nouvelle délégation roumaine pour la séparation hiérarchique. Demande de le dégager de sa charge de secrétaire qu'il ne peut plus mener à bonne fin, étant engagé en d'autres actions. Exprime son désaccord sur l'attaque que „Telegraful Român” a lancée contre „Tribuna”.

CXX.

Budapest, le 9/21 novembre 1889. Lui apprend son intention de faire multiplier le manuscrit de Petrus Bod sur les Roumains, les frais allant être supportés par ceux des leaders nationaux qui disposent des moyens nécessaires. Lui attire l'attention sur un article du dernier numéro de „Luminătorul” et lui apprend l'écho favorable dont certaines actions à portée nationale du destinataire jouissent dans la presse serbe et française.

CXXI.

Budapest, le 3 juin 1890. Lui envoie quelques exemplaires du manuscrit de Petrus Bod, récemment multiplié, avec la prière de les remettre à des personnes avisées et indique la part de la somme qui lui revient, pour aider à couvrir les frais de presse. Lui annonce qu'il viendra probablement à Sibiu.

CXXII.

Budapest, le 3/15 juillet 1890. Lui annonce l'attitude officielle défavorable aux Roumains dans le problème de l'église orthodoxe de Budapest et considère ce fait comme un coup porté à l'Eglise roumaine orthodoxe de

l'Empire. L'informe sur le projet de publier les documents y joints, annexés à la pétition adressée à l'empereur dans ce problème, émis dans la question de l'église orthodoxe de Budapest.

CXXIII.

Căpîlnaş, le 7/19 septembre 1890. L'informe sur la réunion des représentants serbes et roumains et sur la décision d'élaborer un programme des principes et des procédés qui s'imposent dans le travail de la commission mixte roumano-serbe de séparation hiérarchique. Insiste à nouveau que le métropolitain envoie les documents nécessaires aux éventuels procès concernant les communes mixtes roumano-serbes, dans le problème de séparation hiérarchique. Lui apprend la décision du tribunal suprême concernant la fondation Trandafil et l'intention du patriarche serbe de constituer 12 bourses d'études, dont 3 ont déjà été réservées à des étudiants en théologie à Cernăuți, le destinataire devant lui aussi recommander des candidats aux bourses.

CXXIV.

Căpîlnaş, le 11/23 octobre 1890. Le 24 octobre il sera à Sibiu pour prendre part à une conférence politique.

CXXV.

Budapest, le 10/22 novembre 1890. Insiste à nouveau pour l'envoi des procurations nécessaires à quatre communes mixtes roumano-serbes, sans lesquelles on ne peut arriver à aucun résultat dans les procès de séparation hiérarchique, l'informant aussi sur quelques cas de persécution, de la part des consistoires de Timișoara et Vîrșet, contre les prêtres roumains des communes mixtes qui écrivent dans les registres paroissiaux en roumain et en caractères latins.

CXXVI.

Budapest, le 7/19 janvier 1892. Lui annonce qu'il ne peut se rendre à Sibiu à cause d'une longue maladie.

CXXVII.

Budapest, le 9 octobre 1892. L'informe, se rapportant au journal „Branik“, que les Serbes emploient les fonds de la fondation Trandafil sans tenir compte des Roumains. Lui annonce que le synode de la patriarchie serbe de Carloviț aura lieu le 5 novembre et demande l'avis du métropolitain sur la position que devrait adopter la délégation roumaine, en mentionnant le principe observé jusqu'à ce moment-là; résoudre les problèmes de séparation hiérarchique dans les communes mixtes roumano-serbes, par entente, sans procès.

CXXVIII.

Budapest, le 14/26 octobre 1892. Lui rappelant la date très proche du synode de la patriarchie de Carloviț, revient sur la prière adressée auparavant au destinataire de lui communiquer son opinion sur l'attitude que devrait adopter la délégation roumaine.

CXXIX.

Budapest, le 8/20 novembre 1892. Vu que Tisza Kálmán, avec le concours de l'Allemagne, veut se servir du calvinisme pour réaliser les buts politiques hongrois, les Roumains ne doivent pas se laisser surprendre par la confrontation qui s'annonce entre les calvinistes et les catholiques; son opinion est qu'ils ne peuvent pas se tenir à l'écart et regarder passivement cette situation, mais se rallier aux catholiques; il souligne la nécessité d'une entrevue des leaders nationaux pour décider de l'attitude à suivre.

CXXX.

Budapest, le 3/14 février 1893. L'informe sur l'insuccès des efforts de la délégation roumaine, au synode patriarcal serbe, d'obtenir la nomination d'une commission serbe afin d'élaborer ensemble un projet en vue de la solution des problèmes de séparation hiérarchique. Lui apprend les incidents apparus dans les communes mixtes.

CXXXI.

Budapest, le 14/26 juin 1893. Lui notifie la présence du secrétaire de Tache Ionescu, venu en Autriche-Hongrie pour des discussions politiques avec Alexandru Mocioni, Vincentiu Babeș, et avant tout avec Miron Romanul. On a l'intention de rédiger un document de protestation contre les injustices subies par le peuple roumain.

CXXXII.

Budapest, le 3 juillet 1893. Annonce son arrivée à Sibiu pour une entrevue avec Miron Romanul et certains membres de la famille Mocioni.

CXXXIII.

Budapest, le 2/12 février 1894. Lui apprend que trois requêtes des Roumains, contre le hiérarchie serbe, dans des questions patrimoniales, ont été remises au patriarche par les autorités, pour les résoudre. Le renseigne qu'il a retiré sa souscription à „Dreptatea“ à cause de son orientation et s'offre comme collaborateur anonyme à „Telegraful Român“.

CXXXIV.

Căpilnaș, le 6/18 août 1894. Lui apprend qu'il a rédigé et envoyé à Budapest la documentation pour la cause des habitants du village de Sîmniclăuș. Demande son accord à ce que son fils Emil s'occupe de la documentation dans le problème de la fondation Trandafil.

CXXXV.

Budapest, le 12 mars 1895. Lui demande des renseignements sur des bruits qui courent sur le compte du destinataire, qui ne serait plus capable d'accomplir ses devoirs, ce qui nuit à l'Eglise orthodoxe roumaine. Le prie, pour démentir ces fausses nouvelles, et pour contrecarrer les éventuelles mesures défavorables du gouvernement, de résoudre les problèmes les plus urgents que le ministère lui avait transmis depuis un certain temps.

CXXXVI.

Budapest, le 18/30 avril 1895. Le prie d'intervenir pour obtenir, le plus tôt possible, l'approbation impériale en vue de la convocation du synode métropolitain. L'informe sur la constitution d'une commission roumano-serbe, qui commencera son activité le 9 mai, ou probablement un peu plus tard, au moment de l'ouverture des travaux de la Chambre des magnats.

CXXXVII.

Budapest, le 14/26 janvier 1898. S'explique en ce qui concerne le manuscrit en magyar, sur les Roumains, soulignant qu'il continue à l'attribuer à Mikó Imre, jusqu'à nouvelles preuves. Le tient au courant de la distribution de cet ouvrage, qu'il avait fait multiplier, et le prie d'attirer l'attention de la rédaction du „Telegraful Român“ sur un article paru dans „Budapesti Hírlap“ se rapportant à l'anniversaire de l'union ecclésiastique (1698).

CXXXVIII. A IOAN SLAVICI

Budapest, le 25 février 1886. Lui reproche la publication d'un article dirigé contre Babeş et montre au destinataire combien ces attaques sont déplacées dans les circonstances politiques existantes.

CXXXIX.

Budapest, le 5/17 mars 1886. Demande l'opinion du destinataire sur l'opportunité de sa participation à l'assemblée générale de la banque „Albina“, pour un contrôle plus rigoureux de son activité.

CXL.

Budapest, le 3/15 octobre 1887. Informe le groupe de „Tribuna“ de la manière dont a été préparée l'action protestataire du général Doda, qui, élu député au parlement de Budapest, refuse de prendre part à ses travaux; son attitude est motivée dans la presse par l'oppression nationale à laquelle a été soumis le peuple roumain. Donne des informations sur l'écho du geste de Doda dans la presse.

CXLI.

Budapest, le 11/23 février 1888. Envoie le texte de la déclaration du député de Caransebeș, en version roumaine, contenant une protestation contre l'injustice politique imposée aux Roumains, sous un masque constitutionnel.

CXLII.

Vienne, le 8 septembre 1888. Exprime le désir de le rencontrer et le prie de lui indiquer où et quand cela pourrait avoir lieu.

CXLIII. A NICOLAE STOIA

Budapest, le 5 septembre 1884. Lui demande des copies de ses certificats d'études, pour les présenter en vue de l'obtention d'une bourse d'études de la part de la famille Mocioni.

CXLIV.

Budapest, le 14/26 décembre 1884. Lui fait connaître que la famille Mocioni n'accorde plus de bourses d'études régulières, mais seulement certaines sommes représentant des aides d'études. Lui recommande de s'adresser à la fondation Gojdu pour une bourse d'études.

CXLV.

Budapest, le 8 mars 1887. Répondant à une nouvelle sollicitation d'argent, il lui envoie 30 florins, en lui faisant observer que c'est la dernière somme qu'il puisse encore donner.

CXLVI.

Budapest, le 16/28 janvier 1889. Lui promet une aide d'études, à condition qu'il finisse la dernière classe de gymnase et qu'il passe son baccalauréat.

CXLVII.

Budapest, le 8/20 novembre 1889. Lui apprend que sa sollicitation de bourse est arrivée trop tard; il pourrait éventuellement bénéficier d'une aide en argent.

CXLVIII.

Budapest, le 17/29 novembre 1889. Répondant aux insistances du destinataire, Babeș promet d'essayer à lui procurer une aide de 10 florins par mois.

CXLIX.

Budapest, le 16/28 janvier 1890. Donne son opinion sur le plan de mariage du destinataire.

CL.

Budapest, le 4 mars 1892. Lui donne des conseils relatifs à des terres que la commune a cédées à l'Eglise; le premier pas à faire serait de faire aussi le transfert du droit de propriété.

CLI.

Arad, le 12/24 avril 1892. Apprend au destinataire qu'il a présenté sa cause directement à l'évêque d'Arad.

CLII.

Budapest, le 1/13 février 1893. Lui envoie de l'argent pour un concert qu'on organisera à des fins charitables.

CLIII.

Budapest, le 4/16 février 1894. Lui apprend que ce sont Emil et Titu Babeş qui s'intéresseront à sa requête adressée au ministère des cultes et de l'instruction publique et qu'ils la soutiendront.

CLIV.

Budapest, le 3 mars 1894. Lui apprend que sa requête a été transférée à la section du conseiller Madách, dont on connaissait l'attitude hostile aux Roumains, et croit que les résultats seront défavorables.

CLV.

Budapest, le 10/22 mars 1894. Lui annonce la remise de la requête, regardant l'école de sa paroisse, à l'inspecteur scolaire d'Etat de Timișoara, pour référence, et lui conseille d'essayer de la gagner à sa cause.

CLVI.

Căpîlnaş, le 9/21 mai 1894. Lui envoie le brouillon d'un registre de la paroisse de Foeni rédigé par Andrei Mocioni. Le prie de dresser une liste avec toute les données qu'il trouvera sur les membres de la famille Mocioni enterrés à Foeni.

CLVII.

Budapest, le 3/15 septembre 1895. Lui fait savoir qu'il ne peut pas se rendre à Caransebeș et l'invite à Budapest, pour discuter.

CLVIII.

Budapest, le 17/29 septembre 1895. Exprime son opinion dans un problème ecclésiastique, et lui fait observer qu'il avait employé un ton déplacé envers l'évêque.

CLIX.

Budapest, le 5/17 mars 1897. Lui conseille prudence dans ses actions visant l'occupation d'un poste d'archiprêtre.

CLX.

Budapest, le 7 août 1897. Lui envoie un exemplaire d'un livre d'agronomie le sollicitant d'en faire usage afin de diffuser des connaissances d'agronomie rationnelle; quant à lui, en absence de sa femme et de ses enfants, il s'est mis à remettre en ordre ses livres et ses notes. Se montre enclin à faire une excursion dans la région montagneuse du Banat.

CLXI.

Budapest, le 11 août 1897. L'instruit de la destination de certaines sommes d'argent, qui devaient servir à satisfaire les nécessités scolaires et ecclésiastiques de la paroisse, ainsi qu'à l'aménagement du mausolée des Mocioni.

CLXII.

Budapest, le 18/30 septembre 1897. Lui communique son intention de se rendre à Arad, afin de prendre part aux actions de séparation hiérarchique.

CLXIII.

Budapest, le 19/31 octobre 1897. Le tient au courant de ses chances d'occuper un poste d'archiprêtre.

CLXIV.

Budapest, le 9/21 décembre 1897. Revient sur les chances de Nicolae Stola d'occuper un poste d'archiprêtre, lui communiquant les difficultés apparues entre temps.

CLXV.

Budapest, le 2/14 janvier 1898. Lui demande de faire de la propagande pour trouver de nouveaux abonnés à „Gazeta Transilvaniei”; lui demande

aussi une liste des intellectuels, qui étant pauvres, devraient recevoir gratuitement le journal, ou ne payer que la moitié du prix d'abonnement.

CLXVI.

Budapest, le 17/29 janvier 1898. Revient sur la question des abonnés de „Gazeta Transilvaniei“.

CLXVII.

Budapest, le 1/13 mars 1898. Lui envoie de l'argent destiné à des fins publiques, et le tient au courant de son affaire concernant l'occupation d'un poste d'archiprêtre.

CLXVIII. A ANDREI ŞAGUNA

Sans lieu ni date. L'informe sur certaines affaires concernant la séparation hiérarchique. Espère que durant les prochaines élections les Roumains voteront pour des candidats fidèles à la cause nationale.

CLXIX. A ATANASIE ŞANDOR

Vienne, le 28 avril 1857. Déçu par l'attitude de la hiérarchie de l'Eglise orthodoxe, il s'intéresse à l'état d'esprit des intellectuels roumains d'Arad, et considère que les circonstances politiques exigent que les Roumains entreprennent des actions pour la sauvegarde de leurs intérêts nationaux.

CLXX. A ANANIA TRÎMBIŢAŞ

Budapest, le 1er juillet 1881. Exprime son désaccord concernant l'attitude de l'archevêque orthodoxe de Sibiu et du métropolite gréco-catholique de Blaj, envers la conférence d'unification du P.N.R. Trouve qu'il s'y agit d'une pression politique du gouvernement.

CLXXI.

Budapest, le 11/23 décembre 1881. Annonce qu'il ne peut pas participer à la séance du Comité Central du P.N.R. du 26 décembre de l'année courante. Il n'est pas d'accord que le Mémorandum qu'on prépare soit un document expositif habituel, mais il trouve opportun qu'il contienne toutes les revendications des Roumains, qui devraient rompre avec la loyauté envers le trône et demander d'un ton ferme que leurs droits légitimes soient respectés.

CLXXII.

Arad, le 1er juillet 1882. Le renseigne sur l'entretien qu'il a eu avec Iosif Goldiş à qui il avait demandé de traduire en hongrois le Mémorandum.

CLXXIII. A IOSIF VULCAN

Pest, le 19/31 juillet 1871. Lui fait savoir qu'il renonce, déterminé par ses multiples préoccupations, à sa charge de caissier de la Société constituée pour créer un théâtre national roumain en Autriche-Hongrie. Fournit des renseignements sur la situation financière de la société.

CLXXIV. A DES DESTINATAIRES INCONNUS

Pest, le 22/10 avril 1864. Ses multiples charges l'accablent; Andrei Mocioni est très mécontent de la politique autrichienne; plusieurs personnes lui ont demandé de se prononcer sur les projets du métropolitite Şaguna.

CLXXV.

Budapest, le 5 janvier 1881. Sollicite la convocation d'une conférence politique roumaine à Sibiu, destinée à préparer le terrain à l'unification des deux partis nationaux des Roumains de l'Autriche-Hongrie.

RESUMES DES LETTRES NON-INCLUSES DANS LE VOLUME

1. A VICTOR BABEȘ

Sans lieu, le 7/19 décembre 1895. Lui communique avoir réglé la situation des actions que Victor détenait à la banque „Albina“, et que Titu, un des fils de Vinčențiu Babeș, a obtenu, le jour même, le diplôme de docteur en droit.

Arhiva Muzeului Memorial Victor Babeș, București, nenumerotată.

2. A FILARET MUSTA

Budapest, le 10 décembre 1889. Le renseigne sur les démarches entreprises afin de multiplier le manuscrit de Petrus Bod concernant les Roumains. Communique son intention de faire multiplier un autre manuscrit en hongrois, portant le titre *Az oláh nemzet eredetéről* (De l'origine de la nation roumaine). Les deux manuscrits lui sont parvenus par l'intermédiaire de George Barițiu, qui les avait présentés à l'Académie Roumaine en avril 1888.

I. Groșșianu, *Vinčențiu Babeș*, Timișoara, 1938, p. 37—39.

3

Budapest, le 2 juin 1890. Le renseigne sur l'avance de l'opération de reproduction et sur la diffusion du livre de Petrus Bod sur les Roumains, auquel il a ajouté une variante d'un document de 1698 concernant l'Union religieuse des Roumains avec Rome, découvert par Nicolae Densușianu dans une bibliothèque de Budapest en 1879.

I. Groșșianu, *Vinčențiu Babeș*, Timișoara, 1938, p. 39—42.

4

Budapest, le 8 février 1890. Donne de nouvelles informations sur la multiplication du livre de Petrus Bod, sur sa diffusion et sur les dépenses afférentes; fait mention de ses difficultés avec le groupe politique formé au journal „Tribuna“.

I. Groșșianu, *Vinčențiu Babeș*, Timișoara, 1938, p. 42—46.

Sans lieu ni date. Le prie d'intervenir pour mettre en ordre certaines affaires de la hiérarchie orthodoxe roumaine du Banat.

I. Gropșianu, *Vincentiu Babeș*, Timișoara, 1938, p. 46—48.

6 A NICOLAE ONCU

Sans lieu, le 15/27 novembre 1889. Le prie de faire des démarches à Arad afin de trouver des abonnés pour le journal parisien „L'Europe”, favorable à la cause roumaine.

Arhiva Muzeului Memorial Victor Babeș, București. nenumerotată.

7 A MIRON ROMANUL

Budapest, le 7 janvier 1886. Annonce que dans quelques jours il arrivera à Sibiu.

A.B.M., *fond Miron Romanul*, nr. 209.

8

Budapest, le 10/22 août 1887. Annonce son arrivée à Sibiu pour le 24 août, présentant les excuses d'Anton Mocioni, qui ne pourra y aller lui aussi.

Arh. Mitr. Sibiu, dosar nr. 23.

9

Căpîlnaș, le 2 juillet 1891. Annonce son arrivée à Sibiu, pour aller prendre des bains à Ocna Sibiului.

A.B.M., *fond Miron Romanul*, nr. 221.

10

Arad, le 6 octobre, 1891, Annonce son arrivée a Sibiu.

A.B.M., *fond Miron Romanul*, nr. 107.

11

Budapest, le 7/19 novembre 1891. Annonce qu'il arrivera quelques jours plus tard à Sibiu.

A.B.M., *fond Miron Romanul*, nr. 108.

Budapest, le 7/19 juillet 1893. Annonce qu'il sera à Sibiu.

A.B.M., *fond Miron Romanul*, nr. 219.

13. A NICOLAE STOIA

Budapest, le 12 octobre 1886. Promet de lui obtenir une modeste aide d'études.

B.A.R., *Corespondență, fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(3)}{CCXV}$.

14

Budapest, le 10 novembre 1886. Lui apprend qu'il ne peut faire augmenter le montant de son aide d'études et le prévient que les chances de maintenir cette même aide seront bien précaires l'année suivante.

B.A.R., *Corespondență, fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(4)}{CCXV}$.

15

Arad, le 18/30 avril 1887. Lui apprend la réponse de l'évêque d'Arad à la sollicitation du destinataire d'être reçu gratuitement au séminaire théologique.

B.A.R., *Corespondență, fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(6)}{CCXV}$.

16

Budapest, le 11 février 1890. Lui donne des conseils relatifs aux mesures à prendre dans le conflit avec le substitut du notaire communal, lui promettant d'intervenir, le cas échéant.

B.A.R., *Corespondență, fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(11)}{CCXV}$.

17

Budapest, le 12 août 1890. Désapprouve le plan du destinataire de se faire inscrire à la faculté de droit ou de théologie de Cernăuți; lui propose de choisir une paroisse dans le diocèse de Caransebeș ou dans celui d'Arad, lui

promettant d'intervenir auprès des évêques respectifs, en sa faveur. Lui confie son petit-fils, Liviu, qui se trouve à Maidan.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(12)}{CCXV}$.

18

Sibiu, le 6 septembre 1890. Lui apprend son entretien avec l'évêque de Caransebeș, qui a promis de le soutenir dans le choix d'une paroisse qui lui conviendrait.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(13)}{CCXV}$.

19

Budapest, le 12/24 mars 1891. Conseils concernant un concours pour une paroisse.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(14)}{CCXV}$.

20

Birchiș, le 3/15 mai 1892. Lui fait savoir que le projet de construction, envoyé de commun accord avec l'architecte, a été reçu par Alexandru Mocioni, qui l'étudiera et le lui rendra avec les ajouts éventuels. Lui attire l'attention que la question la plus urgente consiste en cela que les terres respectives deviennent la propriété de l'église.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(17)}{CCXV}$.

21

Budapest, le 6/18 décembre 1894. Le remercie de l'oie qu'il lui a envoyée.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(23)}{CCXV}$.

22

Budapest, le 1/13 janvier 1896. Lui promet qu'il soutiendra sa demande adressée à son évêque; y fait aussi des corrections. Lui apprend que la paroisse de Hodoni devenant vacante, il pourrait s'y porter candidat.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(26)}{CCXV}$.

Budapest, le 3/15 janvier 1896. Lui envoie sa demande corrigée, le priant de la copier et de la lui renvoyer pour qu'on la dépose à l'endroit indiqué. Lui rappelle la vacance de la paroisse de Hodoni.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(27)}{CCXV}$.

24

Budapest, le 7/19 janvier 1896. Lui apprend qu'il a envoyé sa demande et qu'il a écrit à l'archiprêtre de Timișoara, afin de le recommander pour Hodoni.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(28)}{CCXV}$

25

Budapest, le 14/26 janvier 1896. Lui fait part du contenu d'une lettre de l'évêque de Caransebeș exprimant des opinions favorables à Nicolae Stoia.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(29)}{CCXV}$.

26

Căpîlnaș, le 7/19 avril 1896. L'invite à Căpîlnaș en vue d'un entretien avec plusieurs membres de la famille Mocioni, concernant la vente aux enchères de certaines terres.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(30)}{CCXV}$.

27

Birchiș, le 11/23 avril 1896. Répète l'invitation qu'il avait faite à Nicolae Stoia de se rencontrer et de se consulter avec lui et avec les membres de la famille Mocioni.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(31)}{CCXV}$.

28

Budapest, le 5 mars 1897. L'instruit de la manière dont il fallait employer certaines sommes d'argent qu'on lui avait envoyées.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(32)}{CCXV}$.

Birchiș, le 12 mai 1897. Lui renvoie le brouillon d'une adresse rédigée à l'intention de l'évêque.

B.A.R., Corespondență, fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{10(35)}{CCXV}$.

Budapest, le 3 août 1897. La charge de régler certaines affaires concernant le mausolée de la famille Mocioni.

B.A.R., Corespondență, fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{10(37)}{CCXV}$.

Budapest, le 2/14 août 1897. Transmet de nouvelles instructions portant sur l'aménagement et l'entretien du mausolée des Mocioni.

B.A.R., Corespondență, fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{10(36)}{CCXV}$.

Budapest, le 6/18 août 1897. Lui envoie de l'argent destiné à des travaux au mausolée des Mocioni.

B.A.R., Corespondență, fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{10(38)}{CCXV}$.

Birchiș, le 5 septembre 1897. L'informe sur l'opinion favorable qu'a exprimée l'évêque de Caransebeș concernant son intention d'occuper un poste d'archiprêtre.

B.A.R., Corespondență, fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{10(41)}{CCXV}$.

Budapest, le 4/16 décembre 1897. Lui donne des indications sur la manière dont il devait se prendre pour transférer les dépouilles mortelles de tous les membres décédés de la famille Mocioni dans le nouveau mausolée.

B.A.R., Corespondență, fond *Vincentiu Babeș*, S $\frac{10(44)}{CCXV}$.

Budapest, le 8 mars 1898. Le remercie de l'envoi du jambon et des lettres et lui demande un numéro du journal „Foaia diecezană”.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(49)}{CCXV}$.

Budapest, le 4 mai 1898. Le renseigne à nouveau sur les démarches qui devraient être faites pour mener à bien son projet de devenir archiprêtre.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(50)}{CCXV}$.

Budapest, le 7 mai 1898. Lui donne des conseils sur l'état de son affaire susmentionnée.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(51)}{CCXV}$.

Budapest, le 10 mai 1898. Le renseigne sur son intention de passer un certain temps au Banat, à la montagne.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(52)}{CCXV}$.

Budapest, le 11 mars 1900. L'informe quand et comment il devrait venir avec sa femme consulter un médecin de Budapest.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(53)}{CCXV}$.

Oravița, le 13 juillet 1900. L'informe de son arrivée à Foeni et du désir de le voir.

B.A.R., Corespondență, *fond Vinčențiu Babeș*, S $\frac{10(54)}{CCXV}$.

41. A VUKOVICH SABAS

Lipova, le 6 octobre 1848. Dans plusieurs villages roumains qu'il a visités il a persuadé les habitants à soutenir la cause de la révolution. Prie le commissaire pour le Banat d'exempter du service militaire son frère âgé de 19 ans, le seul soutien de sa famille.

B.A.R., fond *Vincentiu Babeş*, S $\frac{11(1)}{CCXV}$.

42

Arad, le 8 novembre 1848. Il a fait la propagande de la révolution en plusieurs villages roumains des environs d'Arad et du Banat, en compagnie de l'évêque d'Arad Gherasim Raţ.

B.A.R., fond *Vincentiu Babeş*, S $\frac{11(2)}{CCXV}$.

INDICE DE NUME

A

Achim, Ștefan 114, 274
 Adamaszky (om de afaceri) 88
 Adamovski (familia) 182
 Adrian, George 70
 Agorászto, Péter (om de afaceri) 88
 Agorászto, Szilárd (om de afaceri) 88
 Albert Friedrich August (regele Saxoniei) 31
 Albota, Trifu 157
 Albrecht von Habsburg-Lothringen (arhiduce) 26, 31
 Albrich (neidentificat) 177
 Alexandru II. (țarul Rusiei) 109
 Andrásy, Gyula 26, 31
 Andreescu (neidentificat) 176
 Angelici, Gherman (mitropolit) 177, 215
 Anghel, Atanasie (mitropolit) 214
 Apponyi, Albert 32, 35, 265
 Arcoși, Ioan 254
 Arion (funcționar) 206, 207
 Axente Sever, Ioan 67, 103, 109, 132, 269

B

Babeș, Alexandrina 59, 63, 68, 268
 Babeș, Aurel 23, 29, 60, 94, 240
 Babeș, Cornel 60, 91, 201
 Babeș, Emil 52, 59, 62, 64, 86, 89, 91, 92, 94, 111, 114, 115, 116, 158, 169, 201, 208, 209, 212, 233, 234, 236, 240, 248, 268, 280, 285, 288
 Babeș, Isaia 47
 Babeș, Sever 157, 161, 162, 163, 169, 224, 280
 Babeș, Sofia 67
 Babeș, Titu 28, 32, 60, 61, 86, 87, 91,

94, 201, 207, 209, 233, 234, 235, 236, 240, 268, 288, 292
 Babeș, Victor 60, 82, 86, 89, 94, 154, 155, 233, 249, 292
 Babeș, Vincențiu passim
 Babeș (familia) 146, 248
 Babeș-Mocioni (gruparea) 12
 Bach, Alexander von 138, 166
 Banciu, Axente 108, 109
 Barianu (neidentificat) 147
 Barițiu, George 5, 7, 8, 10, 11, 16, 23, 30, 44, 52, 64, 86, 101, 104, 110, 111, 112, 159, 160, 164, 169, 185, 189, 192, 214, 216, 258, 262, 264, 274, 292
 Barițiu, Ieronim 27, 30, 188
 Barkóczy (funcționar ministerial) 211, 218
 Bartalits, Em. (tipograf) 137, 166
 Bărnuțiu, Simion 68, 75, 76, 80, 110, 111, 273, 274
 Beleşiu (protopop) 156
 Berlogea, Avram 64
 Bethlen, András 249
 Biau, Ioan 57
 Bica, Simeon (protopop) 106
 Bismarck, Otto von 27, 47, 48, 85, 266
 Bissingen-Nippenburg, Rudolph (con-
 te) 249
 Bod, Petrus 18, 42, 43, 44, 189, 191, 213, 214, 216, 266, 283, 292
 Bogdan-Duică, Gheorghe 34, 36, 265
 Bojincă, Damaschin 18, 48, 49, 266
 Bologa, Iacob 139, 166
 Boroș (canonic) 213
 Botiș, Teodor 5, 6, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94
 Brancovici, Gheorghe (patriarh) 207, 218
 Braniște, Valeriu 5, 7, 8, 9, 15, 18, 32, 33, 35, 265
 Brătianu, Ion C. 29, 85, 155

Brediceanu, Coriolan 127, 206, 218
Bresnitz, H. 37, 39, 265
Broșteanu, Petre (etnograf) 86
Brote, Eugen 57, 64, 117, 120, 126
Bucevski, Epaminonda 13, 36, 39, 265
Bunsen, Robert 29
Buteanu, Ioan 105
Buteanu, Vasile 66

C

Camil (pseudonim) 30
Campe, Joachim Heinrich (pedagog)
141, 143, 167
Carada, E. 155
Carol I. (regele României), 27, 31,
86, 264
Catargiu, Lascăr 218
Cermena, Petru 102, 109
Cernovici, Arsenie 82, 83, 84, 86, 185
Cernovici (familia) 107, 271
Cicero, Marcus Tullius 205
Ciocan, Ioan 150
Ciorogariu, Roman 43
Cipariu, Timotei 192, 214
Cipăianu, Enea 264
Cipăianu, George 8, 39, 67, 68, 74, 80,
109, 133, 168
Cirici (funcționar la patriarhia din
Carloviț) 204
Cloșca (Ion Oargă, conducător de răs-
coală) 30
Clușiu, C. (publicist) 191
Constantin (împărat) 107
Cordoș, Nicolae 9, 12, 32, 57, 58, 126,
127
Cornil, André-Victor 82, 86
Coroianu, Iuliu 9, 10, 49, 57, 116, 117,
119, 120, 121, 126, 127, 274, 275
Cosma, Partenie 59, 63, 64, 148, 163,
209, 218, 262, 263
Cristea, Nicolae 57
Crișan (Marcu Giurgiu, conducător
de răscoală) 30
Csáky, Albin 107, 109, 195, 217, 235
Curtius (pseudonim) 214

D

Damaschin (funcționar eparhial) 172
Dan, Mihail P. 39, 74
Deák, Ferenc 31, 106, 109
Deheleanu 136

Densușianu, Aron 29
Densușianu, Nicolae, 7, 8, 9, 42, 43,
44, 82, 85, 266, 292
Diaconovici, Corneliu 48, 120, 126,
127
Diaconovici-Loga, Constantin 96
Dimitrievici, Miloș (om politic) 195,
204, 205, 217
Dimitrievici, Nicanor (episcop) 205,
212
Doda, Traian 17, 23, 29, 112, 125, 155,
174, 206, 222, 225, 226, 264, 279, 286
Dragomir, Silviu 31, 47
Dragoș, Ioan 7, 13, 14, 44, 45, 46, 47,
266
Drăgan (preot) 232, 239, 244
Drăgălina, Patriciu 93, 96
Drăghici, Meletie 30, 216
Dunca-Schiau, Constanța 142, 167

F

Faur, Ioan 66, 104
Fényes (statistician) 99
Fogarași, Petru (profesor) 142
Fogarași, Traian (elev) 142
Forgách, Antal 134, 136, 260, 261
Francisc Iosif 31, 80, 109
Frincu, Teofil 23, 29

G

Gall, Iosif 24, 29, 63, 64, 191, 199,
212
Garibaldi, Giuseppe 109
Gavra, Alexandru 47
Georg (prinț de coroană) 31
Gerenday, Béla (sculptor) 111, 125
Gojdu, Emanoil 63, 105
Goldiș, Ioan Iosif 257, 258, 290
Grigorovița, Vasile 37, 39
Gropșianu, Ilie 292, 293
Grozescu, Iulian 166
György, Endre 218
Gyulai, Pál 32, 35
Gyurkovics, Eugeniu 74

H

Habsburgi (dinastia) 89
Hacman, Eugeniu 252, 253
Hartig (om politic) 98

Haşdeu, Bogdan Petriceicu 85
Hodoş, Iosif 103, 109, 111, 125, 152,
168, 260
Horea (Nicula Ursu, conducător de
răscoală) 30, 85, 107
Horn, Ede 104, 109
Hossu, Vasile 219
Hossu-Longin, Francisc 7, 9, 16, 49,
51, 52, 53, 54, 120, 121, 122, 127,
266, 275
Hurmuzaki, Alexandru 166
Hurmuzaki, Eudoxiu 33, 36
Hurmuzaki, George 101

I

Iancu, Avram 47
Ianculescu, Iulian (avocat) 141, 167
Ifcovici (episcop) 194, 195, 197
Iloiu (preot) 244
Ioanescu (funcţionar aulic) 135
Ioanovici, Constantin 47, 69
Ioanovici, Ştefan (fotograf) 59
Ionaş (preot) 238, 244, 245, 246
Ionaş, Ion (bursier al familiei Mo-
cioni) 40, 42
Ionescu, Take 206, 212, 218, 285
Iorgovici, Paul 75, 76, 80
Ispirescu, P. 85
Ivaciovici, Procopie 128, 188, 252,
253, 254

J

Jókai, Mór 215
Jurca, Vasile 259, 260
Juvara, G. 68

K

Kallina (arhitect) 242
Károlyi, István 26, 31
Kemény, Gábor 213, 218
Kéthy (medic) 89
Klapka, György 31
Koch, Robert 86
Kocsis (tipograf) 36
Kogălniceanu, Mihail 160, 174, 280
Krafft (tipografie) 48

L

Lahovary, Alexandru L. 88, 94
Lazar (fruntaş român din Budapesta)
146
Lengher, Ioan 188
Lengyel, Ioan 56, 268
Leopold II. (regele Belgiei) 31
Liuba, Cornel 7, 20, 58, 59, 60, 62,
63, 129
Liuba, Gruia Murgu 59, 63, 145, 268,
278
Liuba, Liviu 58, 63, 234, 295
Liuba, Pavel 20, 58, 59, 60, 62, 63,
268
Lónyai, Menyhért 29, 138, 166
Lucacic, Grigore 47
Lucaciu, Vasile 9, 10, 57, 117, 119,
120, 121, 126, 127
Lupaşcu, Alexandru 71

M

Madách (funcţionar ministerial) 211,
218, 235, 288
Maior, Liviu 8, 29
Maiorescu, Ioan 65, 67, 68
Maiorescu, Titu 5, 7, 9, 13, 14, 64,
66, 68, 269
Man (comite suprem) 106
Manasi, Gheorghe 106
Mangra, Vasile 7, 13, 43, 69, 70, 72,
186, 216, 269
Maniu, Grigore 84
Maniu, Ioan 13, 68, 75, 270
Maniu, Vasile 7, 20, 80, 81, 83, 85, 86,
160, 169, 270
Mano 182
Marcu (protopop) 105
Maria Tereza 131
Markovics, György (avocat) 58, 59, 60
Maxim (deputat) 106
Măcelariu, Ilie 137, 166
Mărgineanţ, Damaschin (invăţător)
157
Meşianu, Ioan 24, 63, 64, 89, 91, 148,
151, 153, 161, 168, 178, 190, 279
Micu Moldovan, Ion 27, 213, 214, 218
Miculescu (preot) 182
Mihali, Gavril 66
Mihali, Victor de Apşa 219
Mihu, Ioan 127
Mikó, Imre 212, 213, 216, 286
Miron, Ioan (elev) 40, 42

- Misici, Ioan 106
 Mișa (rudă cu familia Cernovici) 82, 83, 86
 Mocioni, Alexandru 6, 7, 11, 12, 15, 16, 19, 26, 29, 34, 50, 51, 57, 62, 64, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 112, 114, 115, 122, 127, 138, 142, 146, 147, 148, 155, 174, 191, 206, 207, 219, 221, 222, 231, 234, 237, 241, 242, 243, 244, 245, 250, 268, 271, 272, 277, 278, 285, 295
 Mocioni, Alexandru (fiul lui Eugen Mocioni) 64
 Mocioni, Andrei 5, 15, 23, 29, 33, 36, 67, 68, 96, 97, 98, 99, 102, 107, 108, 109, 111, 112, 129, 132, 133, 158, 162, 169, 237, 251, 252, 253, 261, 272, 273, 280, 288, 291
 Mocioni, Anton 143, 144, 146, 155, 156, 159, 164, 167, 169, 174, 261, 280, 293
 Mocioni, Ecaterina 125, 155, 169
 Mocioni, Eugen 13, 57, 64, 112, 139, 140, 146, 148, 155, 194, 196, 209, 217, 234, 237, 277
 Mocioni, George 140, 147, 169, 227, 228, 261
 Mocioni, Georgina 249
 Mocioni, Ioan 64
 Mocioni, Iosefina 146, 155, 169
 Mocioni, Laura 107
 Mocioni, Livia 249
 Mocioni, Mihail 112, 196
 Mocioni, Petru 33, 36, 169
 Mocioni, Petru (fiul lui Eugen Mocioni) 64
 Mocioni, Victor 139, 167
 Mocioni, Zeno 50, 57, 139, 167, 234, 237
 Mocioni (familia) 5, 13, 18, 40, 41, 42, 50, 56, 63, 74, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 103, 108, 112, 118, 119, 121, 122, 129, 134, 136, 139, 146, 149, 151, 152, 155, 158, 182, 184, 188, 201, 207, 208, 212, 213, 221, 223, 226, 227, 229, 230, 234, 237, 239, 240, 243, 248, 265, 267, 275, 276, 277, 285, 287, 288, 289, 296, 297
 Mocsáry, Lajos 114, 115, 126, 173, 215, 220, 225, 281
 Moderator (pseudonim) 189, 216
 Moise (profet) 75
 Moritz, Pál 110
 Moșescu, Arcadiu 157
 Moșescu, Petru 157
 Munteanu, Gavril (profesor) 101, 109
 Mureșanu, Andrei 8
 Mureșanu, Aurel 91, 95, 120, 126, 172, 220
 Mureșanu, Iacob 7, 10, 15, 96, 272
 Murgu, Eftimie 25, 31
 Musta, Filaret 6, 233, 239, 243, 244, 250, 292
 Mustețiu (avocat) 87, 94, 146, 147, 182, 183
 Mutso, N. 87, 94, 182
- ## N
- Nádasdy, Ferenc 33, 36, 138, 166, 261, 262
 Neamțu, Gelu 29
 Nedelcu, Alexandru 146, 147, 155
 Nicoară, Moise 75, 76, 80
 Niculescu, Ștefan I. 7, 20, 81, 82, 84, 85
- ## O
- Odobescu, Alexandru I. 85
 Oncu, Nicolae 72, 74, 127, 293
 Opriș (preot) 176
 Oravițan, Constantin (intelectual român din Arad) 254
- ## P
- Papiu-Ilarian, Alexandru 70
 Papp, Ioan (protopop) 106
 Pascu, Filip 106
 Pascu, Ștefan 67, 68
 Pasteur, Louis 82, 86
 Pavel, Mihail (episcop) 219
 Păcățianu, Teodor V. 125, 214
 Păpai (funcționar ministerial) 211, 212
 Perczel, Béla 114, 115, 126
 Petrino, Nicolae 36, 99, 108
 Petrovici, Petru 37, 143, 154, 156, 161, 172, 174, 186, 215, 219
 Petrovici, Suetoniu (preot) 183, 190, 204, 207, 208
 Pipoș, Ioan 107, 109
 Polit, Mihail 204, 212, 217
 Polonyi, Géza 90, 95, 272
 Polverejan, Șerban 9, 12, 32, 57, 58, 126, 127

Pop de Băsești, George 7, 9, 10, 16,
50, 51, 52, 53, 57, 58, 87, 110, 116,
117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125,
127, 146, 147, 167, 267, 273

Pop, Ghiță B. 120

Pop, Iosif 66, 106

Popa, Emilian Micu 213

Popa, George 66, 68, 73, 74, 105, 106,
107, 127, 136, 137, 141, 143, 166, 167,
168, 187, 205

Popasu, Ioan 13, 101, 108, 127, 154,
161, 168, 215, 276

Popea, Nicolae 64, 89, 94, 194, 212,
271

Popescu, Ioan 180

Popescu, Nicolae 13, 128, 276

Popescu, Simeon 186, 216

Popovici, Aurel C. 15

Popovici, Ioan (protopop) 156

Popovici, Iuliu 30

Popovici, Mihai 127, 226

Popovici, Sigismund 105—106

Popovici, Simion 100, 101

Popovici Barcianu, Daniil 57

Popovici-Deseanu, Ioan 66, 106, 107

Popp (baron, neidentificat) 222

Poynar, Dionisie 64

Precup, D. 70

Preda, Romul Ulpiu 30

Pușcariu, Ioan 24, 63, 152, 168, 217

R

Raditz (funcționar ministerial) 195,
217

Raiacici, Iosif (patriarh) 254

Rainer Ferdinand Maria Johann E-
vangelist Franz Hyginus von Habs-
burg-Lothringen (arhiduce) 36

Raț, Basiliu 87, 120

Raț, Gherasim 299

Rațiu, Ioan 9, 57, 64, 95, 96, 103, 109,
116, 117, 119, 126, 127, 198

Rațiu, T. (protopop) 254

Roman, Alexandru 7, 10, 41, 43, 44,
134, 136, 257, 258, 276

Roman, Iosif 136

Roman, Visarion 5, 7, 10, 19, 24, 25,
30, 136, 137, 140, 141, 144, 145, 146,
147, 148, 149, 151, 152, 153, 154,
155, 156, 158, 160, 161, 162, 165,
166, 262, 263, 277

Romanul, Miron 6, 7, 11, 13, 19, 63,
64, 95, 110, 161, 167, 170, 171, 172,

173, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181,
183, 184, 185, 187, 189, 192, 194, 196,
197, 198, 202, 205, 207, 209, 210, 211,
212, 215, 216, 220, 258, 262, 281, 285,
293

Romanus (pseudonim) 93, 95

Romulus (fondatorul Romei) 75

Rosetti, C. A. 65

Rotariu, Pavel 30, 90, 95, 127, 168,
216, 219, 225

Rudolf von Habsburg-Lothringen
(arhiduce) 27, 31, 264

Ruscala, Giovenale Vegezzi 103, 109

Ruvarac, Ilarion 179, 215

S

Sbera (jurist) 101

Schiau (jurist) 90

Schrotmmer (medic) 89

Sennyei, Pál 35

Serb, George 63, 64, 87, 94, 114, 116

Simionescu, Leontin 190, 217

Sina, Simeon (bancher) 99, 108

Slavici, Ioan 7, 8, 9, 13, 57, 64, 183,
186, 187, 216, 219, 220, 225, 226, 286

Socolovici (interpret) 91

Spătaru 61

Stefanovici 205

Steinacker, Edmund (deputat) 25, 31

Sterca-Șuluțiu, Alexandru 109, 132

Stoia, M. 48

Stoia, Nicolae 6, 13, 72, 74, 226, 227,
228, 229, 230, 233, 234, 235, 236, 237,
238, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 246,
247, 248, 287, 289, 294, 296

Stoiciacovici, Alexandru 178, 215

Stoici (protopop) 204

Sturdza, Dimitrie Alexandru 57, 82,
85

Suciu, C. 68

Szabo, I. (episcop) 258

Szczellary, Mihály 88

Szapáry, Gyula 109

Sztáray (conte) 169

Ș

Șaguna, Andrei 7, 13, 33, 36, 40, 98,
99, 128, 167, 188, 251, 262, 266, 290,
291

Șandor, Atanasie 13, 14, 47, 69, 74,
253, 290
Ștefan cel Sfânt (regele Ungariei) 68,
108
Ștefania (principesă) 31
Ștefănescu, Grigore 23, 28

T

T. A. (semnătură neidentificată) 219
Tattner (tipograf) 48
Taylor, A. J. P. 109
Teclu, Nicolae 37, 39
Teleki, László 104, 109
Tijirici 199
Tikescu (familia) 182
Tisza, Kálmán 26, 30, 31, 35, 148,
164, 168, 171, 174, 203, 214, 225, 281,
285
Tocilescu, Grigore 85
Tordoșan, Alexandru (protopop) 216
Torouțiu, I. E. 15
Tost (juristconsult) 91
Tököly, Sava 48
Traian (împărat) 131
Trandafil, Ioan 95
Trandafil, Maria 95, 199
Trefort, Ágoston 175, 176, 177, 180,
215, 282
Trimbițaș, Anania 7, 10, 16, 169, 170,
254, 257, 290
Truția, Petru 222, 225
Türr, István 104, 109

T

Țăranu, I. E. (comerțiant) 37
Țichindeal, Dimitrie 75, 76, 80

U

Ubicini, Henri 68, 103, 109
Ungurianu, Emanoil 147, 167
Urechia, Vasile Alexandrescu 82, 85
Urs, David de Marginea 23, 29, 221,
264

V

Vancea, Ioan 258
Vasici, Pavel 141, 156, 167
Vențer, Antoniu 136
Vetsera, Maria 31
Victor Emanuel (regele Italiei) 109
Vilhelm I. (regele Prusiei) 109
Virchow, Rudolf 86
Vlad, Aloisiu 66, 105, 134, 136
Vukovich, Sabas 6, 299
Vulcan, Iosif 259, 291

W

Wekerle, Sándor 109
Wlássics, Gyula 218

X

Xenopol, Alexandru D. 85

Z

Zey, Adolf (deputat) 25, 31
Zigre (membru al deputațiunii epar-
hiale din Arad) 156

CUPRINS

<i>Introducere</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	21
<i>Scrisori</i>	23
<i>Résumés des lettres</i>	264
<i>Résumés des lettres non-incluses dans le volume .</i>	292
<i>Indice de nume</i>	300

În colecția „Testimonia“ au mai apărut:

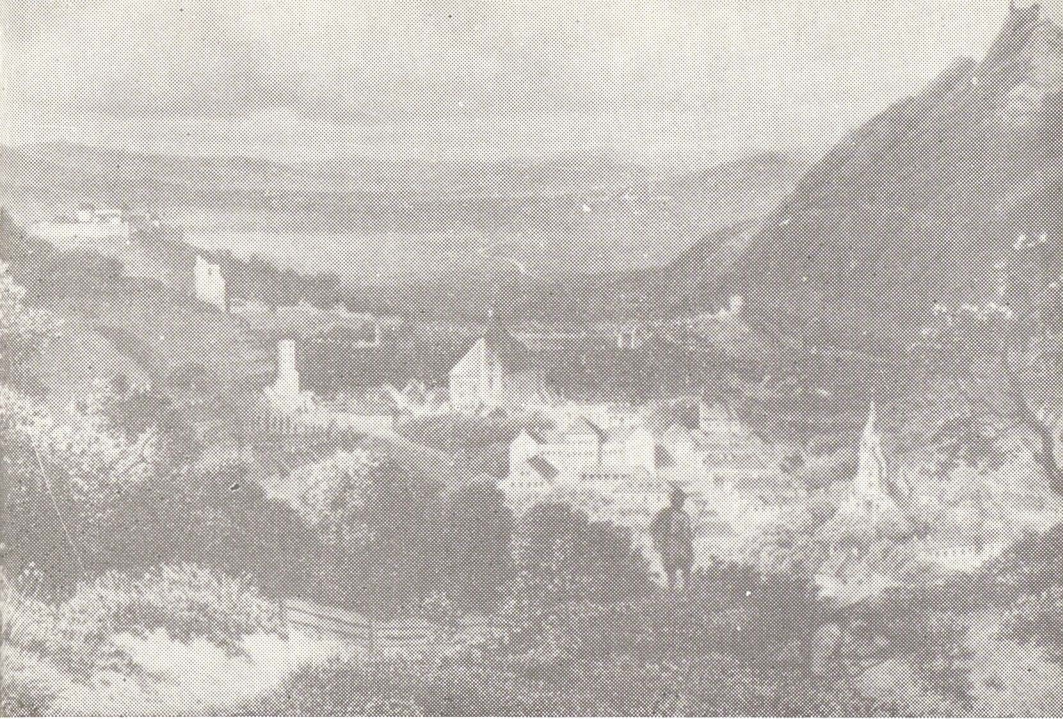
- Marin Bucur — *Jules Michelet și revoluționarii români de la 1848* (1982)
- * * * — *Corespondența lui George Moroianu (1891—1920)*, vol. I, (1981)
- Ion Silviu Nistor — *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, (1981)
- * * * — *Consiliul Național Român din Blaj (1918—1919)*, vol. I—II (1978—1980)
- Maticescu, O., Botoran, C., — *Ecoul internațional al luptei poporului român pentru desăvîrșirea statului național unitar*, (1979)

Redactor: ȘERBAN POLVEREJAN
Tehnoredactor: CONSTANTIN RUSU

Apărut: 1983. Bun de tipar: 16.05.1983. Comanda nr. 2344.
Coli de tipar: 19,25+12 pl. Hirtia: velină 50 g/mp.
Format: 61×86/16.

Tiparul executat sub comanda nr. 157
la Intreprinderea poligrafică Cluj, Municipiul
Cluj-Napoca
B-dul Lenin nr. 146
Republica Socialistă România

Vedere a oraşului Braşov la începutul secolului trecut

Sibiul în secolul al XIX-lea

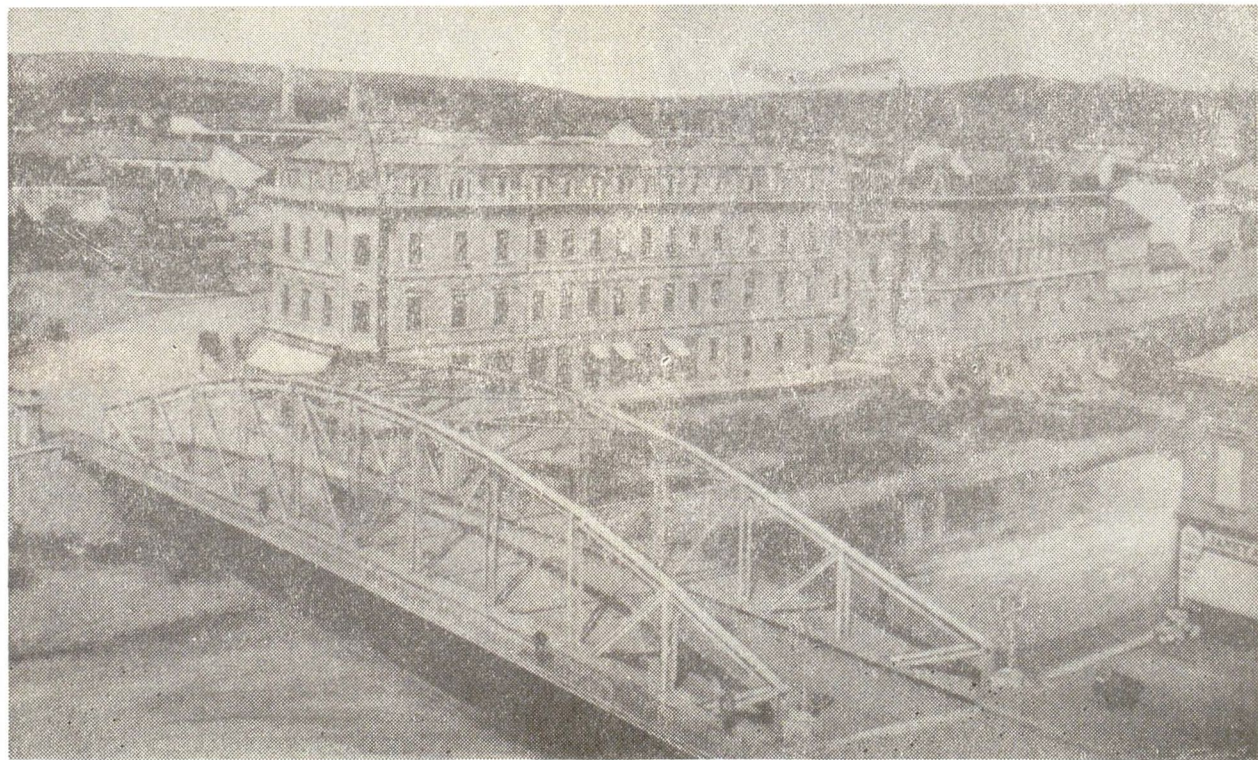

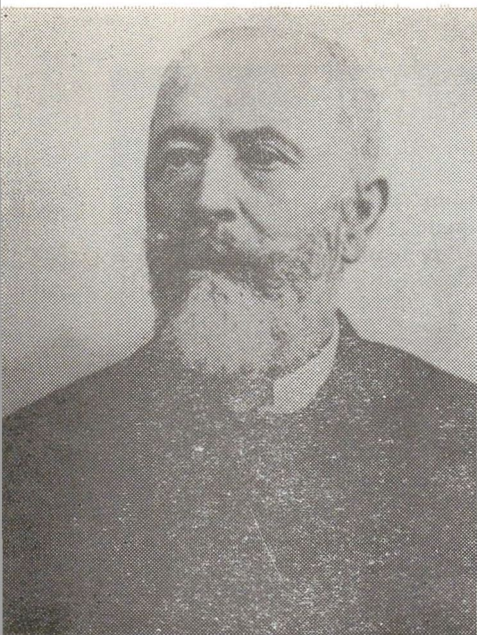
Piață din Sibiu (sec. XIX)

Piața centrală a Aradului (sec. XIX)

Oradea in secolul al XIX-lea

George Pop de Băsești

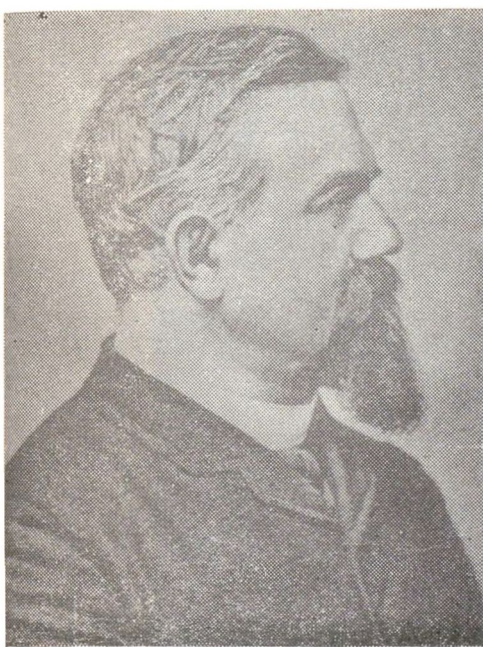
Ioan Slavici

Iosif Vulcan

Visarion Roman

Titu Maiorescu

Valeriu Braniște

Redacția și administrația
Drapelul
12750000
Drapelul
12750000

DRAPELUL

APARA
MARELE DRAPEL
Fiecare român are dreptul
să se înscrie în rândurile
Marelui Drapel și să se
distinge prin fapte de
curaj și eroism.

Organizația: Dr. Florin Braniște ORGANIZACIUNEA NAȚIONALĂ A ROMÂNILOR Lugoj, Marti 23 Ianuarie (5 Febr.) 1937 Redacția: Dr. Corașcu Ierpea

Lugoj. În ziua de ieri s-a ținut în sala de spectacole din Lugoj, un mare concert de muzică simfonică, organizat de către Marelui Drapel. Concertul a fost condus de către maestrul de muzică simfonică, domnul Dr. Florin Braniște. Programul a fost foarte bogat și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a început cu o simfonie de Beethoven, urmată de o simfonie de Brahms. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

PIUTA "DRAPELULUI"
IUBITEI!
De la Dr. Florin Braniște
Piața noastră este cea mai frumoasă din țară. Este plină de viață și de mișcare. Este plină de oameni care se iubesc și se respectă. Este plină de oameni care se străduiesc să facă bine și să ajute pe cei săraci și nevoiași.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Vincențiu Băbuș

În ziua de ieri s-a ținut în sala de spectacole din Lugoj, un mare concert de muzică simfonică, organizat de către Marelui Drapel. Concertul a fost condus de către maestrul de muzică simfonică, domnul Dr. Florin Braniște. Programul a fost foarte bogat și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent. După aceasta au urmat cântecul nostru național și cântecul nostru regional. Concertul a fost foarte interesant și a fost apreciat foarte mult de către publicul prezent.

„Drapelul“ din Lugoj, condus de Valeriu Braniște

CCXV Regia Nicolae, Buzate 1/5 Ian. 1896.

Fiindcă ce Ti-o pun aici, câte scrisori de alaltă zi, mai
ieri și din ziua aceea ocupat o altă afacere de Braș, multe mă ge
na și îngăna; și alia ad' putu să prefac și adăptel sa
placa. Rădă s-o trimite și de aici pentru și corect, și cu
voință, cu ce curinte să jetaie la Corăncă,.

Trebuie să se, că asemenea cazuri sunt facut de mult
veres cu mai puțin delințe, și modul sanării lor - nici mă
car în pînă încă nu s-a regulat. Dacă a trebuit pînă
astăzi să se, ce să se înțeleagă cum vom să a omă' ulter
or.

Însă și astăzi curat, și în țară și în țară curată și în țară
găndea și conștința mea și în țară și în țară, pentru ce să se în
țară în completă conștință. Căci posibil e, și să se în țară
în în conștință să se, la grădina publică prin jurnalistică!
Dacă curat și deinde a se, la țară, și se, în cea
omă' completă tăcere, și omă' numai de că, ce se preocup
atât pe pînă în țară și în țară și în țară și se ne put
legături cu pînă în țară. Dar - deinde și în țară
se, ce să se se, și să se căla obținută - nu se nege!
Cu salutară, mulțămindu-se pînă și una și o alta în țară,
cel voință și

V. Babeș

Scrisoarea lui V. Babeș către Nicolae Stoia, din 8/20 noiembrie 1889

Budgetul No. 889.

Ca să restul de răz, dragul meu, că tu ai noian
bre vrin a mi spual, cum ți-a murit părin
tele încă abia veră, și cum ai zomac fără așe
ce și ajutorin, și cum: Te-ai însesit la Kasok
med, ca să împlinesci ceea ce ai promis, dar
mișioru nu ai, ci să ți căsăz, și șișimădi de
ilustru off. M.

Așa — nu morge. În helpina de multă sa tui
ce e cu tine? Căci săjentele încă din August
se prelunina, și se dau apitoriele: Dăin în colu
— pace bună! Și necud baba cu coleră!

Apoi — angajamentul Ten — alffel a în
nat, și en chiar de la testologie — mar lund
calculo astheptam de la un tēner oratoriu de
vior.

De altminte — eu de trei luni și mai bine
— suferim gres, nu pot să luam cum luam
și va me îndoreser de totă lăunsa: Totuși
voin cecă, pe cât se un potea, ca măcar
ceea ajutorin să ți pot în, și și me voin
comerange dege în puzurări.

Mada pentru acia bătă, numai ca să
săi, că ți-am primit așubla și anesce.

Dege astle salubam în te al Ten
Iubimătoru 17/2/

